

Mirosława Świła-Cheda

Słowotwórstwo rzeczownika

**w gwarze
Proboszczewic
koło Płocka**

WYDAWNICTWO
UNIwersytetu
ŁÓDZKIEGO

Mirosława Świtała-Cheda

**Słowotwórstwo
rzeczownika**
**w gwarze
Proboszczewic
koło Płocka**

WYDAWNICTWO
UNIwersytetu
ŁÓDZKIEGO

ŁÓDŹ 2012

Mirosława Świtała-Cheda – Katedra Dialektologii Polskiej i Logopedii, Wydział Filologiczny
Uniwersytet Łódzki, 90-514 Łódź, al. Kościuszki 65

RECENZENCI

Halina Pelcowa, Kazimierz Michalewski

SKŁAD KOMPUTEROWY

Dorota Jary

PROJEKT OKŁADKI

Dorota Jary

Wydrukowano z gotowych materiałów dostarczonych do Wydawnictwa UŁ

© Copyright by Uniwersytet Łódzki, Łódź 2012

Wydane przez Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego
Wydanie I. W.06088.13.0.D

ISBN 978-83-7525-807-3

<https://doi.org/10.18778/7525-807-3>

Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego
90-131 Łódź, ul. Lindleya 8
www.wydawnictwo.uni.lodz.pl
e-mail: ksiegarnia@uni.lodz.pl
tel. (42) 665 58 63, faks (42) 665 58 62

Druk i oprawa: Quick Druk

SPIS TREŚCI

I. WSTĘP	5
1. Cel, zakres i metoda pracy	5
2. O sposobie gromadzenia materiału	11
3. Przegląd literatury	15
4. Kategorie słowotwórcze rzeczownika	18
II. ANALIZA SŁOWOTWÓRCZA RZECZOWNIKA	29
1. Rzeczowniki derywowane od jednej podstawy słowotwórczej lub od wyrażenia przyimkowego	29
1.1. Formaty afiksalne	29
1.1.1. prefiksalne	29
1.1.2. sufiksalne	31
1.1.3. prefiksarno-sufiksalne	172
1.2. Formanty paradygmatyczne	172
1.3. Formanty alternacyjne	181
2. Rzeczowniki derywowane od więcej niż jednej podstawy słowotwórczej	183
2.1. Formanty afiksalne/sufiksalne	183
2.2. Formanty prozodyczne	185
2.3. Formanty prozodyczno-paradygmatyczne	185
3. Podsumowanie	189
III. Zakończenie	207
Summary	211
Literatura przedmiotu	213
Rozwiązania skrótów	221
Indeks alfabetyczny	223
Indeks a tergo	239

I. WSTĘP

1. Cel, zakres i metoda pracy

W tytule rozprawy nie bez przyczyny pojawia się sformułowanie słowotwórstwo rzeczowników w gwarze, a nie słowotwórstwo gwarowe, bowiem na aktualnym etapie badań nie ma możliwości wydobycia takich wyznaczników morfologicznych, na podstawie których można by powiedzieć, że są rodzimym wytworem mowy ludowej danej miejscowości. Szczególnie, że we współczesnym świecie wieś, poprzez zmianę stosunków społecznych i wpływ mediów, nie jest odizolowana od polszczyzny ogólnej, jak na początku chociażby XX w., czy tuż po drugiej wojnie światowej. Zatem w zgromadzonym w latach 1995-1997 materiale leksykalnym, obok takich leksemów jak *strycholek* ‘to, co służy do strychowania kosy’, znajdą się także leksemy typu *pralka* czy *zamrażarka*. Dadzą się także zauważyć zmiany w zakresie definicji pewnych leksemów. Wprawdzie *dójka* to ‘nadal kobieta, która doi krowę’, ale *dojarka* ma - obok znaczenia ‘kobiety, która doi krowę’ - także znaczenie ‘narzędzie, którym doi się krowę’. Zgromadzony w taki sposób materiał, bez rozstrzygania o jego pochodzeniu ogólnopolskim czy gwarowym, określa się jako ludowy. Przyjmując funkcjonalne podejście do słowotwórstwa w gwarze, przedmiotem analizy uczyniono derywaty o w miarę wyrazistej budowie i funkcji kategorialnosemantycznej. Analiza derywatów jest oparta na opozycji wyrazu motywowanego do motywującego, niezależnie od diachronicznych procesów ich ustalania. Badając relację wyrazu motywowanego do motywującego, możemy wyodrębnić wykładniki derywacyjne i wskazać na ich funkcje kategorialnosemantyczne, pamiętając o granicy między znaczeniem leksykalnym a słowotwórczym. Takie spojrzenie na słowotwórstwo pozwala ukazać dynamikę procesów derywacyjnych zachodzących w mowie mieszkańców wsi, a przede wszystkim wychwycić odrębności nie tylko między gwarami, ale i językiem ogólnopolskim¹.

---

¹ S. Gala, *O potrzebie badań słowotwórstwa gwarowego*, [w:] *Dialektologia jako dziedzina językoznawstwa i przedmiot dydaktyki*, pod red. S. Gali, Łódź 2002, s. 150.

Celem rozprawy jest próba synchronicznego opisu budowy słowotwórczej rzeczowników motywowanych², występujących w gwarze Proboszczewic, mających strukturę aktualnie przejrzystą. Wyznaczając w ten sposób zakres materiału, można mówić tylko o słowotwórstwie w gwarze. Dlatego też przez słowotwórstwo w gwarze Proboszczewic rozumiany jest zasób wykładników derywacyjnych, ich funkcja kategoryalna w danej gwarze bez wskazywania ich pochodzenia (z innych gwar lub języka ogólnopolskiego)³.

Praca powstała w oparciu o materiał zbierany w latach 1995-1997 w mojej rodzinnej wsi Proboszczewicach oraz dwóch graniczących z nią miejscowościach – Umieninie i Dziarnowie. Obszar badań zdecydowano się poszerzyć, ponieważ zaobserwowano dość intensywny ruch migracyjny z tych dwóch wsi do Proboszczewic. W świetle izoglos, w *Atlasie polskich innowacji dialektalnych* K. Dejny⁴, wyznaczony obszar badań stanowi jeden zespół gwarowy. Gromadząc materiały, nie zaobserwowano różnic między gwarą Proboszczewic a gwarami wyżej wymienionych wsi (szerzej o sposobie gromadzenia materiałów w podrozdziale drugim).

Miejscowość położona jest w odległości 19 km na północ od Płocka, czyli według podziałów dialektalnych leży na obszarze dialektu mazowieckiego. Pierwsza fala osadników przybyła na wyludnione ziemie Mazowsza płockiego w VI w. Druga fala wczesnej kolonizacji miała miejsce w VIII-IX w. Zasiedlone zostały wówczas ziemie między Skrwą na zachodzie, Wkrą na wschodzie oraz Sierpienicą i Raciążnicą na północy. W X-XI w. nastąpiła intensyfikacja tego procesu⁵. W czasach późniejszych, po drugim rozbiórce Polski, gdy część Mazowsza dostała się w ręce Prus, rozpoczął się napływ kolonistów niemieckich, w tym do Proboszczewic, Karwosiek, Kruszczewa. Po rozparcelowaniu przez państwo, w latach 1921-1923, folwarku należącego do dóbr kościelnych powstało kilkanaście gospodarstw. Nowi osadnicy przybyli z okolic Kalisza, Sieradza, Wielunia. W okolicznych wsiach, w tym samym czasie, pojawili się osadnicy z okolic Radomia i Kielc.

Podstawa słowotwórcza wyrazu ustalona została w oparciu o kontekst parafrastyczny podany przez informatora. Kwestia genetycznie pojętej pochodności i następstwa w cza-

² Pominęto skrótownice i zestawienia.

³ Zasadę ustalania zasobu słownictwa przyjęto z artykułów K. Dejny, *Zagadnienia słowotwórcze w „Kwestionariuszu Atlasu gwar polskich”*, „Rozprawy Komisji Językowej” ŁTN, t. 34, 1988, s. 45-51 i S. Gali, *Słowotwórstwo gwarowe a słowotwórstwo polszczyzny ogólnej*, „Rozprawy Komisji Językowej” ŁTN, t. XLV, 2000, s. 30.

⁴ K. Dejna, *Atlas polskich innowacji dialektalnych*, Warszawa-Lódź 1981.

⁵ A. Miśkiewicz, *Mazowsze płockie we wczesnym średniowieczu*, Towarzystwo Przyjaciół Płocka, 1987.

się nie jest tu ważna⁶. Uwzględniono też wyrazy, które mają motywację jednostronną⁷, tzn. formant powtarza się w poszczególnych wyrazach, podstawa słowotwórcza jest izolowana lub też podstawa się powtarza, a formant jest izolowany. W takich przypadkach można mówić o całkowitej lub częściowej leksykalizacji derywatu, w którym zaciera się jego dwuczłonowa budowa⁸. Przyczyną leksykalizacji może być fakt, że dany wyraz został przeniesiony z innej gwary bądź polszczyzny ogólnej. Trudności w ustalaniu podstaw mogą być natury technicznej (niedotarcie do odpowiedniego informatora). Wyrazy tego typu zostały umieszczone na końcu, po omówieniu form o przejrzystej budowie słowotwórczej. Tam też umieszczam derywaty, w których formant pełni funkcję strukturalną (nie dokonuje zmiany znaczenia ani funkcji składniowej, np. *stronica* – *strona*).

Podział słowotwórczy w ramach synchronicznego słowotwórstwa funkcjonalnego⁹ dotyczy morfemów słowotwórczych o żywej roli formantów, będących nosicielami określonych funkcji semantycznych, dlatego nadrzędnym w układzie materiału uczyniono formant, uwzględniając jednakże ilość podstaw słowotwórczych derywatu. Następnie wskazano na kategorię słowotwórczą i część mowy, od której pochodzi derywat. Zmiany cech fleksyjnych i alternacje uznano za towarzyszące tylko formantowi afiksalnemu w procesie derywacji¹⁰, ze względu na cel postawiony w pracy, polegający na wskazaniu wykładników słowotwórczych o żywej roli formantów, będących nosicielami określonych funkcji semantycznych. W derywatach złożonych uwzględniono także rolę zmiany paradygmatu i prozodii w procesie derywacji.

W pracy zastosowano podział na rzeczownikowe kategorie słowotwórcze w zasadzie odpowiadający modelowi zaproponowanemu przez R. Grzegorzycową w *Zarysie słowotwórstwa polskiego*¹¹, ponieważ kategorie tam wyodrębnione uwzględniane są

⁶ S. Gala proponuje metodę panchroniczną w analizie słowotwórczej, polegającą na przełamaniu schematycznego stosowania tylko synchronii lub tylko diachronii. zob. *Diachronia czy synchronia w badaniach słowotwórstwa gwarowego?* „Rozprawy Komisji Językowej” ŁTN, 2006.

⁷ J. Puzynina, *O podzielności słowotwórczej wyrazów*, [w:] *Z polskich studiów slawistycznych*, Seria 4, Językoznawstwo, 1972, s. 101-107.

⁸ Problemowi leksykalizacji derywatów poświęcono podrozdział w *Gramatyce historycznej języka polskiego*, Z. Klemensiewicza, T. Lehra-Splawińskiego, S. Urbańczyka, Warszawa 1981, s. 184-188.

⁹ Tym terminem posługuje się S. Gala w artykule *Słowotwórstwo...*, op. cit.

¹⁰ Kwestia udziału cech fleksyjnych i alternacji w formancie postrzegana jest różnie. M. Brodowska-Honowska, *Zarys klasyfikacji polskich derywatów*, Wrocław 1967 i K. Michalewski, *Dystrybucja polskich rzeczownikowych formantów przyrostkowych*, „Acta Universitatis Lodzianensis” Folia Linguistica, t. 9, 1984 – są zdania, że są one równorzędnymi w stosunku do korpusu afiksalnego komponentami formantu. Autorzy *Gramatyki...* (Gram) zmiany cech fleksyjnych i alternacje uznają tylko za towarzyszące formantowi afiksalnemu.

¹¹ R. Grzegorzycowa, *Zarys słowotwórstwa polskiego*, wyd. 3, Warszawa 1979. Zrezygnowano z modelu klasyfikacji zawartego w *Gramatyce...* (Gram), ponieważ uznano, że jest on zbyt rozbudowany.

także w opracowaniach gwarowych, np. H. Górnowicza¹², T. Malca¹³ czy (w mniejszym stopniu) M. Szymczaka¹⁴, co pozwala uczynić wyniki badań porównywalnymi w tym zakresie.

Uporządkowanie materiału leksykalnego według formantów, a nie kategorii słowotwórczych, co mogłoby się wydawać właściwsze z punktu widzenia słowotwórstwa funkcjonalnego, ułatwia porównywanie materiałów, gdyż w większości opracowań gwarowych (GórRz I; GórRz II) i polszczyzny ogólnej¹⁵ stosuje się tę zasadę systematyki. Zrezygnowano z wyodrębnienia w postaci podrozdziału derywatów będących rezultatem derywacji syntaktycznej - przymiotników, które uległy substantywizacji. Współczesne badania nad derywatami o odmianie przymiotnikowej z formantem **-owy**, będącymi nazwami zawodów, wykazały, że niektóre nazwy typu *drużynowy* od początku pomyślane były jako nazwy zawodowe i nie uległy procesowi substantywizacji (świadczą o tym fakt, że nie są one używane jako przymiotniki) tak, jak niektóre stare derywaty typu *gajowy*, *leśniczy*¹⁶. Derywaty tego rodzaju sklasyfikowano według tworzących je formantów.

Formanty podzielone są na grupy z podstawowym elementem spółgłoskowym, za który uważa się spółgłoskę przed końcówką fleksyjną, np. **-b-**: **-ba**, **-oba**. W obrębie tych grup formanty ułożone są w zasadzie w porządku alfabetycznym dalszych głosek, licząc od spółgłoski podstawowej ku początkowi wyrazu, taki układ pozwala grupować obok siebie formanty będące rozszerzeniami formantu wyjściowego, np. **-ina**, **-anina**, **-owi-na**¹⁷. Następnie wskazywana jest kategoria słowotwórcza i część mowy, od której pochodzi derywat. Derywat zapisany jest w pisowni ogólnopolskiej, następnie po dwukropku podano wyraz podstawowy, od którego pochodzi, np. służba: służyć. Tam, gdzie jest to konieczne, objaśniono znaczenie wyrazu, np. strychołek: strychować 'ostrzyć'. W dalszej

¹² H. Górnowicz, *Formanty przyrostkowe rzeczowników w gwarach malborskich*, cz. I, „Rozprawy Komisji Językowej” ŁTN, t. 13, 1967, s. 13-53; cz. 2, Ibidem, t. 14, 1968, s. 53-82. Ze względu na częste przytaczanie w rozprawie tych pozycji zastosowano skrót – GórRz I i GórRz II.

¹³ T. Malec, *Budowa słowotwórcza rzeczowników i przymiotników w gwarze wsi Rachanie pod Tomaszowem Lubelskim*, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk 1976 - skrót Mal.

¹⁴ M. Szymczak, *Gwara Domaniewka i wsi okolicznych w powiecie łęczyckim*, Łódź 1961 - skrót Szym.

¹⁵ *Słowotwórstwo współczesnego języka polskiego, (Rzeczowniki sufiksalne rodzime)*, R. Grzegorzycowa, J. Puzynina, Warszawa 1979. W dalszej części pracy przy powoływaniu się na to opracowanie zastosowano skrót – Słow.

¹⁶ D. Moszyńska, *Formantowy w nazwach zawodowych typu gajowy, motorowy*, „Język Polski”, 1960, t. 40, cz. 2, s. 121-127.

¹⁷ Taki układ wykorzystano w książce R. Grzegorzycowej i J. Puzyniny (Słow). Niestety ma on pewne minusy, ponieważ w przypadku formantów pochodzenia obcego mało zasadne wydaje się umieszczanie przykładowo formatu **-aj** obok **-acja** (łac. **-atio**). W takich przypadkach umieszczam na końcu taki formant w grupie z danym elementem spółgłoskowym.

kolejności podano parafrazę słowotwórczą (peryfrazę w przypadku derywatów onomazjologicznych), tworzoną w oparciu o kontekst parafrastyczny podany przez informatora (który jednak trzeba traktować z pewną ostrożnością), np. *służba* ‘ci, co służą’ lub ‘to, że się służy’. Na końcu zapisano derywat w jego fonetycznej postaci, czasami w kontekście, w celu wskazania niekiedy subtelnych odcieni semantycznych derywatu, np. *żeńlice słuźbe mieli* lub *matka na słuźbe do dvoru pošła*. W sytuacji, gdy derywat ma więcej niż jedną podstawę słowotwórczą, aby wskazać na jego wielomotywacyjność, stosowano zapis, np. *grymaśnica*: grymaśna/grymasić, przy czym formant wyodrębniono w oparciu o pierwszą. W językoznawstwie (Gram, s. 385-387), w związku ze zjawiskiem wielomotywacyjności, wprowadzono pojęcie motywacji podstawowej, towarzyszącej oraz równoległej, dlatego w derywatach typu *lekarka*, *aptekarka* wskazuje się jako podstawy główne odpowiednie wyrazy męskie – *lekarz*, *aptekarz* i wydziela formant **-ka** w funkcji żeńskiej oraz na podstawy towarzyszące – *leczyć*, *apteka*, wtedy wydziela się formant **-arka**. W takich przypadkach, niezależnie od większej złożoności formalnej, wydzielano podstawę, którą wskazywały konteksty parafrastyczne. By podkreślić, że w innych opracowaniach, gdzie uwzględnia się warunek większej złożoności formalnej podstawy słowotwórczej, wyodrębnia się inny formant, stosowano następujący zapis, np. *grubaska* **-(as)ka** (od *grubas* lub *gruba*). Klasyfikując derywaty typu *lekarka*, wskazywano na dwie kategorie słowotwórcze: nazwy żeńskiej i wykonawcy czynności. Wykładnikiem kategorii wykonawcy czynności jest **-arka**, zaś podstawowy element formantu **-arka**, czyli **-ka**, w tym wypadku jest wykładnikiem nazw żeńskich (zob. Słów).

W pracy przede wszystkim zwrócono uwagę na mechanizmy tworzenia formacji słowotwórczych występujących w omawianej gwarze, sposoby formowania kategorii słowotwórczych, ustalono zasób formantów jakim dysponuje dana gwara i oceniono ich produktywność. Zjawisko produktywności uznaje się za jeden z podstawowych elementów odróżniających gwary między sobą, jak również od polszczyzny ogólnej, dlatego stanowi ona tak ważny element w opisie słowotwórczym. Za produktywny uznano formant, który jest zdolny do derywowania nowych struktur słowotwórczych wtedy, gdy powstaje potrzeba ich utworzenia, ponieważ jest najbardziej przydatny do tego celu. Nie sugerowano się, określając jego produktywność częstością występowania, ponieważ częstość wyzyskiwania formantów do tworzenia nowych nazw uzależniona jest od czynników pozajęzykowych (zapotrzebowania społecznego na nazwę). Może być ona tylko kryterium

pomocniczym w ustalaniu stopnia produktywności formantu¹⁸. Pewnym sposobem pozwalającym na określenie żywotności określonych procesów słowotwórczych, produktywności niektórych formantów jest pozyskiwanie formacji potencjalnych, tzn. takich, których desygnaty nie występują na badanym terenie¹⁹. Obserwacje przeprowadzone na materiale zgromadzonym w gwarze Proboszczewic pozwoliły stwierdzić, że produktywność nie ma charakteru jednolitego, dlatego w pracy wyróżniono formanty: produktywne, mniej produktywne oraz nieproduktywne²⁰.

Wyniki badań nad słowotwórstwem w gwarze Proboszczewic odniesiono do wyników badań nad słowotwórstwem polszczyzny ogólnej, zawartych w *Gramatyce współczesnego języka polskiego* (Gram). W wypadku, gdy w tym opracowaniu nie wystąpią pewne formanty, poszukiwano ich w pracy *Słowotwórstwo współczesnego...* (Słow). Materiałem opisywanym w *Gramatyce...* (Gram) jest przede wszystkim słownictwo zamieszczone w słownikach współczesnego języka polskiego, głównie *Słowniku języka polskiego* W. Doroszewskiego²¹. *Indeks a tergo...*²² do tego słownika pozwala zorientować się w ilości derywatów tworzonych określonymi formantami. Ponadto korzystano z opracowania H. Satkiewicz, *Produktywne typy słowotwórcze współczesnego języka ogólnopolskiego*²³ oraz z licznych artykułów i rozpraw, na które powoływano się w trakcie omawiania poszczególnych formantów.

Jak zauważa K. Dejna, celem badań nad słowotwórstwem gwarowym: „powinno stać się bardzo istotne dla dialektologii ustalenie nie tyle może podobieństwa i różnic w budowie słowotwórczej między gwarami i językiem ogólnopolskim, co raczej, i to przede wszystkim, czym gwary różnią się w zakresie słowotwórstwa między sobą”²⁴. Wyniki badań z niniejszej rozprawy odniesiono także do wyników zawartych w monograficznych opracowaniach słowotwórstwa gwarowego: M. Szymczaka, *Gwara Doma-*

¹⁸ H. Satkiewicz, *Kryterium ilościowe jako wskaźnik produktywności formantów słowotwórczych*, „*Prace Filologiczne*”, t. 19, 1969, s. 109, 110, 117 – ponadto wg autorki artykułu kryterium ilościowe jest przydatne do oceny produktywności formantów wówczas, gdy jest ona wprost proporcjonalna do częstości ich użycia.

¹⁹ J. Sierociuk, *Budowa wybranych formacji rzeczownikowych, szczególnie nazw miejsc, w gwarach między Wisłą a Wieprzem*, Lublin 1996, s. 27.

²⁰ W opracowaniach słowotwórstwa gwarowego (GórRz I; GórRz II; Mał; Szym) i ogólnopolskiego (Gram; Słow) również wskazuje się na różne stopnie produktywności formantów. Zbyt duże zróżnicowanie w tym zakresie stwarza pewien problem przy porównywaniu produktywności poszczególnych formantów.

²¹ *Słownik języka polskiego*, pod red. W. Doroszewskiego, t. 1-11, Warszawa 1958-1969.

²² *Indeks a tergo do Słownika języka polskiego*, pod red. W. Doroszewskiego, Warszawa 1973.

²³ H. Satkiewicz, *Produktywne typy słowotwórcze współczesnego języka ogólnopolskiego*, Warszawa 1969. W dalszej części pracy przy powoływaniu się na to opracowanie zastosowano skrót – Sat.

²⁴ K. Dejna, *Zagadnienia...*, op. cit., s. 46.

niewka i wsi okolicznych w powiecie łęczyckim (Szym), T. Malca, *Budowa słowotwórcza rzeczowników i przymiotników w gwarze wsi Rachanie pod Tomaszowem Lubelskim* (Mal) i H. Górnowią, *Formanty przyrostkowe rzeczowników w gwarach malborskich* (GórRz I; GórRz II). Wybór prac M. Szymczaka i T. Malca podyktowanym był tym, że są to opracowania monograficzne jednej wsi. Drugim czynnikiem decydującym o wyborze wyżej wymienionych rozpraw była odległość. Wieś Domaniewek oddalona jest o około 80 km od Proboszczewic, natomiast wieś Rachanie i obszar gwar malborskich - o ponad 400 km. Założono, że tak znaczne różnice w usytuowaniu gwar pozwolą na uchwycenie ich odmienności w stosunku do gwary Proboszczewic. Odniesienie wyników analizy słowotwórczej, szczególnie do opracowań gwarowych T. Malca (Mal) i M. Szymczaka (Szym), może być uczynione w ograniczonym stopniu z powodu nieco odmiennych metod opisu słowotwórczego, np. stosowania w opisie słowotwórczym raczej określeń z zakresu klasyfikacji logiczno-syntaktycznej W. Doroszewskiego²⁵ (czyli formacje podmiotowe i orzeczeniowe) niż słowotwórczo-semantycznej. Wyniki odniesiono do kategorii i typów słowotwórczych. Trudno mówić o porównywalności ilościowej derywatów, ponieważ różnice ilości mogą wynikać z braku porównywalnych danych. W miarę możliwości zwraca się także uwagę na pewne właściwości procesów derywacyjnych, np. specjalizowanie się formantów w tworzeniu pewnych kategorii słowotwórczych lub preferowanie w procesie derywacji podstaw słowotwórczych należących do określonych części mowy.

2. O sposobie gromadzenia materiału

Prowadzenie badań nad słowotwórstwem w gwarze wymaga zgromadzenia obszer-nych zbiorów słownictwa, do których zaliczymy każdy zapisany wyraz mowy chłopów²⁶. Na podstawie tych zbiorów można próbować ustalić, które z wyrazów są rezultatem derywacji słowotwórczej w gwarze. Na skompletowanie pełnych zbiorów słownictwa ludowego rzadko kto może sobie pozwolić poza autochtonami o dialektologicznym wykształceniu. Dlatego przedmiotem badań podjętych w rozprawie jest słowotwórstwo w gwarze mojej rodzinnej wsi Proboszczewice i okolicy. W wielu rozprawach i artykułach traktujących o słowotwórstwie gwarowym bardzo często podkreślany jest przez autorów fakt, że są autochtonami i od dziecka mieli kontakt z opracowywaną gwarą²⁷. Ma to duże znaczenie

²⁵ W. Doroszewski, *Syntaktyczne podstawy słowotwórstwa*, [w:] *Z polskich studiów slawistycznych*, t. 2, Warszawa 1963.

²⁶ K. Dejna, *Słownictwo gwarowe i słownictwo ludowe*, *Symbole Philologica in honorem Vitoldi Taszycki*, Kraków 1968, s. 54.

²⁷ T. Malec (Mal), M. Szymczak (Szym).

z dwóch powodów. Po pierwsze dobra znajomość rodzimej gwary pozwala wydobyć niekiedy dość subtelne odcienie semantyczne wyrazów. Po drugie łatwiej autochtonowi nawiązać kontakt z informatorem.

Ma to szczególne znaczenie, jeśli chodzi o słownictwo ekspresywne, które należy zbierać na podstawie naturalnych, swobodnych tekstów mówionych²⁸. Warunkiem uzyskania jak najciekawszych ekspresywizmów jest stworzenie odpowiedniej sytuacji, atmosfery. Spontaniczność rozmówcy można sprowokować kierując rozmowę na tematy, które wywołają u niego emocje. Rozmowy z dziadkami o wnukach, prowokowanie dyskusji o polityce, religii czy kłopotach finansowych rozmówcy zwiększają szansę wystąpienia wyrazów nacechowanych emocjonalnie. Mogą się pojawić hipocoristica, które wyrażają pozytywne, emocjonalne ustosunkowanie się mówiącego do nazywanej osoby lub przedmiotu, jak też pejorativa, które wyrażają negatywny stosunek mówiącego do podstawy desygnatu. Najlepszym sposobem jest stworzenie takiej sytuacji, kiedy można jednocześnie rozmawiać z dwoma lub z trzema informatorami, pozwala to w pewnym momencie na ograniczenie swojej roli w prowadzeniu rozmowy, co jeszcze bardziej wpływa na spontaniczność rozmówców. Obszerne materiały przynoszą też zapisy pojedynczych wyrazów, zwrotów, zdań usłyszanych w sklepie czy w mleczarni. Szczególny ładunek ekspresji zawierają wyrazy z przypadkowo usłyszanych kłótni, sporów sąsiedzkich.

Expressiva pozyskane wyżej wymienionymi sposobami eksploracji mają bardzo często charakter indywidualizmów ekspresywnych, pojawiających się w określonych sytuacjach. Tego typu formacje S. Warchoł określa jako jednostkowe, sztuczne twory o wyrażnie ograniczonym zasięgu, które nie utrzymują się w języku na stałe²⁹. Dlatego w poszukiwaniu formacji ekspresywnych nie należy jednak całkowicie rezygnować z metody kwestionariuszowej, która systematyzuje przebieg eksploracji w terenie, przez co umożliwia oddzielenie indywidualizmów ekspresywnych (które częściej pojawiają się w spontanicznej rozmowie), od derywatów przynajmniej w jakimś stopniu ustabilizowanych wśród użytkowników danej gwary. Ponadto pozwala na stosunkowo szybkie zebranie materiału. Szczególnie wdzięczne pole do pojawienia się formacji nacechowanych emocjonalnie daje sprowokowanie rozmowy o zewnętrznych lub wewnętrznych cechach człowieka. Zadziwiające jest bogactwo określeń, jakie wtedy mogą się pojawić, np. ten, kto plotkuje to *plotuch*, *plotuśnik*, *plotkara*, *pleciuga*.

²⁸ Wspomina o tym K. Dejna w artykule, *Zagadnienia...*, op. cit., s. 47.

²⁹ S. Warchoł, *Formacje ekspresywne a system języka*, „Biuletyn Polskiego Towarzystwa Językoznawczego”, t. 32, 1974, s. 71-86.

W badaniach kierowano się założeniami K. Dejny³⁰, że zagadnienia słowotwórstwa można poznać w toku monograficznych badań, opartych na pełnym zasobie słownictwa lub bardzo obszernych tekstach. Dlatego kwestionariusze do badań słowotwórstwa gwarowego ograniczają zbytnio możliwości badacza, ponieważ zawierają pytania, w których eksplorator przewiduje, że nazwa danego derywatu jest wyrazem słowotwórczo podzielonym (motywowanym). Nawet autochton nie jest w stanie przewidzieć wszystkich takich nazw desygnatów, wskutek tego pewne formacje słowotwórcze może pominąć.

Kwestionariusze do badań słownictwa ludowego W. Doroszewskiego³¹, K. Dejny³² (włączone są tu też pytania o pewne zagadnienia słowotwórcze), Z. Sobierajskiego³³ (autor zagadnieniom słowotwórczym poświęca cały rozdział w kwestionariuszu) ze względu na odmienność celów, które przyświecały ich opracowaniu, nie są wystarczające do monograficznych badań na małym obszarze (wieś i okolice). W związku z tym zaistniała potrzeba przygotowania kwestionariusza do badań słownictwa i słowotwórstwa ludowego, który ułatwiałby prowadzenie i kontrolowanie rozmów. Kwestionariusz zawiera pytania grupowane tematycznie, np. żniwa, hodowla itp. Zasadniczo tematyczny układ kwestionariusza odpowiada temu, jaki zastosował W. Doroszewski³⁴. Dostosowanie go do realiów życia mieszkańców wiązało się z wyłączeniem pytań o nazwy desygnatów, które nie występują w kulturze materialnej danego obszaru, np. szczegółowe pytania o budowę statków morskich czy o słownictwo związane z obróbką gliny, bursztynu itp. Zrezygnowano też z wyodrębnienia w kwestionariuszu rozdziału, który zawiera pytania o człowieka i jego cechy, włączając je w inne kręgi tematyczne. Kwestionariusz ma powstać hasła o charakterze ogólnym - *Jak jest zbudowany plug?* i pytań szczegółowych - *Jak się nazywa część pluga odkładająca ziemię?* Eksploracja rozpoczyna się od formułowania hasła, które ma służyć w dalszej części rozmowy stawianiu pytań szczegółowych. Najlepiej jednak wykorzystać, jeśli to możliwe, obrazki przedmiotów, o które pytamy, co umożliwia kwestionariusz W. Doroszewskiego³⁵.

Podstawę teoretyczną w sformułowaniu pytań do kwestionariusza stanowiły kategorie słowotwórcze przedstawione w *Zarysie...* R. Grzegorzycowej³⁶. Pytając o rze-

³⁰ K. Dejna, *Zagadnienia...*, op. cit.

³¹ *Kwestionariusz do badań słownictwa ludowego*, red. i wstęp W. Doroszewskiego, z. 1-4, Wrocław 1958.

³² K. Dejna, *Atlas gwar polskich (kwestionariusz-notatnik)*, Łódź 1987.

³³ Z. Sobierajski, *Kwestionariusz do Atlasu języka polskiego i kultury ludowej Wielkopolski*, cz.1, (słownictwo, fonetyka, słowotwórstwo) Poznań 1972.

³⁴ *Kwestionariusz...*, red. i wstęp W. Doroszewski, op. cit.

³⁵ Ibidem.

³⁶ R. Grzegorzycowa, *Zarys...*, op. cit.

czownik, stawiano pytania o nazwy narzędzi (nomina instrumenti), miejsc (nomina loci), osób wykonujących jakieś czynności (nomina agentis), zbiorowości (nomina collectiva) itp. Pytania, w których derywaty byłyby tworzone za pomocą tego samego formantu, nie są układane w sąsiedztwie, pozwala to uniknąć schematyzmu. Nie jest to jednak możliwe wtedy, gdy kwestionariusz ułożony jest wg kategorii słowotwórczo-semantycznych, co stwierdza między innymi A. Kowalska w pracy *Zróżnicowanie słowotwórcze gwar Mazowsza i Podlasia, Rzeczownik*: „...informator „przyzwyczajony” do tego, że pewne sufiksy są typowe dla określonych grup znaczeniowych, uprawiał swoistą *produkcję słowotwórczą*”, np. analogicznie do formacji *żniwiarz*, *kucharz*, *stolarz* notowano *sędziarz* (3), *ślugarz* (61), *śpiewarz* (45). Żadnej z tych formacji nie zapisano w wymienionych punktach w czasie powtórnych badań według drugiej wersji kwestionariusza”³⁷.

Tak skonstruowany kwestionariusz wykorzystano jako narzędzie pomocnicze w gromadzeniu leksyki ludowej (ułatwiał prowadzenie i kontrolowanie rozmów z informatorami). Podstawowym sposobem zbierania materiałów było zapisywanie tekstów ciągłych nagrywanych na taśmę magnetofonową, mających charakter monologów, opowiadań, rozmów. Ustalenie występowania pewnych formacji słowotwórczych było pierwszym etapem. Drugim było ustalenie poprzez kontekst parafrastyczny wyrazu fundującego.

Dobór informatorów odbył się według ogólnie przyjętych w badaniach dialektologicznych kryteriów. Podstawową zasadą jest dobieranie ludzi, którzy są autochtonami i stale zamieszkiwali w swojej rodzinnej wsi (wykaz informatorów podany jest na końcu tego podrozdziału). Ponadto są to ludzie należący do najstarszego pokolenia, które stosunkowo dobrze zachowuje gwarę i pozostaje pod małym wpływem języka ogólnopolskiego. Wynika to z faktu, że całe swoje życie byli w zasadzie wyłącznie związani ze środowiskiem wiejskim zarówno zawodowo, jak i towarzysko czy kulturowo. Jest to kolejne kryterium, które powinien wziąć pod uwagę eksplorator. Na ogół ludzie urodzeni w okresie przedwojennym bardzo często posiadają niskie wykształcenie, zwykle cztery klasy szkoły podstawowej, czasem mniej. Dlatego, jeśli nawet mają świadomość swojej odrębności językowej, w kontaktach „oficjalnych” nie potrafią jej tak do końca kontrolować - czyli starać się mówić „poprawnie”.

W badaniach słowotwórczo-leksykalnych nie można ograniczyć się do wiadomości od jednego informatora, ponieważ nie wszystkie działy realiów są znane mieszkańcom wsi jednakowo. Informacji z zakresu budownictwa trzeba szukać u cieśli, z zakresu gospodarstwa domowego - u gospodyń. Pytania należy zadawać kilku osobom, wtedy zdobędzie się pewność, że nazwa znana jest szerokiemu kręgowi danej społeczności wiejskiej.

³⁷ A. Kowalska, *Zróżnicowanie...*, op. cit., s. 12.

Wykaz informatorów

Zofia Bogdańska, ur. w 1917 r. w Niszczycach (6 km od Proboszczewic), od 1946 r. mieszkanka Proboszczewic; Czesław Bogdański, ur. w 1906 r. w Proboszczewicach; Czesław Duchewicz, ur. w 1915 r. w Proboszczewicach; Sabina Duchewicz, ur. w 1923 r. w Golejewie (wieś sąsiednia), od 1947 r. mieszkanka Proboszczewic; Zofia Kopczyńska, ur. w 1923 r. w Dziarnowie (wieś sąsiednia); Stanisław Nowak, ur. w 1917 r. w Proboszczewicach; Antoni Pawłowski, ur. w 1911 r. w Proboszczewicach; Irena Prejsewicz, ur. w 1929 r. w Proboszczewicach, zm. w 1997 r.; Kazimierz Prejsewicz, ur. w 1931 r. w Proboszczewicach; Mieczysław Rogalski, ur. w 1920 r. w Umieninie (wieś sąsiednia); Jadwiga Rogalska, ur. w 1939 r. w Umieninie (wieś sąsiednia); Henryk Wawrzyński, ur. w 1918 r. w Dziarnowie (wieś sąsiednia); Hipolit Witkowski, ur. w 1935 r. w Proboszczewicach.

3. Przegląd literatury

Jak dotąd o słowotwórstwie gwarowym wiemy niewiele. Istnieje wprawdzie sporo monografii poszczególnych gwar, ale autorzy w większości albo ograniczają się do pewnych uwag o słowotwórstwie, albo dają mniej lub bardziej pełny wykaz formantów. Stosunkowo obszernie działy poświęcili słowotwórstwu w monografiach, obejmujących większe obszary gwarowe, W. Dobrzyński³⁸, F. Pluta³⁹, S. Warchoła⁴⁰. Z opracowań poświęconych wyłącznie słowotwórstwu gwarowemu rzeczownika na uwagę zasługują prace: J. Chludzińskiej-Świąteckiej⁴¹, R. Laskowskiego⁴², J. Sierociuka⁴³ i B. Gali-Milczarek⁴⁴. Natomiast J. Symoni-Sułkowska⁴⁵ w rozprawie, opartej na materiale gwarowym z całej Polski, zajmuje się zróżnicowaniem nazw w obrębie jednego działu kultury materialnej (transportu i komunikacji).

³⁸ W. Dobrzyński, *Gwary powiatu niemodlińskiego*, cz. 2 (Morfologia, teksty gwarowe) Wrocław 1967.

³⁹ F. Pluta, *Dialekt głogówecki*, cz. 2, (Słowotwórstwo, fleksja, teksty gwarowe), Wrocław 1963.

⁴⁰ S. Warchoła, *Gwary dawnej Ziemi Stężyckiej*, Wrocław 1967.

⁴¹ J. Chludzińska-Świątecka, *Budowa słowotwórcza rzeczowników w gwarach Warmii i Mazur*, „Prace Filologiczne”, t. 22, 1972, s. 159-289.

⁴² R. Laskowski, *Derywacja rzeczowników w dialektach laskich*, cz.1, Wrocław-Warszawa-Kraków 1966, cz. 2, Wrocław-Warszawa-Kraków 1971.

⁴³ J. Sierociuk, *Budowa...*, op. cit.

⁴⁴ B. Gala-Milczarek, *Budowa słowotwórcza rzeczowników w gwarach piotrkowskich*, Łódź 2009.

⁴⁵ J. Symoni-Sułkowska, *Zróżnicowanie słowotwórcze i leksykalne nazw z zakresu transportu i komunikacji w gwarach polskich*, Wrocław 1972.

Osobne miejsce zajmują monografie mniejszych obszarów gwarowych: P. Bąka⁴⁶, *Gwara okolic Kramska w powiecie konińskim*, P. Gołąba, *Gwara Schodni i okolicy*⁴⁷, T. Malca, *Budowa słowotwórcza rzeczowników i przymiotników w gwarze wsi Rachanie pod Tomaszowem Lubelskim* (Mal), M. Szymczaka, *Gwara Domaniewka i wsi okolicznych w powiecie Łęczyckim* (Szym). Jak dotąd liczba tego typu opracowań jest wciąż zbyt mała. Bardziej ogólne spojrzenie na słowotwórstwo gwar polskich przynosi praca W. Cyrańa *Tendencje słowotwórcze w gwarach polskich*⁴⁸. Na uwagę zasługuje też cykl artykułów H. Górnowicza (GórRz I; GórRz II), w których opracowano słowotwórstwo gwar małopolskich.

Ilość artykułów, których tematem są zagadnienia słowotwórcze, jest coraz większa. W wielu z nich przedmiotem omówienia są kategorie słowotwórcze, np. nazw miejsc w artykułach W. Doroszewskiego⁴⁹ i B. Ostronęckiej-Frączak⁵⁰; deminutywna u F. Pluty⁵¹, B. Burskiej⁵², Z. Staszewskiej⁵³. Omawiane są też poszczególne formanty, np. W. Brzeziński⁵⁴ zajmuje się rzeczownikami z formantem *-arz*. Szczególnie cenne są publikacje B. Kreja, który przedstawia niektóre zagadnienia słowotwórstwa w historii i regionalnych odmianach polszczyzny etnicznej, np. *Zdrobnienia na -(ecz)ek typu chłopieczek w gwarach i historii języka polskiego*⁵⁵, *Ekspresywny przyrostek -owsko w historii i gwarach języka polskiego*⁵⁶. Pełniejszą analizę słowotwórstwa gwarowego zawierają artykuły K. Dejny⁵⁷,

⁴⁶ P. Bąk, *Gwara okolic Kramska w powiecie konińskim (Zarys fonetyki i słowotwórstwa)*, Wrocław 1968.

⁴⁷ P. Gołąb, *Gwara Schodni i okolicy*, Wrocław 1955.

⁴⁸ W. Cyrań, *Tendencje słowotwórcze w gwarach polskich*, Łódź 1977.

⁴⁹ W. Doroszewski, *Nomina loci jako kategoria słowotwórcza*, *Język – myślenie – działanie*, Warszawa 1982a, s. 307-312 /przedruk z: / „Slavia”, t. 31, Praha 1962, nr 3, s. 342-347.

⁵⁰ B. Ostronęcka-Frączak, *Nazwy miejsc w gwarach polskich*, „Rozprawy Komisji Językowej” ŁTN, t. 16, s. 45-57.

⁵¹ F. Pluta, *Z badań nad deminutywami w dialekcie śląskim*, „Studia Polonistyczne”, t. 7, 1979, s. 125-140.

⁵² B. Burska, *Ekspresja a derywacja – czyli o słowotwórczych wykładnikach ekspresywności w mowie mieszkańców trzech wsi mazowieckich*, [w:] *Teoretyczne, dydaktyczne i badawcze założenia dialektologii*, red. S. Gala, Łódź 1998, s. 237-284.

⁵³ Z. Staszewska, *Formacje deminutywno-ekspresywne w gwarze okolic Radomska*, „Poradnik Językowy”, 1985, z. 4, s. 226-248.

⁵⁴ W. Brzeziński, *Rzeczowniki z formantem -arz w gwarze wsi Podróżna na Krajnie Złotowskiej*, „Zeszyty Naukowe Wydziału Humanistycznego Uniwersytetu Gdańskiego”, *Prace Językoznawcze*, t. 8, 1982, s. 191-194.

⁵⁵ B. Kreja, *Zdrobnienia na -(ecz)ek typu chłopieczek w gwarach i historii języka polskiego*, „Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Pedagogicznej”, *Językoznawstwo*, Opole 1991 z. 13, s. 437-445.

⁵⁶ B. Kreja, *Ekspresywny przyrostek -owsko w historii i gwarach języka polskiego*, [w:] *Studia z polskiego słowotwórstwa*, Gdańsk 1996, s. 155-164.

⁵⁷ K. Dejna, *Słowotwórstwo sufiksalne gwary czeskiej Kurowa*, „Rozprawy Komisji Językowej” ŁTN, t. 35, 1989, s. 19-68.

K. Michalewskiego⁵⁸, R. Mrózka⁵⁹ czy G. Habrajskiej⁶⁰, w których autorzy omawiają rzeczownikowe formacje słowotwórcze. Nieco inny charakter mają artykuły S. Gali, w których autor podejmuje się omówienia zagadnień związanych z metodologią badań słowotwórstwa gwarowego⁶¹. Wśród monografii poświęconym kategoriom słowotwórczym zwracają uwagę opracowania I. Szczepankowskiej⁶² o atrybutywach, A. Kowalskiej⁶³ o apelatywnych nazwach miejsc i I. Jaros⁶⁴ o nazwach środków czynności.

Z opracowań dotyczących słowotwórstwa gwarowego Mazowsza należy wymienić pracę A. Kowalskiej, *Zróżnicowanie słowotwórcze gwar Mazowsza i Podlasia*⁶⁵ i *Atlas gwar mazowieckich*⁶⁶, w którym obok badań nad słownictwem podjęto badania słowotwórstwa gwarowego. Ponadto pracę W. Cyrań *Gwary polskie w okolicach Siedlec*⁶⁷. Praca A. Kowalskiej⁶⁸ jest jedyną jak dotąd tak obszerną próbą przedstawienia słowotwórstwa przede wszystkim rzeczownika. Tylko na niewielu mapach znalazły się formacje przymiotnikowe. Od strony metodycznej praca jest próbą zastosowania do analizy materiału gwarowego założeń teoretycznych dotyczących klasyfikacji słowotwórczo-znaniowej wyrazów, sformułowanych przez W. Doroszewskiego w pracy „*Kategorie słowotwórcze...*”⁶⁹. W opisie słowotwórczym autorka posługuje się raczej terminologią z zakresu morfologii, czyli wprowadza pojęcie rdzenia i afiksów jako elementów budowy wyrazów. Powyższy przegląd publikacji poświęconych słowotwórstwu gwarowemu uzupełnia literatura, na którą powoływano się w dalszej części pracy.

⁵⁸ K. Michalewski, *Modele słowotwórcze rzeczowników w gwarach okręgu Belchatowa*, „Acta Universitatis Lodzensis”, Folia Linguistica, t. 16, 1987, s. 127-138.

⁵⁹ R. Mrózek, *Wykładowe funkcje słowotwórcze w rzeczownikowych formacjach gwarowych*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego”, CCXXIX, Prace Językoznawcze, t. 29, 1970, s. 187-201.

⁶⁰ G. Habrajska, *Typy słowotwórcze rzeczowników występujących w gwarze wsi masłowskie (woj. częstochowskie)*, „Rozprawy Komisji Językowej” ŁTN, t. 35, 1989, s. 87-110.

⁶¹ S. Gala, *Słowotwórstwo...*, op. cit.; *Diachronia...*, op. cit.; *Od słowotwórstwa w gwarach do słowotwórstwa gwarotwórczego*, „Rozprawy Komisji Językowej” ŁTN, 2008, s. 109-115.

⁶² I. Szczepankowska, *Nomina attributiva w gwarze łomżyńskiej*, Białystok 1998.

⁶³ A. Kowalska, *Apelatywne nazwy miejsc w dialektach polskich. Derywacja sufiksalna*, [w:] *Gwary dziś*, t. 5, Poznań 2011.

⁶⁴ I. Jaros, *Nazwy środków czynności w gwarach łęczycko-sieradzkich. Studium słowotwórczo-leksykalne*, Łódź 2009.

⁶⁵ A. Kowalska, *Zróżnicowanie...*, op. cit.

⁶⁶ *Atlas gwar mazowieckich*, H. Horodyska-Gadkowska, A. Kowalska, A. Strzyżewska-Zaremba, t. 1-10, Wrocław 1971-1992.

⁶⁷ W. Cyrań, *Gwary polskie w okolicach Siedlec*, Łódź 1960.

⁶⁸ A. Kowalska, *Zróżnicowanie...*, op. cit.

⁶⁹ W. Doroszewski, *Kategorie słowotwórcze*, „Sprawozdania z Posiedzeń Towarzystwa Naukowe” t. 39, Warszawa 1946, s. 20-42.

4. Kategorie słotwórcze rzeczownika

Poddany analizie słotwórczej materiał leksykalny zgromadzony w gwarze Proboszczewic obejmuje rzeczowniki⁷⁰. Zastosowany w pracy podział na rzeczownikowe kategorie słotwórcze w zasadzie odpowiada modelowi zaproponowanemu przez R. Grzegorczykową w *Zarysie słotwórstwa polskiego*⁷¹ (oprócz kategorii słotwórczych R. Grzegorczykowa wyróżnia podgrupy semantyczne, np. nazwy wódek, nazwy ciast itp.).

Definicje poszczególnych kategorii słotwórczych:

ABSTR (1) - Nazwy abstrakcyjnych cech / właściwości (nomina essendi) - są to rzeczowniki abstrakcyjne, które nazywają właściwość bądź zespół właściwości. W nazwach tego typu może się pojawić wtórne znaczenie nosiciela cechy, np. *śliczność* ‘to, że coś jest śliczne’ lub ‘ta, która jest śliczna’. W odróżnieniu od R. Grzegorczykowej⁷², podgrupę semantyczną nazw chorób zaliczono, w zależności od podstawy, do nazw czynności i stanów, np. *łuszczycyca* lub do nazw nosicieli cech, np. *cukrzyca*.

ATTRYB (3) - Nazwy nosicieli cech / atrybutywne / znamionujące (nomina attributiva)⁷³ – są to nazwy osób, zwierząt, roślin, rzeczy, zjawisk utworzone od jakiejś charakterystycznej cechy desygnatu. Jest to chyba jedyna z kategorii słotwórczych, w której można wydzielić tak liczne i wyraźne podgrupy semantyczne, np. nazwy wódek, ciast, mięs, okresów itp. Ta kategoria w tym opracowaniu rozumiana jest bardzo szeroko, ponieważ zaliczono do niej także nazwy o charakterze agentywnym skłonnościowym typu *herbaciarz*, czy też nazwy amatorów, miłośników, np. *karciarz*⁷⁴.

AUGM (2) - Nazwy augmentatywne⁷⁵ / **zgrubienia** - są to nazwy przedmiotów nadmiernie wielkich w stosunku do przedmiotu wyrażonego w podstawie słotwórczej. Łączą w sobie bardzo często znaczenie ekspresywne ujemne (pejoratywne), chociaż w niektórych kontekstach mogą mieć znaczenie żartobliwe lub serdeczne.

CZYN (4) - Nazwy czynności i stanów (nomina actionis) – nazwy te ujmują abstrakcyjnie czynności i stany, które w formach czasownikowych werbalnych odniesione są do jakiegoś konkretnego przedmiotu. Jej wartość kategorialna: ‘wykonywanie czynności’,

⁷⁰ Sporadycznie pojawiają się nazwy własne w postaci nazwisk odmężowskich, nazw odródowski-
skowych itp.

⁷¹ R. Grzegorczykowa, *Zarys słotwórstwa polskiego* (słotwórstwo opisowe), Warszawa 1979.

⁷² Ibidem.

⁷³ I. Szczepankowska, *Nomina...*, op. cit.

⁷⁴ R. Grzegorczykowa, *Zarys...*, op. cit., s. 41 – zalicza je do nazw odrzeczownikowych wyko-
nawców czynności, choć wskazuje na pokrewieństwo tych nazw z nazwami atrybutywnymi.

⁷⁵ T. Skulina, *Rzeczowniki augmentatywne wstecznie derywowane*, „Język Polski”, t. 39, z. 3, 1959, s. 190-202.

‘podleganie stanowi’. W nazwach tego typu bardzo często pojawiają się znaczenia wtórne miejsca, obiektu, np. *wejście* ‘to, że się wchodzi’, ale i ‘miejsce, gdzie się wchodzi’ lub *jedzenie* ‘to, że się je’, ale i ‘to, co się je’.

DEM (5) - Nazwy deminutywne⁷⁶ / zdrobnienia – są to nazwy przedmiotu mniejszego niż wyrażony w podstawie słowotwórczej. Nazwom tym bardzo często towarzyszy znaczenie ekspresywne. W pracy zwraca się także uwagę na deminutiva historyczne, określane inaczej jako formalne, które obecnie mają zdrobniałą formę, a nie zdrobniałe znaczenie. Formanty w nich pełnią funkcję tylko strukturalną⁷⁷. O zatartiu się deminutywnego znaczenia derywatów tego typu świadczy, że w powszechnym użyciu są utworzone od nich nazwy deminutywne oraz to, że odpowiednie nazwy bez sufiksów są odczuwane jako augmentativa.

EKSPR (6) - Nazwy ekspresywne⁷⁸ (expressiva) – są to nazwy wyrażające subiektywny stosunek emocjonalny nadawcy do sygnatu podstawy. Emocje mogą mieć charakter negatywny (ujemne, niechęć, wstręt, zniecierpliwienie, pogarda, antypatia, itp.) – określane jako pejorativa, współczujący, lekceważący, pozytywny, spieszczący (hipocoristica). Czasami trudno odróżnić funkcję ekspresywną od deminutywnej. Równie często funkcja ekspresywna nakłada się z funkcją deminutywną lub augmentatywną. Ekspresywnie nacechowane będą też niektóre rzeczowniki odprzymiotnikowe, np. *wisielak*, *wojskowiak*.⁷⁹

MIEJSC (7) - Nazwy miejsc / przestrzenne / lokatywne (nomina loci)⁸⁰ – są to derywaty nazywające miejsca ze względu na odbywające się tam czynności, procesy i stany bądź ze względu na występujące tam przedmioty. Ponadto do nazw miejsc zaliczane są określenia pomieszczeń, obszarów podległych władzy kogoś oraz drobne przedmioty

⁷⁶ F. Pluta, *Z badań...*, op. cit.; K. Heltberg, *O deminutywach i augmentatywach*, „Prace Filologiczne”, t. 18, cz. 2, 1964, s. 93-102.

⁷⁷ J. Basara, *Deminutywa formalne*, „Z polskich studiów slawistycznych”, Seria 4, Prace na VII Międzynarodowy Kongres Slawistów w Warszawie 1973, Warszawa 1972, s. 59-63.

⁷⁸ O zagadnieniu ekspresji w języku pisali między innymi: S. Grabias, *O ekspresywności języka. Ekspresja a słowotwórstwo*, Wydawnictwo Lubelskie, Lublin 1981; B. Kreja, *Słowotwórstwo rzeczowników ekspresywnych w języku polskim*, [w:] *Studia z polskiego słowotwórstwa*, Gdańsk 1969; T. Skubalanka, *O ekspresywności języka*, Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska, t. 27, 1972, Sectio F, s. 123-135; K. Waszakowa, *O wartościowaniu w słowotwórstwie*, *Poradnik Językowy*, z. 5-6, 1991, s. 180-187; S. Warchoń, *Formacje ekspresywne...*, op. cit.

⁷⁹ Na co zwraca uwagę K. Michalewski w artykule „*Polski sufiks -ak na tle słowiańskim*”, *Studia Językoznawcze. Streszczenia prac doktorskich*. II, s. 54.

⁸⁰ Jest to kategoria, o której pisał między innymi: W. Doroszewski, *Nomina loci...*, op. cit.; B. Kreja, *Słowotwórstwo nazw miejsca...*, op. cit.; B. Ostromęcka-Frączak, *Nazwy...*, op. cit.

typu *cukiernica*⁸¹. W niektórych derywatach dochodzi do neutralizacji opozycji między znaczeniem nazwy narzędzia a miejsca, np. *karmnik* ‘urządzenie do karmienia’ czy ‘miejsce, gdzie się karmi zwierzęta’ lub nazwy miejsca i wytworu czynności, np. *zapadlisko* ‘miejsce, gdzie się coś zapadło’ lub ‘to, co się zapadło’.

MIESZK (8) - Nazwy mieszkańców / odśrodkowiskowe⁸² – są to nazwy osób utworzone od miejsca ich pochodzenia (państwa, miejscowości, narodu), wyrażonego w podstawie słowotwórczej.

MŁOD (9) - Nazwy istot młodych – są to nazwy młodych ludzi, zwierząt.

NARZ (10) - Nazwy narzędzi (nomina instrumenti) – są to nazwy przedmiotów, urządzeń, maszyn nazwanych ze względu na czynność, która za ich pomocą jest wykonywana, oraz nazwy substancji pomocnych przy wykonywaniu czynności. Są to ponadto nazwy narzędzi, w których podstawa wskazuje na przedmiot wytwarzany za pomocą narzędzia, i takie, w których podstawa wskazuje na obiekt czynności.

OBIEKT (11) - Nazwy obiektów czynności (nomina patientis)⁸³ – mogą być przedmiotowe lub nieprzedmiotowe. Pierwsze z nich oznaczają przedmioty, na które skierowana jest (była lub będzie) czynność wyrażona podstawą. Nazwy obiektów nieprzedmiotowych oznaczają zjawiska, sytuacje, zdarzenia. Znaczenie obiektu bardzo często towarzyszy znaczeniu czynności, dlatego ważny jest kontekst, w jakim wystąpił dany wyraz. Wątpliwości mogą też powstać przy niektórych nazwach, które w zależności od kontekstu parafrastycznego mogą być nazwami obiektów bądź wytworów czynności, ewentualnie miejsc, np. *odmrożenie* ‘odmrożona skóra’, ‘to, co jest rezultatem odmrożenia’, ‘miejsce, gdzie jest odmrożona skóra’.

POKREW (12) - Nazwy pokrewieństwa / styczności – są to nazwy wyrażające relację pokrewieństwa, zależności od osoby wyrażonej w podstawie słowotwórczej.

SYNG (13) - Nazwy syngulatywne – kategoria ta jest przeciwieństwem nazw kolektywnych. Nie jest to zbiór nazywany ze względu na elementy, ale element nazywany ze względu na zbiór.

WYKON (14) - Nazwy wykonawców czynności / działacza (nomina agentis) – są to nazwy wykonawców czynności (nosicieli stanów) wyrażone werbalnie w podstawie cza-

⁸¹ Nazwy naczyń, terenów podległych czyjeś władzy zaliczono do kategorii nomina loci zgodnie z propozycją B. Krei, *Słowotwórstwo nazw miejsca...*, op. cit., s. 65. W *Zarysie...*, op. cit. – nazwy naczyń zalicza się do nazw atrybutywnych.

⁸² O jednej z podgrup semantycznych w nazwach mieszkańców pisze B. Kreja, *Problematyka słowotwórcza derywatów od nazw geograficznych we współczesnym języku polskim*, „Studia z polskiego słowotwórstwa”, Gdańsk 1996, s. 67-79.

⁸³ R. Grzegorzczakowa w *Zarysie...*, op. cit. – kategorie nazw obiektów i wytworów omawia razem używając dla nich wspólnego określenia nomina patientis.

sownikowej. Nie uwzględnia się tu nieosobowych wykonawców czynności, czyli nazw maszyn, narzędzi. Problemy związane z rozróżnianiem tej kategorii od kategorii atrybutywnej rozwiązano konwencjonalnie. Jako nazwy działaczy traktuje się tu formacje odczasownikowe, a jako atrybutywne - odprzymiotnikowe. Zalicza się tu także nazwy osób charakteryzujących się pewnym działaniem, ale mające w swej strukturze odniesienie nie do czynności, lecz do obiektu, wytworu, materiału, narzędzia, miejsca, dziedziny, którą zajmuje się dana osoba. Nazwy, w których wykonywana czynność ma charakter pracy, określane są jako zawodowe i stanowią podgrupę semantyczną w nazwach wykonawców czynności.

WYTW (15) - Nazwy wytworów/rezultatów czynności (nomina patientis)⁸⁴ – są to nazwy przedmiotów powstałych w wyniku czynności oznaczonej podstawą bądź też stanowiących rezultat procesu. W niektórych wypadkach dochodzi do neutralizacji różnicy między wytworem procesu a miejscem. Derywaty typu *jajecznicza*, *makowiec*, *wiśniówka*, które w *Gramatyce...* (Gram, s. 445) zaliczane są do nazw wytworu, a w *Zarysie...*⁸⁵ do nazw atrybutywnych – w tym opracowaniu zaliczono do nazw atrybutywnych.

ZBIOR (16) - Nazwy zbiorów / zbiorowości (nomina collectiva)⁸⁶ – do kategorii tej należą rzeczowniki nazywające zbiory (osób, rzeczy), których elementami są desygnaty wyrazów podstawowych. Ze znaczeniem kolektywności często łączy się pojęcie ogólności, charakterystyczne dla nazw abstrakcyjnych.

ŻEŃSK (17) - Nazwy żeńskie⁸⁷ – należą tu nazwy istot rodzaju żeńskiego utworzone od odnośnych nazw istot rodzaju męskiego.

Ze względu na różnice między przyjętym w niniejszej rozprawie modelem podziału na kategorie słowotwórcze a rozbudowanymi modelami zawartymi w *Gramatyce...* (Gram) i *Słowotwórstwie...* (Słow) zaistniała niejako konieczność ich zestawienia. Dzięki temu będzie można wskazać na podobieństwa i różnice w zakresie występowania formantów w określonych kategoriach słowotwórczych. Zestawienie dla ułatwienia przedstawiono w postaci tabel.

W tabeli A (zob. s. 23-24) do rzeczownikowych kategorii słowotwórczych zastosowanych w pracy, odniesiono odpowiednio kategorie, jakie wyodrębniono w *Gramatyce...* (Gram), w tabeli B (zob. 25-26) kategorie wyodrębnione w *Słowotwórstwie...* (Słow). W tabeli C (zob. 26-27) takiego zestawienia dokonano dla kategorii słowotwórczych.

⁸⁴ Kategorii nazw wytworów poświęca jeden z artykułów B. Kreja, *Problem słowotwórczej struktury nazw rezultatów czynności*, [w:] „Studia z polskiego słowotwórstwa”, Gdańsk 1996, s. 57-60.

⁸⁵ R. Grzegorzczakowa, *Zarys...*, op. cit., s. 45.

⁸⁶ G. Habrajska, *Collectiva w języku polskim*, Łódź 1995.

⁸⁷ B. Kreja, *Słowotwórstwo nazw żeńskich we współczesnym języku polskim (Wybrane zagadnienia)*, [w:] Studia z polskiego słowotwórstwa, Gdańsk 1966, s. 11-23.

czych występujących w opracowaniach gwarowych (GórRz I; GórRz II; Mał; Szym), ponieważ zdarza się, że dla tych samych kategorii stosuje się inne określenia (np. nazwy pokrewieństwa T. Malec (Mał) określa jako nazwy styczności) lub wskazuje się na pewne podgrupy semantyczne, nie podporządkowując ich kategoriom słowotwórczym, np. H. Górniewicz (GórRz I; GórRz II) nazw dni tygodnia, liści warzyw nie klasyfikuje do jakiegś ogólniejszej kategorii. W części materiałowej, w komentarzu do poszczególnych formantów wskazano, jak konkretnie określane są kategorie słowotwórcze w poszczególnych opracowaniach, do których odniesiono wyniki badań nad słowotwórstwem w gwarze Proboszczewic. W opracowaniach gwarowych zasadniczo wskazuje się na kategorie słowotwórcze wzorowane na modelach: autorów *Gramatyki historycznej języka polskiego*⁸⁸ – zob. H. Górniewicz (GórRz I; GórRz II) i W. Doroszewskiego⁸⁹ – zob. T. Malec (Mał), M. Szymczak (Szym).

W rozprawie M. Szymczaka (Szym), i w mniejszym stopniu T. Malca (Mał), na ogół konsekwentnie wskazuje się na podmiotowy lub orzeczeniowy charakter derywatów, rzadziej natomiast określa się ich przynależność do kategorii słowotwórczej. Dlatego tylko w ograniczonym stopniu można dokonać odniesienia wyników badań nad słowotwórstwem w gwarze Proboszczewic do wyników zawartych w tych pracach⁹⁰. W pracy H. Górniewicza (GórRz I; GórRz II) dość konsekwentnie klasyfikowano materiał pod kątem semantycznego znaczenia derywatów, jednakże wskazywano także na szczegółowe podgrupy semantyczne, np. nazwy roślin, trzonków narzędzi. Trudność polega na odniesieniu tych podgrup do modelu zastosowanego w pracy.

Na konieczność uporządkowania formacji słowotwórczych według kryterium semantycznego, niezależnie od problemów, jakie się z tym wiąże, zwraca uwagę B. Kreja: „Jeżeli klasyfikacja ma ukazać aktywne modele słowotwórcze, jeżeli ma być na usługach czegoś, co można nazwać technologią słowotwórczą czy słowotwórstwem „produkcyjnym”, to punktem wyjścia takiej klasyfikacji powinna być określona jednostka semantyczna”⁹¹. Ze stanowiskiem tym polemizują niektórzy językoznawcy⁹², uważając, że to właśnie wyodrębnienie modeli powinno być pierwszym efektem analizy materiału.

⁸⁸ *Gramatyka historyczna...*, op. cit.

⁸⁹ W. Doroszewski, *Kategorie słowotwórcze*, „Sprawozdania z Posiedzeń Towarzystwa Naukowego”, t. 39, Warszawa 1946, s. 18-39.

⁹⁰ Trudności w porównywaniu wyników mogą też być powodowane niekonsekwentnym określaniem podstaw słowotwórczych.

⁹¹ B. Kreja, *Słowotwórstwo nazw miejsca we współczesnym języku polskim*, „Gdańskie Studia Językoznawcze”, 1975, s. 64.

⁹² K. Michalewski, *Modele...*, op. cit., s. 129; R. Laskowski, *Derywacja rzeczowników w dialektach laskich*, cz. 2, *Rzeczowniki z formantem w funkcji przedmiotowej*, Wrocław 1966, s. 6.

W tabeli A przedstawiono kategorie słownotwórcze rzeczownika, jakie wyodrębniono w *Gramatyce współczesnego języka polskiego* (Gram) i odniesiono je odpowiednio do kategorii słownotwórczych zastosowanych w pracy.

Tabela A

Kategorie słownotwórcze rzeczownika zastosowane w pracy	Kategorie słownotwórcze rzeczownika zastosowane w <i>Gramatyce współczesnego języka polskiego</i> (Gram)
Abstrakcyjna	Nazwy cech ilościowych. Nazwy abstrakcyjnych cech, czynności i stanów (nomina essendi).
Augmentatywna	Nazwy augmentatywne.
Atrybutywna	Nazwy subiektów przy nie wyrażonym predykanie: - nazwy subiektów właściwości (nosicieli cech), - nazwy uczestników zdarzeń, - nazwy odposobowe subiektów, - nazwy nazwy całości złożonych z części, - nazwy rodzajowe, - nazwy symulatywne, - nazwy genetyczne, - nazwy posiadaczy, - nazwy amatorów. Nazwy obiektów i rezultatów przy nie wyrażonym predykanie: - odmaterialowe nazwy rezultatów, - odnarzędziowe nazwy obiektów, - odposobowe nazwy obiektów lub rezultatów, - odsubiektowe nazwy obiektów, - odsubiektowe nazwy rezultatów. Nazwy zjawisk charakteryzowanych przez relację do przedmiotu. Nazwy materialowe. Nazwy temporalne. Nazwy zjawisk charakteryzujących się obecnością cechy, np. nazwy chorób.
Czynności i stanu	Nazwy czynności, procesów i stanów. Nazwy zjawisk charakteryzowanych przez czynności, procesy i stany, np. nazwy chorób. Znaczenia towarzyszące: nazwy temporalne i nazwy sposobowe.
Deminutywna	Nazwy deminutywne.
Ekspresywna	Nazwy ekspresywne.
Miejsca	Nazwy miejsc.
Mieszkańców	Nazwy subiektów przy niewyrażonym predykanie: - nazwy mieszkańców.
Istot młodych	Nazwy istot młodych.
Narzędzi	Nazwy środków czynności: - odwytworowe nazwy środków czynności, - odobiektowe nazwy środków czynności, - od wykonywanej czynności.
Obiektu czynności	Nazwy obiektów czynności.

Pokrewieństwa	Nazwy subiektów przy niewyrażonym predykanie: - nazwy osób pozostających w relacji pokrewieństwa.
Syngulatywna	Nazwy subiektów przy niewyrażonym predykanie: - nazwy syngulatywne (części całości i elementów zbiorów).
Wykonawców czynności	Nazwy subiektów czynności, procesów i stanów. Nazwy subiektów przy niewyrażonym predykanie: - nazwy odobiektove, - nazwy odrezultatywne, - nazwy odnarzędziowe, - nazwy odmateriałowe, - nazwy odmiejscowe.
Wytworu czynności	Nazwy wytworów czynności i procesów. Nazwy ilościowe.
Zbioru	Nazwy subiektów przy nie wyrażonym predykanie: - nazwy zbiorów, złożonych z elementów.
Żeńska	Nazwy żeńskie. Nazwy będące wynikiem maskulinizacji.
Inne znaczenia: nadrzędność-podrzędność, przeciwieństwo, dodatkowość, nadmierność, powtórność zjawiska.	Inne znaczenia: nadrzędność-podrzędność, przeciwieństwo, dodatkowość, nadmierność, powtórność zjawiska.

W tabeli B przedstawiono kategorie słowotwórcze rzeczownika, jakie wyodrębniono w *Słowotwórstwie współczesnego języka polskiego* (Słow), i odniesiono je odpowiednio do kategorii słowotwórczych zastosowanych w pracy.

Tabela B

Kategorie słowotwórcze rzeczownika zastosowane w pracy	Kategorie słowotwórcze rzeczownika zastosowane w <i>Słowotwórstwie współczesnego języka polskiego</i> (Słow).
Abstrakcyjna	Nazwy czynności i cech. Nazwy doktryn, przemysłu, rzemiosła.
Augmentatywna	Nazwy augmentatywne.

Atrybutywna	Nazwy subiektów przy niewyrażonym predykanie: - nazwy subiektów właściwości, - nazwy nazwy całości złożonych z części, - nazwy rodzajowe, - nazwy symilatywne, - nazwy znamionujące (nosicieli cech), - nazwy odposobowe subiektów, - nazwy uczestników pewnych czynności lub sytuacji, - nazwy uczestników zdarzeń i nazwy zwolenników, - nazwy posiadaczy i nazwy amatorów. Nazwy obiektów i wytworów: materiałowe, narzędziowe, sposobowe. Nazwy temporalne. Nazwy zjawisk charakteryzujących się obecnością cechy, np. nazwy chorób.
Czynności i stanu	Nazwy czynności, procesów i stanów. Znaczenia towarzyszące: - nazwy temporalne, - nazwy sposobowe.
Deminutywna	Nazwy deminutywne.
Ekspresywna	Nazwy ekspresywne.
Miejsca	Nazwy miejsc.
Mieszkańców	Nazwy mieszkańców.
Istot młodych	Nazwy istot młodych.
Narzędzi	Nazwy środków pomocniczych: narzędzia i substancje. Nazwy produktów ubocznych.
Obiektu czynności	Nazwy obiektów czynności.
Pokrewieństwa	Nazwy pokrewieństwa.
Syngulatywna	Nazwy subiektów przy niewyrażonym predykanie: - nazwy syngulatywne.
Wykonawców czynności	Nazwy subiektów czynności, procesów i stanów. Nazwy subiektów przy niewyrażonym predykanie: - nazwy odobietkowe, - nazwy odnarzędziowe, - nazwy odmiejskowe.
Wytworu czynności	Nazwy wytworów czynności
Zbioru	Nazwy subiektów przy niewyrażonym predykanie: - nazwy zbiorów, złożonych z elementów.
Żeńskości	Nazwy żeńskie.
Inne znaczenia: nadrzędność-podrzędność, przeciwieństwo, dodatkowość, nadmierność, powtórność zjawiska.	Inne znaczenia: nadrzędność-podrzędność; przeciwieństwo; dodatkowość, nadmierność, powtórność zjawiska.

W tabeli C przedstawiono kategorie słowotwórcze rzeczownika, jakie wyodrębniają M. Szymczak (Szym), T. Malec (Mal) i H. Górniewicz (GórRz I; GórRz II), i odniesiono je odpowiednio do kategorii słowotwórczych zastosowanych w pracy.

Tabela C

Kategorie słowotwórcze w pracy	Kategorie słowotwórcze u M. Szymczaka	Kategorie słowotwórcze u T. Malca	Kategorie słowotwórcze u H. Górniewicza
Abstrakcyjna	- nomina essendi,	- nomina essendi,	- właściwościowe, określone też jako abstrakcyjne,
Augmentatywna	- nazwy augmentatywne,	- nazwy augmentatywne,	- nazwy augmentatywne, określane też jako powiększające,
Atrybutywna	- nazwy atrybutywne czasami nacechowane deminutywnie, - nazwy materiałowe, np. mięs, drewna, - można tu zaliczyć też derywaty odrzeczownikowe określane jako nazwy osób, - nazwy części narzędzi,	- nazwy atrybutywne, inaczej nosiciele cech lub charakteryzujące, - nazwy części narzędzi, - nazwy pól i lasów tworzone od nazwisk ich właścicieli,	- nazwy cech osobowych, - nazwy części ciała, - nazwy części ubioru, - nazwy dni tygodnia, - nazwy dokumentów, - nazwy drzew, krzewów, lasów, - nazwy ekstrementów, - nazwy związane z dachem, - nazwy liści warzyw, - nazwy naci i krzewów jagodowych, - materiałowe, - znamionujące, - nazwy zakonników, - nazwy spadkowo-dzierżawcze, dzierżawcze, - nazwy części narzędzi,
Czynności i stanu	- nazwy czynności i stanów, określane też jako nomina actionis, - nazwy obrzędów rodzinnych,	- nazwy czynności i stanów, określane też jako nomina actionis, - nazwy obrzędów rodzinnych,	- nazwy czynności lub stanów, - nazwy obrzędów rodzinnych, - nazwy stanów chorobowych,
Deminutywna	- nazwy deminutywne, czasami z dodatnim zabarwieniem uczuciowym (deminutywność rozumiana jest jako zdrobnienie),	- nazwy deminutywne, często też hipokorystyczne,	- nazwy deminutywne, często hipokorystyczne, - określane też jako zdrabniające,
Ekspresywna	- nazwy hipokorystyczne, - nazwy pejoratywne,	- nazwy ekspresywne - ujemne, dodatnie, pejoratywne, hipokorystyczne,	- nazwy hipokorystyczne, - nazwy pejoratywne, - nazwy zdrabniające, - nazwy zgrubiałe, ujemne,
Miejsca	- nazwy miejsc – określane też jako lokatywne, nomina loci,	- nazwy miejsc,	- nazwy miejsc, - nazwy miejsc zabaw, - nazwy pól, - nazwy przestrzenne, - nazwy pomieszczeń, - nazwy własne miejscowości,

Mieszkańców	- nazwy mieszkańców,	- nazwy mieszkańców,	- nazwy mieszkańców (etniczne, odśrodkowe, czasem pejoratywne, nazwy mieszkańców wsi),
Istot młodych	- nazwy młodych istot zalicza się do nazw deminutywnych,	- nazwy młodych zwierząt,	- nazwy istot niedoroslých,
Narzędzi	- narzędzi, określane też jako nomina instrumenti, - można tu zaliczyć niektóre derywaty określane jako nazwy przedmiotów,	- nazwy narzędzi, - można tu zaliczyć niektóre derywaty określane jako nazwy przedmiotów,	- nazwy narzędzi – w tym nazwy naczyń, - nazwy instrumentów,
Obiektu czynności			- nazwy mebli,
Pokrewieństwa	- nazwiska córek, żon, synów od nazwisk lub zawodów ich ojców (tego rodzaju nazwom poświęcono oddzielny rozdział),	- nazwy styczności w tym: nazwiska żon, córek, synów od nazwisk lub zawodów ich ojców,	- nazwy pokrewieństwa inaczej styczności,
Syngulatywna		- nazwy syngulatywne,	
Wykonawców czynności	- nomina agentis – określane też jako nazwy wykonawców czynności bądź zawodowe – do tej kategorii można by też zaliczyć derywaty określane jako nazwy osób,	- nomina agentis – określane też jako nazwy wykonawców czynności bądź zawodowe, ewentualnie działacza,	- nazwy wykonawców czynności, inaczej działacza, czasem nacechowane ujemnie, w tym nazwy zawodowe, - nazwy zwierząt i roślin, - nazwy zabawek, - nazwy części ciała,
Wytworu czynności			- nazwy wytworu,
Zbioru	- nazwy zbiorowe,	- nazwy zbiorowe (collectiva),	- nazwy zbioru,
Żeńskości	- nazwy żeńskie - kategoria ta czasami nakłada się z innymi, np. wykonawców czynności, - nazwy samców od nazw samic.	- nazwy żeńskie - kategoria ta czasami nakłada się z innymi, np. wykonawców czynności, - nazwy samców od nazw samic.	- nazwy żeńskie – kategoria ta czasami nakłada się z innymi, np. wykonawców czynności, - maskulinizujące nazwy żeńskie.

II. ANALIZA SŁOWOTWÓRCZA RZECZOWNIKA

1. Rzeczowniki derywowane od jednej podstawy słowotwórczej lub wyrażenia przyimkowego

1.1 Formanty afiksalne

1.1.1. prefiksalne

Formant nad-

odrzeczownikowe

nadciśnienie: ciśnienie (ciśnienie wyższe niż normalnie); nadtciśnienie; nadleśniczy: leśniczy (wyższy stopniem od leśniczego); nadleśnily.

Formant pod-

odrzeczownikowe

podporucznik: porucznik (niższy stopniem od porucznika); potporučnik; podpułkownik: pułkownik (niższy stopniem od pułkownika); potpu^ukovník.

Formant pra-

POKREW

odrzeczownikowe

prababka: babka (matka babki); prabapka; pradziadek: dziadek (ojciec dziadka); pražadek.

Formant prze-

przerosły: dorosły (bardziej niż dorosły); *byuem mauym χuopcem, ale pšėžyuem to, co dorosuyⁱ pšerosuy*.

Podstawa derywatu jest substantywowanym przymiotnikiem powstałym ze zadiektywizowanego imiesłowu. Natomiast niniejszy derywat wydaje się być utworzony na zasadzie analogii do rzeczownika *dorośli* poprzez dezintegrację przedrostka **do-** i prefiksację za pomocą przedrostka **prze-**. Wyrażnie zaznacza się tu przymiotnikowa funkcja wzmacniająca przedrostka **prze-**.

Formant wice-

odrzecznikowa

wicedyrektor: dyrektor (zastępca dyrektora); *vicedyrektor*; wiceminister: minister (zastępca ministra); *vicemiñister*.

Większość powyższych formantów przedrostkowych dostało się do gwary Proboszczewic wraz z wyrazami z języka ogólnopolskiego. Ich funkcją w wyżej wymienionych derywatach jest wskazanie na relacje podrzędności, pokrewieństwa bądź wcześniejszość zjawiska.

W polszczyźnie ogólnej ze względu na ilość derywatów prefiksalnych spotyka się większe zróżnicowanie tych relacji. W *Gramatyce...* (Gram, s. 430, 450) zanotowano prefiksy tworzące derywaty modyfikacyjne: **nad-**, **super-**, **arcy-**, **ekstra-**, **hiper-**, **pod-** wskazujące na stosunek nadrzędny, podrzędny; **hiper-**, **nad-**, **pod-**, **po-** wskazujące na znaczenie wielkości powyżej normy lub poniżej; **nie-**, **anty-** wskazujące na przeciwieństwo cechy; **kontr-**, **przeciw-**, **anty-** wskazujące na przeciwstawienie; **nad-** wskazujący na dodatkowość zjawiska; **re-** wskazujący na powtórność zjawiska. Prefiksy tworzące derywaty mutacyjne **anty-**, **kontr-** wskazują na przeciwstawienie czemuś, **pre-**, **proto-** wskazujące na wcześniejszość zjawiska, **pod-**, **nad-** wskazujące na relację podporządkowania, **śród-**.

W pracach T. Malca (Mal, s. 18) i H. Górnowicza (GórRz II, s. 74-75) tego rodzaju derywatów jest bardzo mało. Zanotowano zaledwie po kilkanaście przykładów, przy czym nie wskazano na funkcję kategoryjną przedrostków. Przedrostki **nad-**, **nie-**, **pa-**, **pra-**, **przy-**, **wice-** wystąpiły w obu opracowaniach, natomiast **roz-**, **wą-**, **pod-**, **przed-** zanotowano tylko w gwarach malborskich. Formacji przedrostkowych nie uwzględniono w opracowaniu gwary Domaniewka M. Szymczaka (Szym).

Derywacja prefiksalna w języku polskim jest bardzo rzadko stosowanym sposobem tworzenia nowych wyrazów. Podobną prawidłowość daje się zauważyć we wszystkich fazach rozwoju języka polskiego (Sat, s. 97). Na szczególną produktywność przedrostków: **nad-**, **przed-** i **pod-**, **niedo-** w polszczyźnie ogólnej zwraca uwagę H. Satkiewicz (Sat). Natomiast w jednym z najnowszych opracowań słowotwórstwa ogólnopolskiego, *Gramatyce...* (Gram, s. 430) wskazuje się na wzrost liczby derywatów rzeczownikowych tworzonych formantami przedrostkowymi obcego pochodzenia.

W gwarze Proboszczewic ten sposób derywacji, podobnie jak w innych gwarach, nie należy do produktywnych.

1.1.2. sufiksalne

Formanty z podstawowym -b-

Formant -ba

CZYN

odczasownikowe

prośba: prosić (to, że ktoś o coś prosi); *proźba... iak se prosi o cuś*; służba: służyć (to, że się służy); *matka na słuźbe do dvoru pośua*.

NARZ

odczasownikowa

strzelba: strzelać (to, czym się strzela); *sťšelba*.

ZBIOR

odczasownikowa

służba: służyć (ci, którzy służą); *jeźice słuźbe mjei*.

Nie spotyka się w gwarze Proboszczewic określeń czynnościowych, temporalnych typu *sejba* ‘czas siewu’, ‘czynność siania’, czy czynnościowych *drašba* ‘czynność draszenia’, występujących w innych gwarach (GórRz II, s. 68) oraz w języku ogólnopolskim (Słow, s. 52).

W *Gramatyce...* (Gram, s. 397, 409) wskazuje się na rzadkość występowania formantu **-ba**. Tworzy on odczasownikowe nazwy czynności i stanów, ale w starych wyrazach. Ponadto zapisano go w odczasownikowych nazwach wytworów czynności. W gwarach malborskich (GórRz II, s. 68) tworzy odczasownikowe nazwy czynnościowe, narzędzi i wykonawców czynności. Zalicza się go do mniej produktywnych formantów. W gwarze wsi Rachanie (Mał, s. 33-34) notowane są formacje odczasownikowe orzeczeniowe i podmiotowe.

Formant **-ba** w gwarze Proboszczewic, podobnie jak w innych gwarach oraz języku ogólnopolskim (Gram, s. 408; Słow, s. 52), jest nieproduktywny. W. Cyran w pracy *Tendencje słowotwórcze...*⁹³ określa **-ba** jako formant staropolski i zwraca uwagę na jego produktywność w gwarach w stosunku do polszczyzny ogólnej, uznając to za jedną z tendencji odróżniających gwary.

⁹³ W. Cyran, *Tendencje...*, op. cit.

Formant -oba

CZYN

odczasownikowa

choroba: chorować (to, że się choruje); *na taku chorobe ni ma likarstfa*.

Formant **-oba** nie jest notowany w *Gramatyce...* (Gram), występuje jednak w innych opracowaniach polszczyzny ogólnej (Słow, s. 52), tworząc derywaty odczasownikowe czynnościowe/temporalne. H. Górniewicz (GórRz II, s. 71) zanotował trzy derywaty: jeden odprzymiotnikowy⁹⁴ i dwa odrzeczownikowe. Formant **-oba** określa jako mniej produktywny. T. Malec (Mał, s. 61) zapisuje tylko dwa derywaty i określa je jako formacje: odprzymiotnikowa podmiotowa i odczasownikowa orzeczeniowa. Przyrostek zalicza do nieproduktywnych.

W gwarze Proboszczewic także jest to formant nieproduktywny.

Formanty z podstawowym -c-

Formant -ca

WYKON

odczasownikowe

dzierżawca: dzierżawić (ten, kto dzierżawi od kogoś ziemię); *żerżafca... taki co żemie żerżavi*; najemca: najmować (ten, kto najmuje do pracy); *najemca... robotnikuf zatrudnia... najmuje*; rządca: rządzić, wyraz o zacierającym się związku motywacji (ten, kto rządzi we dworze); *żuntca... fšyskiego pilnuje, do roboty guńi*; siewca: siać/siewać (ten, kto umie dobrze siać zboże); *może być sęfca, ale tak żatko še muvi... taki co dobrze umi śać*; wyznawca: wyznawać (ten, kto wyznaje coś); *vyznafca... jakiś vjary*; zdrajca: zdradzać (ten, kto zdradził); *zdrajca... taki co sfojix zdrażiū*;

odrzeczownikowa

dzierżawca: dzierżawa/dzierżawić (ten, kto bierze ziemię w dzierżawę); *żerżafca... co żemie ma z żerżavy*.

W *Gramatyce...* (Gram, s. 401) derywaty z formanten **-ca** stanowią typ bardzo liczny, ale mało produktywny. Są to nazwy odczasownikowe subiektów czynności i stanów. W Mał borskiem (GórRz II, s. 69) formant **-ca** jest mniej produktywny. Wystąpił w odczasownikowych i odrzeczownikowych nazwach działacza oraz jako formant niegdyś deminutywny. W gwarze wsi Rachanie (Mał, s. 34) należy do niezbyt produk-

⁹⁴ H. Górniewicz (GórRz II) derywat *choroba* uznał za motywowany od przymiotnika *chory*, wg R. Grzechyckowej (Słow, s. 52) - jest to motywacja towarzysząca a nie podstawowa.

tywnych przyrostków tworzących odczasownikowe nazwy podmiotowe – wykonawców czynności (Mał, s. 34). W gwarze Domaniewka (Szym, s. 159) **-ca** w porównaniu z językiem ogólnopolskim jest mało produktywny. Zanotowano go w zaledwie kilku formacjach odczasownikowych i dwóch wyrazach złożonych.

Formant **-erca**

WYKON

odczasownikowa

morderca: mordować (ten, kto morduje); *morderca*.

Formant **-erca** wymienia się w *Słowotwórstwie...* (Słow, s. 58) w nazwach odczasownikowych. T. Malec (Mał, s. 40) zapisuje **-erca** w trzech odczasownikowych nazwach wykonawców czynności. W gwarze Domaniewka (Szym, s. 159) zanotowano go w trzech rzeczownikach.

Formant **-ec**

ATTRYB

odprzymiotnikowe

brukowiec: brukowana (droga brukowana); *brukov^{ie}ec... droga brukovana*; głupiec: głupi (ten, kto jest głupi); *stary guup^{ie}ec*; golec: goły (ten, kto jest goły ‘bez ubrania’, ‘bez pieniędzy’); *takigo golca se vžena*; *golec... bes ničegui na sobje*; gumowiec: gumowy (but gumowy, wóz na gumowych kołach); *gumov^{ie}ec... mñau juš gumove koua*; *gumofce mñau žežic... proste luže fklumpaχ xožili*; makowiec: makowy/mak (ciasto makowe); *makofce*; nieszczęśliwiec: nieszczęśliwy (ten, kto jest nieszczęśliwy); *neščęšliv^{ie}ec*; pocztowiec: pocztowy (gołąb pocztowy); *...ma navet počtofce*; serowiec: serowy/ser (ciasto serowe); *serov^{ie}ec*; sezonowiec: sezonowy/sezon (robotnik sezonowy); *sezonov^{ie}ec... te co roboty šukauy latem po gospodažaχ... robotniki sezonove*; skapiec: skąpy (ten, kto jest skąpy); *skomp^{ie}ec...*; ślepiec: ślepy (ten, kto jest ślepy); *ślepi^{ie}ec... na ^uočy ślepy abo nedovⁱži*;

odrzeczownikowe

bocieniec: bocian (gniazdo bociana); *zrobili ze starygo koua boćeñec*; popielec: popiół (zwyczaj ludowy, kiedy posypuje się popiołem w domu); *f popi^{ie}lec... tamui gže panny byuy sypali popiouem*;

odrzeczownikowa

lipiec: lipa (miesiąc, w którym kwitną lipy); *lip^{ie}ec*.

ATTRYB/EKSPR

odprzymiotnikowe

falszywiec: fałszywy (ten, kto jest fałszywy); *faušyvi^{ie}ec*; kulawiec: kulawy (ten, kto jest kulawy); *kulavi^{ie}ec na ñego vouali*.

NARZ**odrzeczownikowa**

skibowiec : skibowy/skiba (pług skibowy); *skibowiec*.

OBIEKT**odimiesłowowe**

przekładaniec: przekładany (ciasto przekładane); *"upiekua pšekuadańec... často pšekuadańe marmoladu*; przesiedlenie: przesiedlony/przesiedlić (ten, kogo przesiedlono lub sam to zrobił); *pšesedleńce... po wojńe pšesedleńi na Prusy*.

OBIEKT/EKSPR**odimiesłowowe**

nienapasioniec: nienapasiony (żartobliwie o kimś, kto nigdy nie jest napasiony 'najeżony'); *taki maui nienapaseńec*; obrzyganiec: obrzygany (obraźliwie o kimś, kto jest wечно obrzygany); *obżygańec*; popapraniec: popaprany 'nienormalny' (obraźliwie o kimś, kto jest popaprany); *popaprańec*.

WYKON**odczasownikowe**

jeździec: jeździć (ten, kto jeździ konno); *jeźźec... taki co umie jeźźić na końu*; kupiec: kupować (ten, kto kupuje); *znalas śe kupięc na dwje ostatńe torepki*; strzelec: strzelać (ten, kto strzela); *kępski z niego sťšelec*.

WYKON/EKSPR**odczasownikowa**

wyjec: wyć (ze zniecierpliwieniem o psie, który ciągle wyje); *ućiś tygo wyica*.

WYTW**odczasownikowa**

kopiec: kopać (dół, który się kopie na ziemniaki); *rešta puiźe do kopca*.

Derywaty o zatartym związku motywacji

krawiec: skrawać (ten, kto skrawa ubrania); *kravⁱec... šyie "ubrańa*;

W *Gramatyce*... (Gram, s. 403, 420, 438, 441, 442, 448) formant **-ec** tworzy odrzeczownikowe nazwy mieszkańców, ale jest w tej funkcji nieproduktywny oraz odrzeczownikowe nazwy temporalne, części całości i elementów zbiorów, uczestników zdarzeń. Podstawy odprzymiotnikowe mają nazwy atrybutywne i w tym zakresie **-ec** wykazuje bardzo dużą produktywność (Sat, s. 46). Od czasowników tworzy nazwy subiektów czynności – o produktywności tego typu słowotwórczego wspomina H. Satkiewicz (Sat, s. 46). W *Słowotwórstwie*... (Słow, s. 62) zwrócono uwagę na ekspresywne nacechowanie nazw osób tworzonych przez formant **-ec**. W Malborskiem (GórRz I, s. 46-48) zapisano

nazwy odczasownikowe działacza; odprzymiotnikowe; odimiesłowowe znamionujące; odrzeczownikowe deminutywne i mieszańców; pełni też funkcję neutralną, strukturalną, maskulinizującą w wyrazie *wdowiec* oraz polszczy wyrazy obcego pochodzenia. W gwarze wsi Rachanie (Mał, s. 36) zarejestrowano kilkanaście formacji: odrzeczownikowe, odprzymiotnikowe oraz odimiesłowowe podmiotowe. W gwarze Domaniewka (Szym, s. 154-155) **-ec** tworzy rzeczowniki atrybutywne odprzymiotnikowe i odimiesłowowe; jedną nazwę odprzymiotnikową lokatywną; jedną odrzeczownikową deminutywną; nazw odczasownikowych jest bardzo mało.

W gwarze Proboszczewic zapisano stosunkowo dużo derywatów z formantem **-ec**, jednakże produktywny jest on tylko w nazwach odprzymiotnikowych atrybutywnych (podobnie jak u H. Górnowicza).

Formant **-elec**

ATTRYB/EKSPR

odprzymiotnikowa

chudzielec: chudy (rubasznie o kimś, kto jest chudy); *chuźelec*;

odczasownikowa

pogorzelec: pogorzeć 'spalić się' (ten, komu pogorzał dom); *zrobili skątkę na pogożelcuf... tyn kumu še dōm spaluy*.

WYKON

odczasownikowe

topielec: topić (ten, kto się topił lub ten, kto się utopił); *ńedošuy topielec... co še o maŭo ņe utoŭiuy f saŭafce; po tygodńu dopiru vyuoŭili topielca*; wisielec: powiesić się (ten, kto się powiesił); *višelec*.

W *Gramatyce...* (Gram, s. 400) formant **-elec** zapisano w odczasownikowych nazwach subiektów czynności. Wystąpił także w gwarze wsi Rachanie (Mał, s. 39) i Domaniewka (Szym, s. 156). Formant **-elec** jest nieproduktywny w gwarze Proboszczewic i innych gwarach (Mał, Szym), również w języku ogólnopolskim (Sat, s. 44-45).

Format **-ulec**

ATTRYB/EKSPR

odprzymiotnikowa

siwulec: siwy (złośliwie o kimś, kto ma siwe włosy); *stary šivulec a za babami pačšy*.

NARZ

odczasownikowe

hamulec: hamować (to, czym się hamuje); *hamulec*; kępulec: kępować (kij, którym się kępuje nogi świni przy uboju); *krympulec... fkuada še f tylńe noŭi... viųze... a po tym za to do gury*.

Genetycznie formant **-ulec** stanowi przekształcenie niemieckich wyrazów złożonych z **-holz** ‘drzewo’ w drugim członie, np. szachulec ‘Schachtholz’. Synchronicznie jest to formant rodzimy (Słow, s. 66).

W *Słowotwórstwie...* (Słow, s. 66) **-ulec** zapisano w odczasownikowych nazwach środków czynności oraz w odprzymiotnikowych i odrzeczownikowych. W gwarze wsi Rachanie (Mał, s. 39) zanotowano go w dwóch odczasownikowych formacjach podmiotowych. W gwarze Domaniewka (Szym, s. 156) tworzy dwie nazwy.

Formant **-aniec/-(ani)ec**

CZYN

odczasownikowe

kuksaniec: kuksać (to, że się kuksa kogoś); *kuksaniec... kuksnuć kogoś pod żebro*; szturchaniec: szturchać (to, że się szturcha kogoś); *šturχaniec... šturnuć pod bok*.

WYKON

odczasownikowe

oszukiwaniec: oszukać (ten, kto oszukuje); *ošukańec... bo to Pańi maŋo tego ošukaństfa tera... tylko paťšy ĩeden z druġim ĩak tu ošukać... cuś vycygańić*; przebieraniec: przebierać się (ten, kto się przebiera w zapusty); *pšebirańce χoźiŋy po fši*.

W *Gramatyce...* (Gram, s. 400, 407) formant **-aniec** tworzy odczasownikowe nazwy subiektów czynności i stosunkowo liczne odczasownikowe nazwy obiektów czynności, posiadające czasami motywację towarzyszącą odimiesłowową. T. Malec (Mał, s. 27) i H. Górnowicz (GórRz I, s. 48) zapisują go w derywatach odczasownikowych.

Formant **-eniec/-(eni)ec**

MIEJSC/ZBIOR

odrzeczownikowa

żabieniec: żaba (miejsce, gdzie są same żaby); *ĩak na baġńisku zebroŋ Ńe caŋy Źabińec, to spać ģe moźna byŋo; Źabińec... same Źapska Ńeźu*.

OBIEKT

odczasownikowa

przesiedlenieć: przesiedlić/przesiedlony (ten, którego przesiedlili lub sam się przesiedlił); *byŋo troġi pšešedleńcuf spod Viġeluńa, ale pšed voġnu*.

POKREW

odrzeczownikowa

siostrzeniec: siostra (syn siostry); *śošťšeniec*.

W *Gramatyce...* (Gram, s. 400, 407) formant **-eniec** tworzy odczasownikowe nazwy subiektów czynności (w tej funkcji jest to typ mało liczny) oraz odczasownikowe

we nazwy obiektów czynności o motywacji towarzyszącej odimiesłowowej. Natomiast w *Słowotwórstwie...* (Słow, s. 66-65) zapisuje się go także w nazwie pokrewieństwa oraz wielu innych odprzymiotnikowych i odrzeczownikowych derywatów. W Malborskiem (GórRz I, s. 48) tworzy nazwę odrzeczownikową.

Formant -iniec/yniec

MIEJSC/ZBIOR

odrzeczownikowe

babiniec: baba (miejsce, gdzie są same baby); *f tym babinu żaden chłop nie poraży*;

ptaszyniec: ptak (miejsce, gdzie jest dużo ptaków); *ptaśyniec*.

W *Słowotwórstwie...* (Słow, s. 67) został zapisany w derywatów odrzeczownikowych, odczasownikowych, odprzymiotnikowych – nie wskazano na kategorie słowotwórcze. W Malborskiem (GórRz I, s. 48) zapisano go w nazwach odrzeczownikowych. W gwarze Domaniewka (Szym, s. 156) wystąpił w trzech rzeczownikach.

Formant -(arz)ec⁹⁵

ATTRYB/EKSPR

odrzeczownikowa

kartoflarzec: kartofel (żartobliwie o kimś, kto lubi kartofle); *kartoflażec... zajada się f kartoflaχ*.

WYKON/EKSPR

odczasownikowa

smrodziarzec: smrodzić (pogardliwie o kimś, kto smrodzi); *smrożaćec go pšezvalim... powiętše psuu... iak smrożuu*.

W gwarze Proboszczewic zanotowano tylko dwa derywaty z formantem **-arzec**. Oba elementy formantu **-arzec**, czyli **-arz** i **-ec**, w proboszczewskiej gwarze nie są nośnikami inwariantnej funkcji ekspresywnej. Są to formanty, których zasadniczą funkcją jest tworzenie nazw wykonawców czynności, które jednakże w połączeniu ze znaczeniem podstawy (nie zawsze ujemnym) mogą być nacechowane ekspresywnie. Być może tworzenie tego typu nazw wynika z potrzeby szukania przez użytkowników gwary nowych środków wyrażenia ekspresji w mowie. W Malborskiem (GórRz I, s. 47) wystąpił także, tylko że w nazwie określającej pomieszczenie dla świń – *šfinařec*.

⁹⁵ W parafrazach informatorzy wyraźnie wskazywali na wyraz *kartofel* jako motywujący, chociaż nie można wykluczyć pochodzenia od słowa *kartoflarz*, a formant **-ec** wzmacnia tylko ładunek ekspresywny wyrazu. W takich sytuacjach nawiasem podkreślam wariantywność formantu.

Formant -owiec/-(owi)ec

ATTRYB

odrzeczownikowe

działkowiec: działka (mieszkający w domu na działce); *tera tyx žaukocuf še na^uośedlauo ve fši*; kontyngowiec: kontyngent (rolnik, który odstawia zboże, buraki na kontyngent); *kuntyngovjec*; makowiec: mak/makowy (ciasto z makiem); *makofce še pjeķuo na dva dñi pšet šfentamy*; pielgrzymowiec: pielgrzymka (ten, kto często chodzi na pielgrzymki); *stary pjełgžymovjec z nego*; serowiec: ser/serowy (ciasto z samym serem); *serovjec*; sezonowiec: sezon/sezonowy (robotnik szukający pracy w sezonie); *sezonofce... xožili fsezone... roboty šukali*; zagonowiec: zagon (ten, kto ma zagony ‘ziemię’); *zagonovjec... ĵak mĵau vincy zagonuf*; zapachowiec: zapach (ten, kto nie lubi nieprzyjemnych zapachów); *zapařovjec... taki delikatny... zapařuf vjeĵskiř ne znoši*.

NARZ

odrzeczownikowa

skibowiec: skiba/skibowy (to, co odkrawa skiby); *skibovⁱec*.

W *Gramatyce...* (Gram, s. 434, 437, 440, 441, 442, 444, 446, 447) zapisano z formantem **-owiec** derywaty odrzeczownikowe, bardzo zróżnicowane semantycznie. Są to nazwy subiektów odobiektowe, środków czynności odobiektowe, obiektów lub rezultatów odposobowe, subiektów odposobowe, subiektów właściwości – na produktywność tego typu słowotwórczego zwraca uwagę H. Satkiewicz (Sat, s. 46), obiektów od nazw środków czynności – w tej funkcji wykazuje produktywność, rezultatów odmateriałowe, symilatywne, rodzajowe, zwolenników, pospolite nazwy mieszkańców, uczestników zdarzeń, części całości i elementów zbiorów. W Malborskiem (GórRz I, s. 48) zapisano go w odrzeczownikowych nazwach znamionujących. W gwarze wsi Rachanie (Mał, s. 67-68) jest mało produktywny. Tworzy derywaty odrzeczownikowe oraz jeden od skrótowca. Są to nazwy nosicieli cech. W gwarze Domaniewka (Szym, s. 156) zapisany został także.

Formant -ic

SYNG

odrzeczownikowa

szlachcic: szlachta (ten, kto jest ze szlachty); *šlařćic... ze šlařty*.

Niegdyś ten typ słowotwórczy był produktywny, obecnie jest marginalny. Jego podstawowa funkcja patronimiczna zachowana jest w starych wyrazach: *starościc*, *kasztelanic* (Słow, s. 72). Derywaty tworzone tym przyrostkiem wystąpiły u T. Malca (Mał, s. 41) – określa je jako jednostronnie motywowane, H. Górnowicza (GórRz II, s. 70), a w nazwach styczności i M. Szymczaka (Szym, s. 161).

W gwarze Proboszczewic formant **-ic** jest nieproduktywny. Natomiast H. Górnowicz zalicza go do mniej produktywnych formantów.

Formant **-ica**

AUGM

odprzysłówkowa

zimnica: zimno (bardzo zimno); *na dvože žimnica... strax nosa z dumu vyščubić.*

ATTRYB

odprzymiotnikowe

baranica: barani/baran (czapka z baraniej skóry); *barańica... barańa čapka*; śnieżyca: śnieżny (burza śnieżna); *śnieżyca*; złośliwica: złośliwy (nieuleczalna choroba, złośliwa - rak); *zuošlivica*;

odrzeczownikowe

baranica: baran/barani (ta, która jest głupia jak baran); *barańica... guupja jak baran*; cukrzyca: cukier (choroba objawiająca się nadmiernym poziomem cukru we krwi); *cukšyca*.

ATTRYB/AUGM

odprzymiotnikowa

ciemnica: ciemny (bardzo ciemna noc); *ćemnica taka... gže beňžeš po nocý chožuu.*

ATTRYB/ŻEŃSK

odprzymiotnikowa

chrześnica: chrzestna (córka chrzestna); *kšeśnica*.

ATTRYB/ŻEŃSK/EKSPR

odprzymiotnikowe

grymaśnica: grymaśna/grymasić (z niechęcią o grymaśnej dziewczynie); *grymaśnica*; zazdrośnica: zazdrosna (zazdrosna dziewczyna); *ktury vytšyma z taku zazdrošnicu.*

AUGM

odprzymiotnikowa

szklanica: szklany (duży szklany słój); *šklańica... taki vinkšy suui;*

odrzeczownikowa

kurzawica: kurzawa/kurzyć (wielka kurzawa); *velko kužavica.*

CZYN

odczasownikowa

łuszczyca: łuszczyć (choroba objawiająca się tym, że łuszczy skórę); *uuščyca skury.*

MIEJSC**odprzysłówkowa**

okolica: około (teren około); *tam uadñeĩže su ^uokolice*.

NARZ**odczasownikowe**

cierlica: trzeć (to, czym się trze); *puźni še teruo na ćerlicy*; międlica: międlić (to, czym się międli len); *mjondlica... co še na ni lēn mjondliuo*;

odrzeczownikowa

sanica: sanie (część sań, która sunie po śniegu); *sańica*.

WYTW**odimiesłowowa**

tarcica: tarty (deski tarte w tartaku); *tarćica... deski tarte... s tartaku*.

ZBIOR**odprzymiotnikowa**

drobnica: drobny (drobne przedmioty, owoce); *pšyšua pačka z iiguamy i take tam drobnice; taka drobnica... nie varto zryvać*.

ŻEŃSK**odrzeczownikowe**

bocianica: bocian (samica bociana); *boćanica*; diablica: diabeł (konkubina diabła); *djablica*; lisica: lis (samica lisa); *liśica*; niedźwiedzica: niedźwieć (samica niedźwiedzia); *nežv'ežica*; pasierbica: pasierb (dziewczyna pasierb); *pašerbica*; wilczyca: wilk (samica wilka); *vilčyca*.

Powyższe derywaty w większości są określeniami samic tworzonymi od nazw samców, głównie zwierząt.

Derywaty o zatartym związku motywacji

kłonica: kłonić 'nachylać'⁹⁶ (element budowy wozu, charakteryzujący się tym, że jest zagięty); *dostou kłunicu bes uęp*.

W *Gramatyce...* (Gram, s. 411, 421, 423, 424, 444) zapisano **-ica** w nazwach odprzymiotnikowych atrybutywnych oraz w nazwach zjawisk charakteryzujących się obecnością cechy; odczasownikowych nazwach środków czynności oraz w odrzeczownikowych nazwach zjawisk, symilatywnych, ekspresywnych oraz w żeńskich. W Malborskiem (GórRz I, s. 48-49) wystąpił jako formant tworzący odrzeczownikowe i odzaimkowe nazwy żeńskie; odczasownikowe, odimiesłowowe, odrzeczownikowe, od wyrażen

⁹⁶ *Nowy słownik języka polskiego*, pod red. Witolda Doroszewskiego, Warszawa 1963, t. 5, s. 757.

syntaktycznych nazwy narzędzi; odprzymiotnikowe nazwy znamionujące; jako neutralny formant rzeczownikowy; strukturalny o luźnym znaczeniu realnym i polszcący wyrazy obce. Ponadto wyodrębniono grupę derywatów, w których niegdyś pełnił funkcję deminutywną. W gwarze wsi Rachanie (Mał, s. 41) derywuje formacje odrzeczownikowe, odprzymiotnikowe, odimiesłowowe podmiotowe oraz jedną odczasownikową. W gwarze Domaniewka (Szym, s. 157-158) tworzy formacje odrzeczownikowe, gdzie jedną grupę stanowią nazwy istot żeńskich a drugą nazwy, gdzie pełni funkcję strukturalną o fakultatywnym znaczeniu realnym; odrzeczownikowe deminutywne; nazwy podmiotowe odprzymiotnikowe i odimiesłowowe; odczasownikowe podmiotowe i orzeczeniowe oraz od wyrażeń syntaktycznych.

W zakresie produktywności zarysowują się pewne różnice, ponieważ T. Malec (Mał, s. 41) określa **-ica** jako przyrostek mało produktywny, H. Górniewicz (GórRz I, s. 48) jako produktywny, zaś M. Szymczak (Szym, s. 157) jako bardzo produktywny. W *Gramatyce...* (Gram, s. 424) natomiast wskazuje się na produktywność **-ica** w tworzeniu nazw samic. W gwarze Proboszczewic nie zaobserwowano, aby formant **-ica** był szczególnie produktywny. Tworzy zróżnicowane kategorie słowotwórcze, ale w żadnej z nich, poza nazwami samic, nie wyróżnia się częstością ani produktywnością.

Formant **-lica**

NARZ

odczasownikowa

przęślica: prząść (to, na czym się przedzie); *pšyślica*.

W *Słowotwórstwie...* (Słow) zanotowano formant **-lica** w odczasownikowych nazwach subiektów. W gwarze wsi Rachanie (Mał, s. 58) zapisano go także w odczasownikowym derywacie.

Formant **-nica**

ATTRYB

odrzeczownikowe

dennica: dno (deska na dnie wozu); *deńnica*; jajecznicą: jajko (potrawa z jajek); *jaječńice* s *pińcu* *jaiek*; zakonnica: zakon (kobieta należąca do zakonu); *zakońnica*.

MIEJSC

odrzeczownikowa

cukiernica: cukier (naczynie na cukier); *cukerńica*; dzwonnicą: dzwon (pomieszczenie, w którym jest dzwon); *žvuńica*.

MIEJSC/AUGM**odrzeczownikowa**

solnica: sól (duże naczynie na sól); *solńica... take cuś vīnkšěgo na sul*.

NARZ**odczasownikowe**

gaśnica: gasić (to, czym się gasi ogień); *gaśńica*; (żartobliwie o dużym nosie); *ma taku vjelku gaśńice*; lutownica: lutować (to, czym się lutuje); *poťšebna mu byuā lutovńica*; szatkownica: szatkować (to, czym się szatkuje kapustę); *šatkovńica... v goźine našatkuje na bečke*;

odrzeczownikowe

papierośnica: papieros (ustnik plastikowy na papieros); *pšyťšymsnou rěⁿku... papirośńica z ⁿust mu vylecāuā*; sąsieśnica: sąsiek (przegroda z desek dzieląca sąsieki); *sųšeśńica*; stolnica: stół (to, co się kładzie na stół, kiedy robi się ciasto); *stolńica do časta*.

WYKON**odczasownikowa**

woźnica: wozić (ten, kto wozi coś lub kogoś); *voźńica*.

WYKON/ŻEŃSK**odrzeczownikowe**

klucznica: klucz (kobieta prowadząca dom dziedzica – nosząca klucze); *ⁿu źeźicuf mńeli taku klučńice... co śe domem zājmwauā*;

wyrobnica: wyrobek (kobieta chodząca na wyrobek); *wyrobńica... kobjety na wyrobek choźiuy*.

WYKON/ŻEŃSK/EKSPR**odczasownikowe**

grymaśnica: grymasić/grymaśna (ironicznie o tej, która ciągle grymasi); *ⁿod mauřego tako grymaśńica*; złośnica: złościć się (kobieta lub dziewczynka, która się często złości); *zuośńica*.

Derywaty o zatartym związku motywacji

piwnica: piwo⁹⁷ (miejsce, gdzie się kiedyś trzymało piwo); *ťšymauo śe f pívńicy*; przodownica: przodować, wyraz o zatartym związku motywacji (kobieta, która przoduje w kopaniu ziemniaków); *pšodovńica... zaťše pjerša*. Niestety nie udało się ustalić, czy derywat *przodownica* jest wyrazem powstałym w okresie przedwojennym, czy może jest wytworem z czasów Polski komunistycznej. Przedwojenna chronologia tego wyrazu po-

⁹⁷ *Słownik etymologiczny języka polskiego*, pod red. A. Brücknera, Kraków 1927, [przedruk] Warszawa 1985, s. 415.

zwoliłaby doszukiwać się podstawy odrzeczownikowej *przód* (ta, która w kopaniu ziemniaków jest zawsze w przedzie, czyli jest najlepsza) i wskazać na formant **-ownica**.

W *Gramatyce...* (Gram, s. 400, 406, 412, 413, 414, 445) formant **-nica** zanotowano w nazwach odrzeczownikowych odmaterialowych rezultatów; odczasownikowych nazw miejsc - współcześnie nieproduktywny w tej funkcji - oraz subiektów i obiektów czynności, środków czynności – typ bardzo produktywny (zaliczono tu nazwy naczyń i miejsc służących do wykonywania czynności) - podobnie u H. Satkiewicz (Sat, s. 32). W Malborskiem (GórRz I, s. 49) zanotowano go w odczasownikowych nazwach żeńskich działaczy oraz w odrzeczownikowych i odczasownikowych nazwach narzędzi⁹⁸. Ponadto pełni funkcje neutralnego formantu rzeczownikowego w wyrazie *męczennica* oraz strukturalnego o luźnym znaczeniu realnym, np. *jajecznicza*. W gwarze wsi Rachanie (Mał, s. 59) wystąpił w derywatach odrzeczownikowych i odczasownikowych podmiotowych. Według T. Malca w płaszczyźnie semantycznej nie tworzy on zwartych grup. W gwarze Domaniewka (Szym, s. 158) został zapisany w formacjach odrzeczownikowych i odczasownikowych.

Formant **-(aś)nica**

ATTRYB/ŻEŃSK/EKSPR

odprzymiotnikowe

brudaśnica: brudna (pogardliwie o dziewczynie, która jest brudna); *posażiła me s tu brudaśnicu*; golaśnica: goła (żartobliwie o gołej dziewczynce); *nie fstył ci ty mała golaśnico*; grubaśnica: gruba (złośliwie o osobie, która jest gruba); *grubaśnica... tako gruba* (pokazuje).

Derywaty tego typu można by potraktować jako pochodne od przymiotników *grubaśny*, *brudaśny* i wydzielić formant **-ica**. Jednakże żaden z informatorów nie podał ich w parafrastycznym kontekście, chociaż są im znane. Za wyłączeniem formantu **-aśnica** przemawia fakt, że dla derywatu *golaśnica* nie ma odpowiedniego przymiotnika *golaśny*. Derywaty nim tworzone, w zależności od kontekstu, mogą mieć znaczenie ujemne, ale mogą też być nacechowane dodatnio, żartobliwie.

Brak tego formantu zarówno w opracowaniach gwarowych (GórRz I; GórRz II; Mał; Szym), jak i polszczyzny ogólnej (Gram; Słow).

⁹⁸ Jako narzędzia traktuje takie wyrazy jak *cukiernica*, *dylnica*, *chrześnica*, *kropielnica*, *solnica*, *spowiednica*, które w tym opracowaniu poza nazwą *chrześnica* (nosiciel cechy) zaliczono do nazw miejsc, ponieważ konteksty peryfrastyczne można było uogólnić następująco – to, gdzie coś się robi, a nie – to, za pomocą czego.

Formant -(ot)nica**ATTRYB/ŻEŃSK****odprzysłówkowa**

samotnica: sama (ta, która lubi być sama); *samońica*.

Formant -anica**POKREW****odrzeczownikowa**

bratanica: brat (cóрка brata); *bratańica*.

WYKON/EKSPR**odczasownikowa**

pijanica: pijać (ten, kto nałogowo pija alkohol); *stary piąńica*.

W *Gramatyce...* (Gram) brak formantu **-anica**, podobnie jest w *Słowotwórstwie...* (Słow), ponieważ żeński przymiotnik *bratańica* uznano za motywowany przez wyraz *bratanek*. Natomiast w opracowaniach gwarowych (Mał, s. 27; Szym, s. 13) wydziela się go w derywacie odrzeczownikowym, nie określając jego funkcji, oraz wskazuje się na jego nieproduktywność.

Formant -enica**POKREW/ŻEŃSK****odrzeczownikowa**

siostrzenica: siostra (cóрка siostry); *śosťšehica*.

Nie wymienia się formantu **-enica** w *Gramatyce...* (Gram, s. 424), ponieważ uznano ten wyraz za motywowany od wyrazu *siostrzeniec*, ale jest on wydzielony w nazwie odczasownikowej środka czynności i odrzeczownikowej pokrewieństwa w *Słowotwórstwie...* (Słow, s. 87). W Malborskiem (GórRz I, s. 49) zapisany został w dwóch derywatach odrzeczownikowych, w tym jednym należącym do kategorii pokrewieństwa.

Formant -alnica**NARZ****odczasownikowa**

krajalnica: krajać (to, czym się kraja); *krajalńica... kraja keŭbase f sklepie*.

Formant **-alnica** nie występuje w *Gramatyce...* (Gram), ale notowany jest w *Słowotwórstwie...* (Słow, s. 87), w odczasownikowej nazwie narzędzia. Nie zanotowano go też w opracowaniach gwarowych (GórRz I; GórRz II; Mał; Szym) prawdopodobnie dlatego, że jest to stosunkowo nowy derywat, który do gwary Proboszczewic został przeniesiony z pol szczyzny ogólnej.

Formant -elnica**MIEJSC****odczasownikowa**

kropielnica: kroić (naczynie z wodą, którą się kroi); *kropielnica... pšŷ žv'ax*.

Formant **-elnica** wymienia się w *Słowotwórstwie...* (Słow, s. 87) w starych nazwach odczasownikowych środków czynności.

Formant -(en)nica**WYKON****odczasownikowa**

uczenica: uczyć (ta, która się uczy); *učennica... xoži do škouy... učy še iěšče*.

Formant **-ennica** wymienia R. Grzegorzczukowa w *Słowotwórstwie...* (Słow, s. 87) w nazwach odrzeczownikowych materiałowych, środków czynności, przy motywacji towarzyszącej w nazwach odczasownikowych obiektów i subiektów rodzaju żeńskiego.

Formant -(uś)nica**ATTRYB/ŻEŃSK/EKSPR****odrzeczownikowa**

plotuśnica: plotka (ze złością o kobiecie, która roznosi plotki); *plotuśnica... v dumu ěic ěe zroěi ěeno na plotki uazi*.

Formant -awica/-(aw)ica**ATTRYB****odrzeczownikowa**

nogawica: noga (to, w co wkłada się nogę w spodniach); *nogavice mu poder*.

ATTRYB/AUGM/EKSPR**odprzysłówkowa**

ślizgawica: ślisko (to, że jest bardzo ślisko); *ślizgavica... ěak ěes baržo ślisko na drože*.

W *Słowotwórstwie...* (Słow, s. 89) w tym derywacie wskazuje się na odczasownikową motywację.

CZYN/AUGM/EKSPR**odczasownikowa**

kurzawica: kurzyć/kurzawa (to, że bardzo kurzy śnieg); *ěielko kužavica*.

WYKON/ŻEŃSK/EKSPR**odczasownikowa**

latawica: latać (ta, która lata za chłopami); *lata za χuopamy; ktury by χcau taku latavice*.

WYTW**odczasownikowa**

błyskawica: błyskać (to, co błyska na niebie podczas burzy); *jak śe nie b_uy_suo... b_uy_ska-
vice na pu_uńeba.*

W *Gramatyce...* (Gram) nie wydziela się formantu **-awica**. Natomiast wyodrębniono go w *Słowotwórstwie...* (Słow, s. 89) w nazwach odczasownikowych działaczy, wytworów czynności, czynności i stanów, narzędzi; nazwach odrzeczownikowych nośników cech, symilatywnych, przeznaczeniowych, chorób. Derywaty tego typu mogą być niekiedy nacechowane ujemnie. W gwarach malborskich (GórRz I, s. 49) tworzy derywaty odczasownikowe. W gwarze Domaniewka (Szym, s. 158) derywuje nazwy odczasownikowe i odrzeczownikowe. W gwarze wsi Rachanie (Mał, s. 32) należy do przyrostków mało produktywnych. Zanotowano go w zaledwie kilku formacjach odrzeczownikowych i odczasownikowych orzeczeniowych.

Formant -(ow)ica**ATTRYB****odrzeczownikowa**

gnojowica: gnój (roztwór wodny gnoju); *gnojo'vica na podvurku... smrut*; śliwowica: śliwka (nalewka ze śliwek); *ślivo'vica*.

W *Słowotwórstwie...* (Słow, s. 89) formant **-owica** zapisano w odrzeczownikowych nazwach symilatywnych, materiałowych, chorób i miejsca. Nazwy miejsc mogą mieć motywację towarzyszącą odczasownikową.

Formant -nice, pluralia tantum⁹⁹**NARZ****odrzeczownikowa**

gnojnice: gnój (deski zakładane na wóz do wywożenia gnoju); *gnojn_ice*.

⁹⁹ W derywatach mających tylko liczbę mnogą, formant podaje się w liczbie mnogiej, podobnie jak w *Słowotwórstwie...* (Słow).

Formanty z podstawowym -ch-

Formant -acha

ATTRYB/EKSPR

odprzymiotnikowa

bystrzacha: bystry (z podziwem lub ironicznie o kimś, kto jest bystry niezależnie od płci); *bysťšaχa*.

W *Gramatyce...* (Gram, s. 420) zapisano formant **-acha** w odprzymiotnikowych nazwach atrybutywnych nacechowanych ekspresywnie. Wystąpił też w gwarze wsi Rachanie (Mał, s. 20) w dwóch odrzeczownikowych formacjach oraz w paru derywatach jednostronnie motywowanych. W gwarze Domaniewka zapisany został (Szym, s. 152) tylko w jednym rzeczowniku odczasownikowym.

Formant -icha/ycha

ATTRYB/EKSPR

odprzymiotnikowe

białycha: biały (rubasznie - rodzaj gleby charakteryzującej się białym kolorem); *bīauyχa*; bielicha: biały (krowa białej maści); *bīeliχa*;

odrzeczownikowe (nazwy krów nacechowane rubaszością)

łacicha: łąta (krowa w łąty); *uaciχa*; mleczycha: mleko (krowa, która daje dużo mleka); *mlečyχa*.

ATTRYB/ŻEŃSK/EKSPR

odprzymiotnikowa

bielicha: biały (rubasznie o kobiecie z jasnymi włosach, prawie białymi); *“ožeńiū śe s tu bīeliχu za struği*;

odrzeczownikowe

chłopicha: chłop (złośliwie o kobiecie wyglądającej jak chłop lub uganijającej się za chłopami); *χuopīχa... taka co by śe “ino stroīiūa iī za χuopamy lotaua*; *...χoži toto iak χuop*; mleczycha: mleko (obraźliwie o kobiecie z dużym biustem); *mlečyχa*.

EKSPR

odrzeczownikowa

Cyganicha: Cyganka (złośliwie Cyganka); *Cygañiχa... stara, bżytkā*.

OBIEKT/EKSPR

odczasownikowa

przegrycha: przegryzać (rubasznie - to, co się przegryza); *cuś na pšegryχe pod vudečke*.

POKREW/ŻEŃSK/EKSPR**odrzeczownikowa**

kowalicha: kowal (rubasznie o żonie kowala); *kovaľ'ixa...* *žeby dokučyć*.

Jest to jedyna nazwa z tym formantem. Tego typu określenia w gwarze Proboszczewic tworzone są formantem **-owa**.

WYKON/ŻEŃSK/EKSPR**odczasownikowe (nazwy krów nacechowane rubasnością)**

bodzicha: bósć (krowa, która bodzie); *mńauam či taku jědnu cholere...* *božiće*; kopicha: kopać (krowa, która kopie); *kopića*;

odczasownikowa

cyganicha: cyganić (kobieta, która cygani); *stara cygańića nĭkumu pravdy ěe povi*.

Derywaty o zatartym związku motywacji

ognicha: ogień¹⁰⁰ (roślina o żółtych jak ogień kwiatach); *uogńića*.

Ten typ słowotwórczy znajduje się prawie całkowicie poza zasięgiem polszczyzny ogólnej. Wymienia się tylko kilka derywatów w *Słowotwórstwie...* (Słow, s. 90) w nazwach żeńskich i nazwach wódek nacechowanych ekspresywnie, które należą do potocznej polszczyzny. W gwarach malborskich (GórRz II, s. 71) formant **-icha** tworzy nazwę apelatywną odrzeczownikową oraz nazwę terenową. W gwarze wsi Rachanie (Mal, s. 42) wystąpił w nazwiskach kobiet starszych, zamężnych, urabianych od nazwisk, przezwisk lub imion męskich, czasami od nazw wykonywanych przez mężów zawodów. W gwarze bardzo często nazwiska utworzone za pomocą tego formantu pojawiają się z przydawką stara, stąd nie cieszą się popularnością i odbierane są przez kobiety jako obraźliwe. Są to augmentativa nacechowane pejoratywnie. Niekiedy określeń tego typu używa się w stosunku do małych, ale samodzielnych dziewczynek, wtedy mają one często nacechowanie ekspresywne, żartobliwe. Obecnie **-icha** w gwarze wsi Rachanie wypierany jest przez **-owa**, który do niedawna tworzył tylko nazwiska dziewcząt. Ponadto zapisano nieliczne odrzeczownikowe apelatywa o różnym znaczeniu realnym. W gwarze Domaniewka (Szym, s. 153) tworzy nazwy żeńskie utworzone od odpowiednich męskich, w tym od nazw męskich zakończonych na **-al** oraz trzy odczasownikowe.

Formant **-icha** jest szczególnie produktywny w językach wschodniosłowiańskich, w innych językach słowiańskich mniej¹⁰¹. H. Górniewicz umieszcza go w grupie mniej produktywnych formantów, a T. Malec stwierdza, że obecnie jego produktywność maleje.

W gwarze Proboszczewic formant **-icha** w nazwach kobiet jest nieproduktywny.

¹⁰⁰ *Słownik gwar polskich*, J. Karłowicz, Kraków 1903, t. 3, s. 418 – definicja brzmi ‘ogniki żółto kwitnące’.

¹⁰¹ P. Smoczyński, *Słowiańskie imiona pospolite i własne z podstawowym -ch- w części sufiksальной*, Łódź 1963.

Formant -(al)icha**ATTRYB/ŻEŃSK/EKSPR****odprzymiotnikowa**

brzydalicha: brzydki (złośliwie o brzydkiej kobiecie, dziewczynce); *bżydaliχa... muši być baržo bżytkā*.

Formant -(ul)icha**ATTRYB/EKSPR****odprzymiotnikowa**

brzydulicha: brzydka (bardzo brzydka kobieta, dziewczynka); *bżyduliχa*.

Formant -(an)icha

deptanicha: deptać (wódka, przy której wytwarzaniu depcze się zboże); *nazywali to deptaniχa... byry zboże; deptaniχy narobiyo še na vesele*.

Formant -icho**AUGM/EKSPR****odrzeczownikowa**

zielicho: zielsko (ze złością o bardzo wielkim zielsku); *żeliχa po pas porosyo... vysoke żelsko*.

Formant **-sko** ma w tym wypadku neutralny charakter.

Formant -och**ATTRYB/EKSPR****odprzymiotnikowe**

czyścioch: czysty (żartobliwie o kimś, kto lubi być zawsze czysty); *čyśčoχ... sam čysty chož*1*i v dumu ma čyścutko*; pytloch: pytlowy (złośliwe określenie tych, co jedzą chleb pytlowy); *pytloχ tak ci muvili na tyχ vincy ślaχćicuf, co χlep pytlovy iedli*; tuścioch: tłusty (złośliwie o kimś, kto jest tłusty); *tuśčoχ; tuśčoχ*.

WYKON/ EKSPR**odczasownikowe**

pieszczoch: pieścić się (żartobliwie ten, kto lubi się pieścić lub być pieszczony); *pieščoχ to ^uo takim źecku co še lubi pieścić... časym to ⁱi dorosuy lubi być popięščuny... kobitki na- i'vincy*; piszczoch: pisać (żartobliwie o dziecku, które piszczy 'czegoś chce' lub kobieta, która piszczy 'wydaje z siebie piski'); *piščoχ*; pytloch: pytlować 'dużo mówić, plotkować' (rubasznie o kimś, kto dużo pytluje); *pytloχy... take plotkary, co ⁱino pytluju temy ^uozoramy*; szczoch: szczać (dziecko, które długo szczy w majtki); *žeci še bedu ś ćebje śmńać žeś ščoχ*; ślinioch: ślinić się (dziecko, które się ciągle ślini); *śliñoχ*; spioch: spać (ten, kto lubi bardzo spać); *spioχ*.

W *Gramatyce...* (Gram, s. 400, 406, 420) zapisano formant **-och** w odprzymiotnikowych nazwach atrybutywnych, często nacechowanych ekspresywnie, oraz w odczasownikowych nazwach obiektów i subiektów czynności. W Malborskiem (GórRz II, s. 71) zanotowano tylko jeden derywat odrzeczownikowy nacechowany pejoratywnie. W gwarze Domaniewka (Szym, s. 153) tworzy rzeczowniki od przymiotników i czasowników oraz jeden derywat odrzeczownikowy augmentatywny.

Formant **-ocha**

ATTRYB/EKSPR

odprzymiotnikowa

granocha: graniasta (rubasznie o krowie graniastej maści); *granoχα*;

odprzysłówkowe

darmocha: darmo (coś, co kupuje się prawie darmo); *darmoχα*; taniocha: tanio (coś, co kupuje się bardzo tanio); *tañoχα*.

Wyrazy *darmocha* i *taniocha* są stosunkowo nowe w gwarze Proboszczewic, głównie używane przez ludzi młodych.

ATTRYB/ŻEŃSK/EKSPR

odprzymiotnikowe

czyściocha: czysta (złośliwie bądź żartobliwie o kobiecie, która przesadnie lubi być czysta); *čyščoχα... pšesadlivje čysta*; tłuściocha: tłusta (złośliwie o tłustej kobiecie); *tłuščoχα ...jak še χce dopic kumuś*.

CZYN/AUGM/EKSPR

odczasownikowa

lejocha: lać (z niechęcią o złej pogodzie, kiedy leje bardzo duży deszcz); *na dvožu lejoχα*.

EKSPR

odrzeczownikowa

gospocha: gospodyni (rubasznie o dobrej gospodyni); *gospoχα na caυu vjeś*.

WYKON/ŻEŃSK/EKSPR

odczasownikowa

śpiocha: spać (żartobliwie o kobiecie lubiącej długo spać); *śpioχα*.

Formant **-ocha** notowany jest w *Słowotwórstwie...* (Słow, s. 90-91) w nazwach nosicieli cech i stanów odczasownikowych i odrzeczownikowych, nacechowanych ekspresywnie. W *Gramatyce...* (Gram) nie wymienia się **-ocha**, ponieważ w tego typu derywatach wskazuje się na odrzeczownikową podstawę słowotwórczą. W gwarach malborskich (GórRz II, s. 71) zapisano dwie nazwy apelatywne i jedną miejscową. W gwarze wsi Rachnie (Mal, s. 62) za-pisano go także. Są to nazwy odrzeczownikowe o charakterze

augmentatywnym i ujemnym zabarwieniu. Są to również formacje odprzymiotnikowe orzeczeniowe i podmiotowe; odczasownikowe orzeczeniowe i podmiotowe czynne lub biernie. Zanotowano także derywaty motywowane jednostronnie. W gwarze Domaniewka (Szym, s. 153) tworzy rzeczowniki odprzymiotnikowe, odrzeczownikowe i odczasownikowe.

Formant -uch

AUGM/EKSPR

odrzeczownikowa

paluch: palec (wielki palec); *paluχ*.

ATTRYB/EKSPR

odprzymiotnikowe

leniuch: leniwy (ten, kto jest leniwy); *leńuχ*; niedbałuch: niedbały, (ten, kto jest zawsze niedbały); *zafše z nigo byu nedbaluχ*; opiluch: opity (ten, kto ciągle opity chodzi); *uun taki sam opiluχ jak te druge*; smoluch: usmolony (ten, kto jest ciągle usmolony); *smoluχ*; spryciuch: sprytny (ten, który jest sprytny); *a v'iz'is go starygo spryčuχa*; staruch: stary (złośliwe określenie starego mężczyzny); *staruχ*;

odrzeczownikowe

piecuch¹⁰²: piec (złośliwie lub żartobliwie o kimś, kto lubi wygrzewać się na ciepłym piecu); *piecuχ... to niby taki co lubiau na piecu se vygžać, ale u nas takiχ piecuχ nie byu*; plotuch: plotka (ze złością o kimś, kto roznosi plotki); *Pańi ne suuχa tygo plotuχa... "un lepi jak baba ploty seje*; poluch: polowy (pogardliwie gołąb polowy); *"u mnie Pańi poluχa ne znaiz'eš... a i počtofce mam*.

MIESZK/EKSPR

odrzeczownikowa

mieszczuch: miasto (złośliwe określenie kogoś, kto mieszka w mieście); *mješčuχ*.

OBIEKT

odczasownikowa

gnieciuch: gnieść (z niechęcią o materiale, który się bardzo łatwo gniecie); *gńečuχ*.

WYKON/EKSPR

odczasownikowe

papruχ: paprać (ten, kto paprze robotę zamiast dobrze ją wykonywać); *papruχ v roboće*; śmieciuch: śmiecić (ten, kto ciągle śmieci); *śmiečuχ*; śmierdziuch: śmierdzić (ten, kto bardzo śmierdzi); *śmierđuχ*;

¹⁰² Mamy tu przykład rzeczowników dwurodzajowych.

odrzeczownikowa

śmieciuch: śmieci (złośliwie o kimś, kto zbiera pewne drobiazgi przez innych określane jako śmieci); *taki śmiećuχ... fšysko mu še pšyda*.

Derywat o zatartym związku motywacji

łapciuch: łapcie ‘kapcie’ (drobny złodziejasek, pijaczyna); *tyχ uapćuχuf nazbira še pot tu pīiālū žēñ v žēñ*.

W *Gramatyce...* (Gram, s. 400, 406, 420, 427) formant **-uch** tworzy odrzeczownikowe nazwy augmentatywno-ekspresyjne; odprzymiotnikowe nazwy atrybutywne, często nacechowane ekspresywnie; odczasownikowe nazwy subiektów i obiektów czynności. W Malborskiem (GórRz II, s. 73-74) derywuje odprzymiotnikowe nazwy znamionujące oraz odrzeczownikowe nazwy augmentatywne, ekspresywne. Zaliczono go do mniej produktywnych formantów. W gwarze wsi Rachanie (Mał, s. 71) tworzy formacje odrzeczownikowe, w tym augmentatywne; odczasownikowe podmiotowe czynne i podmiotowe bierne; odmiesłowowe podmiotowe; także motywowane jednostronnie. Zazwyczaj są to nazwy określające ludzi silnie nacechowane ekspresywnie. Przyrostek ten odczuwany jest jako obcy, wschodni. W gwarze Domaniewka (Szym, s. 153-154) został zapisany w rzeczownikach odczasownikowych, odrzeczownikowych, odprzymiotnikowych i odmiesłowowych.

Formant **-uch** jest bardzo produktywny w językach wschodniosłowiańskich¹⁰³. W gwarach należy do mniej produktywnych. W gwarze Proboszczewic jest dość produktywny w nazwach odprzymiotnikowych atrybutywnych i odczasownikowych wykonawców czynności bardzo silnie nacechowanych ujemnie, w przeciwieństwie do formantu **-ucha**.

Formant -tuch**WYKON****odczasownikowa**

pastuch: paść (ten, kto pasie bydło); *pastuχ*.

WYKON/EKSPR**odczasownikowa**

obžartuch: obżerać się (ten, kto lubi się obżerać); *obžartuχ*;

¹⁰³ S. Warchoł, *Gwary dawej ziemi stężyckiej*, Wrocław 1967.

Formant -ucha/- (uch)a**ATTRYB****odrzeczownikowa**

ciemieniucha: ciemień (choroba skóry na ciemieniu); *ćemięńucha*.

ATTRYB/EKSPR**odprzymiotnikowe**

czarnucha: czarna (rubasznie o kobiecie o czarnych włosach); *čarnucha*; siwucha: siwy (rubasznie o gatunku wódki); *šivuχa*; starucha: stara (obraźliwe określenie starszej kobiety); *staruχa*; uparciucha: uparty (ta, która jest bardzo uparta); *uparcuχa*.

EKSPR**odrzeczownikowa**

dziewucha: dziewczyna (raczej ujemne określenie dziewczyny); *ževuχy iak žepy*.

NARZ**odrzeczownikowa**

makucha: mak (naczynie do tarcia maku); *makuχa*.

W języku ogólnopolskim derywaty z formantem **-ucha** są nieliczne. W *Słowotwórstwie...* (Słow, s. 93) zapisano kilkanaście nazw utworzonych tym formantem od różnych podstaw, zwykle nacechowanych ekspresywnie. W Malborskiem (GórRz II, s. 73-74) tworzy odprzymiotnikowe nazwy znamionujące oraz odrzeczownikowe nazwy augmentatywne, ekspresywne. Zaliczony został do mniej produktywnych formantów. W gwarze wsi Rachanie (Mal, s. 71) zanotowano go w formacjach odrzeczownikowych; odprzymiotnikowych podmiotowych; odczasownikowych orzeczeniowych i podmiotowych. W gwarze Domaniewka (Szym, s. 154) tworzy zaledwie kilka rzeczowników.

Formant -(czuch)a**CZYN****odczasownikowa**

kłamczucha: kłamać (ta, która ciągle kłamie); *kłamčuχa*.

W *Słowotwórstwie...* (Słow, s. 91) notowany jest formant **-czuch**.

Formant -uchy, pluralia tantum**ATTRYB****odrzeczownikowa**

świniuchy: świnia (ziemniaki dla świń); *šfīnuχy*.

Formanty z podstawowym -cz-

Formant -acz

ATTRYB

odprzymiotnikowa

bogacz: bogaty (ten, kto jest bogaty); *bogač*.

W gwarze znana jest też nazwa *bogol* nacechowana ujemnie.

odrzeczownikowa

brodacz: broda (ten, kto nosi brodę); *brodač*.

ATTRYB/EKSPR

odprzymiotnikowa

brzuchacz: brzuch (ten, kto ma bardzo duży brzuch); *bžuxač*.

MIEJSC

odczasownikowa

srać: srać (pomieszczenie, gdzie się sra); *srač*.

NARZ

odczasownikowe

śiekacz: siekać (to, czym się sieka ugotowane kartofle); *śekač do kartofli*; ściągaacz: ściągać (to, czym się ściąga gnój z wozu); *śćungač do gnoju*; ociekaacz: ociekać (to, w czym ocieka miód); *čšeba podsta^{ti}vič očekač do miodu*; wybielaacz: wybielać (to, czym można wybielać tkaniny); *vybielačem se moe da to vybielič*.

WYKON

odczasownikowe

mlaskacz: mlaskać (ten, kto mlaska przy jedzeniu); *mlaskač... mlaska pšyⁱ iježeⁱnu*; mrugacz: mrugać (ten, kto ma zwyczaj mrugać); *mrugač... ma taki zvyčaj mrygač do kobit*; naganiacz: naganiać (ten, co nagania zwierzyne); *nagañače mñeli take kouatki... tak se tem kouatauo* (pokazuje)... *coby zviježenta potstrašyč*; powtarzacz: powtarzać (ten, kto ciągle powtarza za kimś słowa); *poftažač... xoži tak za mnu i denervuje tem poftažanem*; - derywaty tego typu określa się jako indywidualizmy językowe; wiązacz: wiązać (ten, kto wiąże snopy); *viūzač*; wyzywacz: wyzywać (ten, kto innych wyzywa); *vyzyvač*; zamawiacz: zamawiać (ten, kto zamawia chorobę); *zamavjač*.

WYKON/EKSPR

odczasownikowa

strzelacz: strzelać (ten, kto kiepsko strzela); *kɛpski z nigo sššelač*.

W *Gramatyce...* (Gram, s. 401, 411, 440, 446, 447) zapisano formant **-acz** w odczasownikowych nazwach wykonawców czynności, w tej grupie pojawia się często wtórne znaczenie nazw narzędzi – na jego produktywność w tej funkcji zwraca uwagę H. Satkiewicz (Sat, s. 24); w nazwach środków czynności – bardzo produktywny – podobnie u H. Satkiewicz (Sat, s. 32); w odrzeczownikowych nazwach nosicieli cech oraz w odwytworowych nazwach środków czynności. W Malborskiem (GórRz II, s. 65-66) **-acz** należy do mniej produktywnych formantów. Tworzy odczasownikowe nazwy działaczy i narzędzi; odrzeczownikowe nazwy znamionujące; pełni także funkcję strukturalną o luźnym znaczeniu realnym. W gwarze wsi Rachanie (Mał, s. 20-21) tworzy formacje odczasownikowe podmiotowe: nomina agentis, nomina instrumenti oraz nomina loci. Spośród odrzeczownikowych nazw podmiotowych zapisano nazwy charakteryzujące, o silnym nacechowaniu ekspresywnym. Przyrostek **-acz** w tej gwarze należy do dość produktywnych, zwłaszcza w zakresie grup: nomina agentis i nomina instrumenti. W gwarze Domaniewka (Szym, s. 159-161) tworzy odczasownikowe podmiotowe nazwy wykonawców czynności, w niektórych z nich pojawia się wtórnie funkcja pejoratywna. Pisał o tym W. Doroszewski „Znaczenie ujemne zjawia się w nazwach wykonawców na **-acz** tylko w tych wypadkach, gdy sam pień ma to znaczenie, lub też, jeszcze częściej, gdy mowa o wykonaniu czynności, samej przez się obojętnej, lecz nabierającej ujemnego charakteru w szczególnych warunkach, np. chwytacz testamentów”¹⁰⁴. Zapisano też odczasownikowe nazwy narzędzi i jedną nazwę lokatywną. Spośród derywatów odrzeczownikowych zapisano tylko jeden. Nieliczne są również formacje odprzymiotnikowe.

W. Cyran¹⁰⁵ **-acz** zalicza do produktywnych w gwarach formantów. W gwarze Proboszczewic, podobnie jak u H. Górnowicza, należy raczej do mniej produktywnych formantów w tworzeniu odczasownikowych nazw wykonawców czynności i narzędzi.

Formanty z podstawowym -ć-

Formant -cia

DEM/EKSPR

odrzeczownikowe

dupcia: dupa (pieszczotliwie mała dupa); dupća malutka; kupcia: kupa (zdrobniale mała kupa); kupća to ȳu maũygo ȳecka... starygo kupsko; pupcia: pupa (pieszczotliwie mała pupa); ...pupće bapća ȳumyȳe, pȳepudruȳe.

¹⁰⁴ W. Doroszewski, *Monografie...*, t. 13, op. cit., s. 218-219.

¹⁰⁵ W. Cyran, *Tendencje...*, op. cit., s. 8.

EKSPR**odrzeczownikowe**

babcia: babka (pieszczotliwie babka); *baṗća robią lepše*; córcia: córka (pieszczotliwie córka); *curća dobra*; mamcia: mama (pieszczotliwie mama); *mańća koḡańutka*; zupcia: zupa (pieszczotliwie zupa); *smaćńuśa zupća*.

Wyraz *babcia* jako jedyny z tej grupy zatracił swój ekspresywny, pieszczotliwy charakter, stając się neutralnym określeniem. Prawdopodobnie jest to spowodowane tym, iż neutralny niegdyś wyraz *babka* obecnie ma ujemne nacechowanie.

W *Gramatyce...* (Gram, s. 429) formant **-cia** tworzy nazwy ekspresywne. T. Malec (Mał, s. 34) wskazuje na formy odrzeczownikowe (odapelatywne i własne) deminutywnoekspresywne oraz hipokorystyczne. W gwarze Domaniewka (Szym, s. 162) tworzy deminutiva odrzeczownikowe.

Formant -cie**CZYN****odczasownikowe**

bicie: bić (to, że się kogoś bije); *dostaṭ biće...*; darcie: drzeć się (to, że się ktoś drze); *suṽḡać tylko iḡ darće...*; obmycie: obmyć się (to, że ktoś się obmywa); *pšyńeś troḡe vody na obmyće...*; pokrycie: pokrywać (to, że się pokrywa dach); *...z dva ni na pokryće daḡu*.

MIEJSC**odczasownikowe**

przejście: przejść (miejsce, którędy się przechodzi); *spotkalim śe na pšejśću* (rzeczki); wejście: wejść (miejsce, którędy się wchodzi); *veįśće s podvurka*.

OBIEKT**odczasownikowe**

picie: pić (to, co się pije); *pšyńesuo śe pića na pole*; poszycie: poszywać (to, czym się poszywa dach); *pośyće ze suomy*.

Derywat o zatartym związku motywacji

obejście: obejść (gospodarstwo czyli to, co można obejść); *"obeįśće*.

W *Gramatyce...* (Gram, s. 393, 394, 400, 407, 409, 411, 413) zapisano formant **-cie** w nazwach odczasownikowych czynności, procesów i stanów, miejsc, środków czynności, wytworów czynności, obiektów czynności i subiektów czynności. Zarówno w gwarze wsi Rachanie (Mał, s. 34-35), jak i Domaniewka (Szym, s. 178-179) tworzy formacje odczasownikowe orzeczeniowe - nazwy czynności i stanów, które niekiedy ulegają wtórnym konkretyzacji i stają się formacjami podmiotowymi.

W gwarze Proboszczewic oraz polszczyźnie ogólnej (Gram) zwraca się uwagę na nieograniczone wprost możliwości tworzenia odczasownikowych nazw czynności i stanów za pomocą tego formantu. T. Malec stwierdza, że jest to bardzo produktywny formant, M. Szymczak zaś mówi tylko o licznych z nim derywatach.

Formant -ęcie

CZYN

odczasownikowa

rozczynięcie: rozczynieć (to, że się rozczynia na ciasto); *do roščynieńca* (chleba) *taku bu-uečke še brauo... zmačauo*.

Formant -cio

EKSPR

odrzeczownikowa

strycio: stryj (pieszczotliwie stryj); *stryćco*; wujcio: wuj (pieszczotliwie wuj); *wujćco*.

W *Gramatyce...* (Gram, s. 429) tworzy odrzeczownikowe nazwy ekspresywne.

Formant -(uń)cio

EKSPR

odrzeczownikowa

tatuńcio: tata (pieszczotliwie tata); *tatuńco*, *tatuńco...* *įinačy he pov'ežauy te žeći do něgo*.

Formant -oć¹⁰⁶

ABSTR

odprzymiotnikowy

dobroć: dobry (bycie dobrym); *dobroć... įak ktuś įez dobry*.

W *Gramatyce...* (Gram, s. 409, 417) formant **-oć** zapisano w nazwach abstrakcyjnych odprzymiotnikowych i odczasownikowych nazwach wytworu. Notują go też T. Malec (Mał, s. 62) - w derywacie odprzymiotnikowym i M. Szymczak (Szym, s. 162), który jednakże nie wskazuje na podstawy słowotwórcze derywatów utworzonych za jego pomocą.

¹⁰⁶ B. Kreja, *Formacje na -oć w języku polskim*, [w:] *Studia z polskiego słowotwórstwa*, Gdańsk 1996, s. 200-207.

Formant -ość¹⁰⁷**ABSTR****odimiesłowowa**

śpiącość: śpiący (to, że jest się śpiącym); *śpiuncość me našua*;

odprzymiotnikowe

akuratność: akuraty (to, że coś się robi akuratnie); *ma akuratność v "oku ...bez młary pšytne jak tša*; biegłość: biegły 'szybki' (bycie biegłym w czymś); *bieguość fčytańu*; ciekawość: ciekawy (bycie ciekawym); *čekavość iχ z dumu vyguńiua*; dobrość: dobry (bycie dobrym); *dobrość mu z oču pačšy* – wyraz ten powstał na zasadzie analogii. dużość: duży (jak duże); *žiža... taki dužośći*; gęstość: gęsty (jak gęste); *gęstość*; małość: mały (jak mały); *...od mažośći buu gardŷ*; obraźliwość: obraźliwy (to, że coś jest obraźliwe); *tŷ fšažu... "obraźliwość taka... čy kto ie ma čy ni ma*; tęgość: tęgi (jak tęgi); *tyngość fsmam ras... rŷ⁹kavy čša skrućić*; zazdrość: zazdrosny (bycie zazdrosnym); *zazdrość*;

odprzymiotnikowe (związane ze smakiem)

pieprzość: pieprzny (jak pieprzny); *dobre na pjepršość*; słoność: słony (jak słony); *dobre na sŷuność*; smaczność: smaczny (jak smaczny); *dobre na smačność*; tłustość: tłusty (jak tłusty); *...na tŷustość dobry (świniak)*;

odprzysłówkowe

duszość: duszno (to, że jest duszno); *χfyciūy go dužośći*; gorącość: gorąco (to, że jest gorąco); *taka goruncość... co iakiš čas čŷeka naχoŷi... take vary biū*; parność: parno (to, że jest parno); *parność fpoŷetšu*; prędkość: prędko (to, że coś się robi prędko); *s ty pryntkośći zapumŷou čapki*; słabość: słabo (to, że ktoś poczuł się słabo); *sŷabość taka mŷe ogarnyua*.

ATTRYB**odprzymiotnikowe**

słodkość: słodki (coś bardzo słodkiego); *...napjekuo ŷe sŷotkośći na ŷfenta*; ślizność: ślizny (coś lub ktoś bardzo ślizny); *śl'ičności (bluzka)*; *moje maue ŷličności (o dziecku)*.

W *Gramatyce...* (Gram, s. 417, 419) formant **-ość** tworzy odprzymiotnikowe nazwy abstrakcyjnych cech, w tej funkcji ma wręcz nieograniczone możliwości, jak również nazwy atrybutywne. Według H. Satkiewicz (Sat, s. 79), sukces produktywności tego

¹⁰⁷ O rozszerzonej poprzez absorpcję morfologiczną postaci przyrostka **-ość /-aln(ość)**, której nie zanotowano w gwarze Proboszczewic oraz innych gwarach, pisze B. Kreja, *Oglądalność, cytowalność i inne formacje na -aln(ość)*, [w:] *Studia z polskiego słowotwórstwa*, Gdańsk 1966, s. 208-219. O bardzo dużej produktywności tego formantu w tworzeniu nomina essendi wspomina H. Satkiewicz (Sat s. 84).

formantu tkwi w tendencji do skrótowości. H. Górniewicz (GórRz II, s. 72) zapisuje go w odprzymiotnikowych nazwach właściwości, często o charakterze abstrakcyjnym, i zalicza do mniej produktywnych formantów. W gwarze wsi Rachnie (Mał, s. 64) zanotowano formacje odprzymiotnikowe i odimiesłowowe orzeczeniowe - nomina essendi (niektóre z nich ulegają czasami konkretyzacji); odczasownikowe orzeczeniowe oraz jedną odliczebnikową. W gwarze Domaniewka (Szym, s. 162-163) tworzy rzeczowniki prawie wyłącznie od przymiotników i imiesłówów. Mają one charakter orzeczeniowy. Są to przeważnie nomina essendi. W niektórych wypadkach ulegają wtórnym konkretyzjom. Formacją odczasownikową na **-ość** jest jedynie rzeczownik *zazdrość*.

W gwarze Proboszczewic formant **-ość** wykazuje się produktywnością w derywacji odprzymiotnikowych nazw abstrakcyjnych, podobnie jak w gwarze wsi Rachanie. W gwarze Domaniewka określa się go jako produktywny, a w polszczyźnie ogólnej mówi się nawet o jego nieograniczonej produktywności. W gwarach malborskich jest mniej produktywny.

Formant -tność

CZYN

odczasownikowa

bytność: być (to, że się było); *za našy bytności byuy zapauki...* .

R. Grzegorzczkova (Słow, s. 112) wymienia formant **-ność** jako tworzący derywaty odczasownikowe i odrzeczownikowe zbioru.

Formant -yść

ABSTR

odczasownikowa

korzyść: korzystać (to, że się z czegoś korzysta); *mjeć kożyść*.

T. Malec (Mał, s. 76) określa ten wyraz jako jednostronnie motywowany. W gwarze Domaniewka przyrostek **-yść** (Szym, s. 162) również został zapisany.

Formanty z podstawowym -d-

Formant -ajda¹⁰⁸

WYKON/EKSPR

od dźwiękonaśladowczego czasownika

ciamajda: ciamać ‘wolno jeść’, ze znaczenia czasownika do derywatu przeniesiono tylko znaczenie ‘robić coś wolno’ (ten, kto robi coś bardzo wolno, do niczego się nie nadaje); *tako ćamajda... sam ničeguj ńe zrobi.*

Formant **-ajda** w *Gramatyce...* (Gram, s. 400) zanotowano w odczasownikowej nazwie czynności. W gwarze wsi Rachanie (Mał, s. 23) i Domaniewka (Szym, s. 165) także zapisano derywaty utworzone tym przyrostkiem. Nie określono jednak ich przynależności do kategorii słowotwórczej.

Formanty z podstawowym -g-

Formant -aga

WYKON

odczasownikowa

łamaga: łamać (ten, kto jest niezdarny – łatwo łamie sobie nogi); *uamaga.*

Przyrostek **-aga** zapisano w Rachaniu (Mał, s. 23) i Domaniewku (Szym, s. 152).

Formant -uga

ATTRYB

oprzymiotnikowa

szaruga: szara (szara deszczowa chmura); *jiże wielgaśno šaruga ode fši... zara pšyleje.*

WYKON/EKSPR

odczasownikowa

pleciuga: pleść (osoba, która lubi dużo pleść); *plecuga... tylko pleće i pleće te guupoty.*

W *Słowotwórstwie...* (Słow, s. 114) zapisuje się formant **-uga** w dwóch rzeczownikach: odczasownikowej nazwie wykonawcy czynności, nacechowanej ekspresywnie i nazwie odprzymiotnikowej. W gwarze Domaniewka (Szym, s. 152) przyrostek **-uga** wystąpił w trzech rzeczownikach.

¹⁰⁸ Na gwarowość sufiksu zwraca uwagę H. Gaertner, *Gramatyka współczesnego języka polskiego*, cz. 2, Słowotwórstwo, Lwów-Warszawa 1934, s. 262.

Formant -yga**EKSPR****odrzeczownikowa**

dziadyga: dziad (złośliwe określenie na dziada); *stary źadyga*.

Wśród przykładów z formantem **-yga** we wszystkich opracowaniach, do których odniesiono wyniki badań na słowotwórstwem gwary Proboszczewic (Gram, s. 428; Mał, s. 76; Szym s. 152), poza pracą H. Górnowicza (GórRz I; GórRz II), zapisano wyraz *dziadyga* i wskazano na jego ekspresywny charakter.

W gwarze wsi Rachanie (Mał, s. 23) i Domaniewek (Szym, s. 152) także zanotowano derywaty z tym formantem.

Formanty z podstawowym -j-**Formant -aj****CZYN****odczasownikowa**

urodzaj: urodzić (to, że się urodziło); *"urożaj na buraki*.

W *Słowotwórstwie...* (Słow, s. 114) wymienia się z formantem **-aj** nazwy odczasownikowe stanów i odrzeczownikowe symilatywne. W Malborskiem (GórRz II, s. 66) zapisano tylko kilka derywatów odczasownikowych. Zalicza się go do mniej produktywnych formantów. T. Malec (Mał, s. 23) i M Szymczak (Szym, s. 167-168), notując kilka rzeczowników, nie wskazują jednak na ich podstawy słowotwórcze.

W gwarze Proboszczewic jest to nieproduktywny formant.

Formant -eja**WYKON/EKSPR****odczasownikowa**

kurzeja: kura (ironicznie o złodzieju kradnącym kury); *a iesz tu taki kużeja... "un kury kradne*.

Formant -acja¹⁰⁹**CZYN****odczasownikowe**

krepcja: krępować się ‘czuć się niezręcznie’ (to, że się krępujemy); *proše še čystovać... bes krempacii*; marnacja: marnować (to, że się coś marnuje); *taka marnacija*.

W gwarze Proboszczewic przyrostek **-acja** notowany jest tylko w funkcji czynnościowej. Natomiast w *Gramatyce...* (Gram, s. 396, 406, 409, 443) w derywatach utworzonych tym formantem mogą pojawić się i wtórne znaczenia. W odróżnieniu od gwary Proboszczewic, jest to bardzo produktywny formant, szczególnie w tworzeniu nazw czynności motywowanych przez czasowniki obce. Zanotowano go także w odczasownikowych nazwach wytworów, obiektów czynności oraz w odrzeczownikowych nazwach zbiorów. Co ciekawe, brak tego formantu w *Słowotwórstwie...* (Słow). Nie notują go także autorzy opracowań gwarowych (GórRz I; GórRz II; Mał; Szym).

Formanty z podstawowym -k-**Formant -ka****ABSTR****odrzeczownikowe**

cieściołka: cieśla (wszystko co się wiąże z pracą cieśli); *ćeśułka*; stolarka: stolarz (zawód stolarza); *dobže zna še na stolarce*.

ATTRYB**odprzymiotnikowe**

deszczówka: deszczowa (woda deszczowa); *uapiem deščufke na podleвање*; futrzanka: futrzana/futro (czapka futrzana); *futšanka*; glinianka: gliniana/glina (dom gliniany); *glińanka*; jarzębatka: jarzębata (jarzębata kura); *jažymbatka*; kasztanka: kasztanowy (koń o kasztanowej maści); *kaštanka mu paduя*; litrówka: litrowa (butelka litrowa); *litruška*; piegatka: piegata/pieg (ta, która jest piegata); *piegatka*; pomarańczówka: pomarańczowa (gruszka o pomarańczowym kolorze); *pomarańčufka*; półlitrówka: półlitrowa (butelka półlitrowa); *pułlitruška*; sprężynówka: sprężynowy (brona sprężynowa); *sprężynuška*; szklanka: szklany/szkło (szklane naczynie do picia); *šklanka*; towarówka: towarowy (pociąg towarowy); *tovarufki tylko tendyk pšejižajiu*; tygodniówka: tygodniowy (zapłata

¹⁰⁹ Wprawdzie obce pochodzenie tego formantu może budzić wątpliwości w klasyfikowaniu go w tym miejscu, niemniej nie przewidziano odrębnego podrozdziału dla derywatów z tego typu formantami.

tygodniowa za pracę); *tygodniufka*; *wazówka*: wazowa (łyżka wazowa); *vazufka do zupy*; *zielonka*: zielony (zielona pasza); *żelunki* "ućuć kuńum"; *zimówka*: zimowy/zima (gruszka zimowa); *żimufka*;

odprzymiotnikowe

fasolówka: fasolowa (zupa fasolowa); *fasolufka*; *grochówka*: grochowa (zupa grochowa); *grochufka*; *kartoflanka*: kartoflana (zupa kartoflana); *kartoflanka*; *owsianka*: owsiana (zupa z płatków owsianych); *ofśanka*; *pasztetówka*: pasztetowa (kielbasa pasztetowa); *paštetufke ve flaku*; *pomidorówka*: pomidorowa (zupa pomidorowa); *pomidorufka*; *śledziówka*: śledziowa (zupa śledziowa); *śleżufka*.

W kontekstach parafrastycznych ani razu nie wystąpiła rzeczownikowa podstawa. Mieszkańcy Proboszczewic często używają przymiotników, które uległy substantywizacji: *grochowa*, *fasolowa*, *pomidorowa*.

odprzymiotnikowe

asfaltówka: asfaltowa (droga asfaltowa); *asfaltufka*; *żużłówka*: żużlowa (droga żużlowa); *żużlufka*; *żwirówka*: żwirowa (droga żwirowa); *żwirufka*;

odprzymiotnikowe

gryczanka: gryczana/gryka (słoma gryczana); *gryčanka*; *jęczmianka*: jęczmiana/jęczmień (słoma jęczmiana); *jeńčmjunka*;

odprzysłówkowa

dziczka: dziko (drzewko rosnące dziko); *żička*;

odrzeczownikowe

gajówka: gajowy (dom gajowego); *gaiufka*; *szalinówka*: szalinowa (chusta, którą się nosi zamiast szala, szalinowa); *gruszka*: grusza 'drzewo'; *gruška*; *śliwka*: śliwa 'drzewo'; *śliwka*; *śal'inufka*; *zagonka*: zagon (orka na zagon); *zagonka*.

od wyrażenia przyimkowego

podsuftka: pod sufitem (deska, którą się przybija pod sufitem); *podsuftka*.

CZYN

odczasownikowe

Czygutka: czygutać (to, że się czyguta); *myńcy go čygutka*; *gadka*: gadać (to, że się gada 'rozmawia'); *fchože... a tu gatka* "o nič"; *młocka*: młócić (to, że się młóci zboże); *myłocka*; *odróbka*: odrabiać (to, że się odrabia); *pańščyżna... odrupka na pańskim*; *podorywka*: podorywać (to, że się podoruje ziemię); *podoryfka*; *podpiska*: podpisać (to, że się coś podpisuje); *soutys s potpisku choži*; *podziałka*: podzielić (to, że się dzieli); *do ruvny po-žaŭki*; *pogwarka*: pogwarzyć (to, że spotykamy się, aby pogwarzyć); *pogvarka*; *pokazka*:

pokazać (to, że ktoś chce coś pokazać); *χοζυ na pokaske do koścoya*; przebierka: przebie-
rać się (to, że się przebieramy); *ni mam času na pšebjěrki*; przecinka: przecinać (to, że się
przecina drzewa w lesie); *robili pšecinke v dembińe*; przejazdka: przejeżdżać się (to, że
ktoś się przejeżdża czymś); *vžuyem maŭego na pšejastke kuńem*; przepierka: przepierać
(to, że się coś przepiera – małe pranie); *pšepjěrka... maŭo žečy do prańa*; przeprowadzka:
przeprowadzać się (to, że się przeprowadzamy); *pšeprovačka tak normalńe, ale jāk muo-
da ma iść do muodygo to muvi še pšeprovažiny*; przerywka: przerywać (to, że się prze-
rywa buraki); *naŭmovaŭo še luži do pjelonki... tera šēju jėdnokeŭkove* (buraki) *to i roboty
mńi pšy pšeryfće*; przymiarka: przymierzyć (to, że się przymierza ubranie przy szyciu);
do pšymjārki; rozmnośćka: rozmnażać (to, że się coś rozmnaża); *aplegra na rozmnuške*;
spierka: spierać się (to, że się z kimś spieramy); *spjěrka... ņe mam času na spĩrki*; *jāk še "o
cuś spĩrać*; ścinka: ścinać (to, że się coś ścina); *ścinka burakuf*; wywozka: wywozić (to, że
się wywozi pannę młodą); *rano vyvuska muodej*; zmyłka: zmylić (to, że się kogoś zmyliło);
zmyŭka; zrywka: zrywać się ‘wstawać’ (to, że szybko zrywamy się z łóżka); *o pjũnty rano
zryfka*; zwozka: zwozić (to, że się zwozi siana); *dobže jāk še zdũžy ze zvusku pšed deščem*).

DEM

**odręczownikowe (derywowane zasadniczo od rzeczowników rodzaju żeńskiego
zakończonych na -ka)**

Chusteczka: chustka (mała chustka); *χustečka do nosa* – derywat *chusteczka*, podobnie
jak niegdyś *chustka* stopniowo traci deminutywny charakter – ponieważ o *chusteczce*
można powiedzieć mała lub duża; jabłoneczka: jabłonka (mała jabłonka); *maŭa jabo-
nečka*; jaskółeczka: jaskółka (mała jaskółka); *muode jaskuŭečki še vylŷnygy*; kipka: kipa
(mała kipa); *kartofle še donašaŭo do voza f kipaχ*; łyżeczka: łyżka (mała łyżka); *maŭa
užęčka*; olszynka: olszyna (mała olszyna); *pamięntam jāk χožilim z bapčo do "olšynki*;
przykryweczka: przykrywka (mała przykrywka); *pšykryvečka na maŭy garneček*.

DEM/EKSPR

odręczownikowe

chatka: chata (pieszczotliwie mała chata); *maŭu χatke, a tyle žęcokuf*; główka: głowa (piesz-
czotliwie mała głowa); *maŭa guŭfka... tak zdrobńale... u žęci*; kapustka: kapusta (pieszczotli-
wie mała kapusta); *maŭa kapustka*; *muoda pyšna kapustka*; nóżka: noga (pieszczotliwie mała
noga); *maluša nuška*; sosenka: sosna (pieszczotliwie mała sosna); *muoda, maŭa sosenka*.

EKSPR**odrzeczownikowe (derywowane od rzeczowników zakończonych na -ka)**

banieczka: bańka (pieszczotliwie bańka); *mjaŭam taku bańečkę... pšekryncaŭo še krańik*;
blaszaneczka: blaszanka (pieszczotliwie blaszanka); *f takiŭ blašanečkaŭ na ve"gel*; bu-
 leczka: bułka (pieszczotliwie bułka); *...do roščyńeńca ŭleba te buŭečkę še močyŭo, stego
 byŭ začyn*; córeczka: córka (pieszczotliwie córka); *curečka*; desezczka: deska (pieszczo-
 tliwie deska); *pšyčuńć desečkę akuratńe*; haleczka: halka (pieszczotliwie halka); *ŭalečki
 nošyŭy pod spodem*; kapustka: kapusta (pieszczotliwie kapusta); *muoda pyšna kapustka*;
kobietka: kobieta (pieszczotliwie kobieta); *drobńuša koŭitka*; ławeczka: ławka (piesz-
 czotliwie ławka); *uawečki od śčany stojaŭy*; półeczka: półka (pieszczotliwie półka); *pu-
 uečka na ŭyški*; ściereczka: ścierka (pieszczotliwie ścierka); *pšykryŭaŭo še čystu śčerečku*;
złotóweczka: złotówka (pieszczotliwie złotówka); *kupija pańušecki, ktura tylko po puu
 zuotuŭecki* – fragment wierszyka ułożonego przez eksploratora.

odrzeczownikowe

gaska: gęś (pieszczotliwie gęś); *guski na polu pilnovaŭa*; kurka: kura (pieszczotliwie
 kura); *kurki še nesu*; krówka: krowa (pieszczotliwie krowa); *mleko prosto od krufki*;
maciorka: maciora (pieszczotliwie maciora); *maćurka nad oprošeńem*; miotłka: miotła
 (pieszczotliwie miotła); *mjoteŭku še vymjetaŭo*.

MIEJSC**odczasownikowa**

krzyżówka: krzyżować (miejsce, gdzie krzyżują się drogi); *vypadek na kšyžufkaŭ*;

odrzeczownikowa

gospodarka: gospodarz (posiadłość gospodarza); *gospodarka zapšedana*; *na te gospodar-
 ke poŭyču"em "od Zyda*.

MŁOD**odrzeczownikowe (zwierząt)**

gaska: gęś (młoda gęś); *muoda guska*; kózka: koza (młoda koza); *muoda kuska*; kurka:
 kura (młoda kura); *muoda kurka*;

odrzeczownikowe (roślin)

brzóska: brzoza (młoda brzoza); *muode bžuski*; sosenka: sosna (młoda sosna); *muoda,
 maŭa sosenka*.

W opracowaniach gwarowych (GórRz I, GórRz II, Mał, Szym) i polszczyzny ogólnej (Gram, Słow) nie wskazuje się na tę funkcję w przypadku rzeczowników nieżywotnych. Tego typu nazwy zalicza się do nazw deminutywnych, których parafraza brzmi, np. 'mała brzoza'.

NARZ**odczasownikowe**

cadzka: cedzić (to, czym się cedzi mleko); cacka; cerówka: cerować (igła, którą się ceruje); cerufka; grzechotka: grzechotać (zabawka, która grzechocze); gżęgotka; kołatka: kołatać (to, czym się kołacze na polowaniu); *nagańače mñeli take kouatki... tak še tem kouatauo* (pokazuje)... *coby zviženta podstrašyć*; kołyska: kołysać (to, w czym się kołysze dzieci); kouyska; łapka: łapać (to, czym się łapie myszy); uapka na myšy; miarka: mierzyć (patyk, którym się mierzy); miarka na buty; opaska: opasać (bał, który opasuje górną część ściany); *“opaska*; owijka: owijać (to, czym się owija nogi); *ovviiiki zamiast skarpetek*; packa: pacać (to, czym się paca ‘zabija’ muchy); *packa na muži*; podpałka: podpalić (to, czym się podpala ogień); *groχoviny šuy na potpaūke*; podrywka: podrywać (to, czym się podrywa do góry ryby); *podryfka*; pokrywka: pokrywać (to, czym się pokrywa garnki); *pokryfka*; przegródka: przegradzać (to, czym się przegradza); *f skšyňaχ byuy take pšegrutki na drobjažgi*; przykrywka: przykrywać (to, czym się przykrywa garnki); *pšykrifka*; siewka: siać/siewać (to, z czego się sieje); *šefka*; ściółka: ścielić (słoma, którą się ścieli pod zwierzęta); *šcuuka*; tarka: trzeć (to, czym się trze ziemniaki); *tarka*; wirówka: wirować (sprzęt, którym można odwirować śmietanę od mleka); *virufka do mleka*; zawiazka: zawiązać (tasiemka, którą się wiąże buty); *davñej muvivo še zavjūska na šnuravaduo*; zmiotka: zmiatać (to, czym się zmiata); *zmjotka do poduoği*.

OBIEKT**odczasownikowe**

dokładka: dokładać (to, co się dokłada); *zjaduo by še dokuatki*; dolewka: dolewać (to, co się dolewa); *zašfe χce dolefkki*; obsadka: obsadzać (to, na czym się obsadza stalówkę); *“opsatka*; obsypka: obsypać (to, czym się obsypuje); *opsypka do kartofli*; podpinka: podpinać (tkanina, którą podpina się pod płaszczy); *puašč na podpince*; przegryzka: przegryźć (to, co się przegryza między posiłkami); *to na mauu pšegryške pšed “obiadem*; przyśpiewka: przyśpiewywać (to, co się przyśpiewuje); *pšyšpiefki veselne*; wsypka: wsypać (worek z materiału, do którego wsypuje się pióra); *fsypka*; zagryzka: zagryzać (to, czym się zagryza do alkoholu); *ogurek na zagryške*; zaklepka: zaklepać (to, czym się zaklepuje ‘zagaścza’ zupę); *z moŋki robi še taku zaklepke, zažutke*; zakładka: zakładać (to, czym się zakłada miejsce w książce); *zakuatka do kšuški*; zarzutka: zarzucać (to, czym się zarzuca zupę); *z moŋki robi še taku zaklepke, zažutke*; zasłonka: zasłonić (to, czym się zasłania okno); *zasuunka*;

odimiesłowowa

krajanka: krojony (krojony makaran); *krajanika... sklepyvy makaron... grubi krojūny*.

POKREW¹¹⁰**odrzeczownikowe**

aptekarka: aptekarz/apteka (żona aptekarza); aptekarka; Duchewiczka: Duchewicz (żona Duchewicza); Dużeŋička; Prejsewiczka: Prejsewicz (żona Prejsewicza); Prejsevička; szewczka: szewc (żona szewca); šefčka; szwagierka: szwagier (żona szwagra); šfađerka; šfađerka.

odprzymiotnikowa

bliźniaczka: bliźniak (siostra bliźniaka); bliźnačka.

WYKON/EKSPR**odrzeczownikowa**

gadulka: gaduła (żartobliwie gaduła); gadulka.

WYKON/ŻEŃSK**odczasownikowe**

dójka: doić (kobieta, która doila krowy na folwarku); dujka; kucharka: kucharczyć, wyraz znany biernie (kobieta, która kucharzy); kučarka....gotovaŋem še trudni; kokietka: kokietować (ta, która kokietuje); košetka; nioska: nieść (kura, która niesie jajka); noski... te co nošu jajka; prządka: prząść (ta, która przędzie); pšuntka; swatka: swatać (ta, która swata ludzi); sfatka... sfata luži;

WYTW**odczasownikowe**

przybudówka: przybudować (budynek, który się przybudowało); pšybudufka; przystawka: przystawić (budynek, który się przystawiło); dostaviuu pšystafke na traktor; sieпка: siepać (to, co się wysiepało z materiału); šepka; wyrzutka: wyrzucać (tynk); vyžutka; wysypka: wysypać (krostki, place, które się wysypują na skórze); pšy odže ma še taku vysypke; zacierka: zacierać (kluski, które zaciera się w rękę); začerki; zakładka: zakładać (materiał, który się zakłada do podszycia); zrobić šeršu zakładke... tak to jēs š čego popuścić;

odmiesłowowe

kiszonka: kiszony (kiszona pasza dla zwierząt); ...kišŋka z buračanyx lišci; pisanka: pisany, wyraz o zacierającym się związku motywacji (pisane, malowane jajka); pisanki vjelkanocne; spróchniałka: spróchniały (spróchniały kawałek drzewa); ...te spružŋauki na ogeŋ dobre; święconka: święcony (koszyczek ze święconym przez księdza pokarmem); šfencunka; targanka: potargany (potargana słoma); targanka... potargana suoma; ułęgalka: ułęgały (ułęgały gruszki); ...na pudrošku ležauy ułingauki;

¹¹⁰ Według J. Chłodzińskiej, *Ze studiów...*, op. cit., s. 256 - nazwy odmęzowskie na Mazowszu tworzone są przez formant **-ka** (kowalka), ale i przez ogólnopolskie **-owa** (kowałowa).

odrzeczownikowe

obierka: obranie (to, co zostaje po obraniu ziemniaków); objerki; ogryska: ogryzienie (to, co zostaje po ogryzieniu jabłka); ogryska; wydmuszka: wydmuchanie (to, co zostanie jak się wydmuchnie środek jajka); wydmuški z jajek... najpirf tša vydmužac to ze šrotka. W języku ogólnopolskim w tego typu derywatach wskazuje się raczej na odczasownikowe pochodzenie.

ŻEŃSK**odrzeczownikowe**

dziedziczka: dziedzic (żona dziedzica); żeżička; kotka: kot (samica kota); kotka; szmajka: szmaja (kobieta szmaja); šmajka – w tym derywacie poprzez formant **-ka** nastąpiło wzmocnienie charakteru żeńskości wyrazu *szmaja*, który oznacza zarówno męczyznę jak i kobietę leworęczną; žrebka: żreback (młody żreback płci żeńskiej); žrepka.

Formant -ka funkcji strukturalnej

drabka: drabina; drapka; gruszka: grusza ‘drzewo’; gruška; jablonka: jabłoń ‘drzewo’; jabuonka; natka: nać; natka; oška: oś; oška; sikorka: sikora; šikorka; sionka: sień; šonka; śliwka: śliwa ‘drzewo’; šlifka. Nazwy *śliwka* i *gruszka* mogą być też nazwami owoców, dlatego umieszczone są też wśród nazw atrybutywnych z formantem **-ka**.

Niektóre z derywatów takie, jak: *bulka* H. Górniewicz (GórRz I, s. 25), zalicza do zautomatyzowanych deminutiwów. Podstawy niektórych derywatów mogą być obecnie odczuwane jako augmentatywne, np. *doniczka* (normalnej wielkości) a *donica* (duża doniczka), ts. *bulka* a *bula*, *skorupka* a *skorupa*. Odwracając kierunek motywacji, można mówić wtedy o derywacji alternacyjnej.

Inny przykład stanowi wyraz *sionka*. To normalnej wielkości sień, nie ma w tym wyrazie obecnie znaczenia deminutywnego (wyrazy są względem siebie tożsame semantycznie). Współcześnie w domach na wsi nie przeznaczają się dużej przestrzeni na sień, co najwyżej, jeszcze się ją zmniejsza, nazywając wtedy *sioneczką*.

W *Gramatyce...* (Gram, s. 396, 407, 409, 410, 411, 413, 420, 429, 423, 425, 426, 442, 446) formant **-ka** pełni różne funkcje. Bardzo produktywny jest w derywowaniu nazw odprzymiotnikowych atrybutywnych. Spośród nazw odrzeczownikowych zanotowano nazwy odsubiektywne obiektów, syngulatywne, deminutywne, ekspresywno-deminutywne, żeńskie – typ nieograniczenie produktywny, żeńskich wykonawców czynności. Derywaty odczasownikowe stanowią także bardzo różnorodną grupę. Są wśród nich nazwy obiektów i wytworów czynności, produktów ubocznych, środków czynności – typ produktywny, miejsc, środowiskowe, czynności – przeważają w tej grupie derywaty potoczne. H. Satkiewicz (Sat, s. 43, 46, 70, 76) pisze o jego produktywności w nazwach no-

sicieli cech, a szczególnie w nazwach wytworów od czasowników i imiesłów. Ponadto uznaje go za podstawowy wykładnik żeńskości w nazwach zawodowych, atrybutywnych oraz licznych nazwach czynności. W gwarach malborskich (GórRz I, s. 24-30) formant **-ka** jest najproduktywniejszym formantem. Tworzy derywaty od różnych części mowy. Najwięcej jest odrzeczownikowych nazw zdrobniałych i żeńskich (od rzeczowników rodzaju męskiego). Należy zwrócić uwagę, że w opracowaniu H. Górnowicza (GórRz I) nie zanotowano nazw wykonawców czynności z formantem **-ka**, ponieważ wszystkie tego typu derywaty bez względu na to, czy dla żeńskiego wykonawcy czynności jest odnośna nazwa męskiego wykonawcy, traktuje się jako nazwy żeńskie. Nieco mniej zapisano nazw mieszanek wsi, czynności i narzędzi. W derywatach odczasownikowych formant **-ka** wystąpił w nazwach narzędzi, wytworów i stanów chorobowych. Wystąpiły również nazwy znamionujące odimiesłowowe i odprzymiotnikowe, w których formant **-ka** pełni funkcję substancywizującą. Funkcja substancywizowania przymiotników przez formant **-ka** widoczna jest w nazwach miejscowych i terenowych. Zapisano też formacje słowotwórcze, w których formant **-ka** pełni funkcję neutralną, strukturalną bądź polszczy wyrazy obce. W gwarze wsi Rachanie (Mał, s. 57) **-ka** należy do bardzo produktywnych i wielofunkcyjnych przyrostków. Tworzy przede wszystkim nowe formacje żeńskie od odpowiednich rzeczowników męskich; odprzymiotnikowe formacje podmiotowe; odliczebnikowe; odimiesłowowe orzeczeniowe i podmiotowe; odczasownikowe orzeczeniowe i podmiotowe. Występuje także jako przyrostek strukturalny i deminutywny. W gwarze Domaniewka (Szym, s. 131-135) należy do najbardziej produktywnych przyrostków. Zapisano go w nazwach żeńskich tworzonych od odpowiednich nazw męskich; w nazwiskach żon; jako neutralny przyrostek rzeczownikowy; w derywatach od wyrażeń syntaktycznych; jako przyrostek strukturalny o luźnym znaczeniu realnym, niektóre z derywatów mają charakter deminutywny; odprzymiotnikowych; odliczebnikowych; odimiesłowowych; odczasownikowych - w większości są to nazwy czynności; w funkcji deminutywnej, gdzie wykazuje największą żywotność.

W gwarze Proboszczewic **-ka** jest produktywnym formantem w tworzeniu nazw atrybutywnych odprzymiotnikowych i żeńskich. Nadal też można mówić o jego produktywności w funkcji formantu deminutywnego i ekspresywnego.

Formant -aczka

ATTRYB

odprzymiotnikowa

jedynaczka: jedyna (jedyna córka); *jedynačka*.

CZYN

odczasownikowe

goniaczka: gonić ‘spieszyć’ (to, że się goni); *caŭa ta pšedveselna guńačka*; kichaczka: kichać (to, że się kicha); *“od tygo kužu tako me kixačka zuapa“a Pańi*; oraczka: orać (to, że się orze); *iešenna “oračka*; zebraczka: żebrać (to, że się żebrze); *ieno Pańe šfyn-ty žebralka nam zostańe... bo z źeħi tera ěe vyžyĵe*; żeniaczka: żenić się (to, że ktoś się żeni); *zaħćaŭo mu še žeńački*.

Na gwarowość formantu **-aczka** w nazwach czynności zwraca uwagę J. Rusek¹¹¹.

NARZ

odczasownikowe

klapaczka: klapać ‘uderzać’ (to, czym się klapie muchy); *klapačka na muħi*; kopaczka: kopać (maszyna, którą się kopie ziemniaki); *kopačka*; trzepaczka: trzepać (to, czym się trzepie); *tšepačka*; wycieraczka: wycierać (to, w co wyciera się buty); *vyčeračka do butuf*.

WYKON/ŻEŃSK

odczasownikowe

kopaczka: kopać (ta, która kopie ziemniaki); *kopačka*; odbieraczka: odbierać (ta, która odbiera zboże za kośnikiem); *odbieračka... šŭa za kośńikem*; pływaczka: pływać (ta, co dobrze pływa); *puŭvačka... dobźe puŭva*; pobieraczka: pobierać (ta, która pobiera zboże za kośnikiem); *pobierački... šŭy za kośńikamy... pobieraŭy zboże*; popalaczka: popalać (ta, która trochę popala); *ona pšy ěim ledvo popalačka*; praczką: prać (ta, która zawodowo pierze); *kedyś byŭy prački... na fši kaźda sama pięże*; sadzaczka: sadzić (ta, która sadi ziemniaki); *moźna powięźić saźačka... na tu co saźi kartofle*; zamawiaczka: zamawiać (ta, która zama-wia choroby); *zamavička*; zebraczka: żebrać (ta, która żebrze); *žebracza... ěak te Rumunki*.

WYKON/ŻEŃSK/EKSPR

odczasownikowe

krzykaczka: krzyczeć (ta, która dużo krzyczy); *kšykačka*; pijaczka: pijać (kobieta, która pija nałogowo alkohol); *piiačka*; szczekaczka: szczekać (kobieta, która szczeka ‘obma-wia’ ludzi); *tako ščekačka... ěoźi po fši... ščeko na luźi*; szperaczka: szperać (ironicznie o tej, która ma zwyczaj szperać); *špyračka... po kuntaħ zglunda... špyrać*; tkaczka: tkać

¹¹¹ J. Rusek, *Z historii i geografii przyrostka -aczka w języku polskim*, Język Polski, t. 37, 1957, s. 272-281 i 357-366.

(ta, która dobrze tka na krosnach); *tkačka... na takuј co to tka doбže*; zbieraczka: zbierać (ta, która szybko zbiera jagody); zbięračka; zrywaczka: zrywać (ta, która szybko zrywa jabłka); *zryvačka*.

Ekspresywność powyższych derywatów wiąże się z charakterem ich podstaw słowo twórczych. *Gramatyce...* (Gram, s. 395, 404, 411) formant **-aczka** zapisano w derywatach odczasownikowych – nazwach czynności, narzędzi, żeńskich wykonawców czynności – z jednoczesnym wskazaniem, iż większość z nich ma główną motywację rzeczownikową. Wykazuje szczególną produktywność w tworzeniu nazw narzędzi, o czym wspomina też H. Satkiewicz (Sat, s. 32). W gwarach malborskich (GórRz I, s. 31) **-aczka** wystąpił tylko w dwóch nazwach narzędzi. Potwierdza to sąd J. Ruska¹¹² o jego słabej produktywności w północnej Polsce. W gwarze wsi Rachanie (Mał, s. 21-22) tworzy formacje odczasownikowe podmiotowe czynne - żeńskie nazwy wykonawców czynności i nazwy narzędzi; odczasownikowe podmiotowe bierne – nazwy narzędzi; odczasownikowe orzeczeniowe – nazwy czynności i wykonawców czynności. T. Malec określa przyrostek **-aczka** jako produktywny, ale w zakresie formacji odczasownikowych. Zanotowano także jeden derywat odrzeczownikowy należący do kategorii nazw wykonawców czynności. W gwarze Domaniewka (Szym, s. 137) tworzy formacje odrzeczownikowe, odczasownikowe, odprzymiotnikowe.

W gwarze Proboszczewic formant **-aczka** jest mniej produktywny w nazwach narzędzi, w przeciwieństwie do polszczyzny ogólnej. Można jednak mówić o jego produktywności w nazwach żeńskich wykonawców czynności derywowanych od podstaw czasownikowych, zachowuje też żywotność w derywowaniu nazw czynności, co jest właściwością gwar.

Formant **-(ącz)ka**

CZYN

odczasownikowa

śpiączka: spać (to, że chce się spać); *spjunchka mne хfyciуа*.

Formant **-ączka** notowany jest w *Słowotwórstwie...* (Słow, s. 131) w czasownikach określających pewien stan chorobowy.

¹¹² J. Rusek, *Z historii...*, op. cit.

Formant -(ecz)ka

DEM/EKSPR

odrzeczownikowe

głoweczka: głowa (zdrobniale mała głowa); głowiečka *umyjem*; nóżeczka: noga (zdrobniale mała noga); *nužečka*.

W *Gramatyce...* (Gram, s. 429) wskazuje się na deminutywno-ekspresywny charakter formantu **-eczka** w derywatach odrzeczownikowych, podobnie w gwarze wsi Rachanie (Mał, s. 36).

Formant -iczka/yczka

DEM/EKSPR

odrzeczownikowa

siostrzyczka: siostra (pieszczotliwie o małej siostrze); *mam sósťyčke*; twarzyczka: twarz (zdrobniale mała twarz); *tfažyčka u žecka*.

W *Gramatyce...* (Gram, s. 425) formant **-iczka/yczka** tworzy odrzeczownikowe nazwy deminutywno-ekspresywne. W gwarach malborskich (GórRz I, s. 34) wydziela się go także w nazwach deminutywnych. U M. Szymczaka (Szym, s. 139) jest tylko jedna odrzeczownikowa nazwa.

Formant -(usiecz)ka

EKSPR

odrzeczownikowa

paniusieczka: pani (pieszczotliwie pani); *...kupuŕta pańušecki, ktura tylko po puu zŕotuvecki* – fragment wierszyka.

Formant -(nicz)ka

MIEJSC

odrzeczownikowe

cukierniczka: cukier (pojemnik na cukier); *cukerňička*; maselniczka: masło (pojemnik na masło); *maselňička*; solniczka: sól (pojemnik na sól); *solňička*.

W badanej gwarze nie używa się określeń *cukiernica*, *maselnica* czy *solnica*, które pozwoliły wyodrębnić formant **-ka**. W *Słowotwórstwie...* (Słow, s. 131-132) wyodrębnia się formant **-niczka** w licznych nazwach żeńskich wykonawców czynności, które mogą być też motywowane przez odpowiednie nazwy męskie. Wystąpił również w kilkunastu nazwach przedmiotów, w tym w odczasownikowych nazwach narzędzi. Niektóre z nich mogą być rozumiane jako deminutiva. W gwarze wsi Rachanie (Mał, s. 59) tworzy formacje odrzeczownikowe. Jedną z jego funkcji jest tworzenie formacji żeńskich. Jego

produktywność ogranicza przyrostek **-nica**. W gwarze Domaniewka (Szym, s. 139) jest nieproduktywny. Tworzy formacje odrzeczownikowe.

Formant **-ajka**

ATTRYB

odrzeczownikowa

czubajka: czubek (krosta z czubkiem); *čubajka mu še na noše zrobju^ua*.

OBIEKT

odimiesłowowa

zarzucajka: zarzucany (zupa zarzucana mąką); *zažucajka... zupa zažucana moŋku*.

W *Gramatyce...* (Gram, s. 407) formant **-ajka** tworzy odczasownikowe nazwy obiektów czynności. W gwarach malborskich (GórRz I, s. 31) derywuje odczasownikowe nazwy narzędzi, wytworów oraz pełni funkcję strukturalną o luźnym znaczeniu realnym. W gwarze wsi Rachanie (Mał, s. 23) są tylko dwie formacje odczasownikowe podmiotowe. W gwarze Domaniewka (Szym s. 136) zapisano derywaty odczasownikowe i odrzeczownikowe. Przyrostek ten określono jako nieproduktywny.

W gwarze Proboszczewic formant **-ajka** jest nieproduktywny.

Formant **-alka**

ATTRYB/EKSPR

odprzymiotnikowa

bogalka: bogata (złośliwie o tej, która jest bogata); *bogolka*.

MIEJSC

odrzeczownikowa

drwalka: drwa (pomieszczenie, w którym przechowuje się drwa); *drwalka*.

NARZ

odczasownikowe

pralka: prać (to, w czym się pierze); *pralka*; umywalka: umywać (to, w czym się umywa ręce); *umywalka*.

Formant **-alka** w *Słowotwórstwie...* (Słow, s. 132) zapisano w odczasownikowych nazwach narzędzi i miejsca oraz w odrzeczownikowej nazwie miejsca. W gwarze wsi Rachanie (Mał, s. 24) jest nieproduktywnym przyrostkiem. Zanotowano dwie odczasownikowe formacje słowotwórcze, podobnie w gwarze Domaniewka (Szym, s. 137).

W gwarze Proboszczewic formant **-alka** jest nieproduktywny. Dwa z zapisanych wyżej derywatów *pralka*, *umywalka* dostały się do gwary Proboszczewic z języka ogólnopolskiego.

Formant -(iciel)ka/(yciel)ka**WYKON/ŻEŃSK****odczasownikowe**

krzywdzicielka: krzywdzić (ta, która kogoś krzywdzi); *kšyvžičelka*; nauczycielka: uczyć, nauczać (ta, która uczy w szkole); *naučyčelka*; szydzicielka: szydzić (ta, która z kogoś szydzi); *šyžičelka*.

Formant -(ul)ka**EKSPR****odrzeczownikowa**

mamulka: mama (pieszczotliwie mama); *mamulka kožana*.

Formant **-ulka** w gwarach malborskich (GórRz I, s. 35) wystąpił w hipokorystycznej nazwie *mamulka*. W gwarze wsi Rachanie (Mał, s. 73) jest nieproduktywny. Wystąpił tylko w jednej odprzymiotnikowej nazwie. W gwarze Domaniewka (Szym, s. 138) zapisano go w trzech rzeczownikach, deminutywnych lub z dodatnim zabarwieniem uczuciowym.

Formant -alka**NARZ****odczasownikowe**

gwizdałka: gwizdać (to, czym się gwizdże); *g'vizdaŭka... taka zabafka*; wiązałka: wiązać (maszyna, która wiąże zboże); *za Ėmecuŭ pierše vjūzaŭki še pokazaŭy na fši... te "od razu vjūzaŭy*.

W *Gramatyce...* (Gram, s. 411) formant **-alka** zapisano w odczasownikowych nazwach środków czynności. H. Górniewicz (GórRz I, s. 31) rejestruje go w odprzymiotnikowej nazwie o pejoratywnym zabarwieniu; odimiesłowowej oraz odczasownikowej nazwie narzędzia. T. Malec (Mał, s. 25) zapisuje odczasownikowe nazwy narzędzi.

Formant -ulka**DEM****odrzeczownikowa**

beczulka: becza (mała becza); *f taku mnejšu bečuŭke še zakišaŭo ogurkuf na žime*.

WYKON**odczasownikowa**

kukulka: kukać, czasownik dźwiękonaśladowczy (ptak, który kuka); *kukuŭka*.

O formancie **-ulka** mowa jest w *Słowotwórstwie...* (Słow, s. 133) w kilku derywatach odrzeczownikowych deminutywnych i nazwach subiektów tworzonych od czasowników dźwiękonaśladowczych. W gwarach malborskich (GórRz I, s. 34), wsi Rachanie (Mał, s. 73), Domaniewka (Szym, s. 138) tworzy rzeczowniki odrzeczownikowe deminutywne.

Formant **-(an)ka****ATTRYB****odprzymiotnikowe**

żytnianka: żytnia (słoma żytnia); *żytniunka*;

odrzeczownikowe (nazwy słomy)

gryczanka: gryka/gryczana (słoma z gryki); *gryčanka*; jęczmianka: jęczmień/jęczmiana (słoma z jęczmienia); *jeńčmjunka... na šečke*; owsianka: owies (słoma z owsa); *ofśanka*; pszeniczanka: pszenica (słoma z pszenicy); *pšėničanka*;

odrzeczownikowa

glinianka: glina/gliniany (dom z gliny); *glińanka*;

odrzeczownikowe

futrzanek: futro/futrzana (czapka z futra); *fuťśanka*; kaszanek: kasza (podroby z krwi i kaszy); *kaśanka*; kluszczanek: kluski (woda, w której gotowano kluski); *klusččanka na pomyje*; marchwianek: marchew (sok z marchwi); *marχf^lanke dla źecka*; maślanek: masło (to, co zostaje po zrobieniu masła); *grubečki masła razem z maślanku vylecu*; słomianek: słoma (wycieraczka ze słomy); *suomjanka... do vytarča noguf*; słomianek: słoma (kosz ze słomy); *suomjanka*; szklanek: szkło/szklany (naczynie ze szkła); *šklanka*; torfianek: torf (dół po wybranym torfie wypełniony wodą); *torfjanka... duu z vodu po torfje*; wodzianek: woda (żartobliwie o zupie, w której jest prawie sama woda); *ve vojne te bidnejšje vožanke jėdli*.

CZYN**odczasownikowa**

chowanka: chować (zabawa polegająca na tym, że dzieci się chowają); *χovanka*; odwracanka: odwracać (sposób orania polegający na tym, że odwraca się ziemię); *na odvračanke*; pytanka: pytać ‘sprawdzać wiadomości’ (to, że nauczycielka pyta dzieci w szkole); *naigorše byuy pytanki f škole*.

MIEJSC**odrzeczownikowa**

glinianka: glina/gliniany (dół z wodą po wydobytej glinie); *bavjo še na glińankaχ*.

NARZ**odrzeczownikowa**

kijanka: kij (kij do prania); *kijanka*.

OBIEKT**odczasownikowa**

obietanka: obiecać (to, że się komuś coś obiecuje); *obietanki cacanki a guupimu raj*;

POKREW**odrzeczownikowe**

Duchewiczanka: Duchewicz (cóрка Duchewicza); *Duževičanka*; Kikolanka: Kikolski (cóрка Kikolskiego); *Kikolanka*; Kowalszczanka: Kowalski (cóрка Kowalskiego); *Kovalščanka*; Lipczynianka: Lipczyńska (cóрка Lipczyńskiego); *Lipčėňanka*; *Lipčėňunka*; Pokorszczanka: Pokorski (cóрка Pokorskiego); *Pokorščunka*; Rogalszczanka: Rogalski (cóрка Rogalskiego); *Rogalščanka*; *Rogalščunka*; Złakowszczanka: Złakowski (cóрка Złakowskiego); *Zuakoščanka*.

WYTW**odczasownikowa**

lepianka: lepić (dom, który się lepi z gliny); *lepianka*; mieszanka: mieszać (rodzaj paszy, w której się miesza różne składniki); *mńėšanika dla krovuf*.

W *Gramatyce...* (Gram, s. 395, 407, 409 411, 423, 445, 447) formant **-anka** zapisano w nazwach odrzeczownikowych pokrewieństwa, odmateriałowych rezultatów, odobiektowych materiałowych, żeńskich tworzonych od odpowiednich nazw męskich; odczasownikowych czynności, środków czynności, wytworów czynności oraz obiektów czynności - często z towarzyszącą motywacją odimiesłowową. Według H. Górnowicza (GórRz I, s. 31-32) **-anka** jest najproduktywniejszym spośród formantów absorpcyjnych, pochodnych **-ka**. Tworzy odrzeczownikowe nazwy liści. W tym opracowaniu tę podgrupę semantyczną zaliczono by do kategorii nosicieli cech. Jednakże w gwarze Proboszczewic brak tego typu nazw, np. derywat *marchwianka*, nie oznacza, jak u H. Górnowicza, nazwy liści, lecz nazwę soku z marchwi. Ponadto zapisano derywaty z tym formantem w nazwach odrzeczownikowych ekstrematów zwierzęcych, nazwach panien od miejsca ich zamieszkania, nazwiskach córek urabianych od nazwisk ich ojców, w jednej nazwie określającej stopień pokrewieństwa; odczasownikowej nazwie mebla, a także w nazwach, gdzie pełni funkcję strukturalną o luźnym znaczeniu realnym. W gwarze wsi Rachanie (Mal s. 27) **-anka** jest dość produktywny. Tworzy formacje odrzeczownikowe, odczasownikowe orzeczeniowe i podmiotowe. Są to rzeczowniki rodzaju żeńskiego. W gwarze Domaniewka (Szym, s. 136) wystąpił w apelatywach i nazwach własnych – nazwiskach córek od nazwisk bądź nazw zawodów ich ojców.

W gwarze Proboszczewic formant **-anka** jest produktywny w tworzeniu nazw córek, chociaż konkuruje z nim **-ówna**.

Formant -(nian)ka**ATTRYB****odprzymiotnikowa**

prośnianka: proso (słoma z prosa); *prośńanka* – derywat obecnie raczej znany biernie.

Formant -(en)ka**POKREW****odrzeczownikowa**

wujenka: wuj (żona wuja); *wujenka*.

Formant -inka/ynka¹¹³**SYNG****odrzeczownikowa**

śnieżynka: śnieg (płatki śniegu); *śnieżynka*.

W *Gramatyce...* (Gram, s. 442) formant **-inka/ynka** zapisano w odrzeczownikowych nazwach syngulatywnych. T. Malec (Mał, s. 47) notuje jedną formację odrzeczownikową deminutywną. Przyrostek określa jako nieproduktywny. W gwarze Domaniewka (Szym, s. 138) derywuje tylko jeden rzeczownik.

Formant -(on)ka**CZYN****odczasownikowe**

pasionka: paść (to, że się pasie bydło); *nałena śe do paśonki*; pielonka: pielć (to, że się piele buraki); *nałmovaŭo śe luži do pielonki... tera śeju jednokeŭkove* (buraki) *to i roboty mni pŷy pŷeryfce*; spasionka: spaść (to, że coś się spasa); *kartofle na spaśonke*.

OBIEKT**odczasownikowa**

spalonka: spalić (mięso, które się prawie spaliło); *spalonka... pŷypalune mienso*.

W *Gramatyce...* (Gram, s. 407, 408) formant **-onka** zapisano w nazwach odczasownikowych wytworów czynności, obiektów czynności - w tym również odimiesłowowe. W gwarach małborskich (GórRz I, s. 34) zanotowano go w nazwach drzew owocowych, w języku ogólnopolskim w wyrazie *biedronka*. Zalicza się go do produktywnych formantów. W gwarze wsi Rachanie (Mał, s. 62) jest tylko jedna formacja odczasownikowa

¹¹³ B. Kreja, *O zróżnicowaniu wśród formacji na -ynka (zegarynka, figurynka, wieczorynka)*, [w:] *Studia z polskiego słowotwórstwa*, Gdańsk 1996, s. 193-199; O syngulatywach na -inka typu śnieżynka we współczesnym języku polskim, [w:] *Studia z polskiego słowotwórstwa*, Gdańsk 1996, s. 187-192. O formancie tym pisze, że na gruncie języka polskiego jest to typ nieproduktywny, natomiast produktywny jest w językach wschodniosłowiańskich.

wa podmiotowa *sadzonka*, która dostała się do gwary z języka ogólnopolskiego. W gwarze Domaniewka (Szym, s. 136-137) są trzy derywaty odczasownikowe orzeczeniowe.

Formant -(uń)ka

EKSPR

odrzeczownikowa

babcuńka: babcia (pieszczotliwie babcia); bapćuńka; ciotuńka: ciotka (pieszczotliwie ciotka); ćotuńka.

Formant -arka/-(ar)ka

ABSTR

odrzeczownikowa

siodlarka: siodło (zawód polegający na wyrabianiu siodła); *sodlarka... tera to chyba ni ma tygo faχu*.

ATTRYB/ŻEŃSK

odrzeczownikowa

nędzarka: nędza, wyraz znany biernie (ta, która żyje w nędzy); *nenżarka*.

MIEJSC

odczasownikowe (sprzęty)

suszarka: suszyć (rzecz, na której suszy się naczynia); *suśarka do naćyń*; wędzarka: wędzić (rzecz, w której się wędzi kiełbasy); *wynżarka*;

odrzeczownikowe (sprzęty)

bieliźniarka: bielizna (szafa, w której trzyma się bieliznę); *bapski zwyčaj... χovańe* (pieniędzy) *do bieliźnarki*; węglarka: węgiel (pudełko na węgiel); *byuy take vynglarki do vę^ggla*;

odrzeczownikowa

wozarka: wóz (pomieszczenie, gdzie trzyma się wozy i inne narzędzia rolnicze); *skūada-uo še torfe f koški, a potem do vozarki... to iēs pśy stodole taka pśystafka*.

NARZ

odczasownikowe

dojarka: doić (to, czym się doi krowy); *dojarka*; heblarka: heblować (to, czym się hebluje); *χeblarka*; koparka: kopać (maszyna, którą się kopie żwir); *koparka*; kosiarka: kosić (maszyna, którą się kosi trawę); *kośarka tylko čena... a vⁱūzauka vⁱūzaua zara*; oliwiarka: oliwić (to, czym się oliwi sprzęty); *olivⁱarka*; sadzarka: sadzić (maszyna, która sadi ziemniaki); *sażarka*; suszarka: suszyć (to, czym się suszy włosy); *suśarka do v^uosuf*; wiertarka: wiercić (to, czym się wierci dziury); *vⁱertarka*; źniwiarka: żniwować (maszyna, którą się żniwuje); *bo Pańi iak te gumove koua nastauy... do tyχ žniviarek... kuńe mⁱauy dobru robote*;

W *Słowotwórstwie...* (Słow, s. 140) formant **-erka** zapisano w nazwach żeńskich wykonawców czynności i czynności, narzędzi, często o podwójnej motywacji czasownikowej i rzeczownikowej. W gwarach malborskich (GórRz I, s. 33) wystąpiły tylko dwa derywaty odrzeczownikowe.

Formant -(inier)ka**MIEJSC****odczasownikowa**

uciekiniierka: uciekać (droga, którą się ucieka); *"ućeķińerka... droga kturu χuopakı uuc-ekauy.*

W języku ogólnopolskim derywat ten oznacza żeńskiego wykonawcę czynności.

Formant -(as)ka**ATTRYB/EKSPR/ŻEŃSK****odprzymiotnikowe**

brudaska: brudna (rubasznie o tej, która jest brudna); *brudaska*; grubaska: gruba (rubasznie o tej, która jest gruba); *grubaska*;

odrzeczownikowa

blondaska: blond (żartobliwie o kobiecie z blond włosami); *blondaska*.

Formant -(us)ka**ATTRYB/ŻEŃSK/EKSPR****odprzymiotnikowe**

chytruska: chytra (żartobliwie o tej, która jest chytra); *chytruska*; garbuska: garbata (żartobliwie o tej, która jest garbata); *garbuska*;

odrzeczownikowa

pieguska: piegi (żartobliwie o tej, która ma piegi); *pieguska*.

Formant -uszka**DEM/EKSPR****odrzeczownikowe**

dziewuszka: dziewczyna (pieszczotliwie młoda dziewczyna); *ślična źevuška*; kaczuszka: kaczka (pieszczotliwie mała kaczka); *kačuška*.

W *Gramatyce...* (Gram, s. 425) formant **-uszka** został zapisany w nazwach odrzeczownikowych deminutywnych często nacechowanych ekspresywnie. H. Górniewicz (GórRz I, s. 35) wydziela formant **-uszka** tylko w jednym derywacie *staruszka*. Określa go jako nieproduktywny, w przeciwieństwie do sufiksu **-uszek**. W gwarze wsi Rachanie (Mał, s. 76) i Domaniewek (Szym, s. 138) zapisano z nim nieliczne odrzeczownikowe deminutiva.

Formant -(tusz)ka**WYKON****odczasownikowa**

pastuszka: paść (dziewczynka, która pasie bydło); *pastuška*.

Formant -(at)ka**ATTRYB/EKSPR/ŻEŃSK****odrzeczownikowa**

piegatka: pieg/piegata (zartobliwie o tej, która ma piegi); *piegatka*.

Derywat umieszczono też przy formancie **-ka**, uwzględniając drugą możliwą motywację odprzymiotnikową. Formant **-atka** wymienia R. Grzegorzczukowa w *Słowotwórstwie...* (Słow, s. 141-142) w nazwach nosicieli cech, które zwykle mają podwójną motywację przymiotnikową i rzeczownikową oraz symilatywnych. Drugą grupę stanowią rzeczowniki odczasownikowe, będące nazwami narzędzi i wytworów. W gwarach malborskich (GórRz I, s. 33) zapisano jedną nazwę odrzeczownikową.

Formant -astka**ATTRYB****odliczebnikowa**

pierwiastka: pierwszy (świnia po pierwszym oproszeniu); *piervastka*.

Formant -awka**ABSTR****odprzysłówkowa**

ślizgawka: ślizgo/ślizgać się (to, że jest ślizgo); *f taku ślizgafke pojeħać*.

ATTRYB**odrzeczownikowa**

pleśniawka: pleśń (biały nalot pleśni w ustach); *pleśńafka*.

CZYN**odczasownikowa**

mżawka: mżyć (to, że mży); *mżafka*.

MIEJSC**odczasownikowa**

ślizgawka: ślizgać się/ślizgo (miejsce, gdzie można się ślizgać); *na ślizgafke še ħožiŋo*.

NARZ (zabawki dziecięce)**odczasownikowe**

piszcawka: pischceć (zabawka, która przy dmuchaniu piszczy); *kupiŋu mu piščafke; pu-*

kawka (dziecięca zabawka): pukać ‘strzelać’ (to, czym się puka); *pukaſki take ſe robivaſo s patykuf*; sikawka: sikać ‘polewać’ (butelka, z której można sikać wodą); *ſećaki "od rana lataju s ſkaſkami na polewańe*.

WYKON

odczasownikowe

ligawka: ligać (krowa, która lubi ligać); *ta to ci byuſa ligafka*; pijawka: pić (zwierzę, które pije krew); *byuſa taka alo znaſorka... piſafki pſyſtaviuſa*; szczypawka: szczypać (zwierzę, które szczypie); *ſczyſafka*.

W *Gramatyce...* (Gram, s. 395, 411) formant **-awka** zapisano w odczasownikowych nazwach czynności i środków czynności. W gwarach malborskich (GórRz I, s. 17) wystąpił w odczasownikowych nazwach zabawek, miejsc zabawy, zwierząt, roślin, części ciała (nazwy wykonawców czynności); odrzeczownikowych nazwach części ciała, ubioru. T. Malec (Mal, s. 32) notuje kilkanaście formacji z tym przyrostkiem: odrzeczownikowe i odczasownikowe podmiotowe czynne, biernie oraz orzeczeniowe. Niektóre z nich określa jako nazwy żeńskie. W gwarze Domaniewka (Szym, s. 138) tworzy derywaty od czasowników i rzeczowników.

Formant -ówka

ATTRYB

odprzymiotnikowe

baranówka: barani (czapka z baraniego futra); *baranuſka*; polówka: polna (polna droga); *poluſka*;

odprzysłówkowa

sagówka: sago ‘ukosem’ (sposób bronowania na sago); *na ſaguſke*.

odrzeczownikowe

ananasówka: ananas (odmiana jabłek o smaku ananasa); *ananasuſki*; jakubówka: Jakub (odmiana jabłek, która dojrzewa w imieniny Jakuba); *ſakubuſki*; sokówka: sok (nazwa wiśni charakteryzującej się dużą ilością soku); *ſokuſka po naſemu*; zimówka: zima/zimowy (odmiana jabłek, których owoce dobre są w zimę); *zimuſka*;

odrzeczownikowe

burtówka: burta (sнопki na burcie dachu); *burtuſki... ſnopki na burće*; cementówka: cement (płytką z cementu, którą pokrywa się dach); *cementuſka*; dachówka: dach (płytką z wypalanej gliny, którą pokrywa się dach); *daſuſka*;

odrzeczownikowe

jałowcówka: jałowiec (wódka z domieszką jałowca); *ſałowcuſka*; wiśniówka: wiśnia (nalewka z wiśni); *wiſnuſka*;

odrzeczownikowe

całówka: cal (deska o grubości jednego cala); calufka; kantówka: kant (deska na kant cięta); kantufka... *deska na kant*;

odrzeczownikowe

bajówka: baja (gruba koszula z bai); *šyuo še take bajufki pod sput*; dniówka: dzień (zapłata za dzień pracy); *dvažešća zuoty dñufki*; gnojówka: gnój (roztwór wodny gnoju); *gnojuška*; majówka: maj (rodzaj pikniku w maju); *majufki pšed voynu*... *zbava, ježehe*; musztardówka: musztarda (szklanka po musztardzie); *muštardufka*; parówka: para (maszyna na parę); *žežic ni muk ty parufki dostać*; pokojówka: pokój (służąca sprzątająca pokoje we dworze); *pokojuška*; stalówka: stal (część pióra zrobiona ze stali); *stalufka*; szarówka: szaro (pora dnia, kiedy robi się szaro na dworze); *na šarufke še mñauo*; śledziówka: śledź (beczka po śledziach); *śležuška*; talerzówka: talerz (pług z częściami przypominającymi talerz); *taležušku z ras pšejeχou*.

MIEJSC**odrzeczownikowa**

leśniczówka: leśniczy (dom leśniczego); *lešničuška*.

NARZ**odczasownikowa**

sznurówka: sznurować (to, czym się sznuruje); *šnurfka*;

odrzeczownikowa

wiatrówka: wiatr (deska chroniąca szczyty dachu przed wiatrem); *wiatruška*... *žeby wjater ne podjivau sumy*.

WYKON**odczasownikowa**

żrebówka: żrebić się (kobyła, która pierwszy raz się żrebiła); *mñoda žrebuška*.

Derywaty o zatartym związku motywacji

dziadówka: dziady ‘żebry’ (ta, która chodzi na dziady); *žaduška*; gradówka: grad (to, czym się ostrzy kosę); *graduška*; groszówka: może od niem przymiotnika *groß* ‘wielki’, (igła do cerowania); *grubu grošušku*; papierówka: papier (odmiana jabłek); *papjeruška*; pomykówka: może od czasownika pomykać ‘szybko biec’ (ciasto, które szybko pomyka ‘znika’); *mata po joiku, abo po pomykufce*.

W *Gramatyce*... (Gram, s. 411, 423, 444, 445, 446, 447) formant **-ówka** zapisano w nazwach odrzeczownikowych odobiektowych materiałowych – typ produktywny, odmateriałowych rezultatów, obiektów od nazw środków czynności – typ produktywny, odsubiektowych obiektów, odspособowych obiektów i rezultatów, symilatywnych, od-

wytworowych środków czynności, żeńskich oraz w odczasownikowych nazwach środków czynności. H. Satkiewicz (Sat, s. 46) pisze o jego produktywności w nazwach nosicieli cech. Ze względu na trudność jaką czasami sprawia wydzielenie formantu **-ówka** czy **-ka**, wynikającą z dwumotywowości niektórych derywatów (odprzymiotnikowe bądź odrzeczownikowe), H. Górnowicz (GórRz I, s. 34-35) w grupie derywatów z **-ówka** umieszcza tylko te, które nie mają podstaw przymiotnikowych zakończonych na **-owy**. Są to: odrzeczownikowe nazwy związane z konstrukcją dachu, żeńskie nazwy narodowościowe, oraz wyrazy, w których derywat pełni funkcję strukturalną o luźnym znaczeniu realnym bądź polszczy nazwy niemieckie. W gwarze wsi Rachanie (Mał, s. 69) zapisano **-ówka** w formacjach odrzeczownikowych, odprzymiotnikowych i jednej odczasownikowej. W płaszczyźnie semantycznej nie tworzy zwartych grup. W gwarze Domaniewka (Szym, s. 135-136) derywuje rzeczowniki odrzeczownikowe i mniej liczne formacje odprzymiotnikowe.

W gwarze Proboszczewic formant **-ówka** wykazuje produktywność w tworzeniu nazw odrzeczownikowych atrybutywnych.

Formant -atyka

CZYN/EKSPR

odczasownikowe

bijatyka: *bijać się* (to, że się ludzie bijają); bijać: *bijać się* (zabawa dzieci polegająca na tym, że się ganiają); zobačyš ...guzem še skuńču te guńatyki; pijatyka: *pijać* (libacja, na której dużo się pija alkoholu); *"užonžali pijatyki "u Leona*.

W *Gramatyce...* (Gram, s. 395) formant **-atyka** zapisano w odczasownikowych nazwach czynności, często nacechowanych ekspresywnie.

Formant -ko

ATTRYB

odprzymiotnikowe

białko: *biały* (to, co białe w jajku); bjaŭko; żółtko: *żółty* (to, co żółte w jajku); *žuutko*.

DEM

odrzeczownikowe

jeziorko: *jezioro* (małe jezioro); *maŭe jeźorko, ale ryby to take* (pokazuje); okienko: *okno* (małe okno); *vlas pšes "okenko f pivńicy*; ubranko: *ubranie* (małe ubranie dla dziecka); *ubranka dla źeći*; uszko: *ucho* (małe ucho dziecka, bądź przenośne określenie uszek do barszczu); *maŭe uška*.

DEM/EKSPR**odrzeczownikowa**

lustereczko: lusterko/lustro (małe lusterko); *lusterečko mu še zbiyo...*; łóžeczko: łóżko (zdrobniale małe łóżko); *žecinne užečko*; wiadereczko: wiaderko/wiadro (bardziej zdrobniale wiaderko); *viaderečko*; ziareczko: ziarko/ziarno (małe ziarko); *žarečko*;

EKSPR**odrzeczownikowe (tworzone od podstaw deminutywnych lub takich, które zatraciły ten charakter)**

dreweczko: drewno (zdrobniale drewno); *drobniutki drevečkuf*; jajeczko: jajko (zdrobniale jajko); *...zbiyo mi še dva jojčka*; siteczko: sitko (zdrobniale sitko); *i tem šitečkem, čy pšetačkem mǎŋki še nauoševayo*; słoneczko: słońko (zdrobniale słońko); *suunečko pšygžyva*;

odrzeczownikowe

bajorko: bajoro (zdrobniale bajoro); *kumpali se v bajorku na Kačyž Douax*; ceberek: ceber (zdrobniale ceber); *ceberek jes v'aderko normalne z drevna*; gardziółko: gardło (zdrobniale gardło); *garžouko boli*; gniazdko: gniazdo (zdrobniale gniazdo); *gñastko ma v agrešce*; maselko: masło (zdrobniale masło); *maseuko še robiyo*; mieszkanko: mieszkanie 'pokój' (zdrobniale mieszkanie); *jak gospodaš m'au jedno m'eškanko, čy dva... to u nego jedli, a u sq'sada tańczyli*; oczko: oko (zdrobniale oko); *zapukane očka*; piórk: pióro (zdrobniale pióro); *lečutki jak p'urko*; wiaderko: wiadro (zdrobniale wiadro); *ceberk jes v'aderko normalne... z drevna*.

WYTW**odimiesłowowa**

zawiniątko: zawinięty (coś zawiniętego); *zaviñontko... cuš še vyožy f šmatke zavinhente*.

W *Gramatyce...* (Gram, s. 406) w tym derywacie wskazuje się na podstawę czasownikową i wydziela formant **-ątko**. Zarówno w *Gramatyce...* (Gram, s. 420, 425, 426, 429), jak i opracowaniach gwarowych (GórRz I, s. 36, Mał, s. 58, Szym, s. 139) formant **-ko** pełni funkcję deminutywną bądź ekspresywną – określany jest jako bardzo produktywny. Autorzy *Gramatyki...* i H. Górniewicz zapisują go też w nazwach atrybutywnych.

W wielu wypadkach formant **-ko** obecnie pełni funkcję strukturalną. W gwarze Proboszczewic **-ko** jest formantem produktywnym w funkcji deminutywnej i ekspresywnej. Jego żywotność tkwi w tym, że wypiera on formacje neutralne nie mające tego formantu.

Formant -(ecz)ko

DEM/EKSPR

odrzeczownikowe (tworzone od podstaw deminutywnych lub takich, które zatraciły ten charakter)

lustereczko: lustro/lusterko (małe lusterko); *lusterečko mu še zbiyo... dobže jak maue*; wiadereczko: wiadro/wiaderko (zdrobniale małe wiadro); *vjaderečko... take maue vjadro*; ziareczko: ziarno/ziarko (małe ziarko); *žarečko*;

W *Gramatyce...* (Gram, s. 429) formant **-eczko** zapisano w odrzeczownikowej nazwie ekspresywno-deminutywnej. W gwarze wsi Rachanie (Mał, s. 36) wystąpił w derywatach deminutywnych odrzeczownikowych.

Formant -anko

MIEJSC

odczasownikowa

zachowanko: zachować/przechować, wyraz o zacierającym się związku motywacji (pomieszczenie, gdzie się przechowuje żywność); *zaχovanko... tamuj gŕe ťšyma še vekŭ*.

W *Gramatyce...* (Gram, s. 406) formant **-anko** zapisano w odczasownikowej nazwie obiektu czynności.

Formant -uszko

DEM/EKSPR

odrzeczownikowa

jabłuszko: jabłko (pieszczotliwie małe jabłko); *jabuuško pšyňeše*; serduszko: serce (zdrobniale serce); *serduško poboleva*.

W *Gramatyce...* (Gram, s. 425) formant **-uszko** został zapisany w odrzeczownikowych nazwach deminutywnych często nacechowanych ekspresywnie. W gwarach małborskich (GórRz I, s. 36), wsi Rachanie (Mał, s. 76) i Domaniewek (Szym, s. 142) tworzy nieliczne rzeczowniki deminutywne.

Formant -etko

DEM

odrzeczownikowa

poletko: pole (małe pole); *poletko*.

Formant -ki, pluralia tantum**ATTRYB****odliczebnikowe**

dwójki: dwoje (widły, które mają dwoje zębów); *dvuǵki ...maǵu dvoje zymbuf*; ośmiórki: ośmioro (dom folwarczny dla ośmiorga rodzin); *“ośmǵurki... taki dǵugi dǵm... tam mo-
guo z ośmǵoro roǵin mǵeškać*; trójki: troje (widły, które mają troje zębów); *truǵki... troje
zymbuf*;

odimiesłowowa

suszki: suszony (suszone kwiaty); *nazbǵrać suškuf na bukećik*.

derywat dźwiękonaśladowczy

taśki: taś (nazwa kaczuszek od zawołania – taś, taś); *taški... maǵe kačuški*;

od wyrażenia przyimkowego

poddenki: pod dnem (deski nad/pod dnem wozu); *poddenki... ve vože*.

CZYN**odczasownikowe**

prześmiewki: prześmiewać się (to, że się ktoś z kogoś prześmiewa); *pšešmǵefki mǵi tu
beńǵe ǵuǵonǵau*; spotyczki: spotykać się (to, że ktoś z kimś się spotyka); *ni ma času na
spotyćki*; wspominki: wspominać (to, że się wspomina); *fspuǵinki*; wykopki: wykopać
(okres, kiedy się kopie ziemniaki); *vykopki*; wypominki: wypominać (to, że się wyczytu-
je/wypomina w koście-le nazwiska zmarłych na mszy); *dać na vypominki v něǵele*.

MIEJSC**odprzymiotnikowa**

pustki: pusty (pomieszczenie pozornie puste); *ǵapka so fpustkaǵ*.

NARZ**odczasownikowa**

nosiłki: nosić (to, czym się nosiło wodę); *šundy, nošǵiǵki do vody*.

OBIEKT**odczasownikowa**

zgrabki: zgrabiać (to, co się zgrabia); *zgrapki sǵumy*.

WYTW**odczasownikowe**

wybierki: wybierać (to, co zostaje po tym, jak się wybierze lepsze rzeczy); *vybǵrki zo-
stauy... sama liǵota*; wysiewki: wysiewać (rośliny, które się same wysiały); *ǵike vyšeǵki*;
zlewki: zlewać (to, co się zlewa); *zlyǵki dla šǵyǵi*.

Zarejestrowane w gwarze Proboszczewic derywaty z formantem **-ki** należą do grupy rzeczowników określanych jako pluralia tantum, czyli tych, które nie posiadają liczby pojedynczej.

W *Gramatyce...* (Gram, s. 395, 409) formant **-ki** zapisano w nazwach odczasownikowych czynnościowych i wytworów czynności. W gwarach malborskich H. Górniewicz (GórRz I, s. 37) rejestruje derywaty, gdzie **-ki** pełni funkcję zdrabniającą, strukturalną o luźnym znaczeniu realnym oraz polszczy wyrazy obce; tworzy odczasownikowe nazwy narzędzi oraz odczasownikowe i odmiesłowowe nazwy wytworów; występuje jako formant substantywizujący wyrażenia syntaktyczne. Formant zalicza do produktywnych.

W gwarze Proboszczewic formant **-ki** określono jako dość produktywny w nazwach czynności (pluralia tantum).

Formant -aski, pluralia tantum

DEM/EKSPR

odrzeczownikowa

portaski: portki (żartobliwie - małe, dziecięce portki); *potćungniŃ portaski*.

Formant -ak¹¹⁴

ATTRYB

odmiesłowowe

wyroślak: wyrosły (wyrosły prosiak – mający około roku); *wyroślak*; zdechłak: zdechły (ktoś zdechły ‘źle się czujący’); *zdeχłak*;

odliczebnikowa

czwartak: czwarty (uczeń czwartej klasy); *čfartak*; czworak: czworo (dom, w którym może mieszkać cztery rodziny); *ve čforakaχ byųy spulne šeŃe... tamui f tem pięcu gospodyŃe piękuų χlep*; pierwszak: pierwszy (uczeń pierwszej klasy); *pięřak*;

odprzymiotnikowe

biedak: biedny (ktoś biedny); *ńiby take bidoki a ze sklepu torba za torbu*; blaszak: blaszany/blacha (garnuszek blaszany); *pŃy studńi... z blařaka*; brzydak: brzydki (ktoś brzydki); *bżydak*; cherlak: cherlawy (ktoś cherlawy); *χerlak... taķi co zdrowia Ńi ma*; chudziak: chudy (ktoś chudy); *χuřak... χudy ŃemiuořerŃe...*; chrześniak: chrzestny (syn chrzestny);

¹¹⁴ J. Chludzińska, *Ze studiów nad słowotwórstwem gwar mazowieckich*, „Poradnik Językowy”, 1961, z. 6, s. 253-258. Autorka artykułu zwraca uwagę na szczególną produktywność i wielofunkcyjność **-ak** na terenie Mazowsza oraz to, że zasadniczo formacje nim tworzone mają charakter podmiotowy. Jak również, że tworzenie przez ten formant nazw mieszkańców i istot młodych jest cechą charakterystyczną tych gwar. Z przekonaniem o północnopolskości **-ak** polemizuje K. Miśchalewski, wskazując na liczne przykłady występowania tego formantu w innych gwarach. zob. „Polski sufiks **-ak** na tle słowiańskim”, Łódź, 1977, s. 85.

χšeśniak; *cywilniak*: cywilny (ślub cywilny); *cyvilniak*; *cwaniak*: cwany (ktoś cwany); *cfańak*; *drabiniak*: drabiniasty (wóz drabiniasty); *drabińak*; *drewniak*: drewniany/drewno (drewniane buty); *v drevniakaχ podbityχ gumu*; *drewniak*: drewniany (dom drewniany); *drevniakuf tera še nie stavja*; *gumiak*: gumowy (but gumowy); *gumiaki na dešč*; *gumowiak*: gumowy (wóz na gumowych kołach); *gumoviak*; *iglak*: iglasty (drzewo iglaste); *ščućić iglakuf na stŕmple*; *jedynak*: jedyny (jedyne dziecko); *iedynak*; *kamieniak*: kamienny (kamienny garnek); *fka-mięńaku kapuste kišilim*; *krótszak*: krótki (deski odpowiednio krótkie); *vybrauem sobje krutšakuf*; *mleczak*: mleczny (zab mleczny); *mlečak... ostatni*; *młodziak*: młody (ktoś młody); *muoŕzak*; *pustak*: pusty (cegła z pustymi dziurkami); *tutej domy su z ŕuŕlovygo pustaka*; *pytlak*: pytłowy/pytlować (chleb pytłowy); *pytlok... xlep pytlovy*; *siłak*: silny (ktoś silny); *šiuak*; *šlepak*: ślepy (ślepy nabój); *šlepak*; *warzywniak*: warzywny (sklep warzywny); *vaŕyvniak*; *želaźniak*: żelazny (wóz z żelaznymi obręczami); *želaźnak... z želaznymi obrenčamy*;

odprzysłówkowe

dziwak: dziwnie (ktoś dziwnie się zachowujący); *živak... luži unika... živnie jakoš vyglunda*; *mizerak*: mizernie (ktoś wyglądający mizernie); *mizerak*;

odrzeczownikowe

blaszak: blacha/blaszany (garnuszek z blachy); *blašak*; *dłoniak*: dłoń (ryba wielkości dłoni); *duońak*; *drewniak*: drewno/drewniany (buty z drewna); *v drevniakaχ še xoŕiŕo*; *krawędziak*: krawędź (rodzaj deski ciętej na krawędzie); *dokuŕiŕo še kravenŕakuf*; *palczak*: palec (ryba wielkości palca); *palčak... rypki... na palec duuge*; *pasiak*: pasek (spódnica w paski); *fpaša-kax iak pamientam to iuš še nie xoŕiŕo*; *podkowiak*: podkova (gwóźdź do podkowy); *potkoviak*; *sodziak*: soda (ciasto na sodzie); *soŕak... na soŕe vyrasta*; *wiatrak*: wiatr (młyn poruszany wiatrem); *viatrak*; *wsiak*: wieś (złośliwie o mieszkańcu wsi); *fšok*. Również *kiziak*: od dźwiękonaśladowczego zawołania kizi; *a mam iednygo kiŕaka... na kobuŕke se zostaviŕem*.

EKSPR

odrzeczownikowe

buziak: buzia (pieszczotliwie buzia); *bužak umorusany*; *chłopak*: chłopiec; *chuopak*; *eleganciak*: elegant (złośliwie elegant); *alegańčak*; *szmajak*: szmaja (bardziej złośliwie szmaja); *šmaiŕok*; *wojskowiak*: wojskowy; *za vojskoviaka pošŕa*.

MIEJSC/ZBIOR

odrzeczownikowa

maliniak: malina (polana w lesie, gdzie rosną maliny lub zbiór malin); *malińak*;

MIEJSC/ATTRYB**odprzymiotnikowa**

siniak: siny (sine miejsce na skórze); śinak;

odrzeczownikowa

żyłak: żyła (wypukłość na żyłę); żyłak.

MIESZK**odrzeczownikowe**

bronowiak: Bronowo (mieszkaniec Bronowa); bronowiak; dziarnowiak: Dziarnowo (mieszkaniec Dziarnowa); żarnowiak; gozdowiak: Gozdowo (mieszkaniec Gozdowa); gozdowiak; kolczyniak: Kolczyn (mieszkaniec Kolczyna); kolczyńiak; pęszyniak: Pęszyn (mieszkaniec Pęszyna); penśyniak; umieniniak: Umienino (mieszkaniec Umienina); umieńinik; włoczewiak: Włoczewo (mieszkaniec Włoczewa); włoczevniak; zagociak: Żągoty (mieszkaniec Żągot); zų^ggoćak.

MŁOD**odrzeczownikowe (nazwy zwierząt)**

cielak; ćelak...; gąsiak; guśak; jagniak; iągniak; kaczak; kaćak; kociak; koćak; koguciak; kogućak; koźlak; koźlak; kurczak; kurćak; prosiak; prośak; psiak; pśak; szczeniak; ščeńak; żrebak; źrebak.

Parafrazy wyżej wymienionych określeń zwierząt brzmieć mogą w dwojaki sposób - ‘młode potomstwo jakiegoś zwierzęcia’ lub ‘niedorosłe zwierzę określonego gatunku’. Czasami informatorzy, chcąc podkreślić cechę młodości danego zwierzęcia, używali określenia małe, ale nie w znaczeniu deminutywnym, np. *małe krowy*. W kontekstach parafrastycznych podawanych przez informatorów zwykle pojawiał się wyraz podstawowy (określający dorosłego osobnika), chyba że znaczenie młodości było wyrażone nie słowotwórczo, ale leksykalnie, np. *cielak* : *krowa*. W takich wypadkach parafraza brzmiała ‘młode lub małe cielę’, chociaż wyrazu *cielę* nie używa się w gwarze Proboszczewic¹¹⁵. W nazwach *cielak*, *źrebak*... nie wyczuwa się ładunku ekspresywnego, pieszczotliwego. Na młode, dopiero co urodzone zwierzęta używa się natomiast określeń np.: *gąsiaczek*, *kaczaczek*, *prosiaczek*. Derywaty te informują nie tylko o deminutywności, ale też są nacechowane ekspresywnie.

NARZ**odczasownikowe**

bijak: bijać (część cepa, którą się bija); bijak; cedzak: cedzić (sitko, przez które cedi się mleko); ceżak; chodak: chodzi (to, w czym się chodzi); *drevⁱane* *chodaki*; czerpak: czerpać (to, czym się czerpie wodę); *čerpak do nabijerańa vody*; dłubak: dłubać (to, czym

¹¹⁵ O przyczynach wypierania formantu -ę przez formant -ak pisze K. Dejna, *Dialekty polskie*, Wrocław 1973, s. 208.

się dłubie); *dłubak do kopanki*; *gwizdak*: gwizdać (to, czym się gwizdże); *g'vizdak... tako zabafka*; *kierak*: kierować (część wozu, która pozwala nim kierować); *kerak*; *mieszak*: mieszać (to, czym się miesza); *mjęśak*; *motak*: motać (to, na czym się mota wełnę); *motak*; *obcinak*: obcinać (to, czym się obcina); *općinak*; *obierak*: obierać (to, czym się obiera); *obierak do kartofli*; *pisak*: pisać (to, czym się pisze); *pisak*; *podawak*: podawać (maszyna-taśma, która podaje snopki); *na podavak še k'aduŋo ji samo do gury šuo*; *podbierak*: podbierać (przyrząd, którym się podbiera ryby); *podbierak na ryby*; *pomywak*: pomywać (to, czym się pomywa naczynia); *pomywak do statkuf*; *powijak*: powijać, wyraz o zacierającym się związku motywacji (to, w czym się powija dziecko); *šeći f'povijakaχ*; *siusiak*: siusiać (żartobliwie – to, czym się siusia); *śusak*; *skrobak*: skrobać (to, czym się skrobie); *skrobak... można poviežić*; *stružak*: strugać (to, czym się struga drzewo); *stružak do dževa*; *ścinak*: ścinać (to, czym się ścina); *no može być tyš śćinak*; *trzepak*: trzepać (to, na czym się trzepie); *tšepak*; *ubijak*: ubijać (to, czym się ubija pianę z żółtek); *ubijak do bjauek*; *wieszak*: wieszać (to, na czym się wiesza ubrania); *vješak*; *zabojak*: zabijać (klin, którym się zabija ‘uszczelnia’ szczeliny); *zabojak*; *zmywak*: zmywać (to, czym się zmywa); *zmyvak do statkuf*.

OBIEKT

odczasownikowe

dzierżak: dzierżyć ‘trzymać’ (część cepa, którą się dzierży w rękę); *žeržak*; *plywak*: pływać (to, co pływa); *puyvaki šeći*; *stojak*: stać/stojać wyraz obecnie rzadko używany (wieszak, który stoi); *stojak*; *zawijak*: zawijać (schab, który się zawija z owocami); *zavijak*;

odrzeczownikowa

sadzeniak: sadzenie (ziemniaki do sadzenia na wiosnę); *vybiraŋu sažyňaki za stodoŋo*.

POKREW

odprzymiotnikowa

bliźniak: bliźni (bliźni brat); *bliźnak*; *Cyganiak*: Cygan (dziecko Cygana); *Cygaňak*;

odrzeczownikowe

Chrzanowszczak: Chrzanowski (syn Chrzanowskiego); *muody Xšanoščak*; *Kikolak*: Kikolski (syn Kikolskiego); *muody Kikolak*; *Kowalszczak*: Kowalski (syn Kowalskiego); *Kovalščak*.

WYKON/EKSPR

odczasownikowe

chichrak: chichrać (ten, kto się chichra); *χixrak*; *cyganiak*: cyganić (dziecko, które cygani); *cygaňak... cygaňi aš strax*; *dłubak*: dłubać ‘wolno pracować’ (ten, kto się dłubie przy robocie); *dłubak... a tak či še beže z robotu dūbaŋ* (pokazuje); *dziamak*: dziamotać

‘mówić dużo i bez sensu’ (ten, kto dużo dziamocze); *žamak... tu bužu žamoce pšes pšervy*; paprak: paprać ‘złe coś robić’ (ten, kto paprze robotę); *paprak... tañi vežñe, ale papše robotete*; piejak: piał (kogut, który ciągle pieje); *piējiaak*; pijak: pijać (ten, kto dużo pija alkoholu); *pijiaak*; plywak: pływać (ten, co dobrze pływa); *pyyvak*; pytlak: pytlować ‘dużo mówić bez sensu’/pytlowy (ten, kto ciągle pytluje); *pytolak*; spašlak: spaść się ‘przytyć’ (ten, kto się za bardzo spał); *spašlak*; špiewak: śpiewać (ten, kto śpiewa); *špijevak*; trzepak: trzepać (ten, kto ciągle trzepie językiem); *ťšepak... tym ienzykem ťšepje*; wozak: wozić (ten, kto wozi mleko); *vozak... to ten co voži mleko...*; wyjak: wyć ‘plakać’ (dziecko, które ciągle wyje); *vyjak*; zmaržlak: zmarznąć (ten, kto zawsze szybko zmarźnie); *zmaržlak*; žebraak: żebrać (ten, co żebrze); *peuno žebraakuf na ul'icaž*

odrzeczownikowa

stražak: straż (ten, kto pracuje w straży); *stražak*.

Formant -ak w funkcji maskulinizującej

odrzeczownikowe

kurak: kura (samiec kury); *kurak*; sarniak: sarna (samiec sarny); *sarniak*.

W nazwach tych **-ak** nie pełni funkcji tworzenia nazw istot młodych, o której wspomina się w *Słowotwórstwie...* (Słow, s. 157).

Derywaty o zatartym związku motywacji

dylak: dyl, nie zach., z niem. Diele ‘deska’; *dylaki še capovaŋo... pužni zasuvaŋo v ložy*; odziemak ‘karpa’: od ziemi (fragment ściętego drzewa od/nad ziemią); *ožemak*.

Formant -ak w funkcji strukturalnej

badylak: badyl; *badylak*; dzieciak: dziecko; *žecak*; krewniak: krewny; *krevniakuf puu žar-nova*; wieprzak: wieprz; *viępšak*; zwierzak: zwierzę; *zvięžaka potruñcuu*.

W powyższych derywatach brak nacechowania ekspresywnego.

W *Gramatyce...* (Gram, s. 403, 406, 412, 420, 429, 430, 437, 438, 440, 442, 444, 445, 446, 447) formant **-ak** tworzy nazwy odprzymiotnikowe atrybutywne; odczasownikowe obiektów czynności, środków czynności – typ bardzo produktywny, subiektów czynności – typ nieproduktywny; odrzeczownikowe odwytworowych i odobiektowych środków czynności, pokrewieństwa, całości złożonych z części oraz części całości i elementów zbioru, nosicieli cech, pospolitych mieszkańców – typ nieproduktywny, istot młodych – jest w tej funkcji mniej produktywny niż **-ę**, ekspresywne, symilatywne oraz odmaterialowe rezultatów. H. Satkiewicz (Sat, s. 32) pisze o produktywności **-ak**, ale w nazwach narzędzi i nosicieli cech. W gwarach malborskich (GórRz I, s. 37-41) **-ak** należy do najproduktywniejszych i wielofunkcyjnych formantów. Tworzy nazwy odrze-

czownikowe środowiskowe, pokrewieństwa, augmentatywne, ekspresywne, istot młodych; odprzymiotnikowe, odzaimkowe, odliczebnikowe nazwy znamionujące; odczasownikowe nazwy działacza i nazwy narzędzi. Według H. Górnowicza, występowanie **-ak** w nazwach istot niedorosłych łączy gwary północnozachodniej Polski, a przeciwstawia je Wielkopolsce, Kaszubom, Krajnie i Borom Tucholskim. Ponadto **-ak** wystąpił jako formant maskulinizujący rzeczowniki rodzaju żeńskiego i strukturalny o luźnym znaczeniu realnym. W gwarze wsi Rachanie (Mal, s. 23-24) **-ak** jest bardzo produktywny. Zapisano go w funkcji strukturalnej, nazwiskotwórczej i nazwotwórczej; w derywatach odczasownikowych podmiotowych; odliczebnikowych podmiotowych; odprzymiotnikowych podmiotowych. Semantycznie są to nazwy młodych zwierząt, wykonawców czynności, narzędzi, odmiejscowe mieszkańców. W gwarze Domaniewka (Szym, s. 145-147), obok **-ek**, **-ak** należy do najbardziej produktywnych przyrostków. Wystąpił w funkcji neutralnego przyrostka rzeczownikowego; strukturalnego o fakultatywnym znaczeniu realnym; w rzeczownikach odprzymiotnikowych atrybutywnych; w rzeczownikach odczasownikowych podmiotowych, które z punktu widzenia semantycznego są nazwami wykonawców czynności lub narzędzi; w funkcji deminutywnej, w tym w nazwach młodych zwierząt – jest w tej funkcji bardzo produktywny; w nazwach odrzeczownikowych mieszkańców. Formant **-ak** należy do produktywnych formantów w gwarze Proboszczewic – szczególnie w tworzeniu nazw istot młodych, pokrewieństwa, mieszkańców, nazw odczasownikowych narzędzi i odprzymiotnikowych atrybutywnych. Produktywny wydaje się być w nazwach wykonawców czynności nacechowanych często ekspresywnie.

Formant **-aki**, pluralia tantum

ATTRYB

odliczebnikowa

dwojaki: dwoje (dwojełączonych glinianych garnków); *dwojaki... dvojē zūnčunych garkuf*.

Formant **-(ni)ak**

ATTRYB

odrzeczownikowe

kapuśniak: kapusta (zupa z kapusty); *kapuśńak*; plewniak: plewy (prosiak karmiony plewami); *plevńiak... podsypuje mu še plevamy*; warzywniak: warzywa (sklep, gdzie się sprzedaje warzywa); *ważyvńak*; żelaźniak: żelazo (wóz z kołami obitymi żelazem); *żelaźńak... żelazem "obite koła*.

MIEJSC**odrzeczownikowa**

letniak: lato (dom na lato); *v lato gotujem v letňaku*;

od wyrażenia przyimkowego

poprzecznik: w poprzek (fragment pola w poprzek oranego); *popšėčňak*.

MIEJSC/ZBIOR**odprzymiotnikowe**

brzeźniak: brzozowy (las brzozowy); *bžežňak*; młodniak: młody (młody las); *v mŭodňaku ņe byŭo navet pšič* (grzybów);

odrzeczownikowa

warzywniak: warzywa/warzywny (miejsce, gdzie rosną warzywa); *važyvňak*.

MIESZK/EKSPR**odrzeczownikowa**

wieśniak: wieś (mieszkaniec wsi); *vješňak... ĩak χcu obražić*.

W *Gramatyce...* (Gram, s. 444, 445) formant **-niak** zapisano w nazwach odrzeczownikowych zbiorów, całości złożonych z części i odmateriałowych nazwach rezultatów. W gwarach malborskich (GórRz I, s. 41) **-niak** sporadycznie tworzy derywaty odrzeczownikowe, odprzymiotnikowe odapelatywne, nieco częściej nazwy terenowe. W gwarze Domaniewka (Szym, s. 152) wystąpił tylko w jednym rzeczowniku utworzonym od wyrażenia syntaktycznego.

Formant -(el)ak**WYKON****odczasownikowa**

wisielak: wisieć (ten, kto się powiesił); *všielak*.

Formant -aka¹¹⁶**NARZ****odczasownikowa**

drapak¹¹⁷: drapać (miotła, która drapie zamiast zamiatać); *matka tam ņe paťšaŭa gže... drapaku laŭa gže popadŭo*.

¹¹⁶ B. Kreja, w artykule *Formacje z -aka w języku polskim*, [w:] *Studia z polskiego słowotwórstwa*, Gdańsk 1996, s. 176-186, stwierdza, że -aka jest słabo produktywny w polszczyźnie ogólnej. Natomiast znacznie bogatsze w te formacje są polskie gwary.

¹¹⁷ Ibidem, s. 179 – Według B. Krei forma *drapak* jest typowa dla północno-wschodniej Polski.

OBIKT/EKSPR**odczasownikowa**

sraka: srać (część ciała, którą się sra); *kopnuć f sra*ke.

WYKON/EKSPR**odczasownikowa**

hulaka¹¹⁸: hulać ‘niewłaściwie używać życia’ (pogardliwie o kimś, kto hula); *χulaka*.

W *Gramatyce...* (Gram, s. 400) formant **-aka** zapisany został w nazwach odczasownikowych subiektów czynności. Natomiast H. Górniewicz (GórRz II, s. 66) notuje go w odczasownikowej nazwie narzędzia. Formant ten zalicza do mniej produktywnych. T. Malec (Mał, s. 24) zapisuje trzy derywaty odczasownikowe.

W gwarze Proboszczewic formant **-aka** jest nieproduktywny.

Formant -ek**ATTRYB****odimiesłowowe**

wyskrobek: wyskrobany (ciasto z wyskrobanych resztek); *na kuńec wyskrobek taki śe pjękuo*; zgniłek: zgniły (zgniły owoc); *zgñiũki odźucać*;

odrzeczownikowa

cukierek: cukier (słodocze z cukru); *cukerek*;

od wyrażenia przyimkowego

naczółek: na czole (część uprzęży, którą zakłada się na czoło konia); *naćuuek*; podglówek: pod głową (poduszka pod głowę); *podguuek*; przednówek: przed nowym (okres przed nowymi zbiorami); *přednuvek*; zagłówek: za głową (poduszka, którą się kładzie za głową); *zaguuek... taki iąšek pod guove*.

Przyrostek **-ek** w derywatach od wyrażen syntaktycznych w opracowaniu gwar malborskich (GórRz, I s. 19) określany jest jako neutralny formant rzeczownikowy.

od wyrażenia przyimkowego

podobiadek: pod obiad, (posiłek pod/przed obiadem); *podobiądek*; podwieczorek: pod wieczór (posiłek, który się jada pod wieczór); *podwiečorek*.

CZYN**odczasownikowe**

pochówek: pochować (to, że się kogoś pochowało); *na pochuvek starčy*; przekropek: przekroić (deszczyk, który tylko lekko przekroił); *pšekropek... pšekropi iak kšunc kropiduëm*;

¹¹⁸ B. Kreja, op. cit., s. 184, - stwierdza, że odczasownikowe formacje z -aka w gwarach ludowych pojawiają się głównie na pograniczu polsko-ukraińskim, znane też są polszczyźnie ogólnej. Według niego do polszczyzny ogólnej mogły się dostać z języka rosyjskiego, a do gwar polskich z gwar pogranicznych.

obrzádek: obrządzać (to, że się obrządza zwierzęta); *vičorny obžundek*; odrobek: odrobić (to, że się odrabia za coś); *za kuňa čšeba byuó iis na odrobek do gospdaža*; ustanek: ustanąć (to, że się ustaje w pracy); *tak bes ustanku ne vyřšyma*; zarobek: zarobić (to, że się zarabia); *na zarobek še řožiuo ve řníva, vykoplí*.

DEM

odrzeczownikowe (tworzone od wyrazów, które zatraciły deminutywny charakter)

dzwoneczek: dzwonek (mały dzwonek); (pies)... *nořuú na syři maluři řvuneczek*; garne-
czek: garnek (mały garnek); *nagotovaúo še garneček křmpočiku*; woreczek: worek (mały
worek); *malutki voreček*;

odrzeczownikowe

folwarczek: folwark (mały folwark); *ktury še dorobiuú to mneiřšy folvarček spředavaú*;
języczek: język (mały język); *malutki ienzyček*; kanalek: kanał (mały kanał); *mauy ka-
nauek*; kátek: kąt (mały kąt); *kuntek*; kłosek: kłos (mały kłos); *kuosy duže... iak maue to
kuoski*; lasek: las (mały las); *mauy lasek*; ogieniek: ogień (mały ogień); *ogeńek... ledvo
še pali*; piesek: pies (mały pies); *mauy piesek*; plotek: płot (mały płot); *može być puočik,
puotek iak tam ktury řce*; stawek: staw (mały staw); *malutki stavek*; zagajniczek: zagajnik
(mały zagajnik); *mauy zagaińiček*; zábek: ząb (mały ząb); *mauy zumbek*.

DEM/EKSPR

odrzeczownikowe (tworzone od podstaw deminutywnych lub takich, które zatraciły ten charakter)

noseczek: nosek (pieszczotliwie mały nosek); *mauy nosek... iak do řecka*; gąsiaczek:
gąsiak (pieszczotliwie mały/młody gąsiak); *mauy gųřaček*; garnuszeczek: garnuszek
(pieszczotliwie mały garnuszek); *mauy garnuřeček mlečka*; ogródeczek: ogródek (piesz-
czotliwie mały ogródek); *mauy "ogrudeczek... tak pieřčotlivie*; snopeczek: snopek (piesz-
czotliwie mały snopek); *mauy snopeček*; stoleczek: stołek (pieszczotliwie mały stołek);
mauy stoęeček; wróbelek: wróbel (pieszczotliwie mały/młody wróbel); *vrubelek... tak
zdrobńale*; żrebaczek: żrebak (pieszczotliwie mały/młody żrebak); *řrebaček*.

odrzeczownikowe

batek: bat (pieszczotliwie mały bat); *tak zdrobńale mauy bat*; butek: but (pieszczotliwie
mały but); *gře mař butek*; nosek: nos (pieszczotliwie mały nos); *zdrobńale mauy nosek*;
pastuszek: pastuch (pieszczotliwie mały pastuch); *pastušek*; zajączek: zając (pieszczotli-
wie mały zając); *za zaiunčkamy bęgaúu... starygo zaiunca tak uatfo ne zuapi, ale muo-
dygo byle pśor dopadńe*.

EKSPR**odrzeczownikowe**

aniołek: anioł (pieszczotliwie anioł); śyotki ańouek; brzuszek: brzuch (pieszczotliwie brzuch); żecko boli bżušek; buraczek: burak (pieszczotliwie burak); kišili burački i zakis taki robili; chlebek: chleb (pieszczotliwie chleb); poproše χlebek; zalaŋo še vodu... na tem roščynaŋo še χlebek; gluneczek: glunek (pieszczotliwie glunek); gluneček χlepka... s takim pješčēnem še; kapuśniaczek: kapuśniak (pieszczotliwie kapuśniak); kapuśniacěk na objāt... tak po mńenku gadane; kłosek: kłos (pieszczotliwie kłos); podnošuu kaž dy kłosek; kranek: kran (pieszczotliwie kran); pšekryńćić kranek; majāteczek: majątek (pieszczotliwie majątek); ńezuy majunteček pšyŋius ze Stanuf.

W powyższych wyrazach bardzo często trudno jest oddzielić derywaty, które mają nacechowanie wyłącznie deminutywne lub ekspresywne.

MIEJSC**odczasownikowe**

przystanek: przystanąć (miejsce, pomieszczenie, gdzie przystaje autobus); pšystanek aŋtobusovy; sχovalim še na pšystanku pšed deščem; schowek: schować (miejsce, gdzie można coś schować); ťšymać f sχofku; wychodek: wychodzić (miejsce, gdzie się wychodzi za potrzebą); vyχodek;

odimiesłowowa

przedziałek: przedzielony (miejsce przedzielone we włosach); s pšeŋaŋkem ve vuosaχ;

od wyrażenia przymkowego

podbródek: pod brodą (miejsce pod brodą); podbrudek; przypiecek: przy piecu (miejsce na/przy piecu); pšypięcek tak ze sŋyšeńa... na tem spać možna byuo; pudrozek: pu 'przy' drodze, wyraz o zatartej częściowo motywacji (ścieżka przy drodze); šlim pudroškem a "on i tak pravje nas naŋeχou; zapiecek: za piecem (miejsce za piecem); to "u moji bapci mńeli taki zapiecek.

NARZ**odczasownikowe**

kręciek: kręcić (maszyna, która się kręci); "od kryńćka odošiuam torfe; lejek: lać (to, przez co się leje płyn); lejek; tluczek: tłuc (to, czym się tłucze kartofle); tuček do kartofl'i; wałek: wałkować (to, czym się wałkuje); vauek... často še tym vaukuje na placki.

OBIEKT**odczasownikowe**

klapek: klapać (buty, które przy chodzeniu klapią); pasek klapka mńi še urvau; podarek: podarować (to, co się podarowało); ńe davaŋo še podarkuf... matka nagotovaŋa dobrego ŋeŋeńa; podstawek: podstawić (to, co się podstawia pod coś); potstavek do šklanki.

POKREW**od wyrażenia przyimkowego**

pociotek: po ciotkach (daleki krewny – po ciotkach); *poćotek... pjunta voda po kišelu*.

WYKON**odczasownikowa**

młocek: młócić (ten, kto młóci cepem); *mľocek*.

WYKON/EKSPR**odczasownikowe**

buczek: buczyć (ten, kto ciągle buczy); *buček*; krzyczek: krzyczeć (ten, kto często krzyczy); *kšyček*; kwęczek: kwękać ‘narzekać’ (ten, kto ciągle kwęka); *křynček*; milczek: milczeć (ten, kto ciągle milczy); *mlček*; niejadek: nie jadać (ten, kto prawie nie jada); *nejadek*; piszczyk: piszczyć (ten, kto piszczy); *pišček*; plączek: płakać (ten, kto ciągle płacze); *puček*; podjadek: podjadać (ten, kto coś podjada); *podjatkuf mi tu ne řšeba* (w kuchni); wrzeszczek: wrzeszczeć (ten, kto ciągle wrzeszczy); *vřšček*.

WYTW**odczasownikowe**

dorobek: dorobić się (to, czego się ktoś dorobił); *z dymem pošet cauy dorobek*; obrabek: obrabić (to, co zostało obrabione); *obrubek... to co obrumbuje ře... řeby ne řepařo ře*; zarobek: zarobić (to, co się zarobiło); *zapřepřu cauy zarobek*.

Derywat o zatartym związku motywacji

stolek: stół¹¹⁹ (przedmiot, na którym się siedzi); *stouek*.

Formant -ek w funkcji strukturalnej

bociek: bocian; *boček*; dziadek: dziad; *řadek*; kubelek: kubeł; *kubelek*; pierścione: pierścień; *přerščunek zarenčynovy*; taborek: taboret; *taborek*; uniwerek: uniwersytet; *odremontovali řuřiverek*; walek: walet; *valek*; wieprzek: wieprz; *vřpřek*; worek: wór; *v řime řatařo ře puřorki, vorki na zboře*; wujek: wuj; *vujek*.

Część powyższych derywatów to historyczne zdrobnienia, które dzisiaj całkowicie zatraciły ten charakter. Natomiast ich podstawy, które niegdyś prawdopodobnie miały neutralne znaczenie, teraz często kojarzą się jako nazwy o odcieniu augmentatywnym.

W *Gramatyce...* (Gram, s. 397, 400, 408, 410, 411, 413, 420, 425, 426, 442, 429, 442, 444) formant **-ek** zapisano w odrzeczownikowych nazwach syngulatywnych, deminutywnych oraz ekspresywno-deminutywnych; w odprzymiotnikowych nazwach atrybutywnych; w odczasownikowych nazwach subiektów i obiektów czynności, produktów

¹¹⁹ A. Brückner, *Słownik etmologiczny...*, op. cit., s. 517 – znaczenie pierwotne stolica, tron.

ubocznych (podgrupa nazw wytworu), miejsc, środków czynności, czynności. H. Satkiewicz (Sat, s. 43) zwraca uwagę, iż niegdyś był on produktywny w tworzeniu nazw wytworów czynności, obecnie jednak przegrał konkurencję z **-ka**. W gwarach malborskich (GórRz I, s. 15-21) formant **-ek** tworzy deminutiva odrzeczownikowe (niekiedy nacechowane ekspresywnie). Podobnie jak w polszczyźnie ogólnej, występuje on w tej funkcji najczęściej. Bardzo szeroko i wnikliwie dokonano analizy tych derywatów zwracając uwagę, iż obecnie nie wszystkie deminutiva zachowały swój charakter bądź są odczuwane fakultatywnie jako zdrabniające. Obok swej podstawowej deminutywnej funkcji **-ek** tworzy także odczasownikowe nazwy działacza; odprzymiotnikowe znamionujące; odczasownikowe nazwy narzędzi, miejsc, odśrodkowskie, wytworów; odmiesłowowe nazwy czynności; odliczebnikowe nazwy dni tygodnia. Ponadto podaje derywaty, gdzie **-ek** występuje jako neutralny sufix strukturalny bądź jako formant polszczący wyrazy obce. W gwarze wsi Rachanie (Mał, s. 36-38) **-ek** jest także bardzo produktywny. Wystąpił w funkcji przyrostka strukturalnego i deminutywnego w nazwach odrzeczownikowych. Zapisano także deminutiva historyczne. Wykazuje pewną produktywność w tworzeniu imion męskich. Derywuje formacje odczasownikowe orzeczeniowe oraz podmiotowe bierne, rzadziej czynne. Wśród tych ostatnich można wyróżnić nazwy miejsc. Ponadto zapisano go w formacjach odprzymiotnikowych podmiotowych, odliczebnikowych, od wyrażań syntaktycznych oraz w wyrazach zapożyczonych. W gwarze Domaniewka (Szym, s. 122-127) należy do najbardziej produktywnych przyrostków, a jego funkcje pokrywają się z tymi, jakie pełni w polszczyźnie ogólnej. Tworzy rzeczowniki odczasownikowe nomina acti, actionis i agentis, nomina loci; odprzymiotnikowe podmiotowe o znaczeniu atrybutywnym, niektóre z nich mają znaczenie deminutywne; odliczebnikowe; odmiesłowowe; występuje także jako przyrostek strukturalny o fakultatywnym znaczeniu realnym. Spośród formacji odrzeczownikowych najwięcej jest rzeczowników deminutywnych lub nacechowanych dodatnio. Bywa jednak, że obecnie niektóre z nich nie posiadają żadnego z tych znaczeń, co więcej, ich podstawy derywacyjne tracą swą neutralność znaczeniową i są odczuwane jako augmentativa. Stosunkowo liczną grupę stanowią rzeczowniki utworzone od wyrażań syntaktycznych, gdzie **-ek** pełni funkcję neutralną (w tym opracowaniu nazwy tego typu zaliczono do nazw nosicieli cech, ewentualnie nazw miejsc, a nawet złożań, np. *północek*). Przyrostek **-ek** wystąpił także w wyrazach zapożyczonych, głównie z języka niemieckiego.

W gwarze Proboszczewic, podobnie jak w wyżej omówionych źródłach, **-ek** zaliczono do produktywnych formantów, szczególnie w funkcji deminutywnej i ekspresywnej. Produktywnością wykazuje się także w derywowaniu nazw od wyrażań przymikowych – atrybutywnych i miejsc.

Formant **-(icz)ek/(ycz)ek**

DEM

odrzeczownikowe

grzebyczek: grzebień (mały grzebień); malutki gźebyček; kamyczek: kamień (mały kamień); maluši kamyček.

W *Gramatyce...* (Gram, s. 425) formant **-iczek/yczek** tworzy odrzeczownikowe nazwy deminutywne.

Formant **-uszczek**

DEM/EKSPR

odrzeczownikowe

grzebiuszczek: grzebień (zdrobniale mały grzebień); gźebiušček; kamiuszczek: kamień (zdrobniale mały kamień); kamiušček.

Formant **-uszczek** notowany jest w *Słowotwórstwie...* (Słow, s. 174) w trzech derywatach odrzeczownikowych ekspresywnych. H. Górniewicz (GórRz I, s. 23) rejestruje derywaty deminutywno-ekspresywne z tym formantem i wskazuje jednocześnie, że na gruncie gwar malborskich jest to wpływ mazowiecki.

Formant **-(al)ek**

EKSPR

odrzeczownikowa

synalek: syn (wyrodny syn); *vyrodny synalek*.

W przeciwieństwie do gwar malborskich (GórRz I, s. 21) wyraz *synalek* w gwarze Proboszczewic ma raczej nacechowanie pejoratywne, a nie hipokorystyczne.

Formant **-(ul)ek**

EKSPR

odrzeczownikowe

chłopulek: chłop (pieszczotliwie o dziecku); *muł χuopulek*; księżulek: ksiądz (pieszczotliwie młody ksiądz); *kšęžulek na mŭodygo tak*; mężulek: mąż (pieszczotliwie mąż); *koχany mężulek... šfježo po šlubje... a pužni ?*; synulek: syn (pieszczotliwie syn); *synulek*; tatulek: tata (pieszczotliwie tata); *tatulek*.

Formant **-ulek** w gwarze Proboszczewic raczej występuje rzadko. Podobnie jest w języku ogólnopolskim (Słow, s. 174), gdzie notuje się zaledwie kilka derywatów ekspresywnych odrzeczownikowych. W gwarach malborskich (GórRz I, s. 22), wsi Rachanie (Mał, s. 72) i Domaniewek (Szym, s. 129) także występuje w funkcji ekspresywnej, chociaż M. Szymczak używa określenia deminutiva dla takich derywatów, jak *tatulek*, *mężulek*.

Formant -achelek**WYKON/EKSPR****odczasownikowa**

mądrachelek: mądrzyć się (żartobliwie o kimś, kto lubi się mądrzyć); *mundraχeuek vo-ualim*. – indywidualizm językowy.

Formant -olek**NARZ****odczasownikowa**

strycholek: strychować (to, czym strychuje się kosę); *stryχoueł do kosy*.

W *Słowotwórstwie...* (Słow, s. 175) formant **-olek** zapisano w derywatach odrzeczownikowych i odczasownikowych. W gwarach malborskich (GórRz I, s. 22) wystąpił ów formant w nazwach formalnie zdrobniałych. W gwarze wsi Rachanie (Mał, s. 62) jest nieproduktywny. Zapisano go nazwie odrzeczownikowej. W gwarze Domaniewka (Szym, s. 129) zanotowany został w trzech derywatach.

W gwarze Proboszczewic **-olek** jest nieproduktywnym formantem.

Formant -anek**ATTRYB****odrzeczownikowa**

wierzchanek: wierzech (rodzaj pokrywki na wierchu kizanki); *višχanek*.

POKREW**odrzeczownikowa**

bratanek: brat (syn brata); *bratanek*.

W *Gramatyce...* (Gram, s. 408) formant **-anek** został zapisany w odczasownikowych nazwach obiektów czynności. Natomiast w gwarach malborskich (GórRz I, s. 21) zanotowano jedną nazwę pokrewieństwa - *bratanek*.

Formant -unek**ATTRYB****od wyrażenia przyimkowego**

podśniadunek: pod śniadanie, (posiłek pod/po śniadaniu); *potśńadunek*.

CZYN**odczasownikowe**

karczunek: karczować (to, że się karczuje drzewa); *karčunek*; obstalunek: obstalować (to, że się obstalowuje ubrania u krawca); *šyte na opstalunek*; opierunek: opierać (to, że się kogoś opiera); *ma vikt i opierunek*; podpisunek: podpisać (to, że coś podpisuje); *potpīsu-*

nek za vutke; poratunek: poratować (to, że się kogoś poratowało); *čekaĵu na poratunek*; spróbunek: spróbować (to, że czegoś się spróbuje); *na sprubunek*; trafunek: ‘przypadek’: trafić (to, że coś się trafia); *pač Paŋi taĳi trafunek*.

OBIEKT

odczasownikowe

pakunek: pakować (to, co się zapakowało); *pakunek*; sprawunek: sprawić ‘kupić’, wyraz rzadko używany (to, co można sprawić sobie); *opspravⁱa še f Puocku... zrobić spravunki*.

Formant -unek w funkcji strukturalnej

pomyślunek: pomysł; *dobry pomyślunek*.

W *Gramatyce...* (Gram, s. 397, 406, 409) formant **-unek** został zapisany w odczasownikowych nazwach czynności, obiektów i wytworów czynności. W gwarze wsi Rachanie (Mał, s. 73) przyrostek nie jest zbyt produktywny. Tworzy formacje odczasownikowe orzeczeniowe i podmiotowe. W gwarze Domaniewka (Szym, s. 129-130) tworzy nazwy zasadniczo odczasownikowe orzeczeniowe. Wykazuje w tej funkcji stosunkowo dużą jeszcze żywotność. Niektóre z formacji orzeczeniowych ulegają konkretyzacji i stają się podmiotowymi nazwami. Występuje także w funkcji polszczącej wyrazy niemieckie.

Formant -(as)ek

ATTRYB/EKSPR

odprzymiotnikowe

bielasek: biały/bielas (żartobliwie o kimś, kto ma białe włosy); *bielasek*; grubasek: gruby/grubas (żartobliwie o kimś, kto jest gruby); *grubasek*;

odrzeczownikowa

blondasek: blond/blondas (żartobliwie o tej, która ma blond włosy); *blondasek*.

Tego typu nazwy zwykle odnoszą się do dzieci.

Formant -aszek

EKSPR

odrzeczownikowa

złodziejaszek: złodziej (żartobliwie o złodzieju dokonującym drobnych kradzieży); *zuo-
žejašek... taĳi co kure, kačke zuaĳi... zuožeĳi to ĳuš na duže piĳonže*.

W *Gramatyce...* (Gram, s. 425) formant **-aszek** zapisano w odrzeczownikowych deminutywach, często nacechowanych ekspresywnie. W gwarze wsi Rachanie (Mał, s. 31-32) wystąpił tylko w jednej formacji odrzeczownikowej. W gwarze Domaniewka (Szym, s. 128) tworzy odrzeczownikowe deminutiva. Jediną formacją odczasownikową jest derywat o charakterze przewiskowym.

W gwarze Proboszczewic jest to formant nieproduktywny, również w opracowaniach, do których odniesiono wyniki badań.

Formant -iszek

DEM/EKSPR

odrzeczownikowa

braciszek: brat (pieszczotliwie mały brat); *braćiszek*.

W *Gramatyce...* (Gram, s. 425) z formantem **-iszek** zapisano derywaty odrzeczownikowe deminutywno-ekspresywne. H. Górnowicz (GórRz I, s. 22) notuje go w ogólnopolskiej formie hipokorystycznej *braciszek*. W gwarze Domaniewka (Szym, s. 129) zapisano go w dwóch rzeczownikach odrzeczownikowych, w tym jednej nacechowanej ekspresywnie.

W gwarze Proboszczewic jest to formant nieproduktywny, również w polszczyźnie ogólnej (Gram; Słow) i innych gwarach (GórRz I; Mał; Szym).

Formant -oszek

ATTRYB/EKSPR

odprzymiotnikowa

świętoszek: święty (złośliwie o kimś, kto udaje świętego); *śfientošek*.

Autorzy *Słowotwórstwa...* (Słow, s. 178) zapisują ten formant w dwóch nazwach odprzymiotnikowych nosicieli cech.

Formant -(usz)ek

ATTRYB/EKSPR

odprzymiotnikowa

staruszek: stary (pieszczotliwie o starym człowieku); *starušek... miuo... a staruχ obražlivje*.

DEM

odrzeczownikowe

dzbanuszek: dzbanek (mały dzbanek); *malutki žbanušek*; garnuszek: garnek (mały garnek); *garnušek do mlečka*; paluszek: palec (mały palec); *maluši palušek*.

EKSPR

odrzeczownikowe

kwiatuszek: kwiatek (pieszczotliwie kwiatek); *kŕiatušek*; pęczuszek: pęczek (pieszczotliwie pęczek); *len še s kožehamy vyryvaŭo... vjonzaŭo f take penčuški... taku dobru gaštke*; placuszek: placek (dobry placek - ciasto); *placušek sŭožuški ...palce lizać*; wianuszek: wianek (pieszczotliwie wianek); *vjanušek na komuŭe*.

W wielu wypadkach **-uszek** derywuje rzeczowniki od podstaw z formantem **-ek**, zachowujących swój deminutywny charakter.

W *Gramatyce...* (Gram, s. 425-426) formant **-uszek** został zapisany w nazwach odrzeczownikowych deminutywnych, często nacechowanych ekspresywnie. W gwarach malborskich (GórRz I, s. 22), Rachania (Mał, s. 76) i Domaniewka (Szym, s. 128) także występuje w funkcji deminutywnej i ekspresywnej. Różnice pojawiają się w zakresie jego produktywności. H. Górniewicz stwierdza, że jest bardzo produktywny, T. Malec - niezbyt produktywny a M. Szymczak - nieproduktywny.

W gwarze Proboszczewic jest to formant produktywny, w gwarach malborskich z kolei jest bardzo produktywny. Być może wynika to z faktu, że proces automatyzacji deminutywności formantu **-ek** (od którego w drodze absorpcji powstał formant **-uszek**) nie postępuje tak szybko jak w gwarach malborskich i w związku z tym nie ma tak często potrzeby wzmacniania deminutywności sufiksem **-uszek**.

Formant **-atek**

WYTW

odczasownikowa

wydatek: wydać (to, co się wydało); *taki kumbaŕ to wydatek*.

Formant **-ik**

ATTRYB

odprzymiotnikowe

weselnik: weselny/wesele (gość weselny); *veselńik*; warzywnik: warzywny/warzywa (ogród warzywny); *važyvńik*;

odprzymiotnikowe (o podwójnej motywacji)

grymaśnik: grymaśny/grymasić (ktoś grymaśny); *grymaśńik*; grzesznik: grzeszny/grzeszyć (ktoś grzeszny); *gžėšńik*; zazdrośnik: zazdrosny/zazdrościć (ten, kto jest zazdrosny); *zazdrośńik*;

odrzeczownikowa

komornik: komorne, wyraz o nieco zatartym związku motywacji (dawniej ten, kto płacił komorne - teraz ten, kto zbiera należności); *komorńik*.

DEM

odrzeczownikowe

baćik: bać (mały bać); *małutki baćik... iak dla źeći*; bucik: buc (mały, dziecięcy buc); *pšy-maŕe bućiki*; chlewik: chlew (mały chlewik); *troxe časny tēn χlevik na dvje šfynki*; konik: koń (mały koń); *mauy końik*; paznokiecik: paznokiec (mały paznokiec); *paznokećik "u*

żeći; płocik: płot (mały płot); *mo_e być puoćik, puotek iak tam ktury χce*; stawik: staw (mały staw); *f staviku ies peuno karasek*; stolik: stół (mały stół); *mauy stol'ik*.

EKSPR

odrzeczownikowe

bobik: bób (pieszczotliwie bób); *śauo śe vincy... moie žećaki lubiauy poięś bobiku*; dywanik: dywan (pieszczotliwie dywan); *dyvaniki śe tkauo*; kącik: kąt (pieszczotliwie kąt); *f kuńćiku ćiχutko śeži*; kranik: kran (pieszczotliwie kran); *tera tylko pšekrěńćić kranik*; młynik: młyn (pieszczotliwie młyn); *tam byu taki muuynik*; mrozik: mróz (pieszczotliwie mróz); *letki mrozik zuapau*; obrazik: obraz (pieszczotliwie obraz); *obrazik pošfencuny*.

W gwarze Proboszczewic, podobnie jak w innych gwarach, zaobserwowano cząskami odmienną dystrybucję formantów **-ik** i **-ek** w stosunku do polszczyzny ogólnej, np. *obrazik - obrazek*.

odrzeczownikowa

elegancik: elegant (złotliwie elegant); *aleganćik*.

MIEJSC

odczasownikowa

karmik: karmić/karma (przedmiot, w który karmi się zwierzęta); *karmik... žeći tam karmio ptaški*; składzik: składać (pomieszczenie, w którym składa się różne rzeczy); *skażik*;

odimiesłowowa

zagajnik: zagajony (miejsce zagajone); *zagajnik*;

odrzeczownikowe

karmik: karma/karmić (przedmiot, w który wkłada się karmę dla zwierząt); *lešnicy zimo zostavia v karmiku karme... coby sarny miauy ieś*; lucernik: lucerna (pole, gdzie rośnie lucerna); *pasa śe v lucerniku lanka*;

NARZ

odczasownikowa

chodzik: chodzić (przrząd, przy którym dzieci uczą się chodzić); *χožik*.

OBIEKT

odimiesłowowa

tucznik: tuczony (prosiak tuczony na zabicie); *ze čšy tučniki take po sto kilo*.

Formant -yk

DEM

odrzeczownikowe

grzebyk: grzebień (mały grzebień); *mauy gžebyk*; haczyk: hak (mały hak); *χačyk*; nożyk: nóż (mały nóż); *brauo śe mauy skaadany nožyk*; talerzyk: talerz (mały talerz); *mauy taležyk*.

EKSPR**odrzeczownikowe**

barszczyk: barszcz (pieszczotliwie barszcz); *barscyk vigiliiny*; talerzyk: talerz (pieszczotliwie talerz); *z jednej miski jedli, nie było tależykuf*.

POKREW**odrzeczownikowa**

szewczyk: szewc (syn szewca); *šefčyk... može być syn... tak samo "učeń*.

MŁOD**odrzeczownikowe**

krawczyk: krawiec (ten, kto się uczy na krawca); *kraščyk*; szewczyk: szewc (ten, kto się uczy na szewca); *šefčyk... može być syn... "učeń*.

W *Gramatyce...* (Gram, s. 420, 425, 426, 435, 438, 400, 411, 413, 440) formant **-ik/yk** zapisano w odczasownikowych nazwach środków czynności, miejsc oraz subiektów czynności; w odrzeczownikowych nazwach miejsc – nieproduktywny, mieszkańców, deminutywnych, zwolenników, subiektów odobiektowych, nosicieli cech – derywowanych zasadniczo od obcych podstaw; w odprzymiotnikowych nazwach atrybutywnych. W gwarach jest nieco odmienna dystrybucja obocznych sufiksów **-ek** i **-ik**. W polszczyźnie ogólnej formy z **-ik** są o wiele rzadsze niż z **-ek**¹²⁰. H. Górniewicz (GórRz I, s. 41-44) zalicza **-ik** oraz jego pochodne powstałe drogą absorpcji do najproduktywniejszych formantów, szczególnie formant **-nik**. Derywuje on odrzeczownikowe nazwy deminutywne i mieszkańców; odprzymiotnikowe nazwy znamionujące; pełni funkcję strukturalną o luźnym znaczeniu realnym i polszczącą wyrazy obce oraz czasami substancywizującą czasowniki. W gwarze wsi Rachnie (Mał, s. 43-44) jest dość produktywny. Tworzy formacje odprzymiotnikowe podmiotowe oraz jedną formację odczasownikową. Podstawową funkcją tego przyrostka jest tworzenie nazw deminutywnych. W gwarze Domaniewka (Szym, s. 148) wystąpił jako przyrostek deminutywny i strukturalny tworzący rzeczowniki odprzymiotnikowe i odrzeczownikowe. Tworzy również odrzeczownikowe nazwy pokrewieństwa – są to nazwy własne.

W gwarze Proboszczewic formant **-ik** jest produktywny w tworzeniu nazw deminutywnych i ekspresywnych. Należy wspomnieć, że T. Malec (Mał, s. 76) oddzielnie omawia derywaty z **-yk**, które określa jako jednostronnie motywowane (*grzebyk, kamyk, rzemyk*). Podobnie czyni M. Szymczak (Szym, s. 151), który zapisuje te same derywaty, ale określa je jako odrzeczownikowe deminutiva.

¹²⁰ B. Kreja, *Słowotwórstwo rzeczowników ekspresywnych w języku polskim*, Gdańsk 1969, s. 80.

Rozszerzenia formatów -ik oraz -yk

Formant -lik

WYKON

odimiesłowowa

światlik: świecący (świecący robaczek); *śfietliki na grańicaχ strašyuy*.

W *Słowotwórstwie...* (Słow, s. 190) zanotowano derywaty odrzeczownikowe i odczasownikowe – w większości onomazjologiczne.

Formant -nik

ATTRYB

odprzymiotnikowa

słomiennik: słomiany (kosz słomiany); *suomjennik*;

odrzeczownikowe

dłużnik: dług (ten, kto ma dług); *dłużnik... ma vincy duuguf iak vuosuf na guovje*; ja-godnik: jagoda (bułka z jagodami); *iągodnik*; kolednik: koleda (ten, kto chodzi z koledą); *kolendniki*; obornik: obora (gnój z obory); *obornik*; okularnik: okulary (ten, kto nosi okulary); *okularnik*; piwnik: piwo (ziele, z którego robi się piwo); *to rosuo tyn pivnik na dževaχ*; siennik: siano (worek wypchany sianem); *śennik*; stertnik: sterta (drąg, który wkłada się w stertę); *stertnik*; suchotnik: suchoty/suchy (ten, kto choruje na suchoty); *suchoty ma... suchotnik*; szkodnik: szkoda (osoba lub zwierzę, które robi szkody); *škudniki še vdauy*; *mauy škudnik*; - w przypadku osoby wyraz ma nacechowanie żartobliwe; weselnik: wesele/weselny (uczestnik wesela); *veselnik*; wyrobnik: wyrobek (ten, kto chodzi na wyrobek); *vyrobnik*; zagrodnik: zagroda (właściciel zagrody i kawałka ogródka); *zagrodnik iak mhaυ χαυpe i troxy* "ogrutka"; zakonnik: zakon (ten, kto należy do zakonu); *zakunnik*;

od wyrażenia przyimkowego

bezrękawnik: bez rękawów (serdak bez rękawów); *bezręⁿkavnik*; bezwstydnik: bez wstydu (ktoś bez wstydu); *besfstydnik... fstydu ni ma*; nachrapnik: na chrapy (część uprzęży zakładana koniowi na chrapy); *naχrapnik*; nakarśnik: na kark (część uprzęży zakładana koniowi na kark); *nakarśnik*; przydupnik: przy dupie (żartobliwe określenie kogoś, kto chodzi za kimś – przy jego dupie); *pšydupnik... za dupu čungle χoži*.

ATTRYB/EKSPR

odprzysłówkowe

golaśnik: na golasa/goły (żartobliwie o kimś, kto chodzi na golasa); *golaśnik*; naguśnik: na nagusa/nagi (żartobliwie o kimś, kto chodzi na nagusa); *naguśnik*;

Tego typu określeń najczęściej używa się w stosunku do dzieci.

odrzeczownikowa

platfuśnik: platfus (złośliwie o kimś, kto ma platfus); *platfuśnik... s platfusem*;

EKSPR**odrzeczownikowa**

nyguśnik: nygus (żartobliwie o dziecku, nygusie); *nyguśnik... a do miski pierśy*.

MIEJSC**odczasownikowe**

bielnik: bielić (miejsce, gdzie się bieli płótno); *bielnik*; chodnik: chodzić (miejsce, po którym się chodzi); *chodnik*; paśnik: paść (miejsce, gdzie się pasie zwierzęta); *paśnik*;

odrzeczownikowe

gołębnik: gołąb (pomieszczenie dla gołębi); *gołębnik*; kurnik: kura (pomieszczenie dla kur); *kurnik*;

odrzeczownikowe

igielnik: igła (poduszka na igły); *igielnik*; kwietnik: kwiaty (miejsce, gdzie rosną kwiaty); *kwietnik*; łyżnik: łyżka (półka na łyżki); *łyżnik*; popielnik: popiół (naczynie lub miejsce na popiół); *popielnik... skśynka na popiūu; popielnik... mñejsce gñe se wyżuca popiūu; śmietnik*: śmieci (przenośnie, pomieszczenie lub miejsce, gdzie jest pełno śmieci); *śmietnik*.

MIEJSC/ZBIOR**odrzeczownikowe**

topolnik: topola (miejsce, gdzie rosną topole); *topolnik*; warzywnik: warzywa/warzywny (miejsce, gdzie rosną warzywa); *warzywnik*.

NARZ**odczasownikowe**

parnik: parować (kocioł, w którym paruje się ziemniaki); *parnik*; podnośnik: podnosić (to, czym się podnosi ciężary); *podnośnik... coś iak levarek*; pulchnik: spulchniać (to, czym się spulchnia ciasto); *dodavauo se pulchnika*; siewnik: siać/siewać (maszyna, którą sieje się zboże); *sevnik*; zaklinnik: zaklinować (to, czym można coś zaklinować); *zaklinnik beže potšebny*; znacznik: znaczyć (to, czym można znaczyć rzędy); *značnik*; znakownik: znakować (to, czy można znakować rzędy); *znakovnik*;

odrzeczownikowa

dymnik: dym (to, czym uchodzi dym); *dymnik*.

OBIEKT**odczasownikowa**

chodnik: chodzić (to, po czym się chodzi – dywanik); *chodnik*.

WYKON**odczasownikowe**

buntownik: buntować się (ten, kto się buntuje); *buntovník*; grzesznik: grzeszyć/grzeszny (ten, kto grzeszy); *gžesňnik*; kośnik: kosić (ten, kto kosi zboże); *košňnik*; najemnik: najmować (ten, kto najmuje się do pracy); *najemňiki... sezonofce na hiχ še muvjuo ... najmovali še na sezon do roboty*; podchlebnik: podchlebiać (ten, kto komuś podchlebia); *podχlebňik... taķi to juš "umje podχlebjać*; pomocnik: pomagać (ten, kto komuś pomaga); *pomocňiki mi rosnu* (o dzieciach); pracownik: pracować (ten, kto pracuje); *pracovník*;

odrzeczownikowe

czapnik: czapka (ten, kto wyrabia czapki); *čapňik*; kamasznik: kamasze (ten, kto wyrabia kamasze); *kamašňnik*; kożusznik: kożuch (ten, kto wyrabia kożuchy); *kožušňnik*; powroźnik: powróż (ten, kto wyrabia powrozy); *povrožňnik*.

WYKON/EKSPR**odczasownikowe**

dokucznik: dokuczać (ten, kto lubi dokuczać); *dokučňik*; grymasznik: grymasić/grymaśny (ten, kto lubi grymasić); *stary grymašňnik*; kłótnik: kłócić (ten, kto lubi się kłócić); *kuutňik... čungle še kući*; marudnik: marudzić (ten, kto ciągle marudzi); *marudňik... "o vnucu tak povim ģak znovu beže maružu z ģežěnem*; paskudnik: paskudzić 'brudzić' (ten, kto ciągle paskudzi lub się paskudzi); *zara će zuapje paskudňiku... dostaņeš laņe... čauy kouņežyk uflogany*; tańecznik: tańczyć (ten, kto dobrze tańczy); *tanečňnik*; zazdrośnik: zazdrościć/zazdrośny (ten, kto wszystkiego zazdrości); *zazdrošňnik*; zbytnik: zbytować (ten, kto lubi zbytować); *zbytnik*; złośnik: złościć się (ten, kto się często złości); *zuošňnik*; żartownik: żartować (ten, kto lubi żartować); *žartovník*.

Derywaty o zatartym związku motywacji

naszelnik: szla 'uprząż' (część upręży); *našelňnik*; pasztetnik 'piekarnik': pasztet (miejsce, gdzie się piecze pasztet); *pašetňnik*.

W *Gramatyce...* (Gram, s. 403, 407, 412, 413, 435, 436, 444, 446, 447, 448) formant **-nik** zapisano w nazwach odrzeczownikowych miejsc, odobiektywnych środków czynności, symilatywnych, subiektów odrezultatywnych, subiektów odobiektywnych – współcześnie jego produktywność uległa ograniczeniu, gdyż wyszły z użycia dawne nazwy rzemieślników; odczasownikowych subiektów czynności – typ nieproduktywny, w niektórych przypadkach neutralizuje się znaczenie subiektu z narzędziem bądź miejscem, środków czynności – typ bardzo produktywny, miejsc, obiektów czynności – niektóre z nich łączą znaczenie obiektu i miejsca. H. Satkiewicz (Sat, s. 26-27) stwierdza jego produktywność w nazwach nieosobowych wykonawców czynności, chociaż kiedyś

był popularny także w tworzeniu osobowych nazw wykonawców. W gwarach badanych przez H. Górnowicza (GórRz I, s. 43-44) należy do najproduktywniejszego formantu powstałego w drodze absorpcji **-ki**. Tworzy odrzeczownikowe nazwy zawodowe, pomieszczeń; odczasownikowe nazwy działacza; odrzeczownikowe, odczasownikowe oraz od wyrażen syntaktycznych nazwy narzędzi; pełni funkcję strukturalną oraz neutralnego przyrostka substantywizującego czasowniki, rzadziej imiesłowu. W gwarze wsi Rachanie (Mał, s. 59-60) **-nik** tworzy odrzeczownikowe nazwy osób, przedmiotów, miejsc, pokarmów; jedną odprzymiotnikową; odczasownikowe podmiotowe nomina agentis i instrumenti oraz nazwy od wyrażen syntaktycznych. Jest to przyrostek dość produktywny. W gwarze Domaniewka (Szym, s. 150) odznacza się stosunkowo dużą produktywnością. Tworzy odrzeczownikowe nazwy osób, przedmiotów i miejsc; nieco mniej nazw odczasownikowych podmiotowych, przeważnie nomina agentis a w dwóch przypadkach nomina loci; jedną odprzymiotnikową; od wyrażen syntaktycznych – dosyć żywotny.

W gwarze Proboszczewic **-nik** należy do produktywnych formantów w tworzeniu odczasownikowych i odrzeczownikowych nazw wykonawców czynności, szczególnie nacechowanych ekspresywnie.

Formant **-alnik**

NARZ

odczasownikowa

taćzalnik: toczyć (kamień, którym się toczy, ostrząc w ten sposób); *taćalnik ...tak się kryń-
ci za korpke*.

W *Gramatyce...* (Gram, s. 411) formant **-alnik** zapisano w odczasownikowych nazwach środków czynności. Wykazuje w tej funkcji produktywność. W gwarze wsi Rachanie (Mał, s. 25) jest nieproduktywny, zapisano go tylko w jednym derywacie. W gwarze Domaniewka (Szym, s. 151) **-alnik** wystąpił tylko w dwóch rzeczownikach.

Formant **-arnik**

NARZ

odczasownikowa

piekarnik: piec (to, w czym się piecze); *piekarnik*.

Derywaty tworzone formantem **-arnik** podaje się w *Słowotwórstwie...* (Słow, s. 201) w odczasownikowej nazwie urządzenia i dwóch odrzeczownikowych nazwach miejsc. W gwarach malborskich (GórRz I, s. 44) zapisano ów formant także w derywacie *piekarnik* oraz w kilku nazwach miejscowych.

Formant -(aś)nik**ATTRYB/EKSPR****odprzymiotnikowe**

brudaśnik: brudny (żartobliwie o kimś bardzo brudnym); *brudaśnik... iak źećak brudny choźi... nie chce się myć*; golaśnik: goły (żartobliwie o gołym dziecku); *muź golaśnik... iak źećak ... nie chce się ubrać*; grubaśnik: gruby (żartobliwie o kimś bardzo grubym); *grubaśnik s tygo mojego starogo*.

Formant -(uś)nik**ATTRYB/EKSPR****odprzymiotnikowe**

chytruśnik: chytry (ten, kto jest bardzo chytry); *chytruśnik*;
naguśnik: nagi/na nagusa (ten, kto jest całkowicie nagi); *naguśnik... caluśi naği*;

WYKON/EKSPR**odrzeczownikowa**

plotuśnik: plotka (złośliwie o kimś, kto roznosi plotki); *straśny plotuśnik*.

Formant -(ot)nik**ATTRYB****odprzymiotnikowa**

suchotnik: suchy (suchy kwiat); *suxotniki do więncuf*;

odprzysłówkowa

samotnik: sam (ten, kto lubi żyć sam); *samotnik*.

Formant -ownik**MIEJSC****odrzeczownikowa**

gnojownik: gnój (miejsce, gdzie składa się gnój); *gnojownik*.

NARZ**odrzeczownikowe**

dołownik: dół (to, czym się robi dołki); *dołownik do kartofli*; felcownik: felc (to, czym się robi felce); *felcownik... puźni dobże felce fpassować*; śrutownik: śruta (młynek do robienia śruty); *śrutownik... do robienia śruty*.

WYKON**odrzeczownikowa**

spejzownik: spejza ‘kradzież jedzenia, owoców’ (ten, kto chodzi na spejzę); *spejzovník... choží na spejze* – wyraz pochodzenia niemieckiego - Speise ‘jedzenie’¹²¹.

WYKON/EKSPR**odczasownikowa**

podśluchownik: podsłuchiwać (żartobliwie o dziecku, które podsłuchuje); *mauy pod-suuχovník*. – indywidualizm językowy

W *Słowotwórstwie...* (Słow, s. 202) formant **-ownik** tworzy bardzo liczną, w porównaniu z gwarami, grupę derywatów. Są to odczasownikowe nazwy narzędzi i odrzeczownikowe nazwy wykonawców czynności, narzędzi. W gwarze wsi Rachanie (Mał, s. 68) zapisano dwie formacje odrzeczownikowe, w tym jedną nazwę miejsca. W gwarze Domaniewka (Szym, s. 151) zapisano go w kilku rzeczownikach.

Rozszerzenia formantu -yk

Formant -czyk

MŁOD**odrzeczownikowe**

kowalczyk: kowal (młody chłopiec uczący się na kowala); *kovaľčyk*; młynarczyk: młynarz (młody chłopiec uczący się na młynarza); *młynarčyk*; piekarczyk: piekarz (młody chłopiec uczący się na piekarza); *piekarčyk*; stolarczyk: stolarz (młody chłopiec uczący się na stolarza); *stolarčyk*.

POKREW**odrzeczownikowe**

kowalczyk: kowal (syn kowala); *kovaľčyk*; młynarczyk: młynarz (syn młynarza); *młynarčyk*; piekarczyk: piekarz (syn piekarza); *piekarčyk*; stolarczyk: stolarz (syn stolarza); *stolarčyk*.

WYKON**odczasownikowa**

buntowczyk: buntować się (ten, kto się buntuje); *buntofčyk*.

W *Gramatyce...* (Gram, s. 430, 438, 439, 442) formant **-czyk** zapisano w odrzeczownikowych nazwach zwolenników, części całości i elementów zbiorów, mieszkań-

¹²¹ *Mały słownik niemiecko-polski, polsko-niemiecki*, oprac. S. Schimitzek, B. Sypniewska, M. Żurawska, Warszawa 1962.

ców – gdzie jest bardzo produktywny, oraz w nazwach istot młodych, które dziś wychodzą z użycia ze względu na zmianę struktur społecznych. H. Górnowicz (GórRz I, s. 44) podkreśla rzadkość występowania formantu **-czyk** w nazwach apelatywnych. Natomiast stwierdza jego produktywność w tworzeniu nazwisk synów od nazwisk ojców, czego nie zarejestrowano w gwarze Proboszczewic.

Wyżej wymienione derywaty znane są raczej w sposób bierny w gwarze Proboszczewic, a przyrostek **-czyk** należy do mniej produktywnych formantów.

Formant **-(at)yk**

ATTRYB

odrzeczownikowa

astmatyk : astma (ten, kto cierpi na astmę); *asmatyk*.

Formant **-sko**¹²²

AUGM

odrzeczownikowe

chałupsko: chałupa (wielka chałupa); *pobudovali tšypientrove chałupsko*; krówsko: krowa (duża krowa); *duże krufsko*; łańsko: lanie (wielkie lanie); *dostaem lańsko "od "ojca... do tera pamńentam*; łapsko: łapa (wielka łapa); *wielke uapska iak boχny*; podkówsko: podkowa (wielka podkowa); *wielke potkufsko*; stodółsko: stodoła (duża stodoła); *duże stoduusko*.

AUGM/EKSPR

odrzeczownikowe

babsko: baba (złośliwe określenie dużej kobiety, baby); *stare, wielke bapsko*; kupsko: kupa ‘ekstrementy’ (ekspresywnie o dużej kupie); *beże mi tu kupska waluu; kupka to uu mauygo źecka... u starygo kupsko*; trawsko: trawa (ze złością o wysokiej trawie); *wysoke trafsko*; żabsko: żaba (z obrzydzeniem o wielkiej żabie); *żapska... duże fštrentne żaby*.

EKSPR

odrzeczownikowe

chorubsko: choroba (emocjonalne określenie choroby); *χorupsko go zuapaauo*; wińsko: wino (kiepskie wino); *wińskem še oχlau*.

W *Gramatyce...* (Gram, s. 427) formant **-sko** zapisano w odrzeczownikowych nazwach augmentatywno-ekspresywnych. W Malborskiem (GórRz I, s. 46) jest on nieproduktywny, zanotowany tylko w jednej nazwie odrzeczownikowej augmentatywnej. W gwarze wsi Rachanie (Mal, s. 70) i Domaniewek (Szym, s. 143) tworzy także od-

¹²² B. Kreja, *Rzeczowniki ekspresywne na -sko w języku polskim*, [w:] *Studia z polskiego słowotwórstwa*, Gdańsk 1996, s. 140-154.

rzeczownikowe augmentativa nacechowane ujemnie. Według T. Malca i M. Szymczaka, w stosunku do języka ogólnopolskiego zakres tworzenia tych formacji jest mniejszy. Przyczyn tego zjawiska w gwarze Domaniewka M. Szymczak upatruje w częściowym przejściu funkcji augmentatywnej przez przyrostki **-ątko**, **-ączko**.

Natomiast w gwarze Proboszczewic formant **-sko** jest produktywny w tworzeniu nazw augmentatywnych.

Formant **-isko/ysko**

AUGM/EKSPR

odrzeczownikowe

błocisko: błoto (ze zdenerwowaniem dużo błota); bwoćisko po kolana; buraczysko: burak (wielki burak); *ŵielke buračyska*; chłopisko: chłop (duży chłop); *duże z niego chłopisko*; chwaścisko: chwast (z niechęcią o dużym chwaście); *chwaściska po pas, a ten leży*; kapuścisko: kapusta (wielka kapusta); *kapuściska jak sagany porosły*; kocisko: kot (z niechęcią o wielkim kocie); *te paskudne kocisko sąsieduf mi kaćka podbiera*; konisko: koń (wielki koń); *ŵielgażne konisko*; motyczysko: motyka (duża motyka); *motyczysko duże*; mrozisko: mróz (wielki mróz); *mrozisko aś ščypje*; oborzysko: obora (wielka obora); *za naše pińunže še postavjuu... obožysko jak stodoła*; piersisko: pierś (duża pierś); *mlycarńa... bes te duże pierśiska tak na nu voŵali*; uszysko: ucho (wielkie ucho); *ušyska ma jak Urban*; wiadrzysko: wiadro (wielkie wiadro); *wiadžysko*; wiatrzysko: wiatr (duży, silny wiatr); *ŵiełšysko... iagby guove mńauo zara ŵurvać*; wilczysko: wilk (duży wilk); *duże ŵilčysko*; zębisko: ząb (duży ząb); *zembiska kuńske*; zimnisko: zimno (wielkie zimno); *žimńisko aś strax*; žylaczysko: żylak (duży żylak); *žylačyska jak povrozy*; psisko: pies (duży pies lub człowiek węszący jak pies); *psisko ŵielke*; *na takigo chłopa co lubiaŵ ŵešyć po kuntaŵ... ŵo iuś te psisko iŵže*.

ATTRYB

odrzeczownikowe

biczysko: bicz (trzonek bicza czasami w ogóle bicz); *bičysko*; grabisko: grabie (trzonek grabi); *grabisko*; kosisko: kosa (trzonek kosy); *kośisko*; toporzysko: topór (trzonek topora); *topożysko*.

EKSPR

odrzeczownikowe

chłopaczysko: chłopak (niegrzeczny chłopak); *chłopačyska Goželanuf*; ciotczysko: ciotka (stara, dobra ciotka); *ćotčysko koŵane*; dziadzisko: dziadek (z politowaniem o dziadku); *oŵ naćerpiąuo še žažisko zanim pošet do žemji*; fartuszysko: fartuch (zniszczony, sta-

ry fartuch); *fartuŝysko*... *mocno podarte*; *gębisko*: gęba (pieszczotliwie gęba); *gymbisko poććive*; *komarżysko*: komar (ze zdenerwowaniem o komarze); *pod vječur komažyska tak či tnu... ne pošeži*; *matczyško*: matka (pieszczotliwie o matce); *kožane matčysko*; *mietlisko*: miotła (stara miotła); *i tem starem mnetliskem go po ubje*; *plużysko*: pług (stary pług); *stare puužyska skupyvau*; *sukienczyško*: sukienka (zniszczona, stara sukienka); *sukenčysko*... *stara sukenka*; *wozisko*: wóz (stary wóz); *vysužune vožisko, ale jak šeba to i do lekaža še poježe*.

MIEJSC

odczasownikowe

karczowisko: karczować (miejsce, które ktoś wykarczował); *karčovisko*; *klepisko*: klepać (miejsce, gdzie się klepie cepem zboże); *klepisko*; *kopisko*: kopać (miejsce, gdzie kopało się ziemniaki); *ješče zbirańe po kořisku*; *moczysko*: moczyć (miejsce, gdzie się moczy len); *take močyska v rovaž, stavaž... len še tamuž mačauo*; *targowisko*: targować (miejsce, gdzie się targuje); *pući še za mjejsce na targovisku*;

odmiesłowowe

wymięklisko: wymiękle/wymiękać (miejsce wymiękle); *wymięklisko*; *zapadlisko*: zapadłe/zapadać się (miejsce zapadłe); *zapadlisko*;

odrzeczownikowe

buraczysko: burak (pole po burakach); *po buračysku žemja dobra*; *gryczysko*: gryka (pole po gryce); *gryčysko*; *jęczmienisko*: jęczmień (pole po jęczmieniu); *zasaži še po ieńčm'ienisku*; *kamienisko*: kamień (pole, na którym jest dużo kamieni); *on zbiera kamjeńe na tym kamjeńisku jak druge kartofle po kartoflisku*; *kapuścisko*: kapusta (pole, gdzie rośnie lub rosła kapusta); *kapuścisko ...tera tak še ne muvi, bo tyle še tego ne saži*; *kartoflisko*: kartofle (pole, na którym rosły lub rosną kartofle); *on zbiera kamjeńe na tym kamjeńisku jak druge kartofle po kartoflisku*; *zakradažu še na kartofliska nocu (dziki)*; *koniczysko*: koniczyna (pole, na którym rosła lub rośnie koniczyna); *kuničysko*; *owsisko*: owies (pole po owsie); *ofšisko*; *pszeniczysko*: pszenica (pole po pszenicy); *pšeničysko*; *rzepaczysko*: rzepak (pole po rzepaku); *žepačysko*;

odrzeczownikowe

jagodzisko: jagoda (miejsce, gdzie rosną jagody); *v tyž lasaž jažožiskuf ni ma*; *mrowisko*: mrówka (kopiec mrówek); *mrovisko*; *ognisko*: ogień (miejsce, gdzie się pali ogień); *pieklim žemniaki v ognisku*; *spalenisko*: spalenie/spalić (miejsce po spaleniu); *spalŝnisko*; *stawisko*: staw (miejsce po wyschniętym stawie); *staviska... tak muž "oičec muviu*;

od wyrażenia przymkowego

polesisko: po lesie (pole po wykarczowanym lesie); *polešisko*.

ZBIOR**odrzeczownikowe**

dzieciska: dzieci (grupa dzieci); *bo žećiskum čša "okrasy*; ludziska: ludzie (grupa ludzi); *zlećauo še lužiskuf iak na vesele*.

Derywaty o zatartym związku motywacji

rżysko: reż, nie zach. (pole, na którym jest reż); *rżysko*; ściernisko: ściern, nie zach. (pole, na którym jest ściern); *śćerńisko*.

W *Gramatyce...* (Gram, s. 400, 406, 409, 413, 414, 427, 428, 448) formant **-isko/ysko** zapisano w odrzeczownikowych nazwach miejsc, ekspresywnych i augmentatywno-ekspresywnych. W obu tych funkcjach jest bardzo produktywny. Derywuje także nazwy odczasownikowe miejsc, wytworów, obiektów i subiektów czynności. H. Satkiewicz (Sat, s. 61, 69) stwierdza jego produktywność w tworzeniu nazw miejsc, chociaż zauważa, że jest częściowo ograniczona wzrostem produktywności **-isko/ysko** w funkcji augmentatywnej. H. Górniewicz (GórRz I, s. 44-45) zapisuje **-isko** w zasadzie w tych samych kategoriach słotwórczych co w języku ogólnopolskim. Spostrzega tylko różnice w ilości wyrazów, wynikające ze specyfiki wiejskiego słownictwa zawodowego mieszkańców wsi. Derywaty z tym formantem dzieli na odrzeczownikowe: nazwy pól, miejsc, naci roślin, rękojeści narzędzi, powiększające – w tej kategorii w przeciwieństwie do języka ogólnopolskiego jest mało produktywny. Rejestruje także odrzeczownikowe, odczasownikowe, odprzymiotnikowe, odmiesłowowe nazwy przestrzenne. Formant umieszcza w grupie mniej produktywnych. W gwarze wsi Rachanie (Mał, s. 47-52) przyrostek **-isko** jest bardzo produktywny, zwłaszcza w zakresie tworzenia nazw augmentatywnych z ujemnym nacechowaniem ekspresywnym. Tworzy także bardzo liczne odrzeczownikowe i odczasownikowe nazw miejsc, nieco mniej nazw części narzędzi. Najczęściej łączy się z podstawami słotwórczymi odrzeczownikowymi, nieco mniej z odczasownikowymi i odprzymiotnikowymi. W gwarze Domaniewka (Szym, s. 144) tworzy w większości odrzeczownikowe nazwy miejsc, rzadziej odczasownikowe czy odprzymiotnikowe; odrzeczownikowe nazwy trzonków narzędzi; nazwy pejoratywne, augmentatywne czy pejoratywno-augmentatywne, niektóre z nich wyrażają współczucie lub politowanie; także kilka nazw innych.

W gwarze Proboszczewic **-isko/ysko** należy do produktywnych formantów, szczególnie w tworzeniu nazw augmentatywnych, ekspresywnych i miejsc.

Formant -(l)isko**MIEJSC****odczasownikowe**

wymięklisko: wymiękać/wymiękle (miejsce, gdzie rośliny wymiękły); *wymię⁹kliska śe porobių po tyx deščax*; zapadlisko: zapadać się/zapadłe (miejsce, gdzie ziemia się zapadła); *zapadlisko*.

W tego typu derywatach w *Gramatyce...* (Gram, s. 409) wskazuje się przy odczasownikowej podstawie słowotwórczej na formant **-isko**, natomiast w *Słowotwórstwie...* (Słow, s. 210) wydziela się formant **-lisko**.

Formant -(ni)isko**MIEJSC****odrzeczownikowe**

śmietnisko: śmieci (miejsce, gdzie się składa śmieci); *śmiet⁹nisko*; żytnisko: żyto (pole po życie); *żytnisko*.

Formant **-nisko** notowany jest przez autorów *Słowotwórstwa...* (Słow, s. 210) w nazwach miejsc odrzeczownikowych, które czasami mają dodatkowo motywację odprzymiotnikową. Tworzy również jedną nazwę odczasownikową miejsca. W gwarach (GórRz I, s. 46; Mał, s. 60-61; Szym, s. 144) tworzy odrzeczownikowe nazwy miejsc.

Formant -(en)isko**MIEJSC****odczasownikowe**

palenisko: palić (miejsce, gdzie się pali ogień); *pal⁹nisko*; spalenisko: spalić/spalenie (miejsce, gdzie się coś spaliło); *spalenisko*.

W *Słowotwórstwie...* (Słow) zapisano z formantem **-enisko** trzy derywaty odczasownikowe i jeden odrzeczownikowy – są to nomina loci.

Formant -awisko**MIEJSC****odczasownikowa**

trzęsawisko: trząść (miejsce podmokłe, gdzie się wszystko trzęsie); *tšysav⁹isko*.

W *Słowotwórstwie...* (Słow, s. 211) zapisano formant **-awisko** w większości w odczasownikowych nazwach, mniej odrzeczownikowych i odprzymiotnikowych – semantycznie są to nazwy miejsc.

Formant -owisko

MIEJSC

odczasownikowa

zbiegowisko: zbiec się (miejsce, gdzie się zbiegli ludzie); *zbiego^ovisko iak še luže poschožu*;

odrzeczownikowe

chmielowisko: chmiel (pole po chmielu); *ch^oelo^ovisko*; grochowisko: groch (pole po grochu); *grocho^oviskuf tera ni ma, bo he šeje še dužo grochu*; kretowisko: kret (kopiec kreta); *kreto^ovisko*; prosovisko: proso (pole po prosie); *proso^ovisko*; stogowisko: stóg (miejsce po stogu); *stogo^ovisko... iak še stuk stav^oa na starym mjejscu*; torfowisko: torf (pole, na którym jest lub był torf); *na torfo^ovisku skuada^oo še torfe fkoški, potem do vozarki; torfo^ovisko... gže byua torf*; wrzosowisko: wrzos (miejsce, gdzie rośnie wrzos); *vžoso^ovisko*.

W *Gramatyce...* (Gram, s. 406, 446) formant **-owisko** zapisano w odczasownikowych nazwach obiektów czynności oraz odrzeczownikowych odsubiektywnych nazwach rezultatów. W Malborskiem (GórRz I, s. 46) formant zanotowano w nazwach odrzeczownikowych miejsc. W gwarze wsi Rachanie (Mał, s. 68) tworzy formacje odrzeczownikowe nazwy miejsc oraz odczasownikowe podmiotowe i orzeczeniowe. W gwarze Domaniówka (Szym, s. 144) zapisano go w kilku formacjach słowotwórczych.

W gwarze Proboszczewic produktywność formantu **-owisko** ogranicza **-isko**, z którego wyrasta, dlatego zalicza się go do mniej produktywnych formantów.

Formant -yska, pluralia tantum

EKSPR

odrzeczownikowa

portczyyska: portki (stare, zniszczone portki); *žem go he pozna^oa... f porčyyska^o podarty^oχ, za^obižuny*.

Formant -(as)ięński

ATTRYB/EKSPR

odprzymiotnikowe

golaśięński: goły (ten, kto jest goły, nie ma pieniędzy); *golaśięński... gouy i^o vesouy*; grubasięński: gruby (ten, kto jest gruby); *grubaśięński... tak voua^oi na vo^otuška... taki gruby (pokazuje)... taka pšezva*.

W wyżej wymienionych derywatach wyodrębniono, zgodnie z kontekstami parafrazystycznymi informatorów, formant **-asięński**, gdyby jednak przyjąć interpretację odrzeczownikową należałoby wydzielić formant **-ięński**. Substantywizacja tych przymiotników o charakterze przezwiskowym dokonała się prawdopodobnie pod wpływem funkcji formantu **-ięński/ięński** w tworzeniu nazwisk.

Formant -owskie

CZYN

odczasownikowa

potrzebowski: potrzebować (to, że się czegoś potrzebuje); *pšyćisneuo go potšeboske*. – indywidualizm językowy.

Formanty z podstawowym -l-

Formant -al

AUGM/EKSPR

odrzeczownikowe

brzuchal: brzuch (złośliwie o dużym brzuchu); *bžuxol ogrumny*;

nochal: nos (złośliwie o dużym nosie); *vjelki nochal*.

ATTRYB/EKSPR

odprzymiotnikowa

brzydal: brzydki (złośliwie o kimś bardzo brzydkim); *bžydal*.

odrzeczownikowa

dragal: draż (ktoś wyglądający jak draż – wysoki); *drongal*.

ATTRYB/EKSPR/AUGM

odrzeczownikowa

brzuchal: brzuch (złośliwie o kimś z dużym brzuchem); *ʰo iʲe tyn bžuxal*;

NARZ

odrzeczownikowa

szynal: szyna (gwóźdź do szyny); *šynal... tym še pšybijaŋo šyne do koua*.

WYKON

odrzeczownikowa

drwal: drwa (ten, kto drwa rąbie); *drval*.

W *Gramatyce...* (Gram, s. 427, 420, 428, 429, 437) formant **-al** został zapisany w nazwach odrzeczownikowych pospolitych mieszkańców, ekspresywnych, augmentatywno-ekspresywnych oraz w odprzymiotnikowych nazwach atrybutywnych często nacechowanych ekspresywnie. W Malborskiem (GórRz II, s. 66) zanotowano go w odczasownikowej i odrzeczownikowej nazwie działacza; w dwóch odrzeczownikowych nazwach augmentatywnych, ekspresywnych oraz w wyrazach, gdzie pełni funkcję strukturalną o luźnym znaczeniu realnym. Zaliczono go do mniej produktywnych formantów.

T. Malec (Mał, s. 24) zapisuje formacje odrzeczownikowe oraz po jednej odczasownikowej i odprzymiotnikowej. Są to w większości augmentativa, często nacechowane ekspresywnie ujemnie. W gwarze Domaniewka (Szym, s. 174) tworzy rzeczowniki odczasownikowe *nomina agentis*, odprzymiotnikowe podmiotowe oraz odrzeczownikowe. Większość z tych formacji ma ujemne zabarwienie uczuciowe. W przypadku odrzeczownikowych derywatów przeważają formacje pejoratywno-augmentatywne, rzadziej pejoratywne czy augmentatywne. Uznano go za bardziej produktywny niż w polszczyźnie ogólnej.

Formant -ala

ATTRYB

odrzeczownikowa

wąchala: wąsy (ten, kto ma duże wąsy); *vax̣ala*.

WYKON/EKSPR

odczasownikowa

mądrala: mądrawać ‘mądrzyć się’ (ten, kto się mąduje); *mundrala... mundryje tylko*.

Formant **-ala** notowany jest w opracowaniu *Słowotwórstwa...* (Słow, s. 216) i w gwarach malborskich (GórRz II, s. 66), także w tym wyrazie (wskazano jednak na podstawę odprzymiotnikową). H. Górniewicz zalicza go do mniej produktywnych formantów. Notują go także T. Malec (Mał, s. 24) i M. Szymczak (Szym, s. 173).

Formant -el

MIEJSC

odimiesłowowa

przerębel: przerębany (otwór przerębany w lodzie); *pšerýmbel*.

WYKON

odczasownikowa

śmierdziel: śmierzdieć (ten, kto śmierzdzi); *śmierźel*.

WYTW

odczasownikowa

pierdziel: pierdzieć (efekt, tego że się pierdnęło); *pjerźel*.

W *Gramatyce...* (Gram, s. 400, 409) formant **-el** został zapisany w odczasownikowych nazwach wytworów i subiektów czynności. W gwarze wsi Rachanie (Mał, s. 38-39) wystąpił w derywatach określonych jako jednostronnie motywowane, np. *węgiel*, *kaszel*, które występują też w gwarze Proboszczewic. M. Szymczak (Szym, s. 172-173) zanotował kilkanaście rzeczowników.

Formant **-iciel/yciel****WYKON****odczasownikowe**

dorobiciel: dorabiać się (ten, kto się dorabia); *dorobićel*; duciciel: dusić (ten, kto dusi); *duścićel... duści za życie*; kłóciciel: kłócić się (ktoś, kto ciągle się kłóci); *kłućiciel*; krzywdziciel: krzywdzić (ten, kto krzywdzi kogoś); *kżyvżiciel*; lubiciel: lubić (ten, kto kogoś lubi ‘adoruje’ lub ten, co coś lubi); *łęji lubiciel pżyšet*; *łubićel sautek*; mściciel: mścić (ten, kto się mści); *mścićel*; nauczyciel: nauczać (ten, kto naucza); *nauczyćel*; oskarżyciel: oskarżać (ten, kto oskarża); *oskarżyćel*.

W *Gramatyce...* (Gram, s. 402) formant **-iciel/yciel** zapisano w odczasownikowych nazwach wykonawców czynności. W gwarze wsi Rachanie (Mał, s. 43) formacji tego typu jest niewiele. Razem omówiono derywaty z **-iciel** i **-ciel**. Zapisano je w nazwach odczasownikowych podmiotowych wykonawców czynności oraz w jednej odrzeczownikowej. Nie jest zbyt produktywny. H. Górnowicz (GórRz II, s. 69) i M. Szymczak (Szym, s. 173) w derywatach tego typu wskazują na formant **-ciel**.

Formant **-ol**¹²³**AUGM/EKSPR****odrzeczownikowe**

babol: baba (złośliwie o dużej babie); *babol*;

ATTRYB/EKSPR**odprzymiotnikowe**

głuchol: głuchy, ale w przerośnym znaczeniu ‘niedosłyszający’ (złośliwie o kimś trochę głuchym); *guuχol... łe to že caukem guuχi... tak troχy*; głupol: głupi (złośliwie o kimś głupim); *guupol*; krzywol: krzywy (złośliwie krzywy ząb); *kżyvole*; łysol: łysy (złośliwie o kimś łysym); *na stare lata zrobiuu łe uysol*; szczerbol: szczerbaty (złośliwie o kimś szczerbatym); *ščyrbol*;

odrzeczownikowe

cycol: cycek (przerośne określenie na dziecko, które trzyma się cycka matki); *mauy cycol*; ślepol: ślepiec (ten, kto ma duże ślepiec); *ślepol... z dużyymy ślepiamy*.

WYKON/EKSPR**odczasownikowe**

chrapol: chrapać (złośliwie o kimś, kto chrapie); *χrapol... χrapię aš f drugim pokoju suvχać*; pyskol: pyskować (ten, kto pyskuje); *pyskol*.

¹²³ L. Bednarczuk, *Pochodzenie i kariera przyrostka -ol*, Rocznik Naukowo-Dydaktyczny, WSP Kraków, Prace Językoznawcze 1986, z. 5, s. 143-150.

Formantu **-ol** nie wyodrębniono zarówno w opracowaniach gwarowych (GórRzI; GórRz II; Mał; Szym), jak i polszczyzny ogólnej (Gram; Słow). W przypadku opracowań gwarowych mogło to być spowodowane uznaniem formantu **-ol** za wariant fonetyczny formantu **-al**.

Formant -ul

ATTRYB/EKSPR

odprzymiotnikowa

brzydul: brzydki (złośliwie o kimś brzydkim); *bżydul*;

odrzeczownikowa

wargul: warga (złośliwie o kimś, kto ma duże wargi); *vargul*.

Formant **-ul** występuje w opracowaniu *Słowotwórstwo...* (Słow, s. 219) w nazwach ekspresywnych: odczasownikowych, odrzeczownikowych i odprzymiotnikowych. W gwarze Domaniewka (Szym, s. 173) zapisano go tylko w dwóch rzeczownikach.

Formant -ula¹²⁴

EKSPR

odrzeczownikowe

babula: baba (pieszczotliwie baba); *a babule ukoχaš*; gębula: gęba (pieszczotliwie gęba); *gymbula*; matula: matka (pieszczotliwie lub żartobliwie matka); *matula*; krowula: krowa (pieszczotliwie krowa); *krovula nastump še*.

ATTRYB/EKSPR

odprzymiotnikowe

brzydula: brzydka (złośliwie o tej, która jest bardzo brzydka); *bżydula*; czarnula: czarna (żartobliwie o tej, która ma bardzo ciemne włosy); *čarnula*; spryciula: sprytna (żartobliwie o tej, która jest sprytna); *spryciula*;

odrzeczownikowa

gwiazdula: gwiazda (żartobliwie krowa z gwiazdą); *gvjazardula*; zębula: zęby (złośliwie o kobiecie z dużymi zębami); *zebula*.

W *Gramatyce...* (Gram, s. 429) formant **-ula** zapisano w nazwach odrzeczownikowych ekspresywnych. W gwarze wsi Rachanie (Mał, s. 72) przyrostek ten jest produktywny. Tworzy derywaty odrzeczownikowe, odprzymiotnikowe i odczasownikowe podmiotowe; także nazwy własne krów. Są to formacje nacechowane ekspresywnie. W gwarze Domaniewka (Szym, s. 173) zapisany został w odprzymiotnikowych rzeczownikach.

W gwarze Proboszczewic jest to dość produktywny formant w derywowaniu nazw atrybutywnych nacechowanych ekspresywnie i ekspresywnych.

¹²⁴ S. Warchoł, *W sprawie genezy i funkcji sufiksu -ula w słowiańskich nazwach osobowych i apelatywnych*, PSS, seria 3, Językoznawstwo, 1968, s. 55-63. Autor artykułu przyjmuje tezę o prasłowiańskim pochodzeniu przyrostka -ula. Wskazuje także na funkcję ogólnie feminizującą tego przyrostka.

Formant -adle

MIEJSC

odprzymiotnikowa

mokradle : mokry (ziemia mokra, bagnista); *mokradle*.

Formanty z podstawowym -ł-

Formant -dło i jego pochodne

W przypadku formantu **-dło** i jego postaci rozszerzonych **-idło**, **-adło**, **-owidło** omówiono razem, ponieważ w opracowaniach, do których odniesiono wyniki badań nad słowotwórstwem w gwarze Proboszczewic, nie wskazuje się właściwie przyczyn, które powodowały, że wydzielano taką, a nie inną postać sufiksu. W niniejszym opracowaniu zdecydowano się, podobnie jak w przypadku innych formantów tworzących derywaty od podstaw czasownikowych, na wyłączenie formantu **-idło** lub **-adło**, w zależności od elementu rozbudowującego formant **-dło**¹²⁵.

Podstawową funkcją formantu **-dło** i jego rozszerzonych postaci było i jest tworzenie nazw narzędzi. Obecnie jednak obserwuje się jego wycofywanie z tej roli. Pisze o tym H. Satkiewicz (Sat s. 38), która zjawisko to wiąże się z tym, że kiedyś tworzył on proste narzędzia, a nowe narzędzia, zwykle skomplikowane maszyny – tworzone są nowymi **-arka**, **-acz**, **-aczka**, **-nica**, **-ak**, bardziej wyspecjalizowanymi. Ponadto przyczynił się do tego wzrost produktywności formantu **-idło** w funkcji augmentatywnej. Formant **-dło** i jego pochodne jest dość produktywny w nazwach narzędzi.

W *Gramatyce...* (Gram, s. 406) formant **-dło** tworzy nazwy obiektów czynności. Notowany jest też w gwarach malborskich (GórRz II, s. 69), w gwarach wsi Rachanie (Mal, s. 36, 43) i Domaniewek (Szym, s. 172), gdzie derywuje odczasownikowe nazwy narzędzi. Nie wspomina się w tych opracowaniach o jego pejoratywnej funkcji (właściwie tylko M. Szymczak mówi o występowaniu tego typu derywatów, ale w polszczyźnie ogólnej), poza jednym przykładem odrzeczownikowego derywatu zanotowanym przez T. Malca. W gwarze wsi Rachanie wskazano także na nazwy motywowane jednostronnie.

Formant -ło

NARZ

odczasownikowa

pomietło: pomiatać (szczotka, którą się pomiata); *do pomięceńa pięca byuo take pumietuo*.

¹²⁵ K. Michalewski, stwierdza, że nie ma już w polszczyźnie przyrostka -dło, są tylko jego rozszerzone postaci -idło oraz -adło. zob. *Dystrybucja...*, op. cit., s. 129.

WYTW**odczasownikowa**

światło: świecić (to, co świeci); *śfatuo*.

Formant -ło w funkcji strukturalnej

powróśło : powróż; *kobity zbierały i więzały powruszem*.

W *Gramatyce...* (Gram, s. 409, 411) format **-ło** zapisano w nazwach odczasownikowych wytworów i środków czynności. W gwarze wsi Rachanie (Mał, s. 58) występuje w rzeczownikach odczasownikowych oraz w jednym motywowanym jednostronnie. W gwarze Domaniewka (Szym, s. 171) tworzy kilka rzeczowników.

W gwarze Proboszczewic, podobnie jak w gwarze wsi Rachanie, jest to nieproduktywny formant.

Formant -adło**ATTRYB/EKSPR****odprzymiotnikowa**

dziwadło: dziwny (złośliwie o kimś dziwnym); *živadu*.

NARZ**odczasownikowe**

mieszadło¹²⁶: mieszać (to, czym się miesza); *mieśalnik pašovy... s takim mieśadłem*; przykrywadło: przykrywać (to, czym się przykrywa); *pšykryvadu na parník*; snowadło: snować (to, na czym się snowa wełnę); *snovadu... snova še na tem nitke*; snurowadło: sznurować (to, czym się sznurowuje buty); *šnurovadu do buta*; trzymadło: trzymać (to, czym się trzyma); *take tšymadu... pašovne do reŋki*.

Derywaty o zatartym związku motywacji

kowadło: kować, nie zach. (to, na czym się kowa żelazo); *kovadu... do kuća želaza*; wyzygadło: wyzygać, zygać nie zach. (to, czym się wyzyga oset); *wyzygadu... do vyčinaŋa ostu*.

W *Gramatyce...* (Gram, s. 406) zapisano formant **-adło** w nazwach odczasownikowych obiektów czynności. Spośród opracowań gwarowych wymienia go tylko H. Górnicz (GórRz II, s. 69). M. Szymczak (Szym, s. 173) notuje derywaty (odprzymiotnikowy i odczasownikowy) z przyrostkiem **-adło**. Natomiast T. Malec (Mał, s. 36) w tego typu derywatach wydziela **-dło**.

¹²⁶ W *Gramatyce...* (Gram) wydzielono w tym derywacie formant **-dło**.

Formant -idło/ydło¹²⁷**ATTRYB****odrzeczownikowa**

wędzidło: wędka (kij wędk); *wynŹiduo*.

NARZ**odczasownikowe**

bielidło: bielić (to, czym się bieli); *bjeliduo*; kropidło: kropić (to, czym się kropi); *po-kropiyo jak kŹunc kro^hid^hem*; mazidło: mazać ‘smarować’ (smar do mazania, smarowania wozu); *maŹiduo do voza*; mydło: myć (to, czym się myjemy); *myduo*; poidło: poić (urządzenie, którym się poi krowy); *poŹiduo do kruf*; smarowidło: smarować (to, co czym się smaruje); *smaroviduo do ošek*; straszydło: straszyć (to, czym się straszy); *straŹyduo na pole postavŹuu*.

WYKON**odczasownikowa**

straszydło: straszyć (ten, kto co straszy); *straŹyduo*.

W *Gramatyce...* (Gram, s. 400, 427, 429) zapisany w odczasownikowych nazwach subiektów czynności; odrzeczownikowych nazwach augmentatywnych często nacechowanych ekspresywnie. H. Górniewicz (GórRz II, s. 69) wydziela go w nazwie odczasownikowej narzędzia oraz odrzeczownikowej części ciała. T. Malec (Mał, s. 43) notuje tylko dwie formacje: odrzeczownikową nacechowaną ekspresywnie (ujemnie) i odczasownikową. W większości derywatów wydziela przyrostek **-dło**. Zalicza go do nieproduktywnych przyrostków. W gwarze Domaniewka (Szym, s. 172) zanotowano kilka rzeczowników odczasownikowych. Umieszczono je jednak w grupie rzeczowników z przyrostkiem **-dło**.

¹²⁷ B. Kreja, *Funkcje sufiksu -idło*, [w:] *Studia z polskiego słowotwórstwa*, Gdańsk 1996, s. 136-139.

Formant **-owidło**

NARZ

odczasownikowa

motowidło: motać (to, czym się mota wełnę); *motovíduo*.

W Malborskiem (Gór, s. 69) **-owidło** zanotowano w jednym wyrazie zapożyczonym z innych gwar - *motowidło*. W gwarze wsi Rachanie (Mal, s. 68) zapisano go także tylko w tym jednym odczasownikowym derywacie. W gwarze Domaniewka (Szym, s. 172) zanotowano go w dwóch rzeczownikach. Derywaty umieszczono jednak w grupie rzeczowników z przyrostkiem **-dło**.

Formant **-ajło**

WYKON/EKSPR

odczasownikowa

strachajło: strachać się (ten, kto się ciągle stracha 'boi się'); *straχajilo*.

Jest to raczej wyraz używany przez młode pokolenie, podobnie czasownik *strachać się*. W *Gramatyce...* (Gram, s. 400) formant **-ajło** zapisano w odczasownikowych nazwach subiektów czynności. Na gruncie polskim nie jest produktywny. H. Gaertner i J. Łoś zwracają uwagę na fakt występowania wyrazów z tym przyrostkiem na pograniczu polsko-litewskim¹²⁸. W gwarze wsi Rachanie (Mal, s. 23) zanotowano dwa rzeczowniki: jeden odczasownikowy, drugi motywowany jednostronnie.

Formant **-ała**

WYKON/EKSPR

odczasownikowe

babrała: babrać się 'jeść wolno, niekulturalnie' (złośliwie o kimś, kto się babrze przy jedzeniu); *babraŭa byŭ v roboće*; drzemała: drzemać (żartobliwie o kimś, kto lubi drzemać); *džemaŭa... džymoŭ by tylko caŭemi popoŭudniami*; glamzała: glamzać 'jeść od niechcenia' (złośliwie o kimś, kto glamrze); *tako glamzaŭa*; ględała: ględzić 'mówić dużo i bez sensu' (złośliwie o kimś, kto ględzi); *stary glendaŭa*; gwizdała: gwizdać (żartobliwie o kimś, kto lubi gwizdać); *g'vizdaŭa tak go pšezyvali*; jąkała: jąkać się (złośliwie o kimś, kto się jąka); *įqⁿkaŭa z namy choŭuŭ do klasy*; pytała: pytać (ironicznie o kimś, kto ciągle tylko się pyta o coś); *tako pytaŭa... a za co, a kumu*; urzędowała: urzędować (złośliwie o kimś, kto urzęduje 'pracuje w urzędzie'); *pod kravatem choŭi do pracy ... tako užendaŭa*. Mamy tu do czynienia z ciekawymi przypadkami substantywizacji osobowej formy

¹²⁸ H. Gaertner, *Gramatyka...*, op. cit., s. 278; J. Łoś, *Gramatyka polska*, cz. 2, *Słowotwórstwo*, Lwów-Warszawa-Kraków 1925, s. 47.

czasownika. W *Gramatyce...* (Gram, s. 400) formant **-ała** zanotowano w odczasownikowej nazwie subiekta czynności. T. Malec (Mał, s. 25) zapisuje tylko jeden derywat, mający charakter przezwiska. Stwierdza nieproduktywność **-ała** w gwarze wsi Rachanie. M. Szymczak (Szym, s. 171) notuje kilka odczasownikowych derywatów.

W gwarze Proboszczewic **-ała** jest formatem produktywnym w tworzeniu odczasownikowych nazw wykonawców czynności nacechowanych ekspresywnie. Według W. Cyran¹²⁹, produktywność tego formantu w gwarach jest istotnym czynnikiem odróżniającym je od polszczyzny ogólnej.

Formant -oły

WYTW

odczasownikowa

gryzmoły: gryzmać (efekt tego, że się gryzma, a nie pisze); *take tamuŕ gryzmouy ńe pisańe*.

Formant **-oły** notowany jest w *Gramatyce...* (Gram, s. 409) w nazwach odczasownikowych wytworów czynności.

Formant -uła

WYKON/EKSPR

odczasownikowa

gadała: gadać (żartobliwie o kimś, kto lubi gadać); *gaduła*.

W *Gramatyce...* (Gram, s. 400) formant **-uła** zapisano w odczasownikowych nazwach subiektów czynności. W gwarze wsi Rachanie (Mał, s. 73) tworzy jedną nazwę odczasownikową nacechowaną ekspresywnie oraz dwie jednostronnie motywowane. W gwarze Domaniewka (Szym, s. 171) derywuje trzy rzeczowniki.

Formanty z podstawowym -m-

Formant -omy

Derywat, który uległ substantywizacji

ATTRYB

odczasownikowy

znajomy: znać (ktoś, kogo znamy); *spotkaŕ pevńe znaŕomygo ńi polas na vutke... piŕusy to ńe fŕysytkę znaŕom, tylko na gembe se ńeden z druŕim popaťsy... Pańi*.

¹²⁹ W. Cyran, *Tendencje...*, op. cit., s. 79.

Formant -ym

POKREW

odrzeczownikowa

ojczym: ojciec (przybrany ojciec); *oičym*.

W gwarze wsi Rachanie (Mał, s. 76) określa się przyrostek **-ym** jako nieproduktywny. Zapisano go w nazwie *ojczym*, również w *Słowotwórstwie...* (Słow, s. 225) i określono jako formant jednostkowy.

Sufiks -izm

Przyrostek **-izm** jest obcego pochodzenia¹³⁰. Występuje w łacinie i grece, a do gwary przedostał się z języka ogólnopolskiego. W gwarze Proboszczewic zanotowano tylko jeden derywat - katechizm; *zdać kateχizm*. W *Gramatyce...* (Gram, s. 450) zapisano go w nazwach odrzeczownikowych abstrakcyjnych – nazwy doktryn. T. Malec (Mał, s. 52) zwraca uwagę, że w opracowaniach gwarowych zwykle nie wymienia się tego przyrostka, co sam jednak czyni. Zapisał osiem derywatów, które zaklasyfikował do dwóch kręgów semantycznych: nazw idei i nazw chorób. W gwarze Domaniewka (Szym, s. 179) także wskazano kilka derywatów.

Formanty z podstawowym -n-

Formant -na

CZYN

odrzeczownikowa

sanna: sanie (jazda saniami); *dobra sanna*.

POKREW

odrzeczownikowe

stryjna: stryj (żona stryja); *stryjna*; wujna: wuj (żona wuja); *vujna*.

Formant **-na** wymieniono w *Słowotwórstwie...* (Słow, s. 225, 247) w nazwach starych, często o zatartym dziś związku motywacji. Jego zasadniczą funkcją jest tworzenie nazw żeńskich, rzadziej odczasownikowych nazw czynności. Wskazano też na rzeczowniki będące rezultatem substantywizacji przymiotników. W gwarze wsi Rachanie (Mał, s. 58) zapisano go tylko w jednym rzeczowniku.

¹³⁰ J. Morawski, *Polono – Romanica. Sufiksy -ista, -izm, -izować*, *Slavia Occidentalis*, t. 15, 1936, s. 16-29.

Formant -ówna

POKREW (nazwy własne)

odrzeczownikowe

Budnikówna: Budnicki (córka Budnickiego); *Budńikuvna*; Duchewiczówna: Duchewicz (córka Duchewicza); *Duŭeŭičuvna*; Kikolówna: Kikolski (córka Kikolskiego); *Kikolu-vna*;

POKREW (nazwy pospolite)

odrzeczownikowe

kowalówna: kowal (córka kowala); *kovaluvna*; stolarzówna: stolarz (córka stolarza); *stola-żuvna*; szewcówna: szewc (córka szewca); *šefcuvna*.

W *Gramatyce...* (Gram, s. 445) formant **-ówna** został zapisany w nazwach odrzeczownikowych pokrewieństwa. M. Szymczak (Szym, s. 192) także zapisuje go w nazwach odrzeczownikowych żeńskich pokrewieństwa.

W gwarze Proboszczewic formant **-ówna** zaczyna konkurować z formantem **-anka** w tworzeniu nazw pokrewieństwa.

Formant -uchna

ATTRYB/EKSPR

wyrazy dźwiękonaśladowcze

cipuchna: cip (żartobliwe określenie kurczaczka); *ćipuchna*; tasiuchna: taś (pieszczotliwe określenie kaczuski); *taśuchny*.

EKSPR

odliczebnikowa

setuchna: sto (pieszczotliwie - pojemnik, w którym się mieści sto gram wódki); *to byu-a butelečka... kedyś luŭe nie byli take bogate... to ĵak kupili nie ćfartke to tu setuchne*;

odrzeczownikowe

buziuchna: buzia (pieszczotliwie buzia); *buŭuchna zuota*; córuचना: córka (pieszczotliwie córka); *curuchna... ĵak curka dobra moŭna tak povieŭić*; dupuchna: dupa (pieszczotliwie dupa dziecka); *dupuchna še začervieńiua*; laluchna: lala (pieszczotliwie lala); *laluchna... kto tam myślał o tem*; nóŭuchna: noga (pieszczotliwie noga); *nuŭuchny zmarzuy*.

W *Gramatyce...* (Gram, s. 429) formant **-uchna** został zapisany w odrzeczownikowych nazwach ekspresywnych. W Malborskiem (GórRz II, s. 74) zalicza się go do mniej produktywnych formantów deminutywnych. Zapisano go w jednym derywacie hipokorystycznym. W gwarze Domaniewka (Szym, s. 154) tworzy formacje deminutywne przede wszystkim od rzeczowników rodzaju żeńskiego, w połączeniu z rzeczownikami męskimi zanotowano tylko dwie formacje. Obie mają charakter przydomków.

Formant -ne**CZYN****odczasownikowa**

poczęsne: poczęstować (to, że zaprasza się kogoś, aby go poczęstować); *po roboće gospodyni prosiła na počesne*. Derywat ten wydaje się być od początku pomyślany jako rzeczownik.

Derywat o zatartym związku motywacji

okrężne ‘dożynki’: okrążyć; *okrężne... a tak šfentovauo še ras tu... ras tam*.

R. Grzegorzczkova w pracy *Słowotwórstwo...* (Słow, s. 247-248) podaje kilka naście derywatów formantem **-ne**, wiele z nich jest już dzisiaj historyzmami, np. nazwy opłat i danin. Jest on nieproduktywnym formantem. Współcześnie pełni tę samą funkcję. Są to nazwy odrzeczownikowe lub odczasownikowe. W gwarze Proboszczewic tego typu nazwy tworzone są formantem **-owe**, np. *placowe*. Genetycznie są to przymiotniki substantywizowane.

Formant -ny**ATTRYB****odrzeczownikowa**

chrzestny: chrzest (ten, kto podaje dziecko do chrztu); *kšesny*.

Rzeczownikowość formantu **-ny** w powyższym derywacie wydaje się być wtórna, genetycznie jest to przymiotnik substantywizowany.

R. Grzegorzczkova w pracy *Słowotwórstwo...* (Słow, s. 246-247) wyodrębnia formant **-ny** w kilkunastu starych nazwach osobowych derywowanych od rzeczowników, czasowników i wyrażen przyimkowych. Genetycznie są to przymiotniki substantywizowane.

Formant -in**MIESZK****odrzeczownikowa**

Litwin: Litwa (mieszkaniec Litwy); *Litf'in*.

W *Gramatyce...* (Gram, s. 438, 442, 444) formant **-in** zapisano w nazwach odrzeczownikowych subiektów odmiejskowych – typ nieproduktywny, całości złożonych z części, części całości i elementów zbiorów.

Formant **-anin**

ATTRYB

odrzeczownikowe

dominikanin: Dominik (zakonnicy św. Dominika); *dumińnikańin*; franciszkanin: Franciszek (zakonnicy św. Franciszek); *frańciškańin*.

MIESZK/SYNG

odrzeczownikowa

parafianin: parafia (mieszkaniec parafii); *parafiańin*.

W *Gramatyce...* (Gram, s. 438, 440, 441) formant **-anin** zapisano w nazwach odrzeczownikowych mieszkańców/syngulatywnych – typ bardzo produktywny, uczestników zdarzeń, zwolenników. W gwarach malborskich (GórRz II, s. 67) zalicza się ten formant do mniej produktywnych. Tworzy odrzeczownikowe nazwy narodowościowe, zakonników, wyznawców. Ponadto w malborskim **-anin** może ulegać stałemu lub fakultatywnemu skróceniu do **-an**. W gwarze Proboszczewic nie wykorzystuje się formantu **-anin** do tworzenia nazw mieszkańców, w tej funkcji niezaprzeczalnie dominuje **-ak**. Jest to formant nieproduktywny.

Formant **-ina/yna**¹³¹

ATTRYB

odliczebnikowa

dziesięcina: dziesięć (podatek od dziesiątej części zbioru, dawniej zbierany przez kościół); ...*ĩ žēšēńciny košćouoŭi vjērńe oddavaŭ* – zdanie kończące niegdyś modlitwę.

odprzymiotnikowe

kaczyna: kacze/kaczka (mięso kacze); *kačyna*; kurzyna: kurze/kura (mięso kurze); *kužyna*; rentowina: rentowe (mięso rentowe); *voŭovina, abo rentovina ĵak davnĩ*; wieprzowina: wieprzowe (mięso wieprzowe); *vjēpšovina*; wołowina: wołowe (mięso wołowe); *voŭovina, abo rentovina ĵak davnĩ*;

odprzymiotnikowe

czarnina: czarna (czarna zupa zaprawiana krwią); *čarnina*; makowina: makowa (słoma makowa); *makoŭiny*; nowina: nowy (nowe pole po wykarczowanym lesie); *noŭina... nove pole* – wyraz znany biernie; ozimina: ozime (zboże ozime); *ožińiny ŭadħe vžeŭy*; zielenina: zielony (niedojrzały, zielony owoc lub zielone części pietruszki, szczypiorku); *a maŭo to še muŭi žēćakum coby ty želeńiny ě ĵaduy*; *muŭ ĵuop to lubi dužo želeńiny v rosolē*;

¹³¹ Na temat kształtowania się współcześnie funkcji znaczeniowych sufiksu **-ina** na tle stanu prasłowiańskiego i staro-cerkiewno-słowiańskiego pisała R. Grzegorzczkova w artykule, *Kształtowanie się funkcji znaczeniowych sufiksu -ina*, Biuletyn Polskiego Towarzystwa Językoznawczego, z. 20, 1961, s. 163-173.

odrzeczownikowe

buczyna: buk (drzewo z buka); bučyna; dębina: dąb (drzewo z dębu); dymbina; grabina: grab (drzewo z grabu); grabina; jodlina: jodła (drzewo z jodły); jodlina; sośnina: sosna (drzewo lub gałęzie sosny); *sośninu še paliuo f kože*; śliwina: śliwa (drzewo ze śliwy); *ślivina*; wierzbin: wierzba (drzewo z wierzby); *vježbina*;

odrzeczownikowe (nazwy mięs)

baranina: baran (mięso z barana); *barašina*; kaczyna: kaczka/kacze (mięso z kaczki); *kačyna beňže na "obiāt*; konina: koń (mięso z konia); *košina*; kurzyna: kura/kurze (mięso z kury); *kužyna*; świnina: świnia (mięso ze świni); *šfynina*;

odrzeczownikowa

pierzyna: pierze (poszewka, w której jest pierze); ...*iak še pouožyujem pot pježyne*.

ATTRYB/EKSPR**odrzeczownikowa**

pocziwina: pocziwy (ten, kto jest bardzo pocziwy); *taka počičivina... muży ne skšyvži*.

CZYN/EKSPR**odrzeczownikowe**

babranina: babranie/babrać się (żmudna, brudna praca, polegająca na babraniu się w czymś); *taka tam babrašina ne robota*; kopanina: kopanie (byłe jakie kopanie ziemi); *kopašina*; krzątana: krzątanie/krzątać się (krzątanie się w pośpiechu); *pšedveselna kšuntašina*.

DEM/EKSPR**odrzeczownikowa**

chałupina: chałupa (stara, mała chałupa); *f taki stary χaupuine mneška*; chłopina: chłop (mały, zabiedzony chłop); *χuopina... taki malutki, pšygarbžuny...*; krzewina: krzew (małe, byłe jakie krzewy); *kševiny*; psina: pies (mały pies); *pšina... to iuš muši być mauy pšesek*.

EKSPR**odrzeczownikowe**

babina: baba (z politowniem o starszej kobiecie, babie); *tako bašina stara, l'ixa*; chuścina: chustka (zniszczona chustka); *χuščina tako stara*; fartuszyna: fartuch (lichy fartuch); *lixa fartušyna*; łączyzna: łąka (licha łąka); *lixa uončyna*; kielbasina: kielbasa (niezbyt smaczna kielbasa); *dobže byuo iak še kužiūo taku zvykuu keubasine*; kobiecina: kobieta (z politowaniem o kalekiej kobiecie); *ledvo co χoži kobječina o kulaχ*; koszulina: koszula (zniszczona koszula); *stara, lixa košulina*; sukienczyna: sukienka (stara sukienka); *sukenčyna... stara, sχožuna sukenka*; szkapina: szkapia (stara szkapia); *taku staru škašine*; wierzbin: wierzba (stara wierzba); *vježbina*;

MIEJSC**odprzymiotnikowe**

łysina: łysy (łyse miejsce na głowie); uysina; głębina: głęboki (miejsce głębokie); guembina;

odrzeczownikowa

dolina: dół (miejsce w dole); *dolina*.

MIEJSC/ZBIOR**odprzymiotnikowe**

brzezina: brzozowy (las brzozowy); *znaloz^uem v bžezi^{ne}*; buczyna: bukowy (las bukowy); bučyna; dębina: dębowy (las dębowy); *pšećinke v dymbi^{ne}*; jodlina: jodłowy (las jodłowy); *jodlina*; olszyna: olszowy (las olszowy); *olšyna*; sośnina: sosna (las sosnowy); *sośnina*.

POKREW**odrzeczownikowa**

organiścina: organista (żona organisty); *^uorganiścina*.

WYTW**odczasownikowe**

bździna: bździć (to, co powstaje, kiedy się bździ); *bžžiny pušćać...*; redlina: redlić (to, co powstaje, jak się redli ziemię); *redlina*;

odmiesłowowa

siekanina¹³²: siekany (siekana pietruszka, szczypiorek); *dužo šekańiny do rosouku*;

odrzeczownikowe

mydlina: mydło (to, co powstaje z mydła); *namačauo se v mydlinaχ*; pajęczyna: pająk (to, co wytwarza pająk); *pajencyne i χlip... na rane*.

ŻEŃSK**odrzeczownikowa**

sędzina: sędzia (kobieta sędzia); *seńžina*.

W gwarze Proboszczewic poza tą jedną wyżej wymienioną formacją słowotwórczą, która pochodzi z języka ogólnopolskiego, nie używa się tego formantu do tworzenia nazw żeńskich¹³³.

¹³² Tego typu przykłady, które w *Gramatyce...* (Gram) zaliczane są do nazw obiektów, w innych opracowaniach, np. *Słowotwórstwie...* (Słow) określane są jako nazwy rezultatu.

¹³³ Na wycofywanie się -ina z tej funkcji zwrócił uwagę B. Kreja, *Słowotwórstwo nazw żeńskich...*, op. cit. – wg autora artykułu spowodowane to zostało zwiększeniem produktywności tego sufiksu w funkcji ekspresywnej.

Formant **-ina** w funkcji strukturalnej

karpina: karpa (inaczej karpa); karpina; skorupina: skorupa; skarupina.

W *Gramatyce...* (Gram, s. 409, 411, 420, 423, 428, 445, 446) formant **-ina** zapisano w nazwach odrzeczownikowych ekspresywnych, odsubiektywnych rezultatów, żeńskich, genetycznych (mięś), pokrewieństwa – dziś ta kategoria wychodzi w polszczyźnie ogólnej z użycia, natomiast nadal jest popularna w gwarach; odprzymiotnikowych atrybutywnych; odczasownikowych środków czynności, wytworów (w tym opracowaniu derywaty tego typu zaliczono do nazw miejsc). Formant **-ina** H. Górniewicz (GórRz II, s. 54-56) określa jako mniej produktywny i jakkolwiek wskazuje na różne kategorie słowotwórcze, stwierdza, że wszystkie można sprowadzić do szeroko pojętej kategorii zbiorowości. Zapisuje odrzeczownikowe nazwy drzew, krzaków, rzadziej roślin (wiele tych nazw ma obecnie zatarty związek motywacji, **-ina** raczej pełni tam funkcję strukturalną); nazwy lasów oraz nazwy terenowe; odprzymiotnikowe, odrzeczownikowe nazwy materiałowe; odczasownikowe, odrzeczownikowe, odimiesłowowe nazwy wytworu; odczasownikowe nazwy czynności i stanów; odprzymiotnikowe, odimiesłowowe, odrzeczownikowe nazwy części ciała (miejsce); odrzeczownikowe, odczasownikowe nazwy zbiorowości; występuje też jako formant o pierwotnym charakterze deminutywnym lub ogólnie substancywizujący przymiotniki. W gwarze wsi Rachanie (Mał, s. 44-46) **-ina** zaliczony został do produktywnych przyrostków. Tworzy odrzeczownikowe nazwy żeńskie, styczości. Niektóre z tych nazw usamodzielniają się i wtedy przestają być nazwami styczości, a stają się nazwami rodzajowymi, np. sędzina - kiedyś ‘żona sędziego’ - dziś ‘ta, która jest sędzią’. Wydziela się także nazwy odrzeczownikowe zbiorów oraz grupę rzeczowników silnie nacechowanych ekspresywnie, wyrażających stosunek pewnego politowania. Zapisano także kilka nazw tożsamościowych, które najczęściej są motywowane jednostronnie oraz dwie formacje nomen proprium mające charakter przezwiskowy. Spośród odczasownikowych: podmiotowe nazwy narzędzi; odprzymiotnikowych: podmiotowe nazwy atrybutywne oraz orzeczeniowe. W gwarze Domaniewka (Szym, s. 175-176) wystąpił w historycznych deminutiwach lub wyrazach nacechowanych dodatnim zabarwieniem uczuciowym, obecnie mają odcień współczucia, politowania lub pogardliwej wyrozumiałości. Zapisano też kilka derywatów od rzeczowników zakończonych na **-anie**, określających czynności wykonywane bezładnie, bezcelowo. Są to formacje orzeczeniowe. Niektóre z nich uległy wtórnym konkretyzacji. Odrębną grupę stanowią rzeczowniki materiałowe, niektóre z nich mają znaczenie zbiorowe bądź syngulatywne. Są też nazwy gatunków mięsa oraz spora grupa rzeczowników odprzymiotnikowych, odczasownikowych, odrzeczownikowych, dla których nie określono kategorii słowotwórczej. Odrębną grupę stanowią żeńskie nazwy własne określające stopień pokrewieństwa.

W gwarze Proboszczewic jest to produktywny formant, szczególnie w tworzeniu nazw atrybutywnych, ekspresywnych nieco mniej lokatywnych/zbiorowych.

Formant **-(al)ina**

WYKON/EKSPR

odczasownikowa

mądralina: mądrzyć się (ten, kto się mądrzy); *mondralina*.

Formant **-(an)ina**

CZYN/EKSPR

odczasownikowe

babranina: babrać się/babranie ‘źle wykonywać coś’ (to, że ktoś się babrze); *babrańina... a nie robota*; gadańina: gadać (to, że ktoś dużo gada bez sensu); *tako tam bapska gadańina*; gderanina: gderać ‘narzekać’ (to, że ktoś ciągle gdera); *bapska gderanina*; gmeranina: gmerać ‘robić coś wolno’ (to, że ktoś się gmera w pracy); *gmyrańina*; krzątanina: krzątać się/krzątanie (to, że ludzie się krzątają w pośpiechu); *kšuntańina*; szarpanina: szarpać się (awantura, podczas której ludzie się szarpiają); *na zabawie... šarpańina*.

W tych formacjach słowotwórczych dostrzega się różne motywacje: odczasownikową, odrzeczownikową, czasem odmiesłowową. Wyjaśniałoby to wątpliwości, jakie w opracowaniach polszczyzny ogólnej (Gram, Słów) rodzi analiza słowotwórcza tego typu derywatów¹³⁴.

W *Gramatyce...* (Gram, s. 397, 406, 429) formant **-anina** zapisano w nazwach odczasownikowych obiektów czynności, czynności – typ bardzo produktywny – niektóre z nazw czynności są nacechowane ekspresywnie. O jego produktywności w tworzeniu nazw czynności (wykonywanych bezładnie) pisze też H. Satkiewicz (Sat, s. 77). W gwarze wsi Rachanie (Mał, s. 27) tworzy formacje odczasownikowe orzeczeniowe – nazwy czynności nacechowane ekspresywnie oraz jeden derywat, który uległ konkretyzacji. W gwarach malborskich (GórRz II, s. 54-56) i Domaniewka (Szym, s. 175-176) także pojawiają się derywaty tego typu, ale wydziela się w nich formant **-ina**.

W gwarze Proboszczewic jest to produktywny formant w nazwach odczasownikowych czynności wykonywanych bezładnie.

¹³⁴ Różne stanowiska przytacza B. Kreja w artykule, *O formacjach -an(ina) typu bieranina i typu mieszanina*, [w:] *Studia z polskiego słowotwórstwa*, Gdańsk 1996, s. 105-127.

Formant **-iny****CZYN**

odczasownikowe (nazwy uroczystości i związane z nimi zwyczaje)

chrzciny: chrzcic (uroczystość, na której chrzci się dzieci); kšćiny; oczepiny: oczepiać (uroczystość, na której oczepia się pannę młodą); *“očeřiny po dvunasty*; ogłędziny: ogłądać (wizyta u rodziny przyszłej panny młodej); *ogleňžiny... ĺak rožina mŭodygo pšyŷežžā do pšyšuej mŭodej*; poprawiny: poprawiać (ponowienie uroczystości); *pošli na poprāviny*; przenosiny: przenosić (to, że się przenosi młodą i jej rzeczy do domu młodego); *po veselu i poprāvinax byŷy pšenošiny*; przeprosiny: przepraszać (to, że ktoś kogoś przeprasza); *pšeprošiny*; przeprowadziny: przeprowadzać się (to, że ktoś się przeprowadza); *pšeprovažiny... ĺak ĺiže do męža a pšeprovačka ĺak ktoš še do novygo domu pšeprovaža*; rozmówiny: rozmawiać (to, że ktoś z kimś rozmawia); *z matku zařše mŭau rozmŭŷiny... po vutce*; sprowadziny: sprowadzać się (to, że ktoś się sprowadza na nowe miejsce); *sprovažiny na vješ*; zaręczyny: zaręczać się (uroczystość, na której młodzi ludzie zaręczają się); *zarenčyny*; zmówiny: zmawiać się (rodzice młodych zmawiają się co do ślubu); *zmuŷiny*; zwiedziny: zwiedzić się ‘dowiedzieć się’ (to, żeby się czegoś zwiedzić); *čotka ĺuš leći na zvježiny... čeguš še zvježić*.

WYTW**odrzeczownikowa**

szumowiny: szumowanie (to, co odcedza się przy szumowaniu); *šumŭŷiny zebrać*.

Formant -iny w funkcji strukturalnej

łęciny: łęty (inaczej łęty); *ueńčiny*; plewiny: plewy (inaczej plewy); *pleŷiny*; pyżyny: pyż ‘popiół ze słomy’; *pyžyny še vymŭetaŭo takim pumŭetŭem*.

Według W. Cyrana¹³⁵, występowanie derywatów tautologicznych świadczy o produktywności formantu. W *Gramatyce...* (Gram, s. 395) formant **-iny** zapisano w odczasownikowych nazwach czynności oraz wytworu. W gwarach malborskich (GórRz II, s. 56) **-iny** należy do mniej produktywnych formantów. Tworzy odczasownikowe nazwy uroczystości rodzinnych; odrzeczownikowe, odprzymiotnikowe nazwy naci i krzewów. W gwarze Proboszczewic, poza wyrazem *łęciny* brak określeń notowanych przez H. Górnowicza typu: *jagodziny*, *borowiny*, *bulwiny*. W gwarze Domaniewka (Szym, s. 175) zapisano sporą liczbę nazw obrzędów rodzinnych oraz innych, o luźnym znaczeniu semantycznym. Wszystkie mają tylko liczbę mnogą. W gwarze wsi Rachanie (Mal, s. 46) przyrostek ten traktowany jest jako wariant formantu **-ina**, zapisano go w orzeczeniowych nazwach czynności i stanu.

¹³⁵ W. Cyran, *Tendencje...*, op. cit., s. 100.

W gwarze Proboszczewic formant **-iny** wykazuje się produktywnością w tworzeniu nazw czynności. W. Cyran¹³⁶ wskazując na produktywność tego formantu w gwarach stwierdza, że jest to jeden z czynników odróżniających je od polszczyzny ogólnej.

Formant **-owiny**, pluralia tantum

ATTRYB

odrzeczownikowe

bunowiny: bun ‘bób’ (odpadki z bunu); bunoviny; grochowiny: groch (strąki grochu); grochoviny.

Formant **-owiny** w funkcji strukturalnej

pyżowiny: pyż (popiół ze słomy); pyżoviny *vygarnyuo še do čysta*.

R. Grzegorzczukowa w pracy *Słowotwórstwo...* (Słow, s. 239) zapisuje formant **-owina**, bardzo często w tych samych derywatach, które derywuje przyrostek **-ina**, ponieważ mogą one mieć podwójną motywację. Ich funkcje pokrywają się. Formant **-owina** nie tworzy tylko nazw żeńskich. W tym opracowaniu nie wydzielono **-owina**, lecz **-owiny**, ponieważ powyższe derywaty mają tylko liczbę mnogą. H. Górnowicz (GórRz II, s. 56) i M. Szymczak (Szym, s. 176) notują **-owina**.

Formant **-on**

NARZ

odczasownikowa

mlon: mielić (kamień, który mieli); *mlon*.

R. Grzegorzczukowa w pracy *Słowotwórstwo...* (Słow, s. 240-241) notuje formant **-on** tylko w derywatach odrzeczownikowych. Jest on pochodzenia obcego i został wyabsorbowany z takich wyrazów, jak *bataillon* (francuski) i *mascarone* (włoski).

Formant **-iszon**

WYKON/EKSPR

odczasownikowa

kurwiszon: kurwić się (osoba, która się kurwi); *kurvišon*.

Formant **-iszon** wymienia się w *Słowotwórstwie...* (Słow, s. 241) w dwóch nazwach ekspresywnych. Genetycznie jest to formant obcy, wyodrębniony z francuskich ekspresiwów typu *capuchon* (pol. kapiszon).

¹³⁶ W. Cyran, *Tendencje...*, op. cit., s. 67.

Formant -one**MIEJSC****odczasownikowa**

omylone: omylić (kawałek pola, którego ktoś przez nieuwagę nie zaorał); *"omylune pozostawiają na polu.* – derywat będący rezultatem substantywizacji.

Formant -un¹³⁷**AUGM****odrzeczownikowa**

wieprzun: wieprzek (duży wieprzek); *więpšun* (pokazuje) *taŕi kurna įego uolek.*

AUGM/EKSPR**odrzeczownikowe**

cycun: cycek (wielki cycek); *cycuny to ċi take mŕaŕa... a mleka Ħi kropelki*; wieprzun: wieprzek (złośliwie określenie kogoś dużego, kto spał się jak wieprzek); *więpšuny vypašune na cuży kšyvžę.*

ATTRYB/EKSPR**odprzymiotnikowe**

kraczun: kraczaty (złośliwie o kimś, kto ma kraczate nogi); *kračun na ņu vouali, noĝi v matke take kračate*; krzywun: krzywy (rubasznie o krzywym kawałku drewna); *kšyvun*; ślepun: ślepy (złośliwie - ktoś ślepy 'w tym przypadku, chodzi o kogoś, kto widzi, ale czegoś nie zauważył'); *ty ślepuŕie, gžę... no gžę ... Ħe zauvažyŕ ċeguš... tak to vŕiži*;

odprzysłówkowa

koślun: koślawo (złośliwie o kimś, kto koślawo chodzi); *košlun... košlavo xoži*;

odrzeczownikowe

cycun: cycek (żartobliwie o dziecku, które w znaczeniu przenośnym 'trzyma się matczy-nego cycka'); *mamušiny cycun* lub (żartobliwie o dziecku, które lubi ssać cycka 'smoka'); *cycun*; gilun: gil (przenośne określenie kogoś młodego, kto ma jeszcze gile pod nosem); *ty gilunię*; szczerbun: szczerba, wyraz znany, ale częściej używa się słowa przepusta (ironicznie o kimś, kto ma szczerbę między zębami); *ščerbun... taku ma pšepuste... ščerbe*; zezun: zez (złośliwie o kimś, kto ma zeza); *zezun.*

EKSPR**odrzeczownikowa**

szmajun: szmaja (bardziej złośliwie szmaja); *šmajun.*

¹³⁷ K. Tekielewski, *Z problemów polszczyzny wileńskiej*, (rzeczownikowe formacje augmentatywne, [w:] *Język-teoria-dydaktyka. Materiały V Konferencji Młodych Językoznawców-Dydaktyków*, Kielce 1982, s. 211-218. Autor pisze o szczególnej żywotności sufiksu **-un** w gwarach wileńskich, obok takich sufiksów jak **-uć**, **-iszcze**.

WYKON/EKSPR**odczasownikowe**

bździun: bździć ‘puszczać wiatry’(ten, kto bździ); bźżun; chochlun: chochlować ‘mówić szybko niewyraźnie’(ten, kto chochluje); χoχlun... ..*dužo χoχluje a pożytku s tygo ni ma*; spaślun: spaść się (rubasznie o tłustej świni); spaślun... *spasua še na servatce*; szczun: szczać (dziecko, które ciągle szczy); ščun... *ze tšy lata mīau i i ne vouau šiku*; ścibun: ścibolić (ten, co ściboli); *taku robote naigoršy ścibun či zrobi*; zochlun: zochlować ‘mówić coś głośno, obraźliwie’(ten, kto dużo zochluje); žoχlun... *co čungle by ieno morde piuovou... žoχlovou*.

W *Gramatyce*... (Gram, s. 400) formant **-un** zapisano w odczasownikowych nazwach subiektów czynności, nie wspomina się jednak o nacechowaniu ekspresywnym niektórych z nich¹³⁸. H. Górniewicz w gwarach malborskich (GórRz II, s. 67) stwierdza występowanie sufiksu **-Yn** i **-ān** w rzeczownikach męskich tworzonych od żeńskich. Umieszcza go w grupie mniej produktywnych przyrostków. W gwarze wsi Rachanie (Mał, s. 73) **-un** nie jest produktywny. Wystąpił w zasadzie tylko w wyrazach jednostronnie motywowanych. A. Kowalska¹³⁹ formant **-un** zapisuje w nazwach nosicieli cech od różnych podstaw (więcej tych nazw zarejestrowano przy wschodniej granicy).

W gwarze Proboszczewic formant **-un** jest produktywny w tworzeniu nazw atrybutywnych i wykonawców czynności nacechowanych ekspresywnie.

Formant -izna/yzna**ABSTR/EKSPR****odimiesłowowa**

zgnilizna: zgniły (nieprzyjemny, zgniły zapach); *čuć zgniliznu*;

odprzymiotnikowe

cienizna: cienki (coś bardzo cienkiego); *ceńizna... baržo cénke...*; drożyzna drogi (coś bardzo drogiego); *drożyzna f sklepaχ*; twardizna: twardy (coś bardzo twardego); *tfarżizna... mocno tfarde*.

ATTRYB**odprzymiotnikowe**

gotowizna: gotowy (coś gotowego); *peyno Zyduf zięχauo še z gotoviznu, butamy*; pańszczyzna: pański (odrabianie na pańskim); *pańščyzna... odrupka na pańskim*.

¹³⁸ Wskazuje się jednak na tę funkcję w pracy *Słowotwórstwo*... (Słow).

¹³⁹ A. Kowalska, *Zróźnicowanie*..., op. cit., mapa 171.

ATTRYB/EKSPR**odprzymiotnikowe**

chudzizna: chudy (z politowaniem o kimś, kto jest chudy); *tako chużizna*; cienizna: cienki (bardzo cienki płaszcz); *ceńizna... gŕe to na źime*; surowizna: surowy (surowe ciasto); *taku surovizne do buži... vypluŕ to*; twardizna: twardy (bardzo twarde mięso); *taku tŕarżizne pogotovać tša*; zielenizna: zielona (niedojrzały, zielony owoc); *ńe ĩec ty źeleńizny*.

MIEJSC**odczasownikowa**

spuchlizna: spuchnąć (miejsce, które spuchło); *spuχlizna...dopiru po tšex dńaχ spuχlizna mu zešua*.

ZBIOR**odprzymiotnikowa**

starzyzna: stary (zbiór starych rzeczy); *χandlaš stažyznu*;

odrzeczownikowa

jałowizna: jałowka (kilkanaście jałówek); *navypšedavou ĩauovizny*.

Przyrostek **-izna/yzna** znany jest jedynie w językach słowiańskich, z różnym stopniem nasilenia produktywności¹⁴⁰. W przypadku gwar polskich wykazuje dużą produktywność na Kaszubach w zakresie apelatywów i terenach dawniejszego Księstwa Litewskiego w nazwach miejscowych. Jak widać na materiale, niektóre derywaty z grupy nazw abstrakcyjnych cech, w zależności od kontekstu, mogą być zaliczone do nazw nosicieli cech, czyli ulegają konkretyzacji. Natomiast w żadnym z opracowań, do których odniesiono wyniki badań z niniejszej rozprawy, nie zwrócono uwagi na ekspresywność niektórych form tworzonych formantem **-izna/yzna**¹⁴¹. O pewnym odcieniu niechęci nadawanym przez ów formant wspomina się w *Słowotwórstwie...* (Słow, s. 242).

W *Gramatyce...* (Gram, s. 406, 419, 442, 445) zanotowano nazwy odprzymiotnikowe atrybutywne i zbiorowe; nazwy odczasownikowe obiektów czynności; nazwy odrzeczownikowe genetyczne i zbiorowe. W gwarach malborskich (GórRz II, s. 57-58) **-izna/yzna** należy do mniej produktywnych formantów. Tworzy nazwy spadkowo-dzierżawcze odapelatywne oraz od nazwisk byłych właścicieli. Tego typu derywatów od nazwisk nie zanotowano w gwarze Proboszczewic. Ponadto tworzy odprzymiotnikowe, odimiesłowowe, odrzeczownikowe nazwy znamionujące oraz wystąpił w dawnych na-

¹⁴⁰ H. Safarewiczowa, *Nazwy miejscowe typu Mroczkowizna, Klimontowszczyzna*, Wrocław 1956, s. 7.

¹⁴¹ Wspomina o tym natomiast B. Kreja w artykule, *Produktywność przyrostka -izna we współczesnym języku polskim*, [w:] *Studia z polskiego słowotwórstwa*, Gdańsk 1996, s. 128-135. Według autora artykułu ekspresywna funkcja sufiksu wykształciła się prawdopodobnie w tych formacjach, w których ekspresywnie nacechowany był temat.

zwach zbiorowych dziś jednostkowych. W mowie mieszkańców Rachania (Mał, s. 53-55,) mimo że gwara znajduje się pod wpływem gwar ruskich, przyrostek **-izna** nie jest produktywny. Najwięcej zapisano nazw odprzymiotnikowych, trochę mniej odrzeczownikowych, a najmniej odczasownikowych. Spośród wyrazów odprzymiotnikowych są to formacje orzeczeniowe nomina essendi, używane zresztą sporadycznie. W niektórych wypadkach dochodzi do konkretyzacji tych formacji orzeczeniowych i wtedy stają się one podmiotowe, atrybutywne. Formacji odrzeczownikowych zapisano tylko dwie, a odczasownikową jedną. Wystąpiły też nazwy pól i lasów tworzone od nazwisk ich właścicieli, ale tego typu wyrazy używane są tylko przez najstarszych mieszkańców. W gwarze Domaniewka (Szym, s. 176-177) tworzy przede wszystkim formacje odprzymiotnikowe nomina essendi; rzadziej odrzeczownikowe i tylko jedną odczasownikową.

W gwarze Proboszczewic formant **-izna/yzna** jest dość produktywny w tworzeniu odprzymiotnikowych nazw abstrakcyjnych i atrybutywnych.

Formant **-ilizna**

ABSTR/EKSPR

odprzymiotnikowa

kwasilizna: kwaśny (coś bardzo kwaśnego); *kfašilizna*.

W gwarze wsi Rachanie (Mał, s. 44) zanotowano przyrostek **-ilizna** także w derywacie *kwasilizna*, w którym wskazuje się na odrzeczownikową podstawę, ewentualnie odprzymiotnikową. Derywat ten jest nacechowany ekspresywnie.

Formant **-owizna**

ATTRYB

odrzeczownikowa

łokciowizna: łokieć (materiał mierzony na łokcie); *uokćovizna... kedyš na uokće še m^{ie}žyuo*;

odrzeczownikowe (określenia spadków)

dziadowizna: dziadek (spadek, ziemia po dziadku); *žadovizna*; ojcowizna: ojciec (spadek, ziemia po ojcu); *naŋmuoťše na ^uoicoviznie zostaŋe*.

MIEJSC

odprzymiotnikowa

płaskowizna: płaski (miejsce płaskie); *p^uaskovizna... p^uasko jak na stole*.

W *Słowotwórstwie...* (Słow, s. 246) formant **-owizna** zapisano w odrzeczownikowych nazwach spadków, a także w kilku derywatach, które mają też motywację odprzymiotnikowe.

Formanty z podstawowym -ń-

Formant **-nia**¹⁴²

MIEJSC

odczasownikowe

stajnia: stać (pomieszczenie, gdzie stoją konie); stajńa; rzeźnia: rzezać, wyraz o nieco zatartym związku motywacji (miejsce, gdzie się rzeże zwierzęta); poŕieżłim do żeźni;

odrzeczownikowa

gorzelnia: gorzałka (zakład, gdzie wytwarza się gorzałkę); goźelńe byyy kedyś ślaŕćicuf;

NARZ

odczasownikowa

odkładnia: odkładać (to, co odkłada ziemię w pługu); otkuadńa.

W derywacie kuchnia: niem. die Küche; kuchńa., **-nia** pełni funkcję polszczącą.

W *Gramatyce...* (Gram, s. 395, 411, 413, 448) formant **-nia** zapisano w odrzeczownikowych i odczasownikowych nazwach miejsc; odczasownikowych nazwach czynności i środków czynności. H. Satkiewicz (Sat, s. 61) pisze o produktywności tego formantu i jego rozszerzonych postaciach **-alnia**, **-arnia**, **-ownia** w nazwach nomina loci. W Małborskiem (GórRz I, s. 50-51) tworzy nazwy miejsc od czasowników, rzeczowników, przymiotników imiesłowów i wyrażeń syntaktycznych; odczasownikowe nazwy narzędzi, wytworu; pełni funkcję strukturalną o luźnym znaczeniu realnym, neutralną i polszczącą. Należy zwrócić uwagę, że H. Górniewicz, idąc za przykładem J. Łosia i H. Gaertnera¹⁴³, wydziela formant **-nia** w derywatach typu *mleczarnia*, ponieważ za ich podstawy przyjmuje rzeczowniki będące określeniami nazw wykonawców czynności - *mleczarz*. Formant zaliczono do produktywnych. W gwarze wsi Rachanie (Mał, s. 58) zapisano formacje odrzeczownikowe, odczasownikowe podmiotowe, jedną orzeczeniową oraz kilka motywowanych jednostronnie. Przyrostek ten jest tu mało produktywny. W gwarze Domaniewka (Szym, s. 177-178) tworzy głównie nomina loci, czasem pełni funkcję strukturalną albo występuje w rzeczownikach zapożyczonych.

W gwarze Proboszczewic formant **-nia** jest dość produktywny w nazwach miejsc.

¹⁴² O funkcjach kategorialnych przyrostka **-nia** pisze E. Heba, *Rzeczowniki z formantem -nia*, Acta Universitatis Lodzianensis, Folia Linguistica 1, 1981, s. 19-26. Zwraca między innymi uwagę na produktywność tego przyrostka w tworzeniu nomina instrumenti i szansę ustalenia się jego specjalizacji w tej funkcji, ponieważ nie dubluje funkcji innych nomina instrumenti, ale nazywa urządzenia duże, samodzielne. Ponadto zauważa jego ustępowanie z funkcji wykładnika nazw miejsc.

¹⁴³ J. Łoś, *Gramatyka*, op. cit., s. 34, H. Gaertner, *Gramatyka...*, op. cit., s. 271.

Formant -alnia¹⁴⁴**MIEJSC****odczasownikowa**

sypialnia: sypiać (pomieszczenie, w którym się sypia); *sypialńa*;

odrzeczownikowa

drwalnia: drwa (pomieszczenie, w którym przechowuje się drwa); *drwalńa... może być, ale raćy šajerek*.

W *Gramatyce...* (Gram, s. 413) formant **-alnia** zapisano w odczasownikowych nazwach miejsc. W Malborskiem (GórRz I, s. 51) zanotowano dwa derywaty odczasownikowe z tym formantem, w gwarze Domaniewka (Szym, s. 178) trzy (bez wskazywania podstawy). T. Malec (Mał, s. 24) zapisuje go w odczasownikowych nazwach podmiotowych – nomina loci.

Formant -elnia**MIEJSC****odrzeczownikowa**

czytelnia: czytać (miejsce, gdzie się czyta książki); *čytelńa*.

Formant **-elnia** podaje się w *Słowotwórstwie...* (Słow, s. 256) w nazwach motywowanych przez czasowniki, w jednym przypadku przez przymiotnik. Są to nazwy narzędzi lub miejsc.

Formant -arnia**MIEJSC****odczasownikowe**

piekarnia: piec (pomieszczenie, gdzie się piecze pieczywo); *pšyvjēzli šfīžy χlebuš s pėkarńi*; suszarńia: suszyć (pomieszczenie, gdzie się suszy); *sušarńa na stryχu*;

odrzeczownikowe

gęsiarnia: gęś (budynek dla gęsi); *gęsarńa*; mleczarnia: mleko (pomieszczenie/miejsce, gdzie skupuje się mleko); *pojēχaua z mlekiem do mlečarńi*; olejarnia: olej (zakład, gdzie wytłacza się olej); *ięžžiuo še do ^uolejarni*; owczarnia: owce (pomieszczenie dla owiec); *^uofčarńa*; sieczkarnia: sieczka (pomieszczenie, gdzie się tnie sieczkę); *šečkarńa*; trupiarńia: trup, przenośne określenie na szpital (miejsce, gdzie przechowuje się trupy); *ńe puńde do ty trupiarńi*.

¹⁴⁴ Na temat sufiksu **-alnia** i jego produktywności w tej funkcji pisał B. Kreja, *Nazwy pomieszczeń na -(a)lnia w języku polskim*, „Język Polski”, t. 47, z. 3, s. 182-193.

NARZ**odczasownikowa**

wędzarnia: wędzić (to, w czym się wędzi); *wynżarnia*;

odrzeczownikowe

młockarnia: młocka (maszyna do młocki); *młockarnia*; sieczkarnia: sieczka (maszyna, która tnie sieczkę); *sečkarnia... do šečki*.

ZBIOR**odrzeczownikowe**

psiarnia: pies (dużo psów); *caŋu tu pšarnie nakarmić*.

Derywat o zatartym związku motywacji

spizarnia: wyraz o zatartym związku motywacji (miejsce, gdzie się przechowuje żywność); *špižarnia*.

W *Gramatyce...* (Gram, s. 413, 443, 447) formant **-arnia** zapisano w nazwach odczasownikowych i odrzeczownikowych miejsc; odrzeczownikowych zbioru. W gwarach malborskich (GórRz I, s. 51-52) zanotowano go w nazwach odrzeczownikowych miejsca i narzędzia. Umieszczono go w grupie formantów produktywnych. W gwarze wsi Rachanie (Mał, s. 29-30) derywuje nazwy odrzeczownikowe pomieszczeń; odczasownikowe podmiotowe nazwy narzędzi i pomieszczeń; odrzeczownikową zbioru oraz odczasownikowe orzeczeniowe. Przyrostek wykazuje się dużą produktywnością. W gwarze Domaniewka (Szym, s. 178-179) tworzy przed wszystkim nazwy odrzeczownikowe nomina loci, a tylko w dwóch przypadkach są to nazwy narzędzi. Formacje dewerbalne są nieliczne.

W gwarze Proboszczewic formant **-arnia** należy do dość produktywnych. Zdecydowanie mniej produktywnie w tej funkcji są formanty **-nia** i **-alnia**, czyli odwrotnie niż w polszczyźnie ogólnej, gdzie właśnie **-nia** jest najproduktywniejszy.

Formant -ownia**MIEJSC****odrzeczownikowe**

cukrownia: cukier (zakład, w którym wytwarza się cukier); *cukrovnie nie puacu*; zwirownia: żwir (miejsce, gdzie kopie się żwir); *žvirovňa tŋn duχ vyprovažuu te psy do žvirovni*.

W *Gramatyce...* (Gram, s. 448) formant **-ownia** zapisano w odrzeczownikowych nazwach miejsc. W gwarach wsi Rachanie (Mał, s. 69) i Domaniewek (Szym, s. 178) zanotowano go w kilku nazwach odrzeczownikowych miejsc.

Formant **-anie****CZYN****odczasownikowe**

bronowanie: bronować (to, że się bronuje); *bronowanie*; czekanie: czekać (to, że się czeka); *znužiyo me to čekańe*; grzanie: grzać (to, że się grzeje); *torfove gžańe*; kopanie: kopać (to, że się coś kopie); *kopańe žemńakuf*; kopkowanie: kopkować (to, że się kopkuje siano); *kopkovańe śana*; polewanie: polewać (to, że się polewa wodą); *žėćaki "od rana lataciju s śakafkamy na polevańe*; pozwanie: pozwać (to, że się kogoś pozywa); *mńau fuzje... a byyo pozvańe, že tśa oddać broń*; przyczynianie: przyczyniać (to że się przyczynia ciasto); *puźni pšyčyńańe časta*; rozpędzanie: rozpędzać 'sposób orania' (to, że rozpędza się ziemię); *na rospenžańe*; spanie: spać (to, że chce się spać); *zbjera mi śe na spańe*; sztukowanie: sztukować (to, że się sztukuje materiał); *štukovańe... ĵak tśa štukovać materijau*; wiązanie: wiązać (to, że się wiąże); *wjazańe snopkuf*; włókovanie: włókovać (to, że się włókuje); *po brunovańu... vjukovańe*;

odrzeczownikowa

talerzowanie: talerzówka 'plug' (oranie ziemi talerzówką); *po taležovańu... bronovańe*.

MIEJSC**odczasownikowe**

mieszkanie: mieszkać (pomieszczenie, w którym się mieszka); *mńeškańe*; spanie: spać (łóżko lub czasami bardziej ogólnie - miejsce, gdzie się śpi); *pšygotuĵ spańe*.

OBIEKT**odczasownikowe**

naddanie: naddać (to, co ktoś naddał); po co te naddańe; popijanie: popijać (to, co się popija); *čŷnstovali na veselaĵ popijańem, keuĵbasu*; smarowanie: smarować (to, czym się smaruje); *bes smarovańa... suĵy ĵlebuś z mleĵkem*.

W *Gramatyce...* (Gram, s. 393, 394, 400, 407, 409, 411, 413) formant **-anie** zapisałno w nazwach odczasownikowych wytworów, obiektów, subiektów i środków czynności, miejsc oraz wyjątkowo regularnie - czynności. W gwarze wsi Rachanie (Mał, s. 25-26) jest bardzo dużo nazw derywowanych tym przyrostkiem, określa się go jako bardzo produktywny. Natomiast M. Szymczak (Szym, s. 178-179) wspomina tylko o jego żywotności. Są to formacje odczasownikowe orzeczeniowe – nazwy czynności, niektóre z nich uległy wtórnym konkretyzacjaom stając się formacjami podmiotowymi, czasami ta sama nazwa jest zarówno formacją orzeczeniową, jak i podmiotową.

W gwarze Proboszczewic jest to produktywny formant w derywowaniu odczasownikowych nazw czynności.

Formant **-enie****CZYN****odczasownikowe**

jedzenie: jeść (to, że się je); *jak pasa pšyuožyć to ⁴i ježeńe lepi ižje*; łażenie: łażyć (to, że się łaży); *od tšgo ũažeńa noži bolu*; odproszenie: odpraszać ‘zaprosić’ (to, że trzeba odprosić); *tša se l’ičyć z odprošeńem tyx, co se ũu niŕ byuo*; opędzenie: opędzać ‘oborać’ (to, że się opędza pole); *“opeńžić pole...; przesuszenie*: przesuszać (to, że się coś przesusza); *puščiu brony na pšesušeńe žemi i letko spulχńeńe*; rozrobienie: rozrabiać (to, że się rozrabia ciasto); *naipirf tša byuo fšyisko pšygotować na rozrobjeńe*; siedzenie: siedzieć (to, że się siedzi); *od tygo šežŕňa v dumu guupoty dostaју*; spulchnienie: spulchnić (to, że coś się spulchnia); *puščiu brony na pšesušeńe žemi i letko spulχńeńe*; ściubolenie: ściubolić (to, że się ściuboli); *take tamuj šćuboleńe nie kravjecka robota*.

MIEJSC**odczasownikowa**

wychodzenie : wychodzić (miejsce, gdzie się wychodzi); *vyxožeńe s pšodu*.

OBIEKT**odczasownikowe**

jedzenie: jeść (to, co się je); *...na stouax ižeńa*; obleczenie: oblekać się (to, w co się oblekamy); *tera ũubrańe... davní ũoblečŕŕe*; ogrodzenie: ogrodzić (to, czym się ogrodziło coś); *ũoblady žnylim na ũogrožŕŕe*; siedzenie: siedzieć (to, na czym się siedzi); *podaj šežŕŕe*; spaszenie: spaść ‘przeznaczyć do zużycia’(ziemniaki dla świń, które się spasa); *kartofle... to co zostaju pužŕe na spašeńe dla šfŕŕ*; zmartwienie: zmartwić (to, czym się można zmartwić); *mŕaueš zmartfŕeńe...*

W *Gramatyce...* (Gram, s. 393, 394, 400, 409, 411, 413) formant **-enie** zapisa-no w nazwach odczasownikowych miejsc, subiektów czynności, środków czynności, wytworów, obiektów oraz regularnie tworzonych nazwach czynności, gdzie wykazuje nieograniczone możliwości w ich derywowaniu (Sat, s. 44-45). W gwarze wsi Rachanie (Mał, s. 39) i Domaniewka (Szym, s. 178-179) tworzy formacje odczasownikowe orzeczeniowe, niektóre z nich uległy wtórnym konkretyzacjom, czasami ta sama nazwa jest zarówno formacją orzeczeniową jak i podmiotową. T. Malec wskazuje także na jego semantyczne funkcje – tworzy nazwy czynności i stanów oraz wytworów, M. Szymczak tylko na klasę nazw czynności.

W gwarze Proboszczewic formant ten jest produktywny w tworzeniu odczasownikowych nazw czynności. W gwarze wsi Rachanie jest dość produktywny. M. Szymczak (Szym) wskazuje tylko na liczne z nim formacje.

Formant -(ow)anie

CZYN

odrzeczownikowe

kultywatorowanie: kultywator (oranie kultywatorem); *kultyvatorovaŋe*; lochowanie: loch (robienie lochów ‘felców’ w słupach); *loχovaŋe... suupy su loχovane a puźni capovane v ŋe su dylaki*; ługowanie: ług (wybielanie ługiem); *po tem ʰugovaŋu poščel taka bjalutka... tera tam uugu ŋe ʰužyvaŋu*; maszynowanie: maszyna (młócenie maszyną); *uʷinyli še z mašynovaŋem pšet deščem*.

Formant **-owanie** w *Słowotwórstwie...* (Słow, s. 263) wyodrębniono w kilkunastu rzeczownikach odrzeczownikowych będących określeniami nazw czynności.

Formant -eń

ATTRYB

odrzeczownikowe

grudzień: gruda; *gružeŋ* – związek motywacyjny został zachowany dzięki związkowi frazeologicznemu – *jak po grudzie*; kwiecień: kwiat (miesiąc, kiedy kwitną kwiaty); *kŋiećeŋ*; sierpień: sierp, wyraz o nieco zatartym związku motywacji (miesiąc, kiedy tnie się zboże sierpem); *šerpjeŋ*.

WYKON

odczasownikowa

uczeń: uczyć się (ten, kto się uczy); *ʰučeŋ*.

W *Gramatyce...* (Gram, s. 400, 406, 411, 420, 448) formant **-eń** zapisano w odprzymiotnikowych nazwach atrybutywnych często nacechowanych ekspresywnie; w odrzeczownikowych nazwach temporalnych; odczasownikowych nazwach środków czynności, obiektów i subiektów czynności. W gwarach malborskich (GórRz II, s. 70) zaliczono **-eń** do mniej produktywnych formantów. Tworzy nazwy odczasownikowe działaczy i narzędzi; jedną nazwę odczasownikową lokatywną oraz odrzeczownikowe nazwy miesięcy (atrybutywne). W gwarze wsi Rachanie (Mał, s. 39) **-eń** należy do nieproduktywnych przyrostków. Zanotowano go w nazwach odrzeczownikowych, odczasownikowych oraz w kilku wyrazach motywowanych jednostronnie.

Formant -oń

ATTRYB

odrzeczownikowa

jabłoń: jabłka (drzewo, które rodzi jabłka); *jabuoŋ*.

W *Gramatyce...* (Gram, s. 400) formant **-oń** został zapisany w odczasownikowych nazwach subiektów czynności.

Formant -unia**EKSPR****odrzeczownikowe**

babcunia: babcia (pieszczotliwie babcia); *bapćuńa koχana*; ciociunia: ciocia (pieszczotliwie ciocia); *ćioćuńa*; córunia: córka (pieszczotliwie córka); *curuńa posuśna*; synunia: syn (pieszczotliwie syn); *synuńa naiķoχańše*.

Zapisano także go w nazwach własnych *Kryśuńa*, *Piotruńa*, *Zośuńa*.

W *Gramatyce...* (Gram, s. 429) formant **-unia** zapisano w odrzeczownikowych nazwach ekspresywnych, podobnie w gwarach wsi Rachanie (Mał, s. 74) i Domaniewek (Szym, s. 177). W gwarach tych zarejestrowano też zdrobniałe nazwy własne.

W gwarze Proboszczewic formant **-unia** jest nieco mniej produktywny od **-usia**.

Formant -unio**EKSPR****odrzeczownikowa**

teściunio: teść (pieszczotliwie teść); *teśćuńo*.

W *Gramatyce...* (Gram, s. 429) formant **-unio** zapisano w nazwach odrzeczownikowych ekspresywnych. W gwarze wsi Rachanie (Mał, s. 74) jest nieproduktywny. Zapisano go tylko w jednej nazwie odrzeczownikowej hipokorystycznej.

Formant -ynia**WYKON/EKSPR****odczasownikowa**

smrodynia: smrodzić, tutaj użyty w przenośnym znaczeniu ‘intensywnie pachnieć’ (krzew, którego kwiaty bardzo smrodzą); *ta smrodyńa... mocno paχńe*.

W *Słowotwórstwie...* (Słow, s. 274) zanotowano go w nazwach odprzymiotnikowych nieosobowych nosicieli cech.

Formant -(ercz)ynia**WYKON/ŻEŃSK****odczasownikowa**

morderczynia: mordować (ta, która morduje); *morderčyńa*.

W polszczyźnie ogólnej wskazuje się na formant **-yni** i podstawę odrzeczownikową.

Formanty z podstawowym -r-

Formant -ar

ABSTR

odprzymiotnikowa

ciężar: ciężki (coś ciężkiego); *ciężar nat śiuy*.

Autorzy *Słowotwórstwa...* (Słow, s. 274-275) zapisują formant **-ar** w derywatach odrzeczownikowych i odczasownikowych. Są to nazwy miejsc, obiektów, subiektów, środków czynności i inne. W gwarze wsi Rachanie (Mał, s. 28) **-ar** zapisano w dwóch odprzymiotnikowych nazwach oraz paru wyrazach jednostronnie motywowanych.

Formant -(ar)a

ATTRYB/EKSPR

odprzymiotnikowa

nudziara: nudny (nudna kobieta); *nużara*;

odrzeczownikowe

cebulara: cebula (ta, która bardzo lubi cebulę); *cebulara*; chłopaczara: chłopak (rubasznie o dziewczynie ubierającej się jak chłopak lub uganiającej się za chłopakami); *χuopaczara... za χuopakamy śe ugaña*; *χuopačara... taka co "ubiera śe iak χuopak*; jajczara: jajko (rubasznie o kobiecie, która bardzo lubi jajka); *z ni zafše byua iajčara*; psiara: pies (rubasznie o osobie, która bardzo lubi psy); *pšara*; szczęściana: szczęście (z podziwem o kobiecie, która ma dużo szczęścia); *ščyśčara*.

WYNON/EKSPR

odczasownikowa

bałaganiara: bałaganić (ta, która bałagani); *baugañara*.

Autorzy *Słowotwórstwa...* (Słow, s. 275-276) formant **-ara** wydzielają w nazwach nosicieli cech bądź wykonawców czynności derywowanych od różnych podstaw (czasownika, rzeczownika, przymiotnika), nacechowanych ekspresywnie. W gwarze wsi Rachanie (Mał, s. 28) zapisano tylko jedną nazwę odrzeczownikową z tym sufiksem.

Formant -ary, pluralia tantum

EKSPR

odrzeczownikowa

dzieciary: dzieci (złośliwie o dzieciach); *te źečary tak χauasuŋu*.

Format -er**MIESZK/EKSPR****odrzeczownikowa**

Płockier: Płock (złośliwie o mieszkańcu Płocka); *Pyockery*.

WYKON/EKSPR**odczasownikowe**

prowadier: prowadzić (z niechęcią o kimś, kto prowadzi); *cauy provader ty bandy*; tańcer: tańczyć (ten, kto dobrze tańczy); *tańcer ...taki co dobrze tańczy*.

W *Gramatyce...* (Gram, s. 404) formant **-er** zapisano w odczasownikowych nazwach subiektów czynności, które czasami mogą być nacechowane pejoratywnie.

Formant -inier**WYKON****odczasownikowa**

uciekini: uciekać (ten, kto ucieka); *ućeķiņer*.

W *Gramatyce...* (Gram, s. 400) formant **-inier** został zapisany w odczasownikowych nazwach subiektów czynności – typ rzadki. W gwarze wsi Rachanie (Mał, s. 47) zanotowano także tylko ten odczasownikowy derywat. W gwarze Domaniewka (Szym, s. 169) tworzy dwa rzeczowniki.

Formant -ira**WYKON****odczasownikowa**

chodzira: chodzić (to, co chodzi); *visora višaua - choŕira choŕiua - visora spadua - choŕira iu zjadua*. Derywat *chodzira* pochodzi z zagadki ludowej – oznacza świnię.

Formant -or**AUGM****odrzeczownikowa**

jęzor: język (duży język); *jęzor*.

EKSPR**odrzeczownikowe**

babor: baba (złośliwie baba); *staro babora bez zymbuf*; bucior: but (brudny, zniszczony but); *gŕe f tyx bućoraχ*; psior: pies (byle jaki pies); *starygo zaiunca tak uatfo ne zuapi, ale mudygo byle pśor dopadnie*.

Formant -or**w funkcji maskulinizującej**

gąsior: gęś (samiec gęsi); gąśor; indor: indyk (inaczej samiec indyk); *ⁱindur*; kaczor: kaczka (samiec kaczki); *mam ięšće iednygo kačora na załiće*.

W *Gramatyce...* (Gram, s. 400, 423) formant **-or** zapisano w odczasownikowych nazwach subiektów czynności oraz w odrzeczownikowych nazwach męskich, gdzie pełni funkcję maskulinizującą. W gwarach malborskich (GórRz II, s. 72), wsi Rachanie (Mal, s. 62-63) i Domaniewek (Szym, s. 168) wystąpił w funkcji augmentatywnej, ekspresywnej i maskulinizującej. T. Malec zapisuje też derywaty motywowane jednostronnie. H. Górniewicz notuje go w odrzeczownikowych nazwach narzędzi i umieszcza go w grupie mniej produktywnych formantów.

Formant -ora**OBIEKT****odczasownikowa**

wisiora: wisieć (to, co wisi); *visora višaua - chožira chožiua - visora spada - chožira iu ziađu* - derywat *wisiora* pochodzi z zagadki ludowej – oznacza jabłko.

WYTW**odimiesłowowa**

kisiora: kiszony (napój z kiszonych buraków); *kišili burački i zakis taki robili... to še nazyvauo kišora*.

W gwarach malborskich (GórRz II, s. 72) formant **-ora** zalicza się do mniej produktywnych wykładników derywacji. Tworzy nazwy odrzeczownikowe augmentatywne. W gwarze Domaniewka (Szym, s. 168-169) wystąpił w rzeczownikach nacechowanych ujemnie.

Formant -ur

AUGM (również w funkcji maskulinizującej)

odrzeczownikowa

kocur: kot (duży samiec kota); *tyń vjelki kocur podebrau mi kačakuf*; wilczur: wilk (pies z rasy wilków); *vilčur*.

W wyrazach jednostronnie motywowanych, np. *pazur*. Autorzy *Słowotwórstwa...* (Słow, s. 277) formant **-ur** zapisują w funkcji augmentatywno-pejoratywnej w nazwach odrzeczownikowych; w nazwie odprzymiotnikowej nosiciela cechy oraz jednej odmiejscowej - *Mazur*. W gwarze wsi Rachanie (Mal, s. 74) tworzy odrzeczownikowe nazwy samców, zapisano go też w wyrazach jednostronnie motywowanych.

Formant **-ura**

ABSTR/AUGM

odrzeczownikowa

wichura: wicher (zła pogoda, kiedy wieje duży wicher); *viχura*.

W *Gramatyce...* (Gram, s. 450) formant **-ura** zapisano w nazwach odrzeczownikowych abstrakcyjnych. W gwarze wsi Rachanie (Mał, s. 74) tworzy odrzeczownikową nazwę nacechowaną ekspresywnie oraz wyraz, gdzie pełni funkcję strukturalną. Jest nieproduktywny. W gwarze Domaniewka (Szym, s. 169) wystąpił w trzech rzeczownikach.

Formanty z podstawowym **-rz-**Formant **-arz**

ATTRYB/ EKSPR

odprzymiotnikowa

nudziarz: nudny (złośliwie o kimś, kto jest nudny); *nużaś*;

odrzeczownikowe

cebularz: cebula (rubasznie o kimś, kto lubi cebulę); *cebuloś*; gilarz 'ktoś młody': gil (obraźliwie o kimś, kto ma jeszcze gile pod nosem); *giloś... ktuś myody... iak to muv^{iu} ma ięšče gile pod nosem*; kałduniarz: kałdun (obraźliwie o kimś, kto ma duży kałdun); *po co ci tyn kauduñoš na stare lata... tak i i žem tumačyua*; karciarz: karta (ten, kto często gra w karty); *karčaś*; kasiarz: kasza (przez wisko mieszkańców Dziarnowa, którzy choć bogaci, robotników najemnych karmili kaszą); *kašože na niχ vouali*; kobieciarz: kobieta (mężczyzna uganiający się za kobietami); *kobičaś... za kobitkamy gańa*; kurwiarz: kurwa (mężczyzna, który chodzi na kurwy); *kurvⁱaś*; nędzacz: nędza (ten, kto żyje w nędzy); *nenžaś*; piwiarz: piwo (ten, kto lubi piwo); *pivjaś*; szczęściarz: szczęście (z zazdrością o kimś, kto ma dużo szczęścia); *ščyśćaže*; wszacz: wesz (ten, kto ma wszy lub złośliwość względem kogoś); *ty fšažu... "obražlivość taka... čy kto ije ma čy ni ma*.

ATTRYB/WYKON

odrzeczownikowe

aptekacz: apteka (ten, kto prowadzi aptekę lub jej właściciel); *aptykoś*; buniarz: bun (ten, kto lubi jeść bun 'bób', albo zajmuje się uprawą bobu); *caua rožina buńaży ...lubićele bunu*; gołębiarz: gołąb (ten, kto lubi gołębie i je hoduje); *gouymbiaś*; koniarz: koń (ten, kto lubi konie lub je hoduje); *Linosczy to kuńaže z žada pražada*; młynarz: młyn (ten, kto

prowadzi młyn lub właściciel młyna); *myynaš*; sklepikarz: sklepik (ten, kto prowadzi mały sklepik lub sprzedaje w nim); *sklepikaš... taki co ma sfuǵ maŷy sklepik; ...može tamuj spšedavać*.

MIESZK/EKSPR

odrzeczownikowe

Ukrainiarz: Ukraina (pogardliwie o mieszkańcu Ukrainy); *bo Pańi... "Ukrajińaže gorše byuŷ jak te Němce*; zągociarz: Żagoty (pogardliwie o mieszkańcu Żagot); *pšegańalim zuǵgoćažy*.

WYKON/EKSPR

odczasownikowe

ciećkarz: ciećkać (dziecko, które lubi się ciećkać); *ćećkoš*; paskudziarz: paskudzić 'zanieczyszczać powietrze bądź brudzić' (ten, kto paskudzi); *paskužaš... paskuži poviętše... robi bajzel*; smrodziarz: smrodzić 'puszczać baki' (ten, kto smrodzi); *smrožaš*.

WYKON

odrzeczownikowe (wykonawcy zawodów)

druciarz: drutować (ten, kto drutował garnki); *drućaš... takiž iuš ni ma coby garki drutovali*; lekarz: leczyć (ten, kto leczy ludzi); *lekaš*; misiarz: misić 'kastrować' (ten, kto misi zwierzęta); *mišaža sprovažu do kuńa*; murarz: murować (ten, kto muruje); *muraš*; piekarz: piec (ten, kto piecze pieczywo); *na pjekaža še "učy*; pisarz: pisać (ten, kto pisze); *pišaš... davni to byli take v majuntkaž vijnšy... tera to muvju na tyž co kšųški pišu*; szklarz: szklić (ten, kto szkli okna); *"u nas tam šklaža nik nie voŷa... samŷmu še zakųada*; zlewiarz: zlewać (ten, kto zlewa mleko w mleczarni do kadzi); *zlevjaš*;

odrzeczownikowe

figlarz: figiel (ten, kto wyczynia figle); *fįglaš*; tandeciarz: tandeta (ten, kto robi tandetę); *tandycáš*; żniwiarz: żniwa (ten, kto pracuje przy żniwach); *žńivjaš*;

odrzeczownikowe (wykonawcy zawodów)

dorożkarz: dorożka (ten, kto jeździ zawodowo dorożką po mieście); *no ^{li} narešće kšųčy na te deruške... iex ten deruščaš pšyieχau*; garncarz: garnek (ten, kto lepi garnki); *"u nas garncažuf ni ma... navet pšed voŷnu*; kominiarz: komin (ten, kto czyści kominy); *kuńińaš*; olejarz: olej (ten, kto wytłacza olej); *olejaš*; owczarz: owca (ten, kto zajmuje się owcami); *ofčaš*; poczciarz: poczta (ten, kto jest dobrym pracownikiem poczty); *tyń to stary poččaš... iěšče spšet voŷny... na roboće še zna*; pszczelarz: pszczoła (ten, kto zajmuje się pszczołami w pasiece); *pščelaš*; smolarz: smoła (ten, kto smołą smaruje dachy); *smolaš*; szmaciarz: szmata (ten, co skupuje szmaty); *taki, co skupyvau šmaty po fši... šmačoš*.

W *Gramatyce...* (Gram, s. 433, 434, 436, 437, 438, 403, 440, 441) formant **-arz** zapisano w nazwach odczasownikowych subiektów czynności; odrzeczownikowych – odposobowych subiektów, nosicieli cech, posiadaczy, amatorów, (pospolitych) mieszkańców, odmiejskowych subiektów, odmateriałowych subiektów, odnarzędziowych subiektów, odrezultatywnych oraz odobiektowych subiektów – w tej funkcji jest bardzo produktywny. Tę produktywność (ma przewagę nad formantami **-ec**, **-owy** w tej funkcji, ponieważ nie mają one tak długiej tradycji) potwierdza H. Satkiewicz (Sat, s. 31). W Malborskiem (GórRz I, s. 49-50) derywuje nazwy zawodowe od rzeczowników rodzimych i obcych; odczasownikowe nazwy działacza; pełni też funkcję maskulinizującą rzeczowniki żeńskie oraz strukturalną w rzeczownikach o luźnym znaczeniu realnym. Zalicza się go do produktywnych formantów. T. Malec (Mal, s. 31) zapisał go w formacjach odrzeczownikowych, zasadniczo w nazwach wykonawców zawodów, niektóre z nich stoją na pograniczu nazw wykonawców zawodów i nazw atrybutywnych, które często mają silne zabarwienie ekspresywne ujemne. Wśród derywatów odczasownikowych wyróżniono podmiotowe nazwy wykonawców czynności. Przyrostek **-arz** zaliczono do dość produktywnych sufiksów, szczególnie w tworzeniu nazw wykonawców zawodów. W gwarze Domaniewka (Szym, s. 160-170) jest stosunkowo produktywny, zwłaszcza w zakresie formacji odrzeczownikowych. Tworzy także nazwy odczasownikowe. W większości są to nazwy osób, a w formacjach odczasownikowych są to nomina agentis.

Tym, co różni gwarę Proboszczewic od innych gwar i języka ogólnopolskiego, jest występowanie formantu **-arz** w nazwach mieszkańców od nazw własnych. Mam tu na myśli formy *złogociarz* i *ukrainiarz*. Nazwy mieszkańców z formantem **-arz** zapisuje W. Brzeziński¹⁴⁵. Stwierdza, iż fakt ich występowania odróżnia badaną przez niego gwarę na Krajnie Złotowskiej od polszczyzny ogólnej. Można się z tym zgodzić tylko częściowo, ponieważ w języku ogólnopolskim notuje się nazwy odśrodowniskowe (mieszkańców), ale są to tylko nazwy pospolite, brak natomiast własnych. Zanotowane w gwarze Proboszczewic formy, od derywatów wskazanych przez W. Brzezińskiego, dodatkowo odróżnia ujemne nacechowanie.

W gwarze Proboszczewic jest to produktywny formant w tworzeniu odczasownikowych nazw wykonawców czynności i odrzeczownikowych atrybutywnych.

¹⁴⁵ W. Brzeziński, *Rzeczowniki z formantem -arz...*, op. cit., s. 192, 194.

Formant -erz

WYKON/EKSPR

odczasownikowa

tancerz: tańczyć (ten, kto dobrze tańczy); *tańceś dobry*.

W gwarze wsi Rachanie (Mał, s. 40-41) sufix -erz jest mało produktywny. Zapisano go w rzeczownikach jednostronnie motywowanych, np. *kołnierz*, *pasterz*, *pęcherz*, *żołnierz*. Występuje też w gwarze Domaniewka (Szym, s. 171).

Formanty z podstawowym -s-

Formant -as¹⁴⁶

AUGM

odrzeczownikowa

ogóras: ogórek (bardzo duży ogórek); *ogurasy... barżo duże ogurki*.

ATTRYB/EKSPR

odprzymiotnikowe

białas: biały (złośliwie lub żartobliwie o kimś, kto ma białe włosy lub skórę); *bjałas... ma bjałe vuosy*; *o barżo jasny skuże*; blondas: blond (rubasznie o kimś, kto ma blond włosy); *blundas*; brudas: brudny (złośliwie o kimś, kto jest brudny); *brudas*; długas: długi (złośliwie o kimś, kto jest bardzo długi); *długas*; dziobas: dziób (widły do gnoju o kształcie zakrzywionym jak dziób); *żobos do gnoju*; golas: goły (ten, kto jest goły); *golas... gouy jak śfenty turecki*; grubas: gruby (złośliwie o kimś, kto jest gruby); *ale se z nigo grubas zrobii*; upierdas: upierdliwy (ironicznie o kimś, kto jest upierdliwy); *upierdas*; wielgas: wielki (złośliwie o kimś, kto jest bardzo wielki); *wielgas... wielke chuopisko*; *drobniusa kobitka*, *ale jej chuop taki wielgas*;

odprzysłówkowa

niezgrabias: niezgrabnie (złośliwie o kimś poruszającym się niezgrabnie); *niezgrabias... niezgrabne se ruša*.

WYKON/EKSPR

odczasownikowa

kulas: kuleć (złośliwie o kimś, kto kuleje); *kulas... tak bżytko muvjo na tęg co kuleje*.

¹⁴⁶ W jednym z artykułów poświęconych słowotwórstwu B. Kreja, *Formacje na -as w języku polskim*, [w:] *Studia z polskiego słowotwórstwa*, Gdańsk 1996, s. 165-175 - stwierdza, iż przyrostek -as w polszczyźnie ogólnej jest niezbyt produktywny. W grupie tych derywatów przeważają formacje osobowe nacechowane ekspresywnie bądź augmentatywnie.

W *Gramatyce...* (Gram, s. 409, 420) formant **-as** zapisano w odprzymiotnikowych nazwach atrybutywnych, często nacechowanych ekspresywnie i odczasownikowych nazwach wytworów. W Malborskiem (GórRz II, s. 68) **-as** należy do mniej produktywnych formantów. Wystąpił w odczasownikowych nazwach działacza; w odprzymiotnikowej i odrzeczownikowej nazwie pejoratywnej; także jako przyrostek polszczyca wyrazy obce. W gwarze wsi Rachanie (Mał, s. 31) zanotowano go w formacjach odprzymiotnikowych podmiotowych, zwykle określających ludzi o pewnych cechach; odczasownikowych podmiotowych; nazwach augmentatywnych - jego produktywność w tym zakresie ogranicza przyrostek **-isko**. Zapisano także nazwy motywowane jednostronnie. Ogólnie jest dość produktywny. W gwarze Domaniewka (Szym, s. 164) tworzy rzeczowniki odprzymiotnikowe, odczasownikowe i odrzeczownikowe, w tym augmentatywne.

W gwarze Proboszczewic jest to dość produktywny formant w derywowaniu odprzymiotnikowych nazw atrybutywnych o charakterze ekspresywnym.

Formant -asy, pluralia tantum

AUGM/EKSPR

odrzeczownikowa

dziurasy: dziura (duże dziury); *żurasy na vylot*.

EKSPR

odrzeczownikowa

majtasy: majtki (żartobliwe określenie majtek); *majtasy potćungñi*.

Formant -sa

WYKON/EKSR

odczasownikowe

beksa: beczeć (ten, kto często beczy); *beksa... bečy ćungle ĩak ta koza*; plaksa: płakać (ten, kto często płacze); *płaksa... płače ĩi płače*.

W *Gramatyce...* (Gram, s. 400) formant **-sa** zapisano w odczasownikowych nazwach subiektów czynności. W gwarze wsi Rachanie (Mał, s. 70) wystąpił derywat odrzeczownikowy *beksa* i jeden motywowany jednostronnie. Przyrostek zaliczono do nieproduktywnych. W gwarze Domaniewka (Szym, s. 164) derywuje trzy rzeczowniki.

Formant -us

ATTRYB/EKSPR

odimiesłowowa

obdartus: obdarty (złośliwie o kimś, kto chodzi obdarty); *obdartus... ɣoži obdarty*;

odprzymiotnikowe

chciwus: chciwy (złośliwie o kimś, kto jest chciwy); χćivus; chytrus: chytry (złośliwie o kimś, kto jest chytry); χytrusy *jak te kašože z žarnova*; garbus: garbaty/garb (złośliwie o kimś, kto jest garbaty); *garbus... garbaty "od "urožěna abo po wypadku tyš može być*; lewus: lewy (złośliwie o kimś, kto ma lewe ręce do pracy); *taki levus... do roboty go nie zaguhiš*; nagus: nagi (ten, kto jest nagi); *nagus*;

odrzeczownikowe

babus: baba (złośliwie o kobiecie-babie); *babus... zuošlivje o kobiće*; bandus: banda (złośliwie o kimś, kto należy do bandy); *bandusy...*; garbus: garb/garbaty (złośliwie o kimś, kto ma garb); *garbus*; piegus: pieg (złośliwie lub żartobliwie o kimś, kto ma piegi); *piegus*.

WYKON/EKSPR**odczasownikowe**

chwalus: chwalić się (pogardliwie o kimś, kto lubi się chwalić); *χfalus... χfalić se lubi*; gniewus: gniewać się (ironicznie o kimś, kto się często gniewa); *gñivus... taki, co se čungle gñivo*; kłamus: kłamać (pogardliwie o kimś, kto ciągle kłamie); *kłamus*; sługus: służyć (ironicznie o kimś, kto podlizuje się służąc komuś); *ty słuğuše pegeroski*; *sługus... taki co se drugim vysųguuje... ve vojne na "ukrajińcuł tak voųali abo dobrovolce... bo se němčom vysųguivali*; zdzierus: zdzierać (pogardliwie o kimś, kto zdziera z ludzi pieniądze poprzez wysokie ceny); *zžirus... jak komornik... zabježe fšysko*.

Pochodzenie formantu **-us** jest niesłowiańskie (Szym, s. 163). W *Gramatyce...* (Gram, s. 428) zapisano go w nazwach ekspresywnych. W gwarach malborskich (GórRz I, s. 74) należy do mniej produktywnych formantów. Tworzy odrzeczownikowe nazwy augmentatywne i pejoratywne zasadniczo odrzeczownikowe, wyjątkowo odczasownikowe czy odmiesłowowe; odrzeczownikowe pejoratywne nazwy mieszkańców. W gwarze wsi Rachanie (Mał, s. 75) derywuje formacje odrzeczownikowe; odprzymiotnikowe podmiotowe; odmiesłowowe podmiotowe; odczasownikowe podmiotowe; kilka jednostronnie motywowanych. W większości są to nazwy znamionujące, zwykle nacechowane ujemnie. W gwarze Domaniewka (Szym, s. 163) derywuje rzeczowniki odrzeczownikowe, odprzymiotnikowe i odczasownikowe oraz kilka motywowanych jednostronnie. Niektóre z derywatów są nacechowane ekspresywnie.

W gwarze Proboszczewic jest to dość produktywny formant w derywowaniu nazw atrybutywnych i wykonawców czynności nacechowanych ekspresywnie.

Formanty z podstawowym -sz-

Formant -osz

ATTRYB

odrzeczownikowa

piwosz: piwo (ten, kto lubi piwo); *pivoš... lubičel piva*.

W pracy *Słowotwórstwo...* (Słow, s. 290) zapisano formant **-osz** w derywatach odrzeczownikowych, które mogą mieć nacechowanie ekspresywne; odprzymiotnikowych nazwach nosicieli cech i narzędzi; jednym rzeczowniku odczasownikowym.

Formant -usz

ATTRYB

odrzeczownikowa

ornariusz: ornaria (ten, kto dostawał ornarię); *taki "ornar^{ki}uš dostava^u "od žežica mneška^{ne} i m^{ai}au pozvole^{stfo} na pšyžo^{va}ne sobje čeguš*.

Formanty z podstawowym -ś-

Formant -niś

WYKON/EKSPR

odczasownikowe

strojniś: stroić się (ten, kto lubi się stroić); *strojniś ...ktuš kto pšesaža f stroje^{nu} še*;

żartowniś: żartować (ten, kto lubi żartować); *žartovniś*.

Formant -isia

ATTRYB/EKSPR

odprzysłówkowa

modnisia: modnie (żartobliwie lub ironicznie o kobiecie lubiącej się modnie ubierać); *modniša*.

W *Gramatyce..* (Gram, s. 420) formant **-isia** zapisano w odprzymiotnikowych nazwach atrybutywnych często nacechowanych ekspresywnie.

Formant -nisia**WYKON/EKSPR****odczasownikowa**

strojnisia : stroić się (ta, która lubi się stroić); *strojńisa*.

Formanty **-niś**, **-nisia** wydzielono w *Słowotwórstwie...* (Słow, s. 290-291) w derywatach odprzymiotnikowych, rzadziej odczasownikowych czy odrzeczownikowych. Są to nazwy nosicieli cech lub wykonawców czynności, wyrażające żartobliwy bądź ironiczny stosunek nadawcy. W *Gramatyce...* (Gram) w tego typu derywatach wskazuje się na podstawy odprzymiotnikowe i wydziela formant **-sia**.

Formant -oś**WYKON/EKSPR****odrzeczownikowa**

żonkoś: żonka (żartobliwie o kimś, kto ma młodą żonkę); *żonkoś*.

W *Słowotwórstwie...* (Słow, s. 292) rejestruje się ten formant także tylko w tym starym, ekspresywnym derywacie. W gwarze Domaniewka (Szym, s. 164) zanotowano go w dwóch formach deminutywnych utworzonych od imion własnych.

Formant -uś**EKSPR****odrzeczownikowe**

babcuś: babcia (pieszczotliwie babcia); *bapćuś*; chlebuś: chleb (pieszczotliwie chleb); *smacny chlebuś... z našy pjeкарні*; dziadziuś: dziadek (pieszczotliwie dziadek); *żaźuś*; ma-muś: mama (pieszczotliwie mama); *mamuś*; synuś: syn (pieszczotliwie syn); *mamuśiny synuś*; tatuś: tata (pieszczotliwie tata); *tatuś*; wnuś: wnuk (pieszczotliwie wnuk); *wnuś*;

od zawołania na zwierzę

kiciuś: kici (pieszczotliwie kot); *kicćuś*.

Zanotowano go także w nazwach własnych, np.: *Mikuś*, *Piotruś*.

WYKON**odczasownikowa**

kapuś : kapować 'donosić' (ten, kto kapuje); *ve vojne dla kapuśa od razu čapa*.

W *Gramatyce...* (Gram, s. 400, 429) wskazuje się na funkcję ekspresywną formantu **-uś** w derywatach odrzeczownikowych i w odczasownikowych nazwach subiektów czynności. W gwarach malborskich (GórRz II, s. 74) zaliczony został do mniej produktywnych formantów, tworzących deminutiva. W gwarze wsi Rachanie (Mał, s. 75) tworzy formacje odrzeczownikowe oraz motywowane jednostronnie. Są to nazwy hipoko-

rystyczne. W gwarze Domaniewka (Szym, s. 164) tworzy odrzeczownikowe derywaty zdrobniałe albo z dodatnim zabarwieniem uczuciowym.

W gwarze Proboszczewic jest to dość produktywny formant w nazwach ekspresywnych.

Formant -usia

EKSPR

odrzeczownikowe

babciusia: babcia (pieszczotliwie babcia); bapćuśa; córusia: córka (pieszczotliwie córka); curuśa; gębusia: gęba (pieszczotliwie lub ironicznie o twarzy, gębie); gymbuśa; mamuśia: mama (pieszczotliwie mama); mamuśa; wnusia: wnuczka (pieszczotliwie wnuczka); vnuśa.

W *Gramatyce...* (Gram, s. 429) zwraca się uwagę na ekspresywną funkcję formantu **-usia** w derywatach odrzeczownikowych. W Malborskiem (GórRz II, s. 74) **-usia** należy do mniej produktywnych formantów deminutywowych. Zapisano tylko jeden odrzeczownikowy derywat w funkcji hipokorystycznej. W gwarze wsi Rachanie (Mał, s. 76) tworzy odrzeczownikowe hipocoristica. Możliwości tworzenia nazw za pomocą tego przyrostka są bardzo ograniczane przez inne przyrostki w tej funkcji. W gwarze Domaniewka (Szym, s. 165) derywuje nieliczne formy deminutywne od rzeczowników rodzaju żeńskiego oraz kilka rzeczowników z języka dzieciennego.

W gwarze Proboszczewic jest to dość produktywny formant w nazwach ekspresywnych.

Formant -usio

EKSPR

odrzeczownikowa

wnusio: wnuk (pieszczotliwie lub ironicznie wnuk); vnuśo.

W *Gramatyce...* (Gram, s. 429) formant **-usio** zapisano w odrzeczownikowych nazwach ekspresywnych.

Formant -usiu

EKSPR

odrzeczownikowa

papusiu: papu 'jedzenie' (pieszczotliwie papu); bapća robi vnuśi papuśu.

Formanty z podstawowym -t-

Formant -at

WYKON

odczasownikowy

wariat: wariować (ten, kto wariuje); *variat*.

W *Gramatyce...* (Gram, s. 400, 406, 409, 443, 450) **-at** wystąpił w odczasownikowych nazwach obiektów, wytworów i subiektów czynności; odrzeczownikowych nazwach abstrakcyjnych, zbiorów.

Formant -ot

WYTW

odczasownikowa

chlupot: chlupać (rezultat tego, że się chlupie); *χlupot*.

W *Gramatyce...* (Gram, s. 409) formant **-ot** zapisano w odczasownikowych nazwach wytworów czynności. Formant **-ot** notowany jest także w gwarach domaniewskiej (Szym, s. 166) i rachańskiej (Mał, s. 64).

Formant -ota

ABSTR

odprzymiotnikowa

ślepota: ślepy (to, że jest się ślepym); *ślepota*;

odprzysłówkowe

ciemnota: ciemno (zacofanie); *ćemnote bendu lužom fćiskać*; duchota: duszno (to, że jest duszno); *duχota na dvože*.

ATTRYB/EKSPR

odprzymiotnikowe

dobrota: dobry (ten, kto jest bardzo dobry); *dobrota*; lichota: lichy (to, co jest bardzo liche); *liχota... cuś baržo liχe*; marnota: marny (ktoś marny); *marnota tako... take pińć minut*; mizerota: mizerny (ktoś bardzo mizerny); *taka mizerota maŭo co vjater tego nie pševrući*; powolnota: powolny (ktoś bardzo powolny); *taka z nigo povolnota*; ślepota: ślepy, w znaczeniu przenośnym 'mało uważny' (ten, kto jest ślepy); *gžę vŭažiš ślepoto jedna*.

CZYN

odczasownikowa

spiekota: spieć się (pogoda, kiedy słońce aż piecze); *na dvože spjekota*.

ZBIOR**odprzymiotnikowa**

biedota: biedni (biedni ludzie); *bidota choŹiła do dvoru na zarobek*.

W *Gramatyce...* (Gram, s. 395, 409) formant **-ota** zapisano w odczasownikowych nazwach czynności i wytworów czynności. W Malborskiem (GórRz II, s. 73) tworzy odczasownikowe nazwy czynności; odprzymiotnikowe nazwy właściwości; wtórne nazwy wytworu odrzeczownikowe i odczasownikowe; wtórną nazwę znamionującą. W gwarze wsi Rachanie (Mał, s. 64-65) tworzy formacje odprzymiotnikowe orzeczeniowe nomina essendi, które ulegając konkretyzacji, przechodzą w formacje podmiotowe nomina attributiva. Według T. Malca, tego typu przesunięcia wiążą się w gwarze z tendencją do operowania konkretami. Niektóre z odprzymiotnikowych derywatów podmiotowych dodatkowo mają znaczenie syngulatywne bądź kolektywne. Spośród odczasownikowych derywatów zanotowano formacje orzeczeniowe i podmiotowe. Tutaj także można zaobserwować zjawisko konkretyzacji. W gwarze Domaniewka (Szym, s. 167) tworzy najczęściej formacje odprzymiotnikowe nomina essendi, które w wielu wypadkach uległy konkretyzacji oraz odczasownikowe orzeczeniowe.

Formant -oty, pluralia tantum**WYTW****odrzeczownikowa**

charkoty: charkanie (wydzielina, która jest rezultatem charkania); *χarkoty*.

Formant -ista/ysta**ATTRYB/SYNG****odrzeczownikowa**

kawalerzysta: kawaleria (żołnierz kawalerii); *kavaležysta*.

WYKON**odrzeczownikowe**

bębniŹta: bęben (ten, kto gra na bębnie); *bembñista*; organista: organy (ten, kto gra na organach); *“organista kedyŹ choŹuła po fŹi... robiu spisy*; skrzypista: skrzypce (ten, kto gra na skrzypcach); *skšypista*; traktorzysta: traktor (ten, kto jeździ traktorem); *traktožysta*; trąbista: trąbka (ten, kto gra na trąbce); *trumbista*.

W *Gramatyce...* (Gram, s. 434, 436, 439, 441) formant **-ista/ysta** został zapisany w odrzeczownikowych nazwach uczestników zdarzeń, zwolenników idei - typ produktywny, odnarzędziowych i odrezultatywnych subiektów, odobiektowych subiektów - typ produktywny. W gwarze wsi Rachanie (Mał, s. 52) występuje w nielicznych rze-

czownikach. Są to formacje odrzeczownikowe. Notuje również wyrazy motywowane jednostronnie. Formant **-ista/ysta** określa jako nieproduktywny. W gwarze Domaniewka (Szym, s. 166) zapisany został w zaledwie kilku rzeczownikach.

Formant **-ant**¹⁴⁷

WYKON

odrzeczownikowe

komediant: komedia (ten, kto komedie wyczynia); *kumedjant... ze fšyskigo še vyšmježu-je*; muzykant: muzyka (ten, kto gra muzykę); *muzykanty pšygryvaŷy*.

WYKON/EKSPR

odczasownikowa

fastrygant: fastrygować (żartobliwie lub złośliwie o kimś, kto źle fastryguje); *kepski s ćebje fastrygant*.

Większość z wyżej wymienionych wyrazów zostało przejętych z polszczyzny ogólnej. Jednakże forma *fastrygant* jest przykładem adaptacji obcego gwarze sufiksu **-ant**, tym samym - przykładem na wzbogacanie zasobu sufiksów w nowe środki wyrazu¹⁴⁸. W *Gramatyce...* (Gram, s. 404-405) określa się ten formant jako produktywny. Tworzy wyrazy nowe, motywowane przez czasowniki obce. W wielu wypadkach występuje też druga motywacja – rzeczownikowa. Są to w większości nazwy wykonawców czynności, rzadziej nazwy narzędzi. W gwarze wsi Rachanie (Mał, s. 27-28) zanotowano **-ant** w wyrazach jednostronnie motywowanych lub odrzeczownikowych. W gwarze Domaniewka (Szym, s. 166) także tworzy kilka rzeczowników.

W gwarze Proboszczewic, w przeciwieństwie do polszczyzny ogólnej, formant **-ant** jest nieproduktywny.

Formanty z podstawowym -w-

Formant **-awa**

CZYN/EKSPR

odczasownikowa

kurzawa: kurzyć (zjawisko atmosferyczne, kiedy bardzo kurzy śnieg); *kužawa*; popijawa: popijać (uroczystość, na której się nieźle popija alkohol); *co i ras popijava v dumu*.

¹⁴⁷ Zob. -acja.

¹⁴⁸ O zjawisku wzmożonej produktywności 'inteligentkich sufiksów' pisze W. Pomianowska, *Klasyfikacja rzeczowników odrzeczownikowych, Studium ze słowotwórstwa i geografii lingwistycznej*, Wrocław 1963, s. 56.

NARZ**odczasownikowa**

dmuchawa: dmuchać (przyrząd, którym się dmucha); *dmuxava... do pšydymňaŋa pšču pšy miodobraŋu*.

W *Gramatyce...* (Gram, s. 429) formant **-awa** został zapisany w odczasownikowych nazwach czynności nacechowanych ekspresywnie. W Malborskiem (GórRz II, s. 68) zaliczany jest do mniej produktywnych formatów. Wystąpił w odprzymiotnikowych i odrzeczownikowych nazwach miejsc i geograficznych oraz w odczasownikowych nazwach wytworu. T. Malec (Mał, s. 32) notuje go w trzech formacjach odczasownikowych orzeczeniowych, jednej podmiotowej oraz w jednej odrzeczownikowej. W gwarze Domaniewka (Szym, s. 180) derywuje trzy rzeczowniki.

Formant -awy**WYKON****odczasownikowy**

kulawy: kuleć (ten, kto kuleje); *pobili Kulavygo "od Roχalskiχ*.- przymiotnik, który uległ substantywizacji.

Formant -itwa**CZYN****odczasownikowa**

modlitwa: modlić (to, że się modlimy); *modlitfa*.

W *Gramatyce...* (Gram, s. 395) notuje się formant **-twa** w odczasownikowej nazwie czynności *gonitwa*. W tym wyrazie w *Słowotwórstwie...* (Słow, s. 297) wydziela się formant **-itwa**. W gwarze Domaniewka (Szym, s. 180) także wydzielono przyrostek **-twa** w kilku rzeczownikach odczasownikowych orzeczeniowych, nawet w derywatach *gonitwa* i *modlitwa*. T. Malec (Mał, s. 70) wskazuje na ten przyrostek w nazwach motywowanych jednostronnie.

Formant -aw**ATTRYB****odrzeczownikowa**

rękaw: ręka (część górna ubrania, w którą wkłada się rękę); *ryŋkaf*.

Jednostkowy formant **-aw** notowany jest przez autorów *Słowotwórstwa...* (Słow, s. 297) w tym samym derywacie, również w gwarach rachańskiej (Mał, s. 32) i Domaniewskiej (Szym, s. 180).

Formant -iwa**CZYN** (temporalne)**odczasownikowa**żniwa: żąć, rzadko używany (czas żęcia zboża); *žniva*.

W gwarze wsi Rachanie (Mał, s. 52) zanotowano także ten derywat.

Formant -iwo**NARZ****odczasownikowa**krześiwo: krzesać (to, czym się krzesze ogień); *kšešiva*, *χupki mušauy być davni... za našy bytności byuy zapauki...*

W *Gramatyce...* (Gram, s. 406, 409, 411, 443) formant **-iwo** zapisano w nazwach odrzeczownikowych zbiorów; odczasownikowych wytworów czynności, środków czynności, obiektów czynności. W gwarach malborskich (GórRz II, s. 71) zaliczono go do mniej produktywnych formantów tworzących nazwy odczasownikowe materiałowe i odrzeczownikowe narzędzi. W gwarze wsi Rachanie (Mał, s. 52), podobnie jak w języku ogólnopolskim i innych gwarach, nieliczne są derywaty z tym sufiksem. Zapisano formacje odrzeczownikowe: augmentatywną, nacechowaną ekspresywnie oraz cztery odczasownikowe podmiotowe. W gwarze Domaniewka (Szym, s. 180) zanotowano go w kilku rzeczownikach.

Formant -iwie**ZBIOR****odrzeczownikowa**igliwie: igła (ściółka z igieł); *īglivje*.

W *Gramatyce...* (Gram, s. 443) wskazuje się na formant **-iwie** w nazwach odrzeczownikowych zbioru.

Formant -owa**ATTRYB****odrzeczownikowe**

fasolowa: fasola (zupa z fasoli); *fasolova na obiat*; grochowa: groch (zupa z grochem); *groχova mu smakuje*; grzybowa: grzyb (zupa z grzybów); *ugotować gžybovu*; owocowa: owoc (zupa z owoców); *ovocova na kompoće*.

Przymiotniki, które uległy substantywizacji

POKREW

odręczownikowe

bratowa: brat (żona brata); *bratova*; synowa: syn (żona syna); *synova*;

odręczownikowe (nazwy żeńskie tworzone od nazw zawodów mężów¹⁴⁹)

aptekarzowa: aptekarz (żona aptekarza); *aptekažova*; kowalowa: kowal (żona kowala); *kovalova*; młynarzowa: młynarz (żona młynarza); *młynražova*; nauczycielowa: nauczyciel (żona nauczyciela); *naučýcelova*; piekarzowa: piekarz (żona piekarza); *piekažova*; sołtysowa: sołtys (żona sołtysa); *sołtysova*; stolarzowa: stolarz (żona stolarza); *stolažova*; szewcowa: szewc (żona szewca); *šefcova*.

Nazwy tego rodzaju coraz rzadziej są używane.

Nazwy własne

Duchewiczowa: Duchewicz (żona Duchewicza); *stara Duževičova*; Pawlakowa: Pawlak (żona Pawlaka); *Pavlakova*.

W gwarze Proboszczewic formant **-owa** w funkcji tworzenia nazwisk żeńskich jest mniej produktywny od **-ka**.

WYKON

odręczownikowa

sklepowa: sklep (ta, która prowadzi sklep); *nova sklepova*.

Derywat o zatartym związku motywacji

krawcowa: kroić/krawać (ta, która kroi materiał); *krafcova*.

Powyższe derywaty z formantem **-owa** wyraźnie mają rzeczownikowy charakter, choć nadal niektóre z nich pełnią też funkcję przymiotnika, np. *sklepova lada* czy *sołtysova χαυρα*.

W *Gramatyce...* (Gram, s. 423, 445) formant **-owa** zapisano w nazwach odręczownikowych żeńskich tworzonych od odpowiednich nazw męskich, pokrewieństwa – dziś ta kategoria słowotwórcza w polszczyźnie ogólnej wychodzi z użycia, natomiast nadal popularna jest w gwarach. Na produktywność formantu **-owa** w tworzeniu nazw żeńskich w mowie potocznej wskazuje się w *Słowotwórstwie...* (Słow, s. 310). W gwarze wsi Rachnie (Mał, s. 65-67) przyrostek **-owa** jest bardzo produktywny, zwłaszcza w zakresie derywowania nazw żon, dziewcząt, szczególnie odkąd **-icha** w nazwach tego typu zaczął być odbierany negatywnie. Spośród nazw apelatywnych zapisano kilka formacji

¹⁴⁹ Funkcja tworzenia nazw żon od odpowiednich nazw męskich jest bardzo dawna i niewątpliwie wyprzedza funkcję zawodową sufiksu **-owa**, o czym pisze D. Moszyńska, *Formant -owy w nazwach zawodowych typu gajowy, motorowy*, „Język Polski”, t. 40, z. 2, 1960, s. 121-127..

odrzeczownikowych. Ciekawe, że wśród apelatywów u T. Malca tak mało jest zapisanych nazw kobiet urabianych od zawodów mężów. W gwarze Domaniewka (Szym, s. 180) wystąpił w kilku rzeczownikach należących do kategorii żeńskich nazw pokrewieństwa.

W gwarze Proboszczewic formant **-owa** jest produktywny w tworzeniu nazw pokrewieństwa.

Formant -owe

ATTRYB

odrzeczownikowe

placowe: plac (opłata za plac na targu); *he zapuacuu placovygo*; postojowe: postój (opłata za postój na parkingu); *postojowe opuacić*; targowe: targ (opłata za wjazd na targ); *targove... opuata za vjechańe na targ*; majowe: maj (nabożeństwo w maju); *matka pošua na majove*.

W gwarze Proboszczewic powyższe rzeczowniki, poza derywatem *majowe*, nie funkcjonują jako przymiotniki. Natomiast w języku ogólnopolskim, np. wyraz *postojowe* zachowuje charakter przymiotnikowy w zestawieniu *światła postojowe*.

Autorzy *Słowotwórstwa...* (Słow, s. 303) określają go jako formant o wyspecjalizowanej funkcji ‘opłaty za coś’. Sporą grupę stanowią tu wyrazy stare, ale jest kilkanaście współcześnie używanych. Określa się ten typ jako produktywny. Większość podstaw to rzeczowniki, znacznie mniej jest czasowników.

Formant -owie

ZBIOR

odrzeczownikowe od imion

Andrzejowie: Andrzej; *Andżejovje*; Jackowie : Jacek; *Jackovje*; Pawłowie: Paweł; *Pavuovje*;

odrzeczownikowe od nazwisk

Kozłowie: Kozłoscy; *Kozłovje*; Rogalowie: Rogalscy; *Rogalovje*.

Formant **-owie** zanotowano w derywatach określających pary małżeńskie w *Gramatyce...* (Gram, s. 443) i w opracowaniu M. Szymczaka (Szym, s. 194-195).

Formant -owy

WYKON

odrzeczownikowe

gajowy: gaj, wyraz znany biernie (ten, kto pilnuje gaju); *gajovy*; sklepowy: sklep (ten, kto pracuje w sklepie); *sklepovy*.

Derywat o zatartym związku motywacji

karbowy: ze średnio-górno-niemieckiego, kerber ‘nacięcie’¹⁵⁰, od kerbrn ‘nacinać’ (ten, kto pilnuje ludzi pracujących we dworze); *s karbovygo to byu taki skurvysyn za pšeprošeńem....*

W *Gramatyce...* (Gram, s. 435) formant **-owy** zapisany jest w nazwach odrzeczownikowych subiektów odobiektowych – typ produktywny. Jego produktywność w tym zakresie (choć dopiero po sufiksach **-arz**, **-ec**) stwierdza też H. Satkiewicz (Sat, s. 31). O nazwach zawodowych wykonawców czynności tworzonych formantem **-owy** pisze w swoim artykule D. Moszyńska¹⁵¹. Autorka w oparciu o materiał współczesnej polszczyzny i dane zawarte w słownikach B. Lindego¹⁵², G. Knapskiego¹⁵³ przeprowadza analizę formacji słowotwórczych utworzonych tym przymiotnikowym, dzierżawczym sufiksem. Na podstawie słowotwórczej analizy przykładów (formalnie w tych wyrazach nadal utrzymuje się odmiana przymiotnikowa) wyodrębnia dwa typy derywatów. Typ pierwszy obejmuje pierwotne przymiotniki, które uległy substantywizacji oraz drugi, do którego zalicza rzeczowniki, które od początku pomyślane były jako nazwy zawodowe. Jako argument w tym drugim przypadku podaje, że niektóre formacje z tym przyrostkiem w praktyce językowej nie są używane jako przymiotniki, np. *drużynowy*. Zaznacza, że współczesne gramatyki opisowe i historyczne¹⁵⁴ nie wspominają o rzeczownikowej funkcji tego formantu, co uważa za wskazówkę, że opisywany typ słowotwórczy stanowi formację nową, krystalizującą się współcześnie i obecnie nabierającą dużej żywotności. O formacjach tego typu nie wspominają ani M. Szymczak (Szym), ani T. Malec (Mał). Tylko H. Górniewicz (GórP s. 227-228) poświęca podrozdział przymiotnikom, które uległy substantywizacji.

W gwarze Proboszczewic nie jest to produktywny formant, dlatego że na wsi nie ma tak zróżnicowanych grup zawodowych jak w miastach.

¹⁵⁰ A. Bańkowski, *Etymologia słowotwórstwa języka polskiego*, t. 1, Warszawa 2000, s. 632.

¹⁵¹ D. Moszyńska, *Formant...*, op. cit.

¹⁵² M. B. Linde, *Słownik języka polskiego*, wyd. II, Lwów 1854

¹⁵³ G. Knapski, *Thesaurus Polono-Latino-Graecus*, Kraków 1643

¹⁵⁴ T. Benni, J. Łoś, K. Nitsch, J. Rozwadowski, H. Ułaszyn, *Gramatyka języka polskiego*, Kraków 1923; H. Gaertner, *Gramatyka...*, op. cit.; S. Szober, *Gramatyka języka polskiego*, wyd. IV opracował W. Doroszewski, Warszawa 1957; W. Doroszewski, *Podstawy gramatyki polskiej*, Warszawa 1952; Z. Klemensiewicz, T. Lehr-Splawiński, S. Urbańczyk, *Gramatyka...*, op. cit.

Formant -two i jego warianty

Formant –two

ZBIOR

Odrzeczownikowe

ptactwo: ptak (dużo ptaków); *tygo ptastfa še Pańi troxy yuxova*; robactwo: robak (dużo robaków); *robastfo*.

Ze względu na odmienne rozróżnianie wariantów formantu **-two** w opracowaniach gwarowych, zdecydowano niezależnie od porządku alfabetycznego, wszystkie warianty omówić razem. W *Gramatyce...* (Gram, s. 397, 409, 417, 419, 442, 443, 446, 449) tworzą one nazwy odrzeczownikowe odsubiektywnych obiektów, zbiorów, abstrakcyjnych cech, czynności i stanów; nazwy odczasownikowe wytworów czynności i czynności; nazwy odprzymiotnikowe abstrakcyjne i atrybutywne. H. Satkiewicz (Sat, s. 84-87) pisze o ich produktywności głównie w derywatach odrzeczownikowych, bardzo rzadko w odczasownikowych czy odprzymiotnikowych nomina essendi. W Malborskiem (GórRz II, s. 73) **-stwo** (i jego warianty) należy do mniej produktywnych formantów. Wystąpił w odrzeczownikowych i odmiesłowowych nazwach zbiorowości; odrzeczownikowych, odczasownikowych, odprzymiotnikowych i odmiesłowowych nazwach wytworu; odprzymiotnikowych nazwach właściwości; odrzeczownikowych nazwach dokumentów. W gwarze wsi Rachanie (Mał, s. 70) tworzy formacje odrzeczownikowe, często kolektywne; odczasownikowe podmiotowe i orzeczeniowe; odprzymiotnikowe podmiotowe i orzeczeniowe. M. Szymczak (Szym, s. 180-181) zapisuje nazwy odrzeczownikowe, odczasownikowe, odprzymiotnikowe, odmiesłowowe oraz od wyrażen syntaktycznych.

Formant -ectwo

ABSTR

odrzeczownikowa

sołectwo: sołtys (jednostka administracyjna, kierowana przez sołtysa); *sołectfo*.

Formant -stwo

ABSTR

odprzymiotnikowe

głupstwo: głupi (coś głupiego); *take tamuł guupstfa*; lenistwo: leniwy (bycie leniwym); *lehistfo*;

ATTRYB**odrzeczownikowa**

diabelstwo: diabeł (przenośne określenie na chwasty); *rošne tygo dīabelstfa fšeňže*.

MIEJSC**odrzeczownikowe**

gopodarstwo: gospodarz (posiadłość gospodarza); *pšejuu po ųoicu gospodarstfo*; probo-
stwo: proboszcz (posiadłość proboszcza lub obszar pod opieką proboszcza); *pošet na*
nove probostfo; *probostfo... dom probošča*.

WYTW**odczasownikowa**

kłamstwo: kłamać (efekt tego, że się kłamie); *kūamstfo*.

ZBIOR**odprzymiotnikowa**

rodzeństwo: rodzony (ci, którzy są dla siebie rodzonym rodzeństwem); *rožeństwo*;

odrzeczownikowa

żelastwo: żelazo (rzeczy z żelaza); *želastfo ... take klamoty nepoťšebne... ze želaza*.

Formant -astwo**ABSTR****odprzymiotnikowa**

plugastwo: plugawy (coś plugawego); *nalinghe še tygo plugastfa*;

Formant -ajstwo**ZBIOR****odrzeczownikowe**

ciadraństwo: ciadrachy ‘stare ubrania’, wyraz o zatartym związku motywacji ‘złośliwie o kimś’; *nazbira še tygo ćadraństwo pšed pījalhu*; tataństwo: nie. zach. tałędać (GórRz II, s. 73) (coś kiepskiego); *nalygwo še tataństwo* (komarów).

Formant -(ul)stwo**CZYN****odczasownikowa**

gadulstwo: gadać (to, że się dużo gada); *gadulstfo*.

Formant -(ań)stwo**CZYN****odczasownikowa**

oszukaństwo: oszukać (to, że się oszukuje); *caŋe ošukaństfo vylazuo na ĩaf; bo Pańi maŋo tego ošukaństfa tera... tylko paŋšy ĩeden z druĝim ĩak tu ošukać... cuš vycygańić.*

H. Górnowicz (GórRz II, s. 73) w tym derywacie wskazuje na podstawę odimiesłowową i zalicza go do nazw wytworu.

Formant -eństwo**ABSTR****odprzymiotnikowa**

starszeństwo: starszy (hierarchia wieku - licząc od starszej do młodszej osoby); *poduuk staršeństfa... od naĭstaršygo do naĭmuotšygo.*

CZYN/ABSTR**odczasownikowe**

błogosławieństwo: błogosławić (to, że się kogoś lub coś błogosławi); *pšed vyĭščem z dumu bugosuavĭeństfo muodyχ; pozwolenieństwo*: pozwolić (to, że ktoś ma na coś pozwolić); *mñe matki pozwolenĭstfa ñe tšeba* - H. Górnowicz (GórRz I, s. 73) w tym derywacie wskazuje na podstawę odimiesłowową i zalicza go do nazw wytworu.

Autorzy *Słowotwórstwa...* (Słow, s. 303) podają go w kilku derywatach tworzonych od różnych podstaw.

Formant -ostwo**ABSTR****odprzymiotnikowa**

lichostwo: lichy (coś lichego); *nakupyvou liχostfa;*

odrzeczownikowa

wójtostwo: wójt (stanowisko wójta); *vujtostfo mu do guovy udežyuo.*

ZBIOR**odrzeczownikowa**

żydostwo: Żyd (złośliwe określenie Żydów); *ĭak ma być lepi.. žydostfa v žuńže peuno....*

Formanty z podstawowym -ż-

Formant -eż

CZYN

odczasownikowa

trzebież: trzebić (to, że się trzebi dolne gałęzie drzew); *tam s^{że}e by^{ya}a t^šębieš g^{zy}ba nie uš^{fat}čy*.

W *Słowotwórstwie...* (Słow, s. 311) jest to typ bardzo nieliczny. Są to derywaty stare – odczasownikowe nazwy czynności, jedna nazwa miejsca i jeden derywat odprzymiotnikowy.

Derywacji sufiksальной prawie zawsze towarzyszy zmiana cech fleksyjnych, nie-liczne są wypadki, kiedy derywat powtarza cechy fleksyjne podstawy, np. pies → piesek. Znacznie mniej częste są alternacje, gdzie jako współformant korpusu afiksального: alternacje jakościowe spółgłoskowe np. wiatr → wiatrzysko i samogłoskowe, np. fasolowa → fasolówka, alternacje ilościowe, np. ucięcie elementu **-czk-** w wyrazie *wnuczka* będącym podstawą słowotwórczą derywatu *wnusia*.

1.1.3. prefiksально-sufiksalne

ATTRYB (temporalna)

odrzeczownikowa

pagórek: góra (mała góra); *pagurek*.

W opracowaniach gwar, np.: T. Malca (Mal), M. Szymczaka (Szym) w ogóle brak derywatów tego typu. Kilka przykładów natomiast podaje H. Górnowicz (GórRz II, s. 75-76). Są to jednak wyrazy ogólnopolskie, w których za formant uznaje się przedrostek i przyrostek lub ślad dawnego przyrostka, ponieważ pniem jest sam rdzeń. Są to: **pa-/ek**, **pa-/Ø**, **pa-/a**, **wą-/a**, **ob-/*-ь**, **ob-/Ø**, **po-/ka**. W *Gramatyce...* (Gram, s. 451) wspomina się tylko, że derywaty tego typu stanowią nieliczną grupę.

1.2. Formanty paradygmatyczne

W niektórych derywatach, pomimo kontekstu parafrastycznego, wątpliwości może budzić kierunek motywacji, np. czy *kosa* jest derywatem od *kosić*, czy też wręcz odwrotnie – *kosić* pochodzi od rzeczownika *kosa*. W takich wypadkach kierowano się kryterium większej złożoności semantycznej jednego z wyrazów, *kosić* ‘ściąć trawę’

→ kosa ‘narzędzie, którym się kosi’ lub większą złożonością składniową, według której kierunek motywacji wyznacza prymarność lub sekundarność funkcji pełnionych przez poszczególne części mowy, np. siewać → siew, wyrażanie czynności dla czasownika jest funkcją podstawową, zaś dla rzeczownika wtórną¹⁵⁵.

Autorzy opracowań gwarowych H. Górniewicz (GórRz II), T. Malec (Mal) i M. Szymczak (Szym) nie używają określenia formant paradygmatyczny, tylko mówią o fleksyjnej funkcji przyrostka.

Formant paradygmatyczny z -a

ATTRYB

odprzymiotnikowe

cierpka: cierpki (cierpki owoc tarniny); *ćerpki... najlepšíe su zmrožune*; ulewa: ulewny (deszcz ulewny); *“ulewa*;

odprzysłówkowa

suśa: sucho (to, że jest sucho); *suša... jes sucho... nie pada*.

CZYN

odczasownikowe

chlapa: chlapać (to, że chlapie deszcz); *chlapa*; dzierżawa: dzierżawić (to, że się dzierżawi ziemię); *žiržava*; naprawa: naprawić (to, że się coś naprawia); *naprava koštuje*; uciecha: ucieszyć się (z czegoś się bardzo ucieszyć); *mńeć uućeħe*; wyręka: wyręczyć (to, że się kimś wyręcamy); *mńeć vyreħke z žeći iak podrosnu*; zawieja: zawiewać (to, że mocno zawiewa wiatr); *zavieja*;

wyraz obcego pochodzenia

spejza: spejzować ‘kraść jedzenie’, z niem. Speise¹⁵⁶ ‘jadło, pokarm’ (to, że się chodzi spejzować); *ħožiũo še do sunśada na spejze*.

MIEJSC

odimiesłowowe

poręba: porąbany (miejsce, gdzie porąbano drzewa); *poremba... po śćeńcu lasu*; zagroda: zagrodzony (miejsce, budynki zagrodzone); *zagroda... caue “obejśce*;

odrzeczownikowa

plebania: pleban (dom, w którym mieszka pleban); *plebaña*.

¹⁵⁵ W derywacji paradygmatycznej nieistotny staje się zasadniczy wskaźnik kierunku motywacji, jakim bywa np. przy afiksacji większa złożoność formalna wyrazu motywowanego uznawanego za derywat, dlatego w ustalaniu kierunku motywacji przyjęto stanowisko K. Waszakowej, *Słowotwórstwo...*, op. cit., s. 31-32.

¹⁵⁶ *Mały słownik...*, op. cit., s. 215.

NARZ**odczasownikowe**

draska: draskać (to, o co się draska zapalkę); *draska*; kosa: kosić (to, czym się kosi); *kosa*; rozwora: rozwierać, wyraz o nieco zatartym związku motywacji (część wozu, która się rozwiera); *rozvora*; skręta: skręcać (to, czym można skręcać); *skrynta u voza*.

OBIEKT**odczasownikowe**

karma: karmić (to, czym się karmi zwierzęta); *karma*; łata: łątać (to, czym się łąta); *uate natšyć*; nasad: nasadzać (część wozu, którą się nasadza); *nasat*; ogata: ogacać (to, czym się ogaca); *ogata... do oćepleńa domu na žime*; okrasa: okrasić (to, czym można okrasić potrawę); *okrasy mauo*; rozsada: rozsadzać (rośliny, które się rozsadza); *rossada*; splata: spłacić (to, co się spłaca); *spuata z gospodarstfa*; wsypa: wsypać (to, do czego się wysypuje pierze); *materiau na fsype*; wyprawa: wyprawić ‘wyposażyć’ (rzeczy, w które się wyprawia pannę młodą); *vyprava dla mūdody*; zagrycha: zagryźć (to, co się zagryza do alkoholu); *zagrycha do vutki*; zguba: zgubić (to, co się zgubiło); *zguba*;

od wyrazów obcego pochodzenia

buksa: die Buchse¹⁵⁷, z niem.; *buksa*; ryfa: der Reifen¹⁵⁸, z niem.; *ryfa*.

WYKON/EKSPR**odczasownikowe**

papla: paplać (z niechęcią o kimś, kto ciągle paple); *papla*; zadziora: zadzierać ‘awanturować się’ (ktoś, kto lubi zadzierać); *zažora, že cho*; zebula: zebulić ‘śmiać się’ (ta, która zebuli); *zebula*.

WYTW**odczasownikowe**

kopka: kopkować (to, co powstaje jak się kopkuje siano); *kopka šana*; przędza: prząść (to, co się uprzędzie); *pšenža*; zaspā: zasypać (to, co zasypało); *zaspys do kolan*; zelga: zelżeć (to, co jest wynikiem tego, że zelżał mróz); *zelga*.

ŻEŃSK (tworzone od odpowiednich męskich)

odrzeczownikowa

kuma: kum (nazwa żeńska od kum); *kuma*;

odrzeczownikowe (zob. sufiks -owa)

Budnicka: Budnicki; *Budñicka*; Kikolska: Kikolski; *Kikolska*; Kowalska: Kowalski; *Kovalska*; Rogalska: Rogalski; *Rogalska*.

¹⁵⁷ *Mały słownik...*, op. cit., s. 64.

¹⁵⁸ *Ibidem*, s. 187.

Zapisano też pieszczotliwe formy imion z tym formantem, np.: *Xeńa, Kaźia*. Pewną grupę wśród rzeczowników stanowią wyrazy, które ze względu na zmianę rodzaju mają w zakończeniu żeńską końcówkę **-a**: *morga, myša, šfježba, torfa, fša, zaviąsa*. Formant z wykładnikiem **-a** pełni dwie funkcje słowotwórczą i fleksyjną.

W *Gramatyce...* (Gram, s. 396, 404, 406, 409, 411, 413, 418, 420, 423, 424, 435) formant z wykładnikiem paradygmatycznym **-a** został zapisany w nazwach odczasownikowych: subiektów czynności, w tym subiektów zbiorowych, miejsc, wytworów i środków czynności, obiektów czynności, które często mają też znaczenie nazw czynności; odrzeczownikowych: żeńskich tworzonych regularnie od męskich, odobiektowych subiektów – typ nieograniczenie produktywny; odprzymiotnikowych atrybutywnych i abstrakcyjnych. W Malborskiem (GórRz II, s. 62-63) formant paradygmatyczny z **-a** tworzy nazwy odczasownikowe wytworu, narzędzi, działacza zwykle o ujemnym zabarwieniu uczuciowym, rzadziej nazwy czynności. H. Górniewicz określa go jako bardzo produktywny w tworzeniu nazw odczasownikowych i w polszczeniu wyrazów obcych. Zanotowano go też w wielu derywatach, w których polszczy wyrazy niemieckie. W gwarze wsi Rachanie zasadniczą funkcją formantu paradygmatycznego z **-a** (Malec nazywa go przyrostkiem **-a**, Mal, s. 19-20) jest tworzenie rzeczowników żeńskich, w których może on pełnić funkcję słowotwórczą lub fleksyjną. T. Malec wymienia także rzeczowniki pierwotne, w których został zatarty związek motywacji. Ponadto formant z **-a** wydziela w derywatach augmentatywnych powstałych wskutek derywacji dezintegralnej. W gwarze Domaniewka (Szym, s. 181-182) wystąpił w rzeczownikach: pierwotnych, żeńskich tworzonych od męskich, pospolitych rodzaju męskiego oraz nazwiskach męskich. Największą produktywność wykazuje w tworzeniu rzeczowników odczasownikowych. W gwarze Proboszczewic paradygmat z końcówką mianownikową **-a** jest produktywnym formantem.

Formant paradygmatyczny z **-e**

ABSTR

odimiesłowowa

zaślepienie: zaślepiiony (to, że ktoś jest zaślepiiony); *take zaślepienie na niego paduo, że še z nu "ożeńiu napšećif "oićom*;

odprzymiotnikowe

wesele: wesoły (uroczystość, na której wszyscy są weseli); *vesele ...bo luže še dobže bavjo... su vesel'i*; zdrowie: zdrowy (to, że jest się zdrowym); *zdrov'e*.

ATTRYB**od wyrażenia przyimkowego**

podglebie: pod glebą (warstwa ziemi tuż pod glebą); *za guymboko še né ože... do podgleba*; przedwiośnie: przed wiosną (okres przed wiosną); *pšedvjošne*.

MIEJSC**odrzeczownikowa**

więzienie: więzien (miejsce, gdzie trzyma się więźniów); *vⁱēnženē*;

od wyrażen przyimkowych

odludzie: od ludzi (miejsce daleko od ludzi); *mⁱeškać na odlužu*; poboczce: po bokach (miejsce po bokach drogi); *šua pobočem*; poddasze: pod dachem (miejsce tuż pod dachem); *poddaše*; podgardle: pod gardłem (miejsce pod gardłem); *kuije še f podgardle*; podoknie: pod oknem (miejsce pod oknem); *podokne... maŭo kto tak poŭi*; zapłocie: za płotem (miejsce za płotem); *zapłočē*; zastodole: za stodołą (miejsce za stodołą); *na zastodolu*.

OBIEKT**odprzymiotnikowa**

drabie: drabiniasty (wóz drabiniasty); *drabje*.

WYTW**od wyrażenia przyimkowego**

pomyje: po myciu (to, co zostaje po myciu naczyń); *zostaŭa še na pomyje dla šfyńi*.

ZBIOR**odrzeczownikowe**

liście: liść (więcej niż jeden liść); *lišće*; pierze: pióro (więcej niż jedno pióro); *pieže*.

W *Gramatyce...* (Gram, s. 417, 443, 453) zanotowane derywaty to: odprzymiotnikowe nomina essendi oraz nomina loci, nazwy temporalne, nazwy nosicieli cech od wyrażen przyimkowych – w tej funkcji jest produktywny. Wspomina się też o nazwach zbiorów, ale w związku z tym, że pomija się w tym opracowaniu wyrazy stare, jest to tylko krótka wzmianka. W gwarach malborskich (GórRz II, s. 60-61) formant paradygmatyczny z **-e** należy, podobnie jak w języku ogólnopolskim, do bardzo produktywnych formantów. Derywuje odmiesłowowe nazwy czynności lub stanów, wytworów; nazwy odczasownikowe; nazwy od wyrażen syntaktycznych (w tym opracowaniu zwykle są to nazwy miejsc); odrzeczownikowe nazwy zbiorów, w których formant jest już martwy; nazwy odprzymiotnikowe abstrakcyjne oraz jedną konkretną. T. Malec (Mał, s. 36) i M. Szymczak (Szym, s. 182-183) notują go w rzeczownikach rodzaju nijakiego bądź rzeczownikach od wyrażen syntaktycznych. W gwarze Domaniewka zanotowano także grupę derywatów odmiesłowowych.

W gwarze Proboszczewic ten typ derywacji jest produktywny w nazwach miejsc derywowanych od wyrażen przyimkowych.

Formant paradygmatyczny z-o

EKSPR

odrzeczownikowe nazwy imion

Kazio: Kazimierz (zdrobniale Kazimierz); Kažo; Rysio: Ryszard (zdrobniale Ryszard); Ryśo; Henio: Henryk (zdrobniale Henryk); Xeño.

W *Gramatyce...* (Gram, s. 417) zanotowano odprzymiotnikowe nazwy abstrakcyjnych cech. W gwarach wsi Rachanie (Mał, s. 61) i Domaniewek (Szym, s. 182) występuje w rzeczownikach rodzaju nijakiego typu: *kouo*, *lato*, *oko* itp. W funkcji formantu słowotwórczego wystąpił w formach hipokorystycznych imion. M. Szymczak zapisuje go też w dwóch nazwach stopni pokrewieństwa.

Formant paradygmatyczny z -y

AUGM/EKSPR

odrzeczownikowa

majty: majtki (duże majtki lub żartobliwie majtki); *potćuŋgñiŋ te majty*; *duże majty*.

ATTRYB

odprzysłówkowa

lusy: luzem (słoma, która jest luzem); *na kuńec lusy śe ugrabiaŋo*.

CZYN

odczasownikowe

konkury: konkurować (to, że się konkuruje do panny); *konkury... iak χuopak xoŋi do panny*; ogłedy: oglądać (pierwsza wizyta rodziców chłopaka u jego dziewczyny); *oŋce χuopaka byli na taki χ^uoglendaχ v dumu ty^u ŋeŋčy^u... doŋiru puŋni iak^u im pasovuo robiuo śe zaryŋčy^u*;

WYKON

odczasownikowa

placowy: placowe (ten, kto zbiera placowe); *placovy xoŋuu*.

WYTW

odczasownikowa

zdziery: zdzierać (to, co odlatuje z włókna jak się zedrze zewnętrzną osłonę lnu); *ŋŋery*.

Formant -y zanotowano tylko w *Gramatyce...* (Gram, s. 395) w odczasownikowych nazwach czynności.

Formant paradygmatyczny z -Ø

ABSTR

odprzymiotnikowa

dziw: dziwny (to, że coś jest dziwne); *aš žif tak šypko pošuo*;

odprzysłówkowa

gorac: gorąco (to, że jest gorąco); *gorunc na dvože*.

ATTRYB

odimiesłowowa

morus: umorusany (ten, kto chodzi umorusany); *morusy šypko do myća... buže "umorusane"*;

odczasownikowa

udój: udoić (pora, kiedy się doi krowy); *čas na uduj... dojenje kruf*.

odprzymiotnikowa

młodocian: młodociany (osoba młodociana); *ješčē z nigo mudoćan*;

odrzeczownikowa

gospodarz: gospodarstwo (właściciel gospodarstwa); *gospodaš*.

CZYN

odczasownikowe

chów: chować (to, że się coś chowa); *po co to... tera χuf ne popuaca*; mus: musieć (to, że się coś musi); *jak mus to mus*; oprzet: oprzątać (to, że się oprząta zwierzęta); *v^lēčorny opš^lnt*; pogrzeb: pogrzebać (uroczystość żałobna, podczas której grzebie się zmarłego); *pogžep*; pošpiech: pospieszyć się (to, że się pospieszyliśmy); *bes tyn pošpiex tak še sta-uo*; przewiew: przewiewać (to, że przewiewa wiatr); *f stodole mušau być pšev^lef*; sech: schnąć (to, że dobrze schnie); *dobry seχ*; siew: siewać (czas, kiedy się siewa zboże); *na v^losne zaro po ševaχ*; ścisk: ściskać się (to, że ludzie w tłumie się ściskają); *ścisk taki, že palca ne vetkne*; trzask: trzeszczeć (to, że coś trzasnęło); *tšask tylko byuo suyχać*; wjazd: wjeżdżać (to, że się wjeżdża); *za v^last tša zapuacić*; wyrab: wyrąbać (to, że się wyrąbuje las); *vyromp lasu*.

EKSPR

odrzeczownikowa

dziewuch: dziewucha (chłopak tak ładny jak dziewucha); *ževuχ ...m^lau take pšezvanē... taki byu urodny jak ževuχa*.

MIEJSC

odczasownikowe

przelaz: przelazić (miejsce, dziura, przez którą się przelazi); *pšeuas... žura f puoće do*

pšeužažėna; okap: okapywać (miejsce, gdzie okapuje woda); *okap*; wschód: wschodzić (miejsce, gdzie wschodzi słońce); *jak tamų zaχut, to tutej beže fsχut*; wygon: wyganiać (miejsce, droga, którą wygania się bydło na pastwisko); *vygon*; wylot: wylatywać (miejsce, którędy z ula wylatują pszczoły); *wylot*; zachód: zachodzić (miejsce, gdzie zachodzi słońce); *tamų zaχut*;

odimiesłowowe

przepał: przepalony (miejsce przepalone); *pšepau... na polu taki pasek žėmi co šė tamų nie uroži*; obrzęk: obrzęknięty (miejsce obrzęknięte); *obžχⁿk na kostce... noga spuχėnta*.

NARZ

odczasownikowe

kroj: kroić (część pługa, która kroi ziemię); *kruj*; strug: strugać (to, czym się struga drzewo); *struk*.

OBIEKT

odczasownikowa

szczep: szczepić (gałązka drzewka, którą się szczepi); *ščep*.

WYKON

odczasownikowe

stróż: stróżować (ten, kto stróżuje w nocy); *struš*; swat: swatać (ten, kto swata ludzi); *sfat*.

WYKON/EKSPR

odczasownikowe

faflun: faflunić się ‘mówić szybko niewyraźnie’ (obraźliwie o kimś, kto się fafluni); *faflun... tak fafluni zamⁱast uadhe povⁱežić*; klekot: klekotać ‘dużo mówić’ (obraźliwie o kimś, kto klekocze); *klekot... o jak te bočki klekoce*; nygus: nygusować (ironicznie o kimś, kto lubi nygusować); *nygus... ženo by bes calutki žėn nygusovou*; plochander: plochandrzyć ‘chodzić’ (złośliwie o kimś, kto plochandrzy po wsi); *s lanki zašė byu žėzų ploχander*; trajkot: trajkotać (złośliwie o kimś, kto ciągle trajkocze); *trajkot... trajkoče*;

odrzeczownikowe

gospodarz: gospodarstwo (ten, kto prowadzi gospodarstwo); *gospodaš*; stolarz: stolarstwo (ten, kto zajmuje się stolarstwem); *stolaš*; weterynarz: weterynaria (ten, kto zajmuje się weterynarią); *veterynaš*.

WYTW

odczasownikowe

odcisk: odciskać (to, co powstaje jak się odcisnie skóra na nodze); *otčisk mi šė zroβiuu na nože*; odłóg: odłogować, (ziemia, którą się odłoguje by odpoczęła); *zostavⁱa šė na otuuk... žėmⁱa otpočyva... otuoguje*; ugór: ugorować (ziemia, którą się ugoruje); *uugur*; udój: udoić (mleko, które się udoiło); *ranny uduj roskupiu sunšady*; zamróz: zamrozić (to, co powstaje jak na ścianie zamrozi się wilgoć); *zamrus vylos na ścahe... a to jak Pañi*

zimno, wilgoć ię f χαυυπιε ...tak śe robi; zapis: zapisać (dokument, na którym zapisuje się coś komuś); zrobić zapis na koguś z rożiny;

odimiesłowowa

omłot: omłócony (snop nie do końca omłócony); omuot žucauo śe kuñoju;

powstałe od rzeczowników odczasownikowych

odciąg: odciągnięcie (mleko już po odciągnięciu śmietany); popiyo śe odcuugem... mleko po otcuugnieńcu; zakis: zakiszenie (to, co powstaje po zakiszeniu); kisili burački i zakis taki robili; zakwas: zakwaszenie (to, co powstaje po zakwaszeniu); zakfas do χleba.

Formant paradygmataczny z **-Ø** w *Gramatyce...* (Gram, s. 395, 404, 407, 409, 411, 413, 418, 420, 425, 435, 438, 442) tworzy derywaty paradygmataczne rodzaju męskiego. Są to nazwy odczasownikowe: czynności – typ bardzo produktywny, szczególnie w słownictwie sportowym, subiektów czynności w tym subiektów zbiorowych, obiektów czynności, wytworów czynności – typ produktywny, środków czynności – typ produktywny, miejsc, temporalne; odprzymiotnikowe atrybutywne; nazwy odrzeczownikowe: męskie od żeńskich, odobiektowe subiektów – typ nieograniczenie produktywny, mieszkańców, nosicieli cech, części całości i elementów zbiorów. W gwarach malborskich (GórRz II, s. 63-65) formant paradygmataczny z **-Ø** pełni w zasadzie te same funkcje co formant paradygmataczny z **-a**, jednakże szereguje rzeczowniki do deklinacji męskiej lub żeńskiej spółgłoskowej. Formacje słowotwórcze powstałe w ten sposób określono jako wsteczne (w tym opracowaniu tego typu derywaty zalicza się do paradygmatacznych – alternacja ilościowa jest elementem towarzyszącym). Są to derywaty odprzymiotnikowe właściwościowe; odliczebnikowe; od wyrażen syntaktycznych; rzeczowniki ekspresywno-augmentatywne (w tym opracowaniu zaliczone do derywatów alternacyjnych). Najliczniejsze są odczasownikowe nazwy czynności i stanów, wytworów, narzędzi, części narzędzi, przyborów. T. Malec (Mal, s. 77) i M. Szymczak (Szym, s. 183) derywaty z formantem paradygmatacznym z **-Ø** określają jako derywaty wsteczne. Wśród nich najwięcej rzeczowników ma pochodzenie odczasownikowe, o wiele mniej jest tworzonych od wyrażen syntaktycznych.

Badania przeprowadzone w gwarze Proboszczewic potwierdzają opinię językoznawców¹⁵⁹ o produktywności formantu z **-Ø** w dialektach i polszczyźnie ogólnej. Produktywność tych formacji słowotwórczych wiąże się z powszechną tak w gwarach, jak i polszczyźnie ogólnej tendencją do skrótu. Elementem towarzyszącym derywacji paradygmatacznej są alternacje ilościowe i jakościowe. Zgodnie z założeniem pracy, że wskazuje się na wykładniki słowotwórcze o żywej funkcji formantów, będących nosicielami określonych funkcji semantycznych, za taki wykładnik uznano w tym wypadku zmianę paradygmatu.

¹⁵⁹ K. Budzyk, *Stylistyka teoretyczna w Polsce*, Łódź 1946; S. Rospond, *Nowotwory czy nowotwory językowe?* Język Polski, t. 15, 1945, s. 97.

1.3. Formanty alternacyjne

AUGM

odrzeczownikowe

butla: butelka (duża butelka); *dvulitrova butla... tako vñjkša butelka*; facia: faćka (duża faćka); *faća do pasa*; gar: garnek (duży garnek); *gar zupy*; kapucha: kapusta (duża kapusta); *kapuχy iak sagany porosuy*; łycha: łyżka (duża łyżka); *uyχα*; marynara: marynarka (duża marynarka); *vjelka marynara*; ogór: ogórek (duży ogórek); *ogurasy*; polich: policzek (duży policzek); *dostaŭ pol'iχuf... ino še šfyći na tŷ gembje*; pory: portki (duże portki); *a nošu tera take pory, že puŭ metra kartofla by nasypou*; pała: pałka (duża pałka); *pšylać paŭu ras, druŭgi*; szczypawa: szypawka (duża szczypawka); *ščypafka... a duža ščypava*; szklanica: szklanka (duża szklanka); *šklańica na pivo*.

AUGM/EKSPR

odrzeczownikowe

brodawa: brodawka (duża brodawka); *taku paskudnu brodave ma na gŷmbje... vjelku iak pińć grošy*; kielbacha: kielbasa (z zadowoleniem o smacznym, dużym kawale kielbasy); *kavaŭ keŭbaχŷ f pysku... tylko še "obliznou*; majať: majątek (z podziwem i zazdrością o dużym majątku); *majunt na caŭu vjeś*; mięcho: mięso (rubasznie o dużym kawałku mięsa); *ka-vau mięχα*; olszowa: olszówka (ze zdziwieniem o dużej olszówce); *nažnoŭu "olšuvuf... take byuŭ... o iak te pokryŭki*; pory: portki (o dużych portkach); *narobiŭu f pory*; szczota: szczotka (żartobliwie o dużej szczotce); *bes škouy tera... ščota i ščera... něže še skŭadnyu*.

EKSPR

odrzeczownikowe

grochowa: grochówka (z zadowoleniem o smacznej grochówce); *pšepyšna groχuva*; nózia: noga (pieszczotliwie noga); *nuža... tak zdrobńale*; pasztetowa: pasztetowa (z zadowoleniem o bardzo smacznej pasztetowej); *paštetuva palce lizać*; plechy: plecy (rubasznie o plecach); *dostaŭ kyjem po pleχαχ*; ściera: ścierka (z niechęcią o brudnej ścierce); *a tak tylko po ŭbie šceru dostaŭ*; wiocha: wioska (ironicznie o wiosce); *vjoχα ... to niby ze fši to goršy*; wóda: wódka (rubaszne określenie wódki); *vude smolu*; Żydowa: Żydówka (złośliwie o starej Żydówce); *stara żyduva*.

Formant alternacyjny w funkcji strukturalnej

dech: oddech; *takem še zmenčuŭ... deχu zuapać ně mogem*.

W powyższych derywatach przeważa derywacja alternacyjna ilościowa (określana też jako ujemna lub wsteczna), gdzie w większości ucięciu ulega spółgłoska **-k-**. W niektórych wypadkach towarzyszy jej alternacja jakościowa, np. *wiocha* : *wioska*

(ch : s), polich: policzek (ch : cz). Zdecydowanie mniej jest przykładów derywacji jakościowej, występującej jako jedyny element formułujący nowy wyrazu, np. nózia: noga, mięcho: mięso.

W *Gramatyce...* (Gram, s. 427, 429) alternacje tworzą derywaty augmentatywne¹⁶⁰ i ekspresywne. Jest to typ bardzo produktywny, szczególnie w mowie potocznej. To samo zjawisko zaobserwowano w gwarze Proboszczewic. H. Górniewicz (GórRz II, s. 64-65) również notuje formacje słowotwórcze, które można uznać za rezultat derywacji alternacyjnej, np. *beka*. Określa je jako derywaty wsteczne z formantem -Ø. Tego określenia używa także w stosunku do takich wyrazów, jak *chów* czy *ugór*, które w tym opracowaniu uznaje się za rezultat derywacji paradygmatycznej. Ten sposób derywacji uznaje za słabo produktywny. T. Malec (Mal, s. 77) wskazuje na derywaty będące rezultatem derywacji dezintegralnej (alternacyjnej ujemnej), ale jednocześnie wyodrębnia w nich przyrostek -a, np. *flacha*, *pała*. W opracowaniu M. Szymczaka (Szym, s. 183) brak tego typu derywacji, jeżeli przyjąć, że derywaty typu *wschód*, *odlot* są rezultatem derywacji paradygmatycznej, a nie wstecznej.

Omawiając derywaty będące rezultatem derywacji alternacyjnej, nie sposób nie wspomnieć o artykule B. Krei, *Derywacja wsteczna w funkcji hipokorystycznej i jej słowotwórcze skutki*¹⁶¹, w którym autor pisze, że oprócz funkcji augmentatywno-pejoratywnej derywacja wsteczna występuje też w funkcji hipokorystycznej. Rezultatów derywacji wstecznej upatruje w takich wyrazach, jak: *ciocia*, *dziadzio*, *wnusia*, *brzusio*, *Józio*, *Miecio*, *Hania*. Podobnie uważa w przypadku przymiotników: *maluśki*: *malusi*, itp., z tym, że tam oprócz ucięcia nie stwierdza alternacji. Za derywaty wyłącznie alternacyjne uważa: *babcia*: *babka*, *córcia*: *córka*, *Ewcia*: *Ewka*. Ten typ derywacji alternacyjnej uważa za szczególny wariant derywacji wstecznej. W swych rozważaniach dochodzi do wniosku, że obecne przyrostki -sia, -cia, -nia, -dzia, -ś, -sio, -nio, -dzio itp. wyłoniły się, wskutek wtórnego podziału morfologicznego, z derywatów wstecznych typu *Stasia*, *Miecia*, *Hania*, *Władzia*, *Staś*, *Józio*, *Franio*, *Tadzio*.

W gwarze Proboszczewic można mówić o produktywności formantów alternacyjnych w nazwach augmentatywnych i ekspresywnych.

¹⁶⁰ T. Skulina, *Rzeczownik...*, op. cit., s. 190-202. Autorka zaobserwowała, że znaczna część przykładów z Mazowsza, które wynotowała z różnych źródeł, pochodzi z łowickiego i łęczyckiego.

¹⁶¹ B. Krei, *Derywacja wsteczna w funkcji hipokorystycznej i jej słowotwórcze skutki*, [w:] *Studia z polskiego słowotwórstwa*, Gdańsk 1996, s. 61-66.

2. Rzeczowniki derywowane od więcej niż jednej podstawy słotwórczej

2.1. Formanty afiksalne/sufiksalne

We wskazanych niżej derywatach obok sufiksu bardzo ważną rolę odgrywa współformat prozodyczny, ponieważ współtworzy znaczenie nowej formacji słotwórczej, w przeciwieństwie do interfiksu¹⁶².

(interfiks -i-)/-ka

ATTRYB

przymiotnikowo-rzeczownikowa

kozibrodka: kozi: broda (ten, kto ma kozią brodę); *pšezivali go kozi*brutka.

(interfiks -o-)/-alka

NARZ

rzeczownikowo-czasownikowa

snopowiązałka: snop: wiązać (maszyna, która wiąże snopy); *snopow*iążałki to pañi ve dvora*x* mñeli... tak to baby *vi*jąza*y*.

¹⁶² Kontrowersje budzi pojęcie formantu interfiksalnego. Według K. Michalewskiego interfiksy są elementami brzmieniowymi nie mającymi wartości morfemu, ponieważ nie wnoszą żadnego składnika znaczeniowego do derywatu. zob. K. Michalewski, *Dystrybucja formantu -ak w języku ogólnopolskim*, „Prace Filologiczne”, t. 28, 1978, s. 38. Takie stanowisko zajmuje też E. A. Zemskaja, *Interfiksacija v sovremennom russkom slovoobrazovanii*, [w:] *Razvitie grammatiki i leksiki sovremennoo russkogo jazyka*, Moskwa 1964; *Sovremennyj russkij jazyk. Slovoobrazovanie*, Moskwa 1973, s. 113. W innych opracowaniach dla tego typu elementów stosuje się terminy konektyw lub submorfem (M. Brodowska-Honowska, *Zarys klasyfikacji polskich derywatów*, Wrocław 1967; K. Heltberg, *O deminutywach i augmentatywach*, „Prace Filologiczne”, t. 18, cz. 2, 1964, s. 93-102; K. Netteberg, *O funkcji konektywnej przyrostków*, „Scando-Slavica”, t. 7, 1961, s. 286-299. W *Gramatyce...* (Gram, s. 366) i *Słowotwórstwie...* (Słow, s. 16) rozbudowane formanty typu -(ar)ski, -(ow)ca, gdzie elementy ar i ow nie są samodzielnymi elementami, określane są jako submorfemy. Użycie terminu konektyw w *Słowotwórstwie...* (Słow, s. 17) ograniczono tylko do elementu łączącego formant z tematem, który traktuje się jako swoisty typ jednostkowych ilościowych alternacji tematowych. W derywatach złożonych natomiast wyodrębnia się formanty interfiksalne (Gram, s. 366-367). O ile jestem skłonna w formantach afiksalnych interfiks postrzegać jako submorfem, to w złożeniach nie traktuję ich jako formanty, tylko elementy towarzyszące afiksacji, paradygmatazacji czy prozodii. Nie rezygnuje jednakże z ich wyodrębniania, ponieważ w porównywanych przeze mnie materiałach z innych opracowań wskazuje się na ich udział morfologiczny w budowie derywatu.

(interfiks -o-)/-ec**ATTRYB****przymiotnikowo-rzeczownikowa**

gołodupiec: goły: dupa (przenośne określenie biedaka, czyli tego, który ma tylko gołą dupę); *f ty хаўупце гоўодупце, ніц не маю v гаркі сраіу*;

WYKON**przymiotnikowo-rzeczownikowe**

dobrowolec: dobra: wola (Ukraińcy, którzy z dobrej woli służyli Niemcom); *ve voіne za ніmcamy... šuy dobrovolce... gorše od ніmcuf byuy* (Ukraińcy).

(interfiks -Ø-)/-ek**ATTRYB****liczebnikowo-rzeczownikowa**

półpoście: pół: post (zwyczaj ludowy odbywający się w połowie postu); *psoty na puupošće*; trzylatek: trzy: lata (ten lub to, co ma trzy lata); *tšylatek*.

(interfiks -o-)/-ek**WYKON****przysłówkowo-czasownikowa**

noworodek: nowo: rodzić (ten, który się niedawno/nowo urodził); *novorodek*.

(interfiks -u-)/-ek**ATTRYB****liczebnikowo-rzeczownikowa****ATTRYB**

dwulatek: dwa: lata (ten/to, kto/co ma dwa lata); *dvulatek... "o źecku... tyš źrebaku*.

(interfiks -o-)/-ka**ATTRYB****liczebnikowo-rzeczownikowa**

jednokonka: jeden: koń (rodzaj bryczki, do której zaprzęga się jednego konia); *jedno-konka*;

przysłówkowo-czasownikowa

samosiejka: sam: siać (roślina, która sama się sieje); *samošejka... same še vyševaju ne v'ežec skunt*.

WYTW**przysłówkowo-czasownikowa**

samogonka: sam: gonić ‘robić’ (alkohol, który goni się samemu); *samoginka... samemu śe guńi*.

2.2. Formanty prozodyczne

Rezultatem derywacji prozodycznej są zrosty, które w gwarach stanowią nieliczną grupę wśród derywatów rzeczownikowych. Formant je tworzący, czyli zmiana akcentu, określa się jako prozodyczny. W gwarze Proboszczewic zanotowano: *dobranoc*, *śeńdobry*, *pśakref* ‘przekleństwo’, *Vielkanoc*, *Vniebofstompienie*. Podobnie jest w pracach: H. Górnowicza (GórRz I, s. 76), T. Malca (Mal, s. 77) czy M. Szymczaka (Szym, s. 184). W języku ogólnopolskim zrosty także są nieliczne i nie stanowią produktywnego typu słowotwórczego (Gram, s. 456).

2.3. Formanty prozodyczno-paradygmaticzne

(interfiks -o-)

ATTRYB**liczebnikowo-liczebnikowy**

centometr¹⁶³: centum z łac. sto: metr; *centometrem me "omiężuu*;

przymiotnikowo-rzeczownikowe

czarnoziem: czarna: ziemia (gatunek czarnej ziemi); *czarnożem*; złotozęby: złoty: zęby (ten, kto ma złote zęby); *zuotozymby śe na higo muvi*; żywopłot: żywy : płot (płot z żywych roślin); *żyvopuot*.

rzeczownikowo-rzeczownikowy

beczkowóz: beczka: wóz (wóz z beczką); *bečkovus*.

CZYN**rzeczownikowo-czasownikowe**

gradobicie: grad: bić (to, że grad bije ‘pada’); *gradobiće*; miodobranie: miód: brać (to, że się bierze miód z uli); *miodobrańe... podbiera śe mñut z uli*; sianokosy: siano: kosić (to, że się kosi trawę na siano); *śanokosy*; świniobicie: świnia: bić ‘zabijać’ (bicie świni); *śfyńobiće*.

¹⁶³ Ten typ derywatu należy zaliczyć do tzw. quasi-złożeń, o których wspomina się w *Gramatyce...* (Gram, s. 464-486).

MIEJSC**rzeczownikowo-czasownikowa**

kamieniólom: kamień: łamać (miejsce, gdzie się łamie kamień); *do kamⁱeňouomuf bym posy^uou...* (przestępców).

NARZ**rzeczownikowo-czasownikowa**

drogowskaz: droga: wskazywać (znak, który wskazuje drogę); *drogofskas... droge pokazu^e.*

WYKON**czasownikowo-rzeczownikowa**

klitowiersz: klecić: wiersz (ten, kto kleci wiersze); *taki klitovⁱerš... vⁱeršyki se pⁱisuj^e.*

rzeczownikowo-czasownikowe

drogomierz: droga: mierzyć (ten, kto mierzy/wymierza drogi); *drogo^miš patyki naftykou... bendu asfalt k^uaś*; koniokrad: koń: kraść (ten, kto kradnie konie); *koⁿokrat*; listonosz: list: nosić (ten, który nosi listy); *listonoš*; muchomor: mucha: morzyć 'zabijać', zatarty związek motywacji (trujący grzyb, który morzy muchy); *mu^uxomor^y.*

(bez interfiksu)

ABSTR**Złożenia z przeczeniem nie- oraz z rzeczownikiem**

nieprawda: prawda; *ňepravda*; niedostatek: dostatek; *ňedostatek*; nieszczęście: szczęście; *take povⁱežunko... ňeščyńśća xožu paramy.*

Autorzy *Gramatyki...* (Gram, s. 451) i T. Malec (Mał, s. 18) wyżej wymienione derywaty traktują jako formacje przedrostkowe. W tym opracowaniu zaliczono je, podobnie jak u H. Górnowicza (GórRz II), do złożzeń. Uznano, że *nie* jest samodzielny wyrazem, który w połączeniu z innym wyrazem może tworzyć derywat nie zawsze o charakterze zaprzeczonym, co wyraźnie widać w formacjach przymiotnikowych, np. *niebrzydki* 'znacznie raczej ładny'.

ATTRYB**pierwszy człon ma postać rozkaźnika /czasownikowo -rzeczownikowe**

obsrajdupa: obsraj: dupa (przezwyśko - ten, kto chodzi z obsraną dupą); *opsrajdupa vo^uali*;

liczebnikowo-rzeczownikowe

małolat: mało: lat (ten, kto ma mało lat); *mauolat*; półdziedzic: pół: dziedzic (złośliwie o kimś, kto nie ma szlacheckiego pochodzenia); *na dovnaro^vičuf gadali puu^už^ežice*; północ: pół: noc (pora dnia); *puu^unoc*;

rzeczownikowo-rzeczownikowe

murhak: mur: hak (hak do muru); *murχak*.

WYKON**przysłówkowo-czasownikowa**

darmozjad: darmo: zjadać (ten, kto żyje na cudzy koszt); *darmozjad*.

(interfiks -i/-y-)**WYKON****czasownikowo-rzeczownikowe**

kopidół: kopać: dół (złośliwie o człowieku, który kopie doły na trumny); *koṑiduū... na grabaža... od kopaṇa grobu*; męczydusza: męczyć: dusza (ten, kto męczy dusze); *mynčy-duša*; moczymorda: moczyć: morda (ten, kto moczy mordę – jest pijakiem); *močymorda*; skrobigarnek: skrobać: garnek (ten, kto jest aż tak skąpy, że skrobie resztki z garnka); *skroḃigarnek*; smolinós: smolić: nos (kwiat, który smoli nos); *smolinósy... ĭak še pšytkṇe do nosa to še usmolić možna*; woziwoda: wozić: woda (ten, kto wozi wodę); *voživoda ...¹⁶⁴u nas takiχ ṇe byuo*.

(interfiks -u-)**WYKON****czasownikowo-rzeczownikowa**

siusiumajtek: susiać: majtki (ten, kto susia do majtek – żartobliwie o kimś bardzo młodym); *śušumajtek... ktuś muody*.

W niektórych złożeniach tej grupy istotnym elementem obok prozodii czy zmiany paradigmatu jest alternacja, przykładowo: *drogowskaz*, *kamieniólom*.

Złożenia¹⁶⁴ właściwe są najliczniej reprezentowaną grupą wśród wyrazów złożonych zarówno w gwarze Proboszczewic, jak i w innych gwarach (GórRz I; GórRz II; Mał; Szym). W języku ogólnopolskim jest ich znacznie więcej. Jednakże nie są typowym dla polszczyzny sposobem tworzenia nowych wyrazów. Bardzo często cechuje je sztuczność¹⁶⁵. Zgodnie z tendencją ogólnopolską przeważają w gwarze Proboszczewic złożenia, w których drugi człon jest samodzielnym wyrazem (Sat, s. 106). Najczęściej występującym interfiksem w złożeniach jest **-o-**. Natomiast W. Cyran¹⁶⁶ stwierdza, że to właśnie złożenia z interfiksami **-i-**, **-y-**, które derywują najczęściej nazwy o charakterze przezwisk, ze względu na swój ekspresywny charakter są typowe dla gwar (potwierdza się to w gwarze Domaniewka). Zapisane w gwarze Proboszczewic złożenia właściwe

¹⁶⁴ K. Handke, *Budowa...*, op. cit.; M. Choroś, *Rzeczowniki...*, op. cit.

¹⁶⁵ R. Grzegorzczkowska, *Zarys...*, op. cit., s. 59.

¹⁶⁶ W. Cyran, *Tendencje...*, op. cit., s. 120.

najczęściej są nazwami atrybutywnymi, nieco rzadziej - nazwami wykonawców czynności. Najbardziej produktywnym typem słowotwórczym są nazwy wykonawców czynności derywowane przez zmianę paradygmatu z interfiksami **-o-**, **-i(-y-)**. W *Gramatyce...* (Gram, s. 460-464) wystąpiły wszystkie typy złożeń, które są w gwarze Proboszczewic. Zwrócono uwagę na szczególną produktywność złożeń rzeczownikowo-czasownikowych w nazwach wykonawców czynności i nazwach narzędzi oraz rzadkość występowania form przysłówkowo-czasownikowych. Produktywny jest także typ złożeń przymiotnikowo-rzeczownikowych, czego nie stwierdzono w gwarze Proboszczewic, oraz liczebnikowo-rzeczownikowych. Znacznie szerzej na temat produktywności w zakresie złożeń właściwych wypowiada się H. Satkiewicz (Sat). Jednakże oba opracowania dzieli okres ponad trzydziestu lat, stąd różnice w określaniu produktywności pewnych typów złożeń. H. Satkiewicz (Sat, s. 106) wspomina między innymi o bardzo dużej produktywności nazw z drugim członem rzeczownikowym: liczebnikowo-rzeczownikowych, bezspójkowych bądź rzeczownikowo-rzeczownikowych z interfiksem **-o-**. Zwraca też uwagę na szczególną produktywność złożeń w obrębie kategorii nazw wykonawców czynności (w tym nazw narzędzi), która wynika z dążenia do maksymalnej precyzji językowej, często jednak pozostaje w sprzeczności z ogólnopolską tendencją do skrótu. Chociaż w tym wypadku formacje złożone zdają się łączyć obie te tendencje (Sat, s. 41). W opracowaniu H. Górnowicza (GórRz I, s. 76-77) zanotowano złożenia z interfiksem **-o-**, **-u-**; złożenia z interfiksem **-i-**, w których pierwszy człon jest czasownikiem; złożenia, których pierwszy człon ma postać rozkaznika oraz złożenia bezspójkowe, w tym złożenia w postaci rzeczowników zaprzeczonych. T. Malec (Mał, s. 77-78) notuje złożenia czasownikowo-rzeczownikowe z interfiksami **-i-**, **-y-**, rzeczownikowo-czasownikowe z interfiksem **-o-** oraz przymiotnikowo-rzeczownikowe z interfiksem **-o-**, które są najliczniej reprezentowane. W gwarze Domaniewka (Szym, s. 184-185) zapisano najwięcej złożeń. Najliczniejszą grupę wśród nich stanowią złożenia z pierwszym członem czasownikowym i interfiksami **-i-** lub **-y-**. W większości są to wyrazy będące przezwiskami. Drugą grupę złożeń w gwarze Domaniewka stanowią derywaty z pierwszym członem imiennym. W odróżnieniu od złożeń z pierwszym członem czasownikowym, złożenia tej grupy charakteryzują się różnorodnością struktur słowotwórczych. Najczęstszym elementem łączącym pnie wyrazowe: rzeczownikowo-czasownikowe, przymiotnikowo-rzeczownikowe oraz przymiotnikowo-czasownikowe jest interfiks **-o-**. Złożenie z interfiksem **-i-** jest tylko jedno. Ponadto zanotowano jedno złożenie bezspójkowe liczebnikowo-rzeczownikowe. Wyrazy złożone

w języku polskim są przedmiotem wielu prac naukowych, między innymi I. Klemensiewicz-Bajerowej¹⁶⁷, Z. Kurzowej¹⁶⁸, K. Handke¹⁶⁹, H. Skoczylas-Stawskiej¹⁷⁰.

3. Podsumowanie

W gwarze Proboszczewic zgromadzono około 1800 rzeczownikowych formacji słowotwórczych. Zasadnicza ich część jest rezultatem derywacji sufiksальной – około 80%. Znacznie mniej żywotne są inne typy derywacji: prefiksальная, prefiksально-sufiksальная, prozodyczno-paradygmatyczna, alternacyjna, prozodyczna - tworzą zaledwie 20% derywatów. Podobnie jest w gwarach (Szym; GórRz I; GórRz II; Mał) i języku ogólnopolskim (Gram; Słow). Chcąc w pełni oddać podobieństwa i różnice gwary Proboszczewic w stosunku do innych gwar (GórRz I; GórRz II; Mał; Szym) i polszczyzny ogólnej (Gram; Słow), należy wskazać na ewentualne przyczyny występowania różnic.

Narzędzie derywacji sufiksальной stanowi 231 formantów przyrostkowych. Dla porównania w gwarze wsi Domaniewek jest ich 106, Rachanie – 159, gwarach malborskich – 112, w języku ogólnopolskim – 203 w *Gramatyce...* (Gram) i 280 w *Słowotwórstwie...* (Słow). Zestawienie liczbowe wyraźnie wskazuje, że gwara Proboszczewic dysponuje znacznie większą liczbą formantów przyrostkowych, szczególnie w stosunku do innych gwar, nawet o 50% więcej. Przyczyną tego zjawiska może być przyjęcie przez autorów poszczególnych opracowań gwarowych nieco innych założeń, np. ograniczenie się tylko do prezentacji produktywnych, lub mniej produktywnych typów słowotwórczych, tak jak to czyni H. Górniewicz (GórRz I; GórRz II).

Około 42 formantów przyrostkowych, występujących w gwarze Proboszczewic, nie notuje się w opracowaniach słowotwórstwa polszczyzny ogólnej (Gram; Słow) oraz opracowaniach gwarowych (GórRz I; GórRz II; Mał; Szym). Są to: **-achelek, -adle, -alicha, -alina, -ary** (pl. tant.), **-asek, -aska, -aski** (pl. tant.), **-asy** (pl. tant., u H. Górniewicza jest to formant przymiotnikowy), **-aśnica, -aśnik, -atyk, -eja, -icielka, -enka, -erczynia, -etko, -ęcie, -inierka, -ira, -nianka, -nice** (pl. tant.), **-niś, -ol, -one, -otnica, -otnik, -oty** (pl. tant.), **-owskie, -uchy** (pl. tant.), **-ulich, -uńcio, -usieczka, -usiu, -uska, -uśnica, -uśnik**.

¹⁶⁷ I. Klemensiewicz-Bajerowa, *Wyrazy złożone w nowszej polszczyźnie kulturalnej*, Kraków 1951.

¹⁶⁸ Z. Kurzowa, *Złożenia imienne we współczesnym języku polskim*, Kraków 1976.

¹⁶⁹ K. Handke, *Budowa morfologiczna i funkcje compositów polskich*, Wrocław 1976.

¹⁷⁰ H. Skoczylas-Stawska, *Uwagi o compositach gwarowych z ziemi wieluńskiej i terenów sąsiednich*, „Slavia Occidentalis”, t. 36, 1979, s. 101-110.

Formanty przyrostkowe, które są w gwarze Proboszczewic oraz gwarach Rachania (Mal), Domaniewka (Szym), malborskich (GórRz I; GórRz II), a nie ma w polszczyźnie ogólnej

(Gram; Słow) to: **-alek**, **-anica**, **-arzec**, **-icho/ycha**, **-ilizna**, **-iwa**, **-ora**, **-ulka**, **-uńka**, **-yść**.

Brak niektórych formantów przyrostkowych może wynikać z przyjęcia innej motywacji słowotwórczej, np.: w derywacie *brudasek* przyjęto za podstawę przymiotnik *brudny*, w innych opracowaniach (Gram; Słow) wskazuje się na rzeczownik *brudas* i wydziela formant **-ek**; inne: **-al(icha)**, **-al(ina)**, **-as(ka)**, **-aś(nica)**, **-aś(nik)**, **-ul(icha)**, **-us(ka)**, **-uś(nica)**, **-uś(nik)** itp. Drugą przyczyną może być jednostkowy charakter formantów lub rzadkość ich występowania, co niekoniecznie musi oznaczać ich nieobecność, ponieważ dotarcie do formacji słowotwórczych tego rodzaju może być spowodowane czysto technicznymi problemami, np.: **-achelek**, **-adle**, **-atyk**, **-eja**, itp. Mogą to być też formanty, które tworzą tylko pluralia tantum np.: **-ary**, **-asy**, **-uchy** itp. (w innych gwarach czy polszczyźnie ogólnej nie wystąpiły, zanotowano tylko ich odpowiedniki w liczbie pojedynczej czyli **-as**, **-ar**, **-uch**).

Wydaje się więc, że nie ma w zasobie gwary Proboszczewic takich formantów rzeczownikowych, których obecność charakteryzowałaby w szczególności sposób tę gwarę. Trudno też wskazać formanty, które można by uznać za wyłącznie gwarowe. Taką próbę podejmuje W. Cyran w rozprawie *Tendencje słowotwórcze w gwarach polskich*¹⁷¹. Określa jako gwarowe pewne formanty, kierując się tym, że nie występują one w języku ogólnopolskim bądź pojawiają się wyjątkowo, i to najprawdopodobniej pod wpływem gwar. Są to: **-aga**, **-ajda**, **-ajka**, **-aszek**, **-ich**, **-icha**, **-yga**, **-yszek**. Spośród wymienionych formantów tylko **-aga** i **-ich** nie są wymienione w opracowaniach polszczyzny ogólnej – *Gramatyce...* (Gram) i *Słowotwórstwie...* (Słow). Jednakże warto w tym miejscu pamiętać o postulatcie K. Dejny, że dokonując porównania gwar z językiem ogólnopolskim, trzeba brać pod uwagę nie tylko polszczyznę pisaną – oficjalną, staranną, ale i potoczną, mówioną¹⁷². Reasumując, uważam, że należy niezwykle ostrożnie dokonywać tego rodzaju ocen i zaliczać do gwarowych formantów tylko takie, które nie są rejestrowane przez słowniki oraz rozprawy poświęcone polszczyźnie ogólnej.

Formanty przedrostkowe stanowią o wiele mniejszą grupę. W gwarze Proboszczewic jest ich 5: **nad-**, **pod-**, **pra-**, **prze-**, **wice-**. W gwarach malborskich (GórRz II) zanotowano ich 10: **nad-**, **nie-**, **pa-**, **pod-**, **pra-**, **przed-**, **przy-**, **roz-**, **wą-**, **wice-**, w gwarze wsi Rachanie (Mal) 6: **nad-**, **nie-**, **pa-**, **pra-**, **przy-**, **wice-**. W ogóle formantów przedrost-

¹⁷¹ W. Cyran, *Tendencje słowotwórcze...*, op. cit.

¹⁷² K. Dejna, *Zagadnienia...*, op. cit., s. 46.

kowych nie wymienia M. Szymczak (Szym). W języku ogólnopolskim (Gram) jest ich o wiele więcej – 14: **anty-**, **arcy-**, **ekstra-**, **hiper-**, **kontr-**, **nad-**, **pod-**, **po-**, **przeciw-**, **pre-**, **proto-**, **re-**, **super-**, **śród-**. Liczną grupę wśród nich stanowią formanty przedrostkowe obcego pochodzenia.

Formacje prefiksально-sufiksalne w gwarze Proboszczewic, polszczyźnie ogólnej (Gram, s. 451) oraz gwarach malborskich (GórRz II, s. 75-76) stanowią nikły procent w zbiorze leksykalnym. W niniejszym opracowaniu zapisano jeden derywat utworzony za pomocą **-u/-Ø**. W gwarach malborskich H. Górnowicz wyodrębnia: **pa-/ek**, **pa/-Ø**, **pa/-a**, **wą/-a**, **ob-/*-b**, **ob/-Ø**, **po/-ka**. Autorzy *Gramatyki...* (Gram) wspominają tylko, że derywaty tego typu stanowią nieliczną grupę. Natomiast w opracowaniach T. Malca (Mal) i M. Szymczaka (Szym) nie omawia się w ogóle tego typu wykładników derywacyjnych.

Derywacja paradygmatyczna w gwarze Proboszczewic dysponuje pięcioma formantami paradygmatyczny z wykładnikami **-a**, **-e**, **-o**, **-y**, **-Ø**, podobnie w polszczyźnie ogólnej (Gram, s. 395, 396, 404, 406, 407, 409, 411, 413, 418, 420, 423, 424, 425, 435, 438, 442). W gwarach malborskich (GórRz II, s. 62-65), gwarach wsi Rachanie (Mal, s. 19-20, 77) i Domaniewek (Szym, s. 181-183) wyodrębniono formanty paradygmatyczne **-a** i **-Ø**. Na paradygmatyczny formant **-Ø** wskazano w gwarach malborskich, rachańskiej i domaniewskiej (zakładając że derywaty, które tam zalicza się do derywacji wstecznej, np. *wschód*, *zachód* są jednak rezultatem derywacji paradygmatycznej, którym towarzyszy alternacja ujemna). Formant paradygmatyczny z wykładnikiem **-e** wyodrębniono tylko w opracowaniach poświęconych gwarom (GórRz II, s. 60-61; Mal s. 36; Szym, s. 182-183). Formant paradygmatyczny z wykładnikiem **-o** wyodrębniają M. Szymczak (Szym, s. 182) i T. Malec (Mal, s. 61), natomiast **-y** tylko autorzy *Gramatyki...* (Gram, s. 395).

Derywacja alternacyjna w gwarze Proboszczewic zasadniczo polega na ucięciu elementu **-k-**, czasem towarzyszy jej alternacja jakościowa. Zestawienie wyników w zakresie tego typu derywacji jest utrudnione ze względu na odmienne jej rozumienie lub pominięcie. Derywaty będące rezultatem alternacji jakościowej i ilościowej zapisują autorzy *Gramatyki...* (Gram, s. 427, 429). H. Górnowicz (GórRz II, s. 64-65) również notuje tego typu formacje słowotwórcze, np. *beka* - określając je jako derywaty wsteczne. Określenia derywaty wsteczne używa także w stosunku do takich wyrazów, jak *chów* czy *ugór*, które w tym opracowaniu uznaje się za rezultat derywacji paradygmatycznej. W opracowaniu M. Szymczaka (Szym, s. 183) brak tego typu derywacji, jeżeli przyjąć, że derywaty typu *wschód*, *odlot* są rezultatem derywacji paradygmatycznej, a nie wstecznej. T. Malec (Mal, s. 20) wskazuje na derywaty będące rezultatem derywacji dezintegralnej (alternacyjnej ujemnej), ale jednocześnie wydziela w nich przyrostek **-a**, np. *flacha*, *pała*.

Rzeczowniki złożone stanowią dość liczną grupę wśród formacji słowotwórczych notowanych zarówno w gwarze Proboszczewic, jak i innych gwarach (GórRz II; Mał; Szym). W języku ogólnopolskim (Gram) jest ich znacznie więcej. Jednakże nie są typowym dla polszczyzny sposobem tworzenia nowych wyrazów. Zgodnie z tendencją ogólnopolską, przeważają w gwarze Proboszczewic złożenia, w których drugi człon jest samodzielnym wyrazem. Najczęściej występującym sufiksem w złożeniach jest formant **-ka** i jego postaci rozszerzone oraz interfiks **-o-**. W stosunku do gwar małopolskich (GórRz II) i gwary rachańskiej (Mał) nie zaobserwowano żadnych znaczących różnic. Natomiast w gwarze Domaniewka (Szym) najliczniejszą grupę stanowią złożenia z pierwszym członem czasownikowym oraz interfiksem **-i-**. W gwarze Proboszczewic więcej jest złożzeń z interfiksem **-o-**. Najmniej zapisano derywatów będących rezultatem derywacji syntaktycznej i prozodycznej.

Jednym z podstawowych elementów odróżniających gwary między sobą, jak również od polszczyzny ogólnej, jest produktywność formantów w tworzeniu określonych kategorii słowotwórczych. Pewne różnice w tym zakresie, między polszczyzną ogólną a gwarami, mogą być powodowane odmiennymi zakresami kultury materialnej i duchowej, np. bardzo rozbudowaną w polszczyźnie ogólnej sferą pojęć abstrakcyjnych, czy większym zróżnicowaniem słownictwa z zakresu techniki. W niniejszej pracy rozróżnia się trzy poziomy produktywności formantów: produktywne, mniej produktywne i nieproduktywne (szerzej na ten temat we wstępie).

Do produktywnych w gwarze Proboszczewic zaliczono formanty z podstawowym elementem spółgłoskowym **-k-**. Są to formanty: **-aczka**, **-ak**, **-anka**, **-ek**, **-ik/yk**, **-isko/ysko**, **-ka**, **-ko**, **-nik**, **-ówka**, **-sko**, **-uszek**. W tej grupie szczególnie wyróżniają się produktywnością formanty **-ak**, **-ek** i **-ka**.

Formant **-ak** wyróżnia się produktywnością w derywowaniu nazw istot młodych, pokrewieństwa, mieszkańców, wykonawców czynności, nazw odczasownikowych narzędzi i odprzymiotnikowych atrybutywnych. W innych gwarach (GórRz I; Mał; Szym) określany jest jako jeden z najbardziej produktywnych formantów. W polszczyźnie ogólnej (Gram) zwraca się uwagę na jego zróżnicowaną produktywność – bardzo produktywny w tworzeniu odczasownikowych nazw środków czynności, mniej produktywny w nazwach istot młodych, nieproduktywny w tworzeniu nazw wykonawców czynności. H. Satkiewicz (Sat) natomiast podkreśla jego produktywność w odprzymiotnikowych nazwach atrybutywnych. Bardzo dużą żywotność formantu **-ak** na Mazowszu potwierdza ogromna ilość formacji słowotwórczych, w których pełni funkcję strukturalną.

Formant **-ek** jest produktywny w funkcji deminutywnej, ekspresywnej oraz w tworzeniu nazw od wyrażen przyimkowych atrybutywnych i miejsc. W opracowaniach, do których odniesiono wyniki badań (GórRz I; Mal; Szym; Gram), wskazuje się na jego dużą produktywność w funkcji deminutywnej i ekspresywnej. O jego szczególnej żywotności świadczy duża liczba derywatów, w których pełni on funkcję strukturalną. W większości są to tzw. deminutiva historyczne.

Formant **-ka** jest produktywny w tworzeniu nazw atrybutywnych odprzymiotnikowych i żeńskich. W języku ogólnopolskim (Gram) określa się go jako bardzo produktywny w wyżej wskazanych funkcjach. Nadal też można mówić o jego produktywności jako formantu deminutywnego i ekspresywnego. W gwarach (GórRz I; Mal; Szym) formant **-ka** określa się jako bardzo produktywny i wielofunkcyjny.

Formant **-aczka** jest produktywny w nazwach żeńskich wykonawców czynności derywowanych od podstaw czasownikowych.

Formant **-anka** specjalizuje się w tworzeniu nazw córek od nazwisk ojców, choć konkuruje z nim przyrostek **-ówna**. H. Górniewicz (GórRz I) uważa, że jest to najproduktywniejszy z formantów absorpcyjnych będących rozszerzeniem **-ka**. T. Malec (Mal) klasyfikuje go do dość produktywnych formantów.

Formant **-ik/yk** jest produktywny w nazwach deminutywnych i ekspresywnych. W gwarach malborskich (GórRz I) zaliczono go do jednego z najproduktywniejszych formantów, głównie w nazwach pokrewieństwa. W gwarze wsi Rachanie (Mal) jest dość produktywny, w języku ogólnopolskim (Gram) - nieproduktywny w nazwach miejsc.

Formant **-isko/ysko** jest produktywny w derywowaniu nazw miejsc od różnych części mowy, odrzeczownikowych augmentatywnych i ekspresywnych. W gwarze wsi Rachanie (Mal) i polszczyźnie ogólnej (Gram) zalicza się go do bardzo produktywnych formantów, w gwarach malborskich (GórRz II) - do mniej produktywnych.

Formant **-ko** jest produktywny w funkcji deminutywnej i ekspresywnej. W polszczyźnie ogólnej (Gram) i innych gwarach (GórRz I; Mal; Szym) określa się go jako bardzo produktywny w wyżej wskazanych funkcjach. Żywotność **-ko** tkwi w tym, że wypiera on formacje neutralne nie mające tego formantu.

Formant **-nik** specjalizuje się w derywacji nazw odczasownikowych i odrzeczownikowych wykonawców czynności, szczególnie nacechowanych ekspresywnie. Produktywny jest też w nazwach atrybutywnych odrzeczownikowych i od wyrażen przyimkowych, odczasownikowych narzędzi i odrzeczownikowych miejsc. T. Malec (Mal) i M. Szymczak (Szym) określają go jako dość produktywny. H. Górniewicz (GórRz I)

zalicza **-nik** do bardzo produktywnych formantów¹⁷³. W języku ogólnopolskim (Gram) wykazuje się pewną produktywnością w nazwach subiektów odbiektowych. Jego produktywność w tym zakresie obecnie nieco zmalała, gdyż wyszły z użycia dawne nazwy rzemieślników. Bardzo produktywny jest w odczasownikowych nazwach środków czynności, a nieproduktywny w odczasownikowych nazwach subiektów czynności. Jego nieproduktywność w tym zakresie potwierdza H. Satkiewicz (Sat), choć zaznacza jednocześnie, że kiedyś był produktywny także w osobowych nazwach wykonawców czynności. Można więc uznać, że zachowanie produktywności formantu **-nik** w derywacji nazw wykonawców czynności jest cechą charakteryzującą gwarę Proboszczewic.

Formant **-ówka** jest produktywny w nazwach odrzeczownikowych atrybutywnych, podobnie w języku ogólnopolskim (Gram), gdzie tego typu derywaty określono jako materiałowe - produktywność w tym zakresie potwierdza H. Satkiewicz (Sat) - jak również w odrzeczownikowych nazwach obiektów i rezultatów.

Formant **-sko** specjalizuje się w tworzeniu augmentatiwów. Podobnie jest w języku ogólnopolskim (Gram). T. Malec (Mal) stwierdza produktywność **-sko**, ale w mniejszym stopniu niż w polszczyźnie ogólnej. M. Szymczak (Szym) zauważa, że na gruncie gwary Domaniewka ta produktywność jest ograniczona, gdyż funkcję **-sko** częściowo przejęły formanty **-ątko** i **-ączko**. H. Górnowicz (GórRz II) zalicza go do nieproduktywnych formantów.

Produktywny w gwarze Proboszczewic formant **-uszek**, w gwarze wsi Rachanie (Mal) określono jako niezbyt produktywny. W gwarze Domaniewka (Szym) jest nieproduktywny. W gwarach malborskich (GórRz I) wykazuje się bardzo dużą produktywnością.

Formant **-ała** jest produktywny w nazwach wykonawców czynności. W gwarze wsi Rachanie (Mal) jest nieproduktywny. Na stosunkowo dużą produktywność tego typu słowotwórczego można wskazać jako na cechę charakteryzującą gwarę Proboszczewic.

Do grupy produktywnych formantów zaliczono także formanty: **-anie**, **-enie**, **-cie**, szczególnie w odczasownikowych nazwach czynności. W polszczyźnie ogólnej (Gram) określa się te typy słowotwórcze jako nieograniczenie produktywne. W gwarze wsi Rachanie (Mal) są bardzo produktywne, poza typem **-enie**, który określono jako dość produktywny. Natomiast M. Szymczak (Szym) wspomina tylko o licznych derywatach z tymi formantami.

¹⁷³ Nie wskazuje jednakże w jakich kategoriach.

Spośród formatów z podstawowym elementem spółgłoskowym **-c-** produktywne są formanty **-ec** i **-ica**, a formant **-ec** - w nazwach atrybutywnych odprzymiotnikowych, również w gwarach malborskich (GórRz I). W języku ogólnopolskim (Gram) wskazano na jego nieproduktywność w tworzeniu nazw mieszkańców, ale w nazwach atrybutywnych i subiektów czynności jest produktywny. Formant **-ica** specjalizuje się w tworzeniu nazw samic. Na jego produktywność (szczególnie w nazwach samic) zwraca się uwagę w języku ogólnopolskim (Gram) i gwarach malborskich (GórRz I). Natomiast w gwarze wsi Rachanie (Mal) zaliczono go do mniej produktywnych przyrostków.

Formant **-ość** specjalizuje się w derywowaniu nazw abstrakcyjnych, szczególnie odprzymiotnikowych. W tej funkcji na jego bardzo dużą produktywność wskazuje T. Malec (Mal) w gwarze wsi Rachanie oraz autorzy *Gramatyki...* (Gram) w polszczyźnie ogólnej. H. Górniewicz (GórRz II) określa go jako mniej produktywny, M. Szymczak (Szym) jako produktywny.

W grupie formantów z **-n-** jako podstawowy element spółgłoskowy produktywne są formanty: **-anina**, **-ina**, **-iny** oraz **-un**.

Formant **-anina** jest produktywny w nazwach czynności wykonywanych bezładnie. W polszczyźnie ogólnej (Gram) ten typ słowotwórczy jest bardzo produktywny. O jego produktywności w nazwach odczasownikowych czynności wspomina H. Satkiewicz (Sat).

Formant **-ina** jest produktywny w derywowaniu nazw atrybutywnych, ekspresywnych, nieco mniej w nazwach lokatywnych/zbioru. T. Malec (Mal) określa go jako produktywny, H. Górniewicz (GórRz II) - mniej produktywny, w polszczyźnie ogólnej (Gram) jest nieproduktywny.

Formant **-iny** (pl. tant.) derywuje odczasownikowe nazwy czynności. W gwarach malborskich (GórRz II) określono go jako formant mniej produktywny.

Formant **-un** wykazuje się produktywnością w derywacji nazw atrybutywnych i wykonawców czynności nacechowanych ekspresywnie. W gwarach malborskich (GórRz II) jest mniej produktywny, w gwarze wsi Rachanie (Mal) - nieproduktywny. Produktywność tego typu słowotwórczego odróżnia gwarę Proboszczewic od innych gwar (GórRz I; GórRz II; Mal; Szym) i polszczyzny ogólnej (Gram; Słow).

Formant **-arz** jest produktywny w nazwach wykonawców czynności odczasownikowych i orzeczownikowych oraz atrybutywnych orzeczownikowych. H. Górniewicz (GórRz I), M. Szymczak (Szym) i T. Malec (Mal) określają go jako stosunkowo produktywny. W polszczyźnie ogólnej (Gram) jest bardzo produktywny w nazwach odobiektowych subiektów, bardziej niż **-ec** i **-owy** w tej funkcji.

Do grupy formantów produktywnych zaliczono także formant **-owa**, tworzący nazwy kobiet od nazwisk ich mężów, również w gwarze rachańskiej (Mal).

Do grupy formantów mniej produktywnych zaliczono kilkanaście sufiksów. W grupie formantów z elementem podstawowym **-k-** są to: **-aczka**, **-arka**, **-czyk**, **-ki**, **-owisko**. Formant **-aczka** jest mniej produktywny w derywowaniu nazw narzędzi, ale produktywny w nazwach wykonawców czynności. Bardzo produktywny jest w nazwach narzędzi w polszczyźnie ogólnej (Sat). W gwarach malborskich (GórRz II) mówi się o jego słabej produktywności w ogóle. Natomiast T. Malec (Mal) stwierdza (ogólnie), że jest produktywny

Formant **-arka** jest dość produktywny w nazwach wykonawców czynności i narzędzi. W języku ogólnopolskim (Gram) zalicza się go do bardzo produktywnych formantów, choć konkuruje z nim formant **-aczka**. Fakt ten wiąże się z dążnością w polszczyźnie ogólnej do precyzowania znaczeń. W gwarach malborskich (GórRz II) jest nieproduktywny.

Formant **-czyk** należy do mniej produktywnych formantów, ponieważ nazwy istot młodych tworzone od nazw zawodów obecnie wychodzą z użycia. Natomiast nazwy młodych ludzi od nazwisk ich ojców tworzone są za pomocą formantu **-ak**. W polszczyźnie ogólnej (Gram) zwraca się uwagę na produktywność formantu **-czyk** w nazwach mieszkańców. Natomiast H. Górniewicz (GórRz I) wskazuje na jego produktywność w tworzeniu nazw pokrewieństwa. Formant **-ki** (pl. tant.) derywuje nazwy czynności. W gwarach malborskich określono go jako produktywny (GórRz I).

Formant **-owisko** należy do dość produktywnych formantów w nazwach odrzeczownikowych miejsc. Jego produktywność w tej funkcji ogranicza formant **-isko**, z którego on wyrasta.

Formant **-unek** derywuje odczasownikowe nazwy czynności. T. Malec (Mal) określa go jako niezbyt produktywny, M. Szymczak (Szym) jako dość produktywny.

Formant **-acz** umieszczono w grupie mniej produktywnych formantów, ponieważ w funkcjach, w których występuje najczęściej - czyli odczasownikowych nazwach wykonawców czynności i narzędzi - produktywniejszy jest od niego formant **-nik**. W gwarach malborskich (GórRz II) i gwarze wsi Rachanie (Mal) **-acz** także zaliczono do mniej produktywnych formantów. Natomiast w polszczyźnie ogólnej (Gram) jest produktywny w tworzeniu odczasownikowych nazw wykonawców czynności i bardzo produktywny w odczasownikowych nazwach środków czynności.

Formant **-arnia** wykazuje pewną produktywność w tworzeniu nazw miejsc. T. Malec (Mal) określa go jako mniej produktywny, H. Górniewicz (GórRz I) jako produktywny, w polszczyźnie ogólnej (Gram) bardzo produktywny.

Formant **-as** jest dość produktywny w odprzymiotnikowych nazwach atrybutywnych o charakterze ekspresywnym. Podobnie jest w gwarach malborskich (GórRz II) i gwarze wsi Rachanie (Mal).

Formant **-izna** jest dość produktywny w nazwach odprzymiotnikowych abstrakcyjnych i atrybutywnych. T. Malec (Mal) określa go jako nieproduktywny, H. Górniewicz (GórRz II) - mniej produktywny.

W nazwach narzędzi dość produktywny jest formant **-dło** i jego pochodne. Na jego produktywność w tej funkcji zwracają uwagę autorzy *Gramatyki...* (Gram). H. Górniewicz (GórRz II) określa go jako mniej produktywny.

Formant **-uch** jest dość produktywny w nazwach odprzymiotnikowych atrybutywnych i odczasownikowych wykonawców czynności, bardzo silnie nacechowanych ujemnie. W gwarach (GórRz II; Mal; Szym) określa się go także jako mniej produktywny. Natomiast produktywny jest w językach wschodniosłowiańskich.

Formant **-ula**, podobnie jak formant **-as**, wykazuje pewną produktywność w nazwach ekspresywnych oraz atrybutywnych nacechowanych ekspresją. W gwarze rachaniejskiej określono go jako produktywny.

Formanty **-uś**, **-unia**, **-usia** są dość produktywne w tworzeniu nazw ekspresywnych, **-ula** w nazwach atrybutywnych, **-us** w nazwach wykonawców czynności nacechowanych ekspresywnie. W gwarach malborskich (GórRz II) formanty te również zaliczono do mniej produktywnych.

Do formantów nieproduktywnych zaliczono: **-aszek**, **-iszek**, **-elec**, **-oba**. Na ich nieproduktywność wskazano także w opracowaniach gwarowych (GórRz I; GórRz II; Mal; Szym) i polszczyzny ogólnej (Gram, Słow). Formanty **-aj**, **-ajka**, **-aka**, **-alka**, **-ba**, **-ło**, **-olek**, które w gwarze Proboszczewic nie są produktywne, w innych gwarach mogą być również nieproduktywne bądź tylko mniej produktywne, np. formanty **-aj**, **-aka**, **-ba** w gwarach malborskich (GórRz II) określono jako mniej produktywne. Nieproduktywność formantu **-ajka** w gwarze Domaniewka stwierdza M. Szymczak (Szym), formantów **-alka**, **-ło**, **-olek** w gwarze wsi Rachanie T. Malec (Mal). Bardzo wyraźnie kształtują się różnice między nieproduktywnością pewnych formantów w gwarze Proboszczewic a ich produktywnością w polszczyźnie ogólnej. Formanty **-acja**, **-anin**, **-ant**, **-owy** nieproduktywne w gwarze Proboszczewic (zob. GórRz I - określa **-anin** jako mniej produktywny), w polszczyźnie ogólnej są bardzo produktywne, np. **-anin** w nazwach mieszkańców lub produktywne, np. **-owy** w nazwach subiektów, **-ant** w nazwach wykonawców czynności lub narzędzi, **-acja** w nazwach czynności motywowanych przez czasowniki obce. Opozycja produktywny nieproduktywny nie zawsze różnicuje gwary w stosunku do polszczyzny ogólnej. Przykładem może być formant **-ic** nieproduktywny w gwarze

Proboszczewic i polszczyźnie ogólnej (Słow), który jednakże nadal wykazuje się pewną produktywność w gwarach malborskich (GórRz II). Pewnym elementem wyróżniającym gwarę Proboszczewic może być nieproduktywność formantu **-icha** w derywacji nazw kobiet od nazwisk bądź zawodów ich mężów, ponieważ w gwarach malborskich i gwarze wsi Rachanie wykazuje on pewną produktywność w tej funkcji, chociaż powoli zaczyna go wypierać formant **-owa**. Dłuższe utrzymywanie się form z **-icha** może być dowodem występowania silniejszych wpływów wschodniosłowiańskich, co jest zrozumiałe szczególnie w przypadku gwary rachańskiej¹⁷⁴. M. Szymczak (Szym) nie wypowiada się na temat produktywności tego formantu w gwarze Domaniewka.

Do nieproduktywnych formantów przedrostkowych należą: **nad-**, **pa-**, **pod-**, **pra-**, **prze-**, **wice-**, również w innych gwarach (GórRz I; GórRz II; Mal; Szym) i polszczyźnie ogólnej (Gram).

O produktywności innych sposobów derywacji w gwarze Proboszczewic można mówić tylko w przypadku derywacji paradygmatycznej i alternacyjnej. Produktywne są formanty paradygmatyczne z wykładnikami **-a** oraz **-e** w derywatach od wyrażen przyimkowych oraz z **-Ø** w nazwach odczasownikowych. W innych opracowaniach (Gram; GórRz II; Szym), poza opracowaniem gwary rachańskiej (Mal), również wskazuje się na produktywność niektórych formantów paradygmatycznych.

W derywacji alternacyjnej dominuje alternacja ilościowa, polegająca na ucięciu elementu **-k-**, czasem towarzyszy jej alternacja jakościowa. Jest to produktywny typ derywacji w tworzeniu nazw augmentatywnych i ekspresywnych, również w polszczyźnie potocznej (Gram). W gwarach malborskich (GórRz II) jest to rzadko stosowany środek derywacji. W gwarze wsi Rachanie sygnalizuje się tylko obecność derywatów dezintegralnych, natomiast w gwarze Domaniewka (Szym) w ogóle pomija. Można więc uznać, że produktywność formantów alternacyjnych jest właściwością odróżniającą gwarę Proboszczewic od innych gwar.

Dokonując zestawienia wyników w zakresie produktywności formantów w gwarze Proboszczewic z polszczyzną ogólną, warto odnieść się do spostrzeżeń W. Cyra na zawartych w pracy *Tendencje...*¹⁷⁵. W gwarze Proboszczewic potwierdza się szczególna produktywność formantów **-ak**, **-ek**, **-ka** i **-nik**, natomiast **-acz** należy do mniej produktywnych formantów. Również w zakresie derywacji paradygmatycznej z wykładnikiem **-Ø** i formacji sufiksalnych od wyrażen przyimkowych zauważalna jest produktywność tych sposobów derywacji. Są to tendencje słowotwórcze wspólne tak gwarom, jak i polszczyźnie ogólnej. Natomiast to, co różni gwary od polszczyzny ogólnej, to większa

¹⁷⁴ Miejscowość Rachanie oddalona jest zaledwie kilkadziesiąt kilometrów od granicy z Ukrainą.

¹⁷⁵ W. Cyran, *Tendencje...*, op. cit., 60.

produktywność w gwarach typów słowotwórczych tworzących nazwy deminutywne i augmentatywne (często nacechowane ekspresywnie) oraz w tworzeniu nazw czynności za pomocą formantów **-ek**, **-ka**, **-iny**. Nie do końca jednak potwierdza się produktywność formantów wskazanych przez W. Cyrana: **-acha**, **-aj**, **-ala**, **-awa**, **-ba**, **-el**, **-ocha**, **-oła**, **-oń**, **-ucha**, **-uga**. W gwarze Proboszczewic niektóre z nich uznano nawet za nieproduktywne: **-ba**, **-aj**. Nie stwierdzono również szczególnej produktywności formantów obcego pochodzenia takich, jak: **-acja**, **-ant**, **-atyka**, **-ista**. Ponadto częstość występowania derywatów tautologicznych, która, według W. Cyrana, może obrazować produktywność pewnych typów słowotwórczych, nie stanowi w gwarze Proboszczewic zaznaczającego się zjawiska. Różnice w spostrzeżeniach mogą wynikać z faktu, że tło dla prowadzonych przez W. Cyrana badań porównawczych stanowiły bardzo obszerne i różnorodne materiały gwarowe.

Zestawienie wyników analizy nad słowotwórstwem rzeczownika w gwarze Proboszczewic z gwarami malborskimi (GórRz I i II), wsi Rachanie (Mal) czy z gwarą Domaniewka (Szym) jest trudne, ponieważ autorzy monografii słowotwórczych tych gwar nie zawsze konsekwentnie określali kategorię słowotwórczą bądź podstawę słowotwórczą derywatów. Ponadto niektórych kategorii słowotwórczych w ogóle nie uwzględniono. Dlatego wskazywanie np. na żywotność pewnych kategorii słowotwórczych czy na specjalizację niektórych formantów jest możliwe tylko w ograniczonym stopniu. W *Gramatyce...* (Gram) i *Słowotwórstwie...* (Słow), gdzie konsekwentnie klasyfikowano derywaty, pewną trudność stanowiły rozbudowane systemy klasyfikacji słowotwórczej. Jednakże we wstępie rozdziału poświęconego rzeczownikowi dokonano zestawienia tych modeli z klasyfikacją zastosowaną w niniejszej pracy, co umożliwiło porównanie wyników.

W przypadku niektórych formantów zaobserwowano specjalizowanie się w tworzeniu określonych kategorii słowotwórczych, co potwierdzają badania w innych opracowaniach (Gram; Słow; GórRz I; GórRz II; Mal; Szym). Większość jednak formantów w różnych modelach pełni różne funkcje. Szczególnie o formantach **-ak**, **-ek**, **-ina**, **-ka**, **-nik** można powiedzieć, że tworzą różne kategorie słowotwórcze. Omawiając poniżej kategorie słowotwórcze (w porządku alfabetycznym) w gwarze Proboszczewic, podano w procentach ilość derywatów należących do określonej kategorii (w nawiasie) i liczbę formantów ją tworzących.

Kategoria abstrakcyjna (2,6%) derywowana jest przez 11 formantów. Najbardziej wyspecjalizowanymi wykładnikami słowotwórczymi danej kategorii są: **-ość**, **-izna/yzna**. Jest to kategoria, która w gwarach nie jest zbyt licznie reprezentowana, w przeciwieństwie do polszczyzny ogólnej, gdzie zdecydowanie częściej używa się określeń abs-

trakcyjnych. Podstawami słowotwórczymi derywatów należących do tej kategorii zasadniczo są przymiotniki, rzadziej rzeczowniki, a bardzo rzadko czasowniki, przysłówki czy imiesłowy. W polszczyźnie ogólnej (Gram) i gwarach wsi Rachanie (Mal) i Domaniewek wyżej wymienione formanty, derywujące zasadniczo od podstaw przymiotnikowych, także są najbardziej reprezentatywne dla danej kategorii. Tylko H. Górniewicz (GórRz II) podkreśla, że derywaty z **-ość** są typowe dla polszczyzny ogólnej, a mało charakterystyczne dla gwary, zaś formantu **-izna** w ogóle nie zapisuje w nazwach abstrakcyjnych.

Kategoria atrybutywna (14,2%) derywowana jest przez 82 formanty. Jest jedną z najżywotniejszych kategorii, w odróżnieniu od polszczyzny ogólnej (Gram) i innych gwar, T. Malec (Mal) podaje tylko dwa typowe przyrostki ją reprezentujące: **-ina** i **-ość** (w gwarze Proboszczewic zanotowano tylko nazwy abstrakcyjne z formantem **-ość**). Taki stan rzeczy może mieć dwie przyczyny. Po pierwsze, w bardzo szerokim potraktowaniu tej kategorii w niniejszej rozprawie, po drugie, w niekonsekwentnym określaniu przez autorów gwarowych opracowań kategorii słowotwórczych. Do najbardziej reprezentatywnych wykładników słowotwórczych danej kategorii należą: **-ak, -al, -anka, -as, -aśnica, -aśnik, -arz, -ec, -ek, -ica, -icha, -ik, -ina, -ka, -nik, -och, -ota, -ówka, -uła, -un, -us**. Bardzo często formanty tworzące tę kategorię są nacechowane ekspresywnie bądź są też wykładnikiem żeńskości. Podstawami słowotwórczymi mogą być rzeczowniki i przymiotniki, rzadziej przysłówki, wyrażenia przyimkowe, imiesłowy i liczebniki. Na podstawie odprzymiotnikowe i odrzeczownikowe w nazwach atrybutywnych autorzy porównywanych tu opracowań (Gram; GórRz I; GórRz II; Mal; Szym) wskazują najczęściej.

Kategoria augmentatywna (5,4%) derywowana jest przez 17 formantów. Do najbardziej wyspecjalizowanych wykładników słowotwórczych danej kategorii należą: **-ica, -isko/ysko, -sko, -al, -un**. W innych gwarach (GórRz I; GórRz II; Mal; Szym) oraz polszczyźnie ogólnej (Gram) są to formanty **-isko/ysko, -sko**. W przypadku polszczyzny ogólnej należałoby wymienić także formant **-idło**. W gwarze Proboszczewic oraz polszczyźnie ogólnej bardzo żywotna w tworzeniu nazw augmentatywnych jest derywacja alternacyjna. Zasadniczo podstawami słowotwórczymi nazw tej kategorii są rzeczowniki, również w innych gwarach (GórRz II; Mal; Szym) i polszczyźnie ogólnej (Gram; Słow). Nazwy odczasownikowe i odprzymiotnikowe są rzadkie, w innych gwarach w ogóle takich nie zarejestrowano.

Kategoria czynności (8,3%) derywowana jest przez 36 formantów. Do najbardziej wyspecjalizowanych wykładników słowotwórczych danej kategorii należą: **-anie, -enie, -cie, -iny** (pl. tant.), **-ka**. Podobnie jest w innych gwarach (GórRz I; GórRz II; Mal;

Szym) i polszczyźnie ogólnej (Gram). Należy też zwrócić uwagę na formanty **-anina** i **-atyka**, które w danej gwarze i polszczyźnie ogólnej specjalizują się w derywowaniu nazw czynności wykonywanych bezładnie. Również derywacja paradygmatyczna z formantem **-Ø** tworzy dość liczne nazwy czynności. Derywaty tej kategorii słowotwórczej zasadniczo derywowane są od czasowników, również w gwarach malborskich, Rachania, Domaniewka oraz polszczyźnie ogólnej.

Kategoria deminutywna (4,6%) derywowana jest przez 18 formantów. Do najbardziej wyspecjalizowanych wykładników słowotwórczych tej kategorii należą formanty: **-cia**, **-eczka**, **-ek**, **-iczek/yczek**, **-ik/yk** (to, co bardzo często różni gwary od polszczyzny ogólnej to większa ekspansywność **-ik** od **-ek**), **-ka**, **-ko**, **-uszek**. W przypadku formantów deminutywnych oraz deminutywno-ekspresywnych można mówić o największym stopniu specjalizacji. Derywatom należącym do tej kategorii często towarzyszą intensiva przymiotnikowe, np. *krućutka kecuška*, oraz zdrobniałe postaci innych części mowy, np. *šypćutko*, *spokoińutko*, *ruvńuteńko*. Nazwom ekspresywnym czasami towarzyszą augmentativa dla podkreślenia ich ekspresywnej funkcji, np. *drobńuša końitka*, *ale įeįi ŗuop taki vįelgas*. Nazwy deminutywne i ekspresywne mogą być tworzone od tych samych rzeczowników dwoma lub więcej formantami. Deminutiva gwarowe w stosunku do ogólnopolskich wykazują też większe zróżnicowanie podstaw słowotwórczych. Formacji deminutywno-ekspresywnych najczęściej używa się w rozmowie z dziećmi lub o dzieciach. Podstawami słowotwórczymi tej kategorii są wyłącznie rzeczowniki. Wskazane wyżej formanty, derywujące wyłącznie od podstaw rzeczownikowych, także w innych gwarach (GórRz I; GórRz II; Mal; Szym) i polszczyźnie ogólnej (Gram) specjalizują się w tworzeniu kategorii deminutywnej.

Kategoria ekspresywna (27,2%) derywowana jest przez 103 formantów. Reprezentują ją między innymi: **-al**, **-ara**, **-as**, **-cia**, **-ek**, **-ica**, **-icha**, **-ina**, **-ik/yk**, **-isko/ysko**, **-ka**, **-ko**, **-och**, **-ocha**, **-ol**, **-sko**, **-uch**, **-ucha**, **-ul**, **-ula**, **-ulicha**, **-ulka**, **-un**, **-us**, **-uś**, **-usia**, **-uśnica**, **-uśnik**, **-uszka**, **-uszko**, **-uś**. Ekspresywność najczęściej towarzyszy innym znaczeniom kategorialnym, szczególnie atrybutywnym i wykonawców czynności. Poza właściwymi tej kategorii rzeczownikowymi podstawami słowotwórczymi mogą też wystąpić podstawy odczasownikowe, odprzymiotnikowe czy odprzysłówkowe. Ekspresywność może wynikać z ujemnego nacechowania podstawy słowotwórczej lub z kontekstu.

Kategoria miejsca (10,1%) derywowana jest przez 42 formanty. W tworzeniu tej kategorii specjalizują się formanty: **-isko/ysko** i jego rozszerzone postaci, nieco mniej **-nik**, **-ina**, **-arnia**, **-alnia**, **-nia**. W innych gwarach (GórRz I; GórRz II; Mal; Szym) są to także najbardziej reprezentatywne formanty tej kategorii, poza formantem **-ina**, który tworzy nazwy zbiorów. W polszczyźnie ogólnej (Gram) za najbardziej wyspecjalizowane uznaje się formanty **-arnia**, **-alnia**, **-nia** i **-isko/ysko**. Spośród formantów paradygmatycznych w tworzeniu nazw miejsc od wyrażen przyimkowych specjalizuje się wykład-

nik **-e**. Podstawami słowotwórczymi kategorii miejsca są wszystkie części mowy poza zaimkami i liczebnikami. W innych opracowaniach (GórRz I; GórRz II; Mał; Szym) zasadniczo wskazuje się na podstawy odrzeczownikowe i odczasownikowe.

Kategoria mieszkańców (0,7%) derywowana jest przez 8 formantów. Do najbardziej wyspecjalizowanych formantów tej kategorii należą: **-ak** i **-anka**. Są to nazwy wyłącznie odrzeczownikowe. W innych gwarach (GórRz I; GórRz II; Mał; Szym) i polszczyźnie ogólnej (Gram) wyżej wskazane formanty także specjalizują się w tworzeniu nazw mieszkańców, z tym, że w polszczyźnie ogólnej najbardziej wyspecjalizowany w tej funkcji jest formant **-anin**.

Kategoria istot młodych (1,8%) derywowana jest przez 4 formanty. Do specjalizujących się w tworzeniu tej kategorii wykładników słowotwórczych zaliczono: **-ak** i **-czyk**. Są to nazwy wyłącznie odrzeczownikowe. W innych gwarach (GórRz I; GórRz II; Mał; Szym) wyżej wskazane formanty także specjalizują się w tworzeniu nazw istot młodych. W polszczyźnie ogólnej najbardziej wyspecjalizowany w tej funkcji jest formant **-ę**.

Kategoria narzędzi (7,3%) derywowana jest przez 39 formantów. Do najbardziej wyspecjalizowanych wykładników słowotwórczych danej kategorii należą: **-aczka**, **-ak**, **-arka**, **-ka**, **-nik**, **-dło** i jego pochodne, nieco mniej **-acz** (w polszczyźnie przeciwnie). Są to derywaty zasadniczo odczasownikowe, nieco mniej jest odrzeczownikowych. Podobnie jest w innych gwarach (GórRz I; GórRz II; Mał; Szym) i polszczyźnie ogólnej (Gram).

Kategoria obiektu (3,6%) derywowana jest przez 17 formantów. Kategoria ta jest reprezentowana m.in. przez formanty: **-enie**, **-ka** i paradygmatyczny formant **-a**, również w polszczyźnie ogólnej (Gram). Są to nazwy głównie odczasownikowe i odimiesłowne. W opracowaniach gwarowych (GórRz I; GórRz II; Mał; Szym) nie wyodrębnia się tej kategorii.

Kategoria pokrewieństwa (2,8%) derywowana jest przez 18 formantów. Wykładnikami słowotwórczymi specjalizującymi się w derywowaniu tej kategorii są: **-ak**, **-anka**, **-czyk**, **-ka**, **-owa**, **-ówna** oraz paradygmatyczny format **-a**. Są to nazwy wyłącznie odrzeczownikowe. Podobnie jest w gwarach malborskich (GórRz I; GórRz II) i Domaniewka (Szym). W gwarze wsi Rachanie (Mał) nazwy żeńskie, zarówno zamężnych kobiet, jak i dziewcząt, derywowane są przez formant **-owa**. Formantów **-anka**, **-ówna** nie zanotowano w tej funkcji. W polszczyźnie ogólnej (Gram) wyżej wskazane formanty także specjalizują się w derywowaniu nazw pokrewieństwa, z tym że formant **-czyk** obecnie nie jest produktywnym formantem.

Kategoria syngulatywna (0,2%) derywowana jest przez 4 formanty: **-anin**, **-ic**, **-ina**, **-inka/ynka**, **-ista**. Są to nazwy wyłącznie odrzeczownikowe. Kategorii syngulatywnej nie wyodrębniają H. Górnowicz (GórRz I; GórRz II) i M. Szymczak (Szym).

Kategoria wykonawców czynności (13,6%) derywowana jest przez 70 formantów. Do najbardziej wyspecjalizowanych wykładników słowotwórczych tej kategorii należą: **-aczka**, **-ała**, **-arz**, **-nik**, **-un**. Są to nazwy głównie odrzeczownikowe i odczasownikowe. T. Malec (Mal) określa kategorię wykonawców czynności jako nieliczną i wskazuje tylko na dwa wyspecjalizowane formanty: **-arz** i **-nik**. W polszczyźnie ogólnej (Gram) najbardziej wyspecjalizowane w tej funkcji są: **-acz**, **-aczka**, **-arz**, **-ca**, **-iciel**, **-nik**. W gwarach malborskich (GórRz I; GórRz II) i Domaniewka (Szym) nazwy czynności derywują m.in. formanty: **-acz**, **-ak**, **-arz**, **-ek**.

Kategoria wytworów (4%) derywowana jest przez 18 formantów. Do jej najbardziej reprezentatywnych wykładników słowotwórczych należą: **-ek**, **-ka**, **-ina** oraz formant paradygmatyczny z -Ø, również w polszczyźnie ogólnej (Gram). Podstawami derywatów tej kategorii są głównie czasowniki. Kategorii tej nie wyodrębniają T. Malec (Mal) i M. Szymczak (Szym).

Kategoria zbiorów (1,8%) derywowana jest przez 13 formantów. Do jej najbardziej wyspecjalizowanych wykładników słowotwórczych należą: **-ina**, **-two** i pochodne. Są to nazwy odrzeczownikowe, odczasownikowe i odprzymiotnikowe. Podobnie jest w innych gwarach (GórRz I; GórRz II; Mal; Szym) i polszczyźnie ogólnej (Gram).

Kategoria żeńskości (4,4%) derywowana jest przez 20 formantów. W jej tworzeniu specjalizują się formanty: **-ka** (jego rozszerzone postaci **-anka**, **-aczka**), **-ica**, **-icha**, **-owa**, **-ówna**. Kategoria ta bardzo często towarzyszy innym kategoriom słowotwórczym, np. nazwom wykonawców czynności. Podstawami słowotwórczymi tej kategorii są rzeczowniki i czasowniki. W gwarach malborskich (GórRz I; GórRz II) oraz gwarach wsi Rachanie (Mal) i Domaniewek (Szym) wyżej wymienione formanty również tworzą nazwy żeńskie. W polszczyźnie ogólnej (Gram) są to formanty **-ka**, **-ini**, **-ica**, **-a**, nieco mniej żywotne w tej funkcji są: **-owa**, **-ina**, **-anka**, **-ówka**.

Z przeprowadzonej analizy materiału pod kątem zależności kategorii słowotwórczych od klasy gramatycznej podstaw słowotwórczych wynika, że zasadniczo nie ma takich kategorii, które motywowane byłyby wyłącznie od jednej części mowy. Można tylko wskazać na szczególną przydatność niektórych z nich w procesie derywacji danej kategorii, np. czasowników w nazwach czynności. Wyjątek stanowią kategorie: deminutywna, mieszkańców, istot młodych, syngulatywna, które tworzone są wyłącznie od podstaw rzeczownikowych.

O specjalizacji można mówić w przypadku niektórych formatów, które wykazują pewne preferencje w tworzeniu derywatów od określonych części mowy. Formanty **-aczka**, **-ała**, **-anie**, **-aniec**, **-anina**, **-ca**, **-cie**, **-enie**, **-iciel**, **-iny**, **-dło** i jego pochodne, **-unek**, derywują wyłącznie lub najczęściej od podstaw czasownikowych. Formanty **-anka**, **-isko/ysko**, **-ista**, **-owa**, **-owiec**, **-owisko**, **-ówka**, **-ówna**, **-sko** są zasadniczo wykładnikami słowotwórczymi derywatów odrzeczownikowych. Również grupa formantów o funkcji wyłącznie ekspresywnej czy deminutywnej ma za podstawy rzeczowniki. Nie zaobserwowano natomiast formantów, które specjalizowałyby się w tworzeniu derywatów od podstaw przymiotnikowych, może z wyjątkiem przyrostka **-ota**. Większość formantów sufiksalnych derywuje od podstaw rzeczownikowych - 128 formantów bądź czasownikowych - 119, od przymiotnika - 58, przysłówka - 13, wyrażenia przyimkowego - 6, imiesłowu - 19, liczebnika - 6.

Zestawienie formantów z ich podstawowym komponentem spółgłoskowym.

-b-: -ba, -oba;

-c-: -alnica, -anica, -aniec, -arzec, -aśnica, -awica, -ca, -ec, -elec, -elnica, -enica, -eniec, -ennica, -erca, -ic, -ica, -inieć, -lica, -nica, -nice, -otnica, -owica, -owiec, -ulec, -uśnica;

-ch-: -acha, -alicha, -czuch, -czucha, -ich/yh, -icho, -och, -ocha, -tuch, -uch, -ucha, -uchy, -ulich;

-cz-: -acz;

-ć-: -cia, -cio, -eć, -ęcie, -oć, -ość, -ość, -uńcio, -yść;

-d-: -ajda;

-g-: -aga, -uga, -yga;

-j-: -acja, -aj, -eja;

-k-: -achełek, -aczka, -ajka, -ak, -aka, -aki, -alek, -alka, -alnik, -ałka, -anek, -anka, -anko, -arka, -arnik, -asek, -aska, -aski, -astka, -aszek, -aśnik, -atek, -atka, -atyk, -atyka, -awisko, -awka, -ączka, -czyk, -eczka, -eczko, -ek, -elak, -eniska, -enka, -erka, -etko, -icielka, -iczek, -iczka/yczka, -ik/yk, -inierka, -inka/ynka, -isko/ysko, -iszek, -ka, -ki, -ko, -lik, -lisko, -niak, -nianka, -niczka, -nik, -nisko, -ołek, -onka, -owskie, -oszek, -otnik, -owiska, -ownik, -ówka, -sko, -ulek, -ulka, -ułka, -unek, -uńka, -usieczka, -uska, -uszczek, -uszek, -uszka, -uszko, -uśnik;

-l-: -adle, -al, -ała, -el, -iciel/yciel, -ol, -ul, -uła;

-ł-: -adło, -ajło, -ała, -dło, -idło, -ło, -oły, -owidło, -uła;

-m-: -izm, -ym;

-n-: -alina, -anin, -anina, -ilizna, -in, -ina, -iny/yny, -iszon, -izna/yzna, -na, -ne, -ny;

-on, -one, -owiny, -owizna, -ówna, -uchna, -un;

-**ń**:- -alnia, -anie, -arnia, -elnia, -enie, -eń, -erczynia, -nia, -oń, -owanie, -ownia, -unia, -unio, -ynia;
 -**r**:- -ar, -ara, -ary, -er, -inier, -ira, -or, -ora, -ur, -ura;
 -**rz**:- -arz, -erz;
 -**s**:- -as, -asy, -sa, -us;
 -**sz**:- -osz, -usz;
 -**ś**:- -isia, -niś, -nisia, -oś, -uś, -usia, -usio, -usiu;
 -**t**:- -ant, -at, -ista, -ot, -ota, -oty;
 -**w**:- -aństwo, -ajstwo, -astwo, -aw, -awa, -awy, -ectwo, -eństwo, -itwa, -iwa, -iwie, -iwo, -ostwo, -owa, -owe, -owie, -owy, -stwo, -two, -ulstwo.

Różnice w zakresie słowotwórstwa rzeczownika między gwarą Proboszczewic a polszczyzną ogólną (Gram) mogą być: leksykalne i słowotwórcze¹⁷⁶. Różnice leksykalne obejmują te rzeczowniki, których podstawy słowotwórcze nie są znane polszczyźnie ogólnej, np. *strychołek* (strychować), *wyzygadło* (wyzygać). Ogromna jednak większość rzeczowników, chociaż derywowana jest od wyrazów znanych polszczyźnie ogólnej, nie ma tam swych literackich odpowiedników, np.: *deptanicha* (deptać), *uciekinierka* (uciekać). Odrębności słowotwórcze polegają na tym, że rzeczowniki mające te same podstawy różnią się formantami, użytymi zazwyczaj dla tych znaczeń, np. *buntowczyk* (buntownik), *brzydak* (brzydal), *butek* (bucik), *dobrość* (dobroć), *skrzypista* (skrzypek), *zebraczka* (zebranie). Zasadnicza jednak część rzeczowników nie różni się ani w płaszczyźnie formalnej, ani znaczeniowej.

¹⁷⁶ Taki podział zastosował M. Karaś, *Z problematyki...*, op. cit. Wskazuje on także na różnice fonetyczne, np. rzeczowniki identyczne z literackim pod względem struktury, etymologii i znaczenia, mają odmienną postać fonetyczną, np. *kfyńcek* (kwęczek).

III. ZAKOŃCZENIE

Celem rozprawy była próba opisu budowy słowotwórczej rzeczowników motywowanych, występujących w gwarze Proboszczewic, z punktu widzenia synchronicznego słowotwórstwa funkcjonalnego. Analiza słowotwórcza miała na celu ukazanie dynamiki zachodzących w gwarze procesów słowotwórczych oraz funkcjonowania pewnych modeli słowotwórczych. Dlatego tak ważnym elementem w analizie słowotwórczej było ustalenie parafraz bądź peryfraz słowotwórczych, które wskazując na relacje między wyrazem motywującym a motywowanym, pozwalają na wyodrębnienie wykładnika derywacyjnego. Za wykładnik derywacyjny uznaje się te elementy derywacji słowotwórczej, które są nosicielami określonych funkcji semantycznych. Aby opis słowotwórczy gwary Proboszczewic uczynić pełniejszym, podjęto próbę odniesienia wyników analizy słowotwórczej danej gwary do wyników badań nad polszczyzną ogólną zawartych w *Gramatyce...* (Gram) i *Słowotwórstwie...* (Słow) oraz nad innymi gwarami: gwary malborskie (GórRz I; GórRz II), gwara wsi Rachanie (Mal), gwara wsi Domaniewka (Szym).

W gwarze Proboszczewic zgromadzono około 1800 rzeczownikowych formacji słowotwórczych. Zasadnicza ich część jest rezultatem derywacji sufiksalnej – około 80%. Znacznie mniej produktywne są inne typy derywacji: prefiksalna, prefiksально-sufiksalna, paradygmaticzna, alternacyjna, prozodyczna, prozodyczno-paradygmaticzna - około 20% derywatów. Podobnie jest w innych gwarach (GórRz I; GórRz II; Mal; Szym) i w polszczyźnie ogólnej (Gram; Słow).

Cechą charakterystyczną gwary Proboszczewic w stosunku do innych gwar (GórRz I; GórRz II; Mal; Szym), języka ogólnopolskiego (Gram; Słow) jest występowanie pewnych formantów lub ich brak oraz inna ich dystrybucja (np. **-ik** zamiast ogólnopolskiego **-ek** w wyrazie *obrazik*, **-ek** zamiast ogólnopolskiego **-ik** w wyrazie *butek*).

Jednym z podstawowych elementów odróżniających gwary między sobą, jak również od polszczyzny ogólnej, jest inna produktywność formantów. Zaobserwowano, że różnice w zakresie produktywności niekoniecznie muszą stanowić opozycję - gwary a polszczyzna ogólna, np. formant **-arz** (*zlewiarz*, *buniarz*) w gwarze Proboszczewic oraz polszczyźnie ogólnej określono jako produktywny, a w opracowaniach T. Malca (Mal), M. Szymczaka (Szym) i H. Górnowicza (GórRz II) tylko jako dość produktywny. To, co

odróżnia gwarę Proboszczewic od porównywanych tu gwar i polszczyzny ogólnej, to szczególna produktywność formantów: **-ała** (pytała, głędała), **-un** (żochlun, pśun) w nazwach osób (nomina attributiva i nomina agentis) nacechowanych ekspresywnie, **-nik** w nazwach wykonawców czynności (dokucznik, podchlebnik).

W stosunku do innych gwar (GórRz II; Mal) ma miejsce większa produktywność derywacji alternacyjnej w nazwach augmentatywnych i ekspresywnych (*facia*, *szczypawa*), jak również nieproduktywność formantu **-icha** w derywacji nazw kobiet od nazwisk bądź zawodów ich mężów, ponieważ w gwarach malborskich i gwarze wsi Rachanie wykazuje on pewną produktywność w tej funkcji, chociaż powoli zaczyna go wypierać formant **-owa**. Dłuższe utrzymywanie się form z **-icha** może być dowodem występowania silniejszych wpływów wschodniosłowiańskich, co jest zrozumiałe szczególnie w przypadku gwary rachańskiej¹⁷⁷. M. Szymczak (Szym) nie ocenia produktywności tego formantu w gwarze Domaniewka.

W odniesieniu do polszczyzny ogólnej stwierdzono większą produktywność formantów **-ek** (odrobek), **-ka** (zwózka), **-iny** (zmówiny), **-aczka** (goniaczka, żebraczka) w nazwach czynności. Gwarę Proboszczewic oraz inne gwary od polszczyzny ogólnej, odróżnia też większa produktywność w gwarach typów słowotwórczych tworzących nazwy deminutywne i augmentatywne (często nacechowane ekspresywnie).

W zakresie kategorii słowotwórczych o konkretnych różnicach można mówić tylko w stosunku do języka ogólnopolskiego, ponieważ rzeczowniki w gwarach cechuje mniejsza niż w języku ogólnopolskim różnorodność odcieni semantycznych, odpowiadająca mniej zróżnicowanemu widzeniu świata. Dlatego zastosowano w *Gramatyce...* (Gram) tak rozbudowane modele klasyfikacji słowotwórczej¹⁷⁸. W polszczyźnie ogólnej (Gram, Słow) notuje się np. znacznie więcej nazw abstrakcyjnych tworzonych różnorodnymi formantami.

Rzeczownikowe kategorie słowotwórcze uwzględnione w rozprawie zasadniczo wystąpiły też w opracowaniach gwar malborskich (GórRz I; GórRz II - brak kategorii syngulatywnej i obiektu), gwary rachańskiej (Mal - brak kategorii wytworu i obiektu) i domaniewskiej (Szym - brak kategorii obiektu, wytworu, syngulatywnej).

Różnice w obrębie kategorii mogą dotyczyć ich żywotności lub zasobu formantów je derywujących. Jednakże formanty, o których można powiedzieć, że specjalizują się w tworzeniu określonych kategorii słowotwórczych, wymieniane są we wszystkich porównywanych tu opracowaniach. Do najliczniej reprezentowanych kategorii rzeczow-

¹⁷⁷ Miejscowość Rachanie oddalona jest zaledwie kilkadziesiąt kilometrów od granicy z Ukrainą.

¹⁷⁸ Nie wszystkie opracowania słowotwórstwa polszczyzny ogólnej proponują tak rozbudowane modele klasyfikacji – zob. *Zarys...*, op. cit.

nikowych w gwarze Proboszczewic należą: ekspresywna (27%)¹⁷⁹, atrybutywna (14%), wykonawców czynności (14%), przy czym szczególna żywotność kategorii atrybutywnej wydaje się odróżniać daną gwarę. Gwary¹⁸⁰ w stosunku do polszczyzny ogólnej cechuje większa ekspresywność form rzeczownikowych oraz zróżnicowanie środków słowotwórczych kategorii ekspresywnej.

Tendencją wspólną z polszczyzną ogólną i gwarami jest dążenie do skrótowości. Pewnym drobiazgiem wyróżniającym daną gwarę jest występowanie formantu **-arz** w nazwach mieszkańców od nazw własnych (zagociarz, Ukrainiarz). Nazwy tego typu notuje także W. Brzeziński¹⁸¹ i uznaje ich występowanie za cechę odróżniającą badaną przez niego gwarę na Krajnie Złotowskiej od polszczyzny ogólnej. Można się z tym zgodzić tylko częściowo, ponieważ w języku ogólnopolskim notuje się nazwy odśrodkowskie (mieszkańców), ale są to nazwy pospolite, brak natomiast własnych. Zanotowane w gwarze Proboszczewic formy od derywatów wskazanych przez W. Brzezińskiego dodatkowo odróżnia ujemne nacechowanie.

Analiza słowotwórcza w zakresie rzeczownika w gwarze Proboszczewic, jak również porównawcza z innymi gwarami (GórRz I i II; Mał; Szym) i polszczyzną ogólną (Gram), pozwala stwierdzić, że słowotwórstwo nie stanowi, tak jak fonetyka, wyrazistego elementu różnicującego nie tylko między gwarami a polszczyzną ogólną, ale też między samymi gwarami, ponieważ:

zasadniczy zrąb leksykalny jest ten sam, chociaż w gwarach zachował się bardziej archaiczny stan języka;

nie stwierdzono występowania innych kategorii słowotwórczych, poza polszczyzną ogólną, gdzie zastosowano bardziej szczegółowe podziały.

Różnice dotyczą:

występowania pewnych formantów lub ich braku, nieco innej ich produktywności;

mniej lub więcej żywotności pewnych kategorii słowotwórczych;

dystrybucji formantów.

Przeprowadzenie analizy słowotwórczej materiału zgromadzonego w gwarze Proboszczewic oraz odniesienie wyników tej analizy do danych zawartych w opracowaniach

¹⁷⁹ Z ekspresywną kategorią słowotwórczą mamy do czynienia wtedy, gdy o ekspresywności derywatu decyduje wykładnik słowotwórczy, np. *babcusia*, natomiast z ekspresywną kategorią stylistyczną mamy do czynienia wyrazach, gdzie ekspresywnie nacechowana jest już podstawa słowotwórcza, np. *wyjak* 'dziecko, które ciągle wyje', *chochlun* (ten, kto dużo chochluje 'mówi bez sensu').

¹⁸⁰ Jest to w ogóle cecha właściwa wszystkim gwarom, poza gwarami malborskimi. Na ten temat wypowiadali się Z. Staszewska, op. cit. 63; S. Warchoł, op. cit. 30, s. 71.

¹⁸¹ W. Brzeziński, *Rzeczowniki z formantem -arz w gwarze wsi Podróżna na Krajnie Złotowskiej*, „Zeszyty Naukowe Wydziału Humanistycznego Uniwersytetu Gdańskiego”, Prace Językoznawcze, 1982, z. 8, s. 192, 194.

polszczyzny ogólnej - Gramatyce... (Gram) i Słowotwórstwie... (Słow) oraz opracowaniach gwarowych - H. Górnowicza (GórRz I, GórRz II), T. Malca (Mal) i M. Szymczaka (Szym), pozwoliło na dostrzeżenie pewnych problemów związanych z metodologią opisu słowotwórczego. Po pierwsze, w związku z tym, że dla potrzeb opisu słowotwórstwa gwarowego nie wypracowano odrębnych metod analizy, wyniknęły pewne problemy związane z adaptacją metod słowotwórstwa ogólnopolskiego. Po drugie, różnorodność modeli klasyfikacji semantycznej derywatów wymagała nie tylko zaadoptowania jednego z nich, ale też zestawienia go z innymi modelami, by wyniki badań uczynić porównywalnymi. W tym celu dokonano, w postaci tabel (A, B, C), zestawienia modelu kategorii słowotwórczych zastosowanych w niniejszej pracy, z modelami zawartymi w porównywanych opracowaniach polszczyzny ogólnej (Gram; Słow), a także w opracowaniach gwarowych (GórRz I; GórRz II; Mal; Szym). Problemy w zakresie porównywalności danych dotyczą głównie opracowań gwarowych, w których wskazuje się na wykładnik formalny derywacji, natomiast rzadziej określa się funkcję semantyczną, jaką on pełni. Wskazane wyżej trudności mogą być przyczyną tego, że pewne osobliwości danej gwary nie zostaną uwypuklone. Pełny obraz zróżnicowania słowotwórczego gwar między sobą mogą przynieść badania, prowadzone za pomocą ujednoliconej metody gromadzenia materiału oraz jego analizy.

SUMMARY - WORD FORMATION WITH REFERENCE TO NOUNS WITHIN THE DIALECT OF THE PRO- BOSZCZEWICE NEAR PŁOCK

The subject of the monograph is word formation in relation to nouns, within the dialect of the Proboszczewice near Płock, which has been drawn up based on materials collected within the years 1995-1997. The dissertation constitutes an attempt to make a synchronic description of morphological formation of derivative nouns with currently lucid structure. Scope of material determined in that manner allows one to speak only about word formation within dialect. That is why, while speaking of word formation within the dialect of the Proboszczewice, one means the collection of derivative exponents, their categorical functions within a given dialect, without pointing out where they have been derived from (from other dialects or from the general Polish language). Generally there are three parts: theoretical, analytical and summary, which make up the monograph. Within the theoretical part, in its first subsection assumptions have been introduced, in the second one the method of collecting information has been outlined, in the third one a review has been made of literature on word formation in dialects, in the fourth one the categories of word formation distinguished in the dissertation have been compared with the categories applied in the works compared (which enables one to show similarities and differences as regards appearing of formants in specific word formation categories). As regards the analytical part, the enclosed material has been arranged in accordance with the formants, yet considering the number of the formant's word-formative bases. Next, a word-formative category and a part of speech from which the derivative has been derived, have been indicated. Changes in inflectional features and alternations have been found to apply only to affixation formants in the process of derivation. With relation to compound derivatives, also the function of paradigmatic and prosodic changes within the derivational process have been indicated. The entire work is recapitulated and conclusions are drawn pointing out changes between the word formation within the Proboszczewice dialect and the word formation of the selected dialects (of Rachanie, Domaniewice, Malbork) and of the general Polish language.

LITERATURA PRZEDMIOTU

- Atlas gwar mazowieckich*, H. Horodyska-Gadkowska, A. Kowalska, A. Strzyżewska-Zaremba, t. 1-10, Wrocław 1971-1992.
- Bańkowski A., *Słownik etymologiczny języka polskiego*, t. 1, 2, Warszawa 2000.
- Basara J., *Deminutywa formalne*, [w:] Z polskich studiów slawistycznych, Seria 4, Prace na VII Międzynarodowy Kongres Slawistów w Warszawie 1973, Warszawa 1972, s. 59-63.
- Bąk P., *Gwara okolic Kramska w powiecie konińskim (Zarys fonetyki i słowotwórstwa)*, Wrocław 1968.
- Bednarczuk L., *Pochodzenie i kariera przyrostka -ol*, Rocznik Naukowo-Dydaktyczny, WSP, Prace Językoznawcze, Kraków 1986, z. 5, s. 143-150.
- Brzeziński W., *Rzeczowniki z formantem -arz w gwarze wsi Podróżna na Krajnie Łódzkiej*,
- Zeszyty Naukowe Wydziału Humanistycznego Uniwersytetu Gdańskiego, Prace Językoznawcze, t. 8, 1982, s. 191-194.
- Budzyk K., *Stylistyka teoretyczna w Polsce*, Łódź 1946.
- Burska B., *Ekspresja a derywacja – czyli o słowotwórczych wykładnikach ekspresywności w mowie mieszkańców trzech wsi mazowieckich*. [w:] Teoretyczne, dydaktyczne i badawcze założenia dialektologii, Łódź 1998, s. 237-284.
- Chludzińska J., *Ze studiów nad słowotwórstwem gwar mazowieckich*, Poradnik Językowy, 1961, z. 6, s. 253-258; *Przymiotniki w gwarach Warmii i Mazur (Uwagi słowotwórczo-semantyczne)*, Poradnik Językowy, 1956, z.1, s. 21-27.
- Chludzińska-Świątecka J., *Budowa słowotwórcza rzeczowników w gwarach Warmii i Mazur*, Prace Filologiczne, t. 22, 1972, s. 159-289.
- Choroś M., *Rzeczowniki złożone w gwarach Śląska*, Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Pedagogicznej im. Powstańców Śląskich w Opolu, Językoznawstwo, Seria A., t. 8, 1981, s. 69-81. Cyran W., *Gwary polskie w okolicach Siedlec*, Łódź 1960; *Słowotwórstwo historyczne a słowotwórstwo współczesne i słowotwórstwo gwarowe*, Rozprawy Komisji Językowej ŁTN, t. 27, 1981, s. 23-28; *Tendencje słowotwórcze w gwarach polskich*, Łódź 1977.

- Dejna K., *Atlas gwar polskich (kwestionariusz-notatnik)*, Łódź 1987; *Atlas polskich innowacji dialektalnych*, Warszawa-Łódź 1981; *Słownictwo gwarowe i słownictwo ludowe*, Symbole Philologica in honorem Vitoldi Taszycki, Kraków 1968, s. 49-54; *Słowotwórstwo sufiksalne gwary czeskiej* Kucowa, Rozprawy Komisji Językowej ŁTN, t. 35, 1989, s. 19-68; *Zagadnienia słowotwórcze w „Kwestionariuszu Atlasu gwar polskich”*, Rozprawy Komisji Językowej ŁTN, t. 34, 1988, s. 45-51.
- Dobrzyński W., *Gwary powiatu niemodlińskiego*, cz. 2 (Morfologia, teksty gwarowe) Wrocław 1967.
- Dokulił M., *Teoria derywacji*, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk 1979, (przekład Anna Bluszcz, Jan Stachowski).
- Doroszewski W., *Kategorie słowotwórcze*, Sprawozdania z Posiedzeń Towarzystwa Naukowego, t. 39, Warszawa 1946, s. 20-42; *Kwestionariusz do badań słownictwa ludowego*, [red. i wstęp W. Doroszewski], t. 1-4, Wrocław 1958; *Monografie słowotwórcze*, cz. 1, *Formacje z podstawowym -k- w części sufiksальной*, Prace Filologiczne, t. 13, 1928, s. 1-261; cz. 2, *Formacje z podstawowym -l- w części sufiksальной*, Prace Filologiczne, t. 14, 1929, s. 34 - 85; cz. 3, *Formacje z podstawowym -r- w części sufiksальной*, Prace Filologiczne, t. 15, cz. 2, 1931, s. 275-300; cz. IV, *Formacje z podstawowym -n- w części sufiksальной*, Prace Filologiczne, t. 15, cz. 2, 1931, s. 423-436; *Mowa mieszkańców wsi Staroźreby*, Opis i tezy teoretyczne, Prace Filologiczne, t. 16, 1934, s. 249-278; *Nomina loci jako kategoria słowotwórcza*, [w:] *Język – myślenie – działanie*, Warszawa 1982a, s. 307-312 /przedruk z : / *Slavia*, t. 31, Praha 1962, nr 3, s. 342-347; *Podstawy gramatyki polskiej*, Warszawa 1952; *Syntaktyczne podstawy słowotwórstwa*, [w:] *Z polskich studiów slawistycznych*, t. 2, Warszaw 1963.
- Gaertner H., *Gramatyka współczesnego języka polskiego*, cz. 2, Słowotwórstwo, Lwów-Warszawa 1938.
- Gala S., *Słowotwórstwo gwarowe a słowotwórstwo polszczyzny ogólnej*, Rozprawy Komisji Językowej ŁTN, t. 45, 2000, s. 29-36; *O potrzebie badań słowotwórstwa gwarowego*, Rozprawy Komisji Językowej ŁTN, 2002, s. 147-154; *Diachronia czy synchronia w badaniach słowotwórstwa gwarowego?* Rozprawy Komisji Językowej ŁTN, 2006, s. 79-84; *Od słowotwórstwa w gwarach do słowotwórstwa gwarotwórczego*, Rozprawy Komisji Językowej ŁTN, 2008, s. 109-115.
- Gala-Milczarek B., *Budowa słowotwórcza rzeczowników w gwarach piotrkowskich*, Łódź 2009.
- Gołąb P., *Gwara Schodni i okolicy*, Wrocław 1955.
- Górniewicz H., *Formanty przyrostkowe rzeczowników w gwarach malborskich*, cz. 1, Rozprawy Komisji Językowej ŁTN, t. 13, 1967, s. 13-53; cz. 2, t. 14, Łódź 1968, s. 53-82.
- Grabias S., *O ekspresywności języka. Ekspresja a słowotwórstwo*, Lublin 1981.

- Gramatyka historyczna języka polskiego*, oprac. Z. Klemensiewicz, T. Lehr-Splawiński, S. Urbańczyk, Warszawa 1981.
- Gramatyka języka polskiego*, oprac. T. Benni, J. Łoś, K. Nitsch, J. Rozwadowski, H. Ułaszyn, Kraków 1923.
- Gramatyka współczesnego języka polskiego*, pod red. R. Grzegorzczkovej, R. Laskowskiego, H. Wróbla, Warszawa 1998.
- Grzegorzczkova R., *Zarys słowotwórstwa polskiego (słowotwórstwo opisowe)*, Warszawa 1979.
- Grzegorzczkova-Majewska R., *Kształtowanie się funkcji znaczeniowych sufiksu -ina*, Biuletyn Polskiego Towarzystwa Językoznawczego, t. 20, 1961, s. 163-173.
- Habrajska G., *Collectiva w języku polskim*, Łódź 1995; *Typy słowotwórcze rzeczowników występujących w gwarze wsi Masłońskie (woj. częstochowskie)*, Rozprawy Komisji Językowej ŁTN, t. 35, 1989, s. 87-110.
- Heltberg K., *O deminutywach i augmentatywach*, Prace Filologiczne, t. 18, cz. 2, 1964, s. 93-102.
- Handke K., *Budowa morfologiczna i funkcje compositów polskich*, Wrocław 1976.
- Heba E., *Rzeczowniki z formantem -nia*, Acta Universitatis Lodziensis, Folia Linguistica, t. 1, 1981, s. 19-26.
- Indeks a tergo do Słownika języka polskiego*, pod red. W. Doroszewskiego, Warszawa 1973.
- Jaros I., *Nazwy środków czynności w gwarach łączycko-sieradzkich. Studium słowotwórczo-leksykalne*, Łódź 2009.
- Karaś M., *Diachronia i synchronia w ujmowaniu faktów dialektologicznych*, Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego, NR CLXIX, Prace Językoznawcze, t. 21, 1968, s. 7-15; *Z problematyki słowotwórstwa gwarowego (Formacje przymiotnikowe)*, Prace Filologiczne, t. 18, cz. 3, 1964, s. 153-162.
- Klemensiewicz-Bajerowa I., *Wyrazy złożone w nowszej polszczyźnie kulturalnej*, Kraków 1951.
- Kleszczowa K., *Struktura syntaktyczno-semantyczna rzeczowników od wyrażen przyimkowych*, Poradnik Językowy, 1977, z. 4, s. 141-152.
- Knapski G., *Thesaurus Polono-Latino-Graecus*, Kraków 1643.
- Kowalska A., *Ludowe słownictwo ekspresywne a polszczyzna ogólna*, Studia Linguistica Polono Slovaca, t. 3, 1990, s. 175-121; *Z badań nad mazowiecką leksyką ekspresywną*, Prace Językoznawcze Uniwersytetu Gdańskiego, 1993, z. 17-18, s. 129- 133; *Zróżnicowanie słowotwórcze gwar Mazowsza i Podlasia. Rzeczownik*, t. 1 Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk, 1975, t. 2, Wrocław 1979; *Apelatywne nazwy miejsc w dialektach polskich. Derywacja sufiksalna*, [w:] *Gwary dziś*, t. 5, Poznań 2011.

Krei B., *Derywacja wsteczna w funkcji hipokorystycznej i jej słotwórcze skutki*, [w:] *Studia z polskiego słotwórstwa*, Gdańsk 1996, s. 61-66; *Ekspresywny przyrostek -owsko w historii i gwarach języka polskiego*, [w:] *Studia z polskiego słotwórstwa*, Gdańsk 1996, s. 155-164; *Formacje na -aka w języku polskim*, [w:] *Studia z polskiego słotwórstwa*, Gdańsk 1996, s. 176-186; *Formacje na -as w języku polskim*, [w:] *Studia z polskiego słotwórstwa*, Gdańsk 1996, s. 165-175; *Formacje na -oć w języku polskim*, [w:] *Studia z polskiego słotwórstwa*, Gdańsk 1996, s. 200-207; *Funkcje sufiksu -idło*, [w:] *Studia z polskiego słotwórstwa*, Gdańsk 1996, s. 136-139; *Nazwy pomieszczeń na -(a)lnia w języku polskim*, *Język Polski*, t. 47, z. 3, s. 182-193; *O formacjach -an(ina) typu bieganina i typu mieszanina*, [w:] *Studia z polskiego słotwórstwa*, Gdańsk 1996, s. 105-127; *Oglądalność, cytowalność i inne formacje na -aln(ość)*, [w:] *Studia z polskiego słotwórstwa*, Gdańsk 1966, s. 208-219; *O syngulatywach na -inka typu śnieżynka we współczesnym języku polskim*, [w:] *Studia z polskiego słotwórstwa*, Gdańsk 1996, s. 187-192; *O zróżnicowaniu wśród formacji na -ynka (zegarynka, figurynka, wieczorynka)*, [w:] *Studia z polskiego słotwórstwa*, Gdańsk 1996, s. 193-199; *Pojęcie derywacji wymiennej*, [w:] *Z polskich studiów slawistycznych*, Seria 2, *Językoznawstwo* 1963, s. 133-140; *Problem słotwórczej struktury nazw rezultatów czynności*, [w:] *Studia z polskiego słotwórstwa*, Gdańsk 1996, s. 57-60; *Problematyka słotwórcza derywatów od nazw geograficznych we współczesnym języku polskim*, [w:] *Studia z polskiego słotwórstwa*, Gdańsk 1996, s. 67-79; *Produktywność przyrostka -izna we współczesnym języku polskim*, [w:] *Studia z polskiego słotwórstwa*, Gdańsk 1996, s. 128-135; *Rzeczowniki ekspresywne na -sko w języku polskim*, [w:] *Studia z polskiego słotwórstwa*, Gdańsk 1996, s. 140-154; *Słotwórstwo nazw miejsca we współczesnym języku polskim*, *Gdańskie Studia Językoznawcze*, 1975, s. 63-98; *Słotwórstwo nazw żeńskich we współczesnym języku polskim (Wybrane zagadnienia)*, [w:] *Studia z polskiego słotwórstwa*, Gdańsk 1966, s. 11-23; *Słotwórstwo rzeczowników ekspresywnych w języku polskim*, Gdańsk 1969; *Zdrobnienia na -(ecz)ek typu chłopieczek w gwarach i historii języka polskiego*, *Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Opolu, Językoznawstwo*, 1991, z. 13, s. 437-445.

Kurzowa Z., *Złożenia imienne we współczesnym języku polskim*, Warszawa 1976.

Kwiek-Osiowska J., *Nazwy czynności tworzone formantem -acja we współczesnej polszczyźnie*, *Język Polski*, 1988, z. 2/3, s. 198-199.

Laskowski R., *Derywacja rzeczowników w dialektach laskich*, cz.1, Wrocław 1966, cz. 2, Wrocław-Warszawa-Kraków 1971.

Laskowski R., Wróbel H., *Użycie paradygmatu w funkcji formantu słotwórczego we współczesnej polszczyźnie*, *Język Polski*, t. 44, z. 4, 1964, s. 214-220.

Linde B., M., *Słownik języka polskiego*, wyd. 2, Lwów 1854.

Łoś J., *Gramatyka polska*, cz. 2, *Słotwórstwo*, Lwów-Warszawa-Kraków 1925.

Malec T., *Budowa słotwórcza rzeczowników i przymiotników w gwarze wsi Rachanie pod Tomaszowem Lubelskim*, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk 1976.

- Mały słownik niemiecko-polski, polsko-niemiecki*, J. Czochralski, S. Schimitzek, B. Sypniewska, M. Żurakowska, wyd. 15, Warszawa 1995.
- Michalewski K., *Dystrybucja formantu -ak w języku ogólnopolskim*, Prace Filologiczne, t. 28, 1978, s. 27-44; *Dystrybucja polskich rzeczownikowych formantów przyrostkowych*, Acta Universitatis Lodzensis, Folia Linguistica, t. 9, 1984; *Modele słowotwórcze rzeczowników w gwarach okręgu Bełchatowa*, Acta Universitatis Lodzensis, Folia Linguistica, t. 16, 1987, s. 127-138; *Polski sufiks -ak na tle słowiańskim*, /Nadb.:/ Studia Językoznawcze, Streszczenia prac doktorskich, Wrocław 1977, t. 2, s. 47-90.
- Miśkiewicz A., *Mazowsze płockie we wczesnym średniowieczu*, Towarzystwo Przyjaciół Płocka, 1987.
- Morawski J., *Polono – Romanica. Sufiksy -ista, -izm, -izować*, Slavia Occidentalis, Poznań XV (1936), s. 16-29.
- Moszyńska D., *Formant -owy w nazwach zawodowych typu gajowy, motorowy*, Język Polski, t. 40, z. 2, 1960, s. 121-127.
- Mrózek R., *Wykładowe funkcje słowotwórczych w rzeczownikowych formacjach gwarowych*, Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego CCXXIX, Prace Językoznawcze, t. 29, 1970, s. 187-201.
- Netteberg K., O funkcji konektywnej przyrostków, Scando-Slavica 7, s. 286-299.
- Nowy słownik języka polskiego*, pod red. W. Doroszewskiego, Warszawa 1963.
- Ostromięcka-Frączak B., *Nazwy miejsc w gwarach polskich*, Rozprawy Komisji Językowej ŁTN, t. 16, s. 45-57.
- Pluta F., *Dialekt głogówecki*, cz. 2, (Słowotwórstwo, fleksja, teksty gwarowe), Wrocław 1963; *Z badań nad deminutywami w dialekcie śląskim*, Studia Polonistyczne, t. 7, 1979, s. 125-140.
- Pomianowska W., *Klasyfikacja rzeczowników odrzeczownikowych*, Studium ze słowotwórstwa i geografii lingwistycznej, Wrocław-Warszawa-Kraków 1963.
- Puzynina J., *O podzielności słowotwórczej wyrazów*, [w:] Z polskich studiów slawistycznych, Seria 4, Językoznawstwo, Warszawa 1972, s. 101-107; *Skróty językowe – charakterystyczna struktura XX wieku*, [w:] Z problemów współczesnych języków i literatur słowiańskich, Warszawa 1976c.
- Rospond S., *Nowotwory czy nowopotwory językowe?* Język Polski, t. 25, 1945, s. 97-105.
- Rusek J., *Z historii i geografii przyrostka -aczka w języku polskim*, Język Polski, t. 37, 1957, z. 5, s. 272-281 i 357-366.
- Safarewiczowa H., *Nazwy miejscowe typu Mroczkowizna, Klimontowszczyzna*, Wrocław 1956.

- Satkiewicz H., Kryterium ilościowe jako wskaźnik produktywności formantów słowotwórczych, *Prace Filologiczne*, t. 19, 1969, s. 109-118; *Produktywne typy słowotwórcze współczesnego języka ogólnopolskiego*, Warszawa 1969.
- Sierociuk J., *Budowa wybranych formacji rzeczownikowych, szczególnie nazw miejsc, w gwarach między Wisłą a Wieprzem*, Lublin 1996.
- Skoczylas-Stawska H., *Uwagi o compositach gwarowych z ziemi wieluńskiej i terenów sąsiednich*, *Slavia Occidentalis*, t. 36, 1979, s. 101-110.
- Skubalanka T., *O ekspresywności języka*, *Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowskiej*, t. 27, Lublin 1972, Sectio F, s. 123-135.
- Skulina T., *Rzeczowniki augmentatywne wstecznie derywowane*, *Język Polski*, t. 39, z. 3, 1959, s. 190-202.
- Słownik etymologiczny języka polskiego*, pod red. A. Brückner, Kraków 1927, [przedruk] Warszawa 1985.
- Słownik języka polskiego*, pod red. W. Doroszewskiego, t. 1-11, Warszawa 1958-1969.
- Słownik poprawnej polszczyzny*, pod red. W. Doroszewskiego, Warszawa 1997.
- Słownik gwar polskich*, pod red. S. Karłowicza, Kraków 1900-11, t. 1-6.
- Słownik języka polskiego*, oprac. J. Karłowicza, A. Kryńskiego, W. Niedźwiedzkiego, Warszawa 1952-53, t. 1-8.
- Słowotwórstwo współczesnego języka polskiego, (Rzeczowniki sufiksalne rodzime)*, pod red. R. Grzegorzczkowej, J. Puzyniny, Warszawa 1979.
- Smoczyński P., *Słowiańskie imiona pospolite i własne z podstawowych -ch- w części sufiksальной*, Łódź 1963.
- Sobczykowa J., *Studia z historii skrótów językowych w polszczyźnie ogólnej do 1939 (na materiale języka prasy)*, Katowice 1987.
- Staszewska Z., *Formacje deminutywno-ekspresywne w gwarze okolic Radomska*, *Poradnik Językowy*, 1985, z. 4, s. 226-248;
- Symoni-Sułkowska J., *Zróżnicowanie słowotwórcze i leksykalne nazw z zakresu transportu i komunikacji w gwarach polskich*, Wrocław 1972.
- Szczepankowska I., *Nomina attributiva w gwarze łomżyńskiej*, Białystok 1998.
- Szymczak M., *Gwara Domaniewka i wsi okolicznych w powiecie łęczyckim*, Łódź 1961.
- Śmiech W., *Uwagi o klasyfikacji derywacji w języku polskim*, *Rozprawy Komisji Językowej ŁTN*, t. 35, 1989, s. 179-189.

- Warchoł S., *Formacje ekspresywne a system języka*, Biuletyn Polskiego Towarzystwa Językoznawczego, t. 32, 1974, s. 71-86; *Gwary dawnej Ziemi Stężyckiej*, Wrocław 1967; *W sprawie genezy i funkcji sufiksu -ula w słowiańskich nazwach osobowych i apelatywnych*, PSS, Seria 3, Językoznawstwo, 1968, s. 55-63.
- Waszakowa K., *O wartościowaniu w słowotwórstwie*, Poradnik Językowy, 1991, z. 5-6, s. 180-187; *Słowotwórstwo współczesnego języka polskiego. Rzeczowniki z formantami paradygmatycznymi*, Warszawa 1996.
- Zemskaja A. E., *Interfiksacija v sovremennom russkom slovoobrazovanii*, [w:] *Razvitie grammatiki i leksiki sovremennogo russkogo jazyka*, Moskwa 1964, *Sovremennyj russkij jazyk. Slovoobrazovanie*, Moskwa 1973.

ROZWIĄZANIA SKRÓTÓW

Objaśnienie znaków i skrótów użytych w tabelach.

P – gwara Proboszczewic

D – gwara Domaniewka

M- gwary malborskie

R – gwara Rachania

O – język ogólnopolski w oparciu o wyniki badań zawarte w *Gramatyce...* (Gram)
i *Słowotwórstwie...* (Słow).

Skróty rzeczownikowych kategorii słowotwórczych.

ABSTR (1) - abstrakcyjna

AUGM (2) - augmentatywna

ATTRYB (3) - atrybutywna

CZYN (4) - czynnościowa i stanowa

DEMIN (5) - deminutywna

EKSPR (6) - ekspresywna

MIEJSC (7) - miejsc

MIESZK (8) - mieszkańców

MŁOD (9) - istot młodych

NARZ (10) - narzędzi

OBIEKT (11) - obiektu

POKREW (12) - pokrewieństwa

SYNG (13) - syngulatywna

WYKON (14) - wykonawców czynności

WYTW (15) - wytworów czynności

ZBIOR (16) - zbioru

ŻEŃSK (17) - żeńskości

Skróty części mowy

- rzecz. - rzeczownik
- czas. - czasownik
- przym. - przymiotnik
- przysł. - przysłówek
- zaim. - zaimek
- w. przyim. - wyrażenie przyimkowe
- imiesł. - imiesłów
- liczeb. - liczebnik

W pracy zastosowano skróty dla często przytaczanych opracowań.

GórRz I - Górniewicz H., *Formanty przyrostkowe rzeczowników w gwarach malborskich* (cz. I), *Rozprawy Komisji Językowej ŁTN*, t. 13, 1967, s. 13-53; **GórRz II**; cz. II, *Ibidem*, t. 14, 1968, s. 53-82.

Gram - *Gramatyka współczesnego języka polskiego*, pod red. R. Grzegorzczkovej, R. Laskowskiego, H. Wróbla, Warszawa 1998.

Mal - Malec T., *Budowa słowotwórcza rzeczowników i przymiotników w gwarze wsi Rachanie pod Tomaszowem Lubelskim*, Wrocław 1976.

Sat - Satkiewicz H., *Produktywne typy słowotwórcze współczesnego języka ogólnopolskiego*, Warszawa 1969.

Słow - *Słowotwórstwo współczesnego języka polskiego (Rzeczowniki sufiksalne rodzime)*, oprac. R. Grzegorzczkovej, J. Puzynina, Warszawa 1979.

Szym - Szymczak M., *Gwara Domaniewka i wsi okolicznych w powiecie łęczyckim*, Łódź 1961.

Inne skróty

- AGP - Atlas gwar polskich
- nie zach. - nie zachowany
- op. cit. - opatrzone cytatem
- pl. tant. - plurale tantum
- zob. - zobacz

INDEKS ALFABETYCZNY

akuratność 58	baranina 132	blondaska 80
ananasówka 82	baranówka 82	błocisko 114
Andrzejowie 167	barszczyk 106	błogosławieństwo 171
aniołek 97	batek 96	błyskawica 46
aptekarka 67, 79	beczkowóz 185	bobik 105
aptekarz 152	beczułka 74	bocianica 40
aptekarzowa 166	beksa 156	bociek 98
asfaltówka 63	bezrękawnik 107	bocieniec 33
astmatyk 113	bezwstydnik 107	bodzicha 48
babcia 56	bębniśta 162	bogacz 54
babciunia 148	białas 155	bogalka 73
babciunia 78	białko 84	braciszek 103
babciusia 160	białycha 47	bratanek 101
babciusz 159	bicie 56	bratanica 44
babina 132	biczysko 114	bratowa 166
babinec 37	biedak 88	brodac 54
babol 121	biedota 162	brodawa 181
babor 150	biegłość 58	bronowanie 145
babrała 126	bielasek 102	bronowiak 90
babranina 132, 135	bielicha 47, 47	brudas 155
babsko 113	bielidło 125	brudaska 80
babula 122	bieliżniarka 78	brudaśnica 43
babus 157	bielnik 108	brudaśnik 111
bacik 104	bijak 90	brukowiec 33
badylak 92	bijatyka 84	brzezina 133
bajorko 85	blaszak 88, 89	brzeźniak 94
bajówka 83	blaszaneczka 65	brzózka 65
bałaganiara 149	bliźniaczka 67	brzuchacz 54
bandus 157	bliźniak 91	brzuchal 119, 119
banieczka 65	blondas 155	brzuszek 97
baranica 39	blondasek 102	brzydak 88

-
brzydal 119	chałupsko 113	chuścina 132
brzydalicha 49	charkoty 162	chwalus 157
brzydul 122	chatka 64	chwaścisko 114
brzydula 122	chciwus 157	chytrus 157
brzydulicha 49	cherlak 88	chytruska 80
bucik 104	chichrak 91	chytruśnik 111
bucior 150	chlapa 173	ciadrajstwo 170
buczek 98	chlebek 97	ciamajda 60
buczyna 132, 133	chlebuś 159	ciećkarz 153
Budnicka 174	chlewik 104	ciekawość 58
Budnikówna 129	chlupot 161	cielak 90
buksa 174	chłopaczara 149	ciemieniucha 53
bułeczka 65	chłopaczysko 114	ciemnica 39
buniarz 152	chłopak 89	ciemnota 161
bunowiny 137	chłopicha 47	cienizna 139, 140
buntowczyk 112	chłopina 132	cierlica 40
buntownik 109	chłopisko 114	cierpka 173
buraczek 97	chłopulek 100	ciesiołka 62
buraczysko 114, 115	chmielowisko 118	ciężar 149
burtówka 82	chochlun 139	ciociunia 148
butek 96	chodak 90	ciotczysko 114
butla 181	chodnik 108, 108	ciotuńka 78
buziak 89	chodzik 105	cipuchna 129
buziuchna 129	chodzira 150	córcia 56
bystrzacha 47	choroba 32	córeczka 65
bytność 59	chorubsko 113	córuchna 129
bździna 133	chowanka 75	córunia 148
bździun 139	chów 178	córusia 160
cadzka 66	chrapol 121	cukierek 95
calówka 83	Chrzanowszczak 91	cukiernica 41
ceberek 85	chrzciny 136	cukierniczka 72
cebulara 149	chrzestny 130	cukrownia 144
cebularz 152	chrześniak 88	cukrzyca 39
cedzak 90	chrześnica 39	cwaniak 89
cementówka 82	chudziak 88	cycol 121
centometr 185	chudzielec 35	cycun 138, 138
cerówka 66	chudzizna 140	Cyganiak 91
chałupina 132	chusteczka 64	cyganiak 91

cyganicha 48	dobrota 161	duszność 58
Cyganicha 47,48	dobrowolec 184	dużość 58
cywilniak 89	dojarka 78	dwojaki 93
czapnik 109	dokładka 66	dwójki 87
czarnina 131	dokucznik 109	dwulatek 184
czarnoziem 185	dolewka 66	dylak 92
czarnucha 53	dolina 133	dymnik 108
czarnuła 122	dołownik 111	dywanik 105
czekanie 145	dominikanin 131	dzbanuszek 103
czerpak 90	dorobek 98	dziadek 98
czubajka 73	dorobiciel 121	dziadowizna 141
czwartak 88	dorożkarz 153	dziadówka 83
czworak 88	dójka 67	dziadyga 61
czygutka 63	drabie 176	działzisko 114
czyścioch 49	drabiniak 89	dziaździs 159
czyściocha 50	drabka 68	działkowiec 38
czytelnia 143	drapaka 68, 94	dziamak 91
dachówka 82	draska 174	dziarnowiak 90
darcie 56	drągał 119	dziczka 63
darmocha 50	dreweczko 85	dzieciak 92
darmozjad 187	drewniak 89, 89	dzieciary 149
dech 181	drobnica 40	dzieciska 116
dennica 41	drogomierz 186	dziedziczka 68
deptanicha 49	drogowskaz 186	dzieńdobry 185
dseczka 65	drożyzna 139	dzierzak 91
deszczówka 62	druciarz 153	dzierżawa 173
dębina 41, 132, 133	drwał 119	dzierżawca 32
diabelstwo 170	drwalka 73	dziesięcina 131
diablica 40	drwalnia 143	dziewuch 178
dłoniak 89	drzemała 126	dziewucha 53
dłubak 90, 91	Duchewiczanka 76	dziewuszka 80
długas 155	Duchewiczka 67	dziobas 155
dłużnik 107	Duchewiczowa 166	dziurasy 156
dmuchawa 164	Duchewiczówna 129	dziw 178
dniówka 83	duchota 161	dziwadło 124
dobranoc 185	dupcia 55	dziwak 89
dobroć 57	dupuchna 129	dzwoneczek 96
dobrość 58	duściel 121	dzwonnica 41

- eleganciak 89
elegancik 105
facia 181
faflun 179
fałszywiec 33
fartuszyna 132
fartuszysko 113
fasolowa 165
fasolówka 63
fastrygant 163
felcownik 111
figlarz 153
folwarczek 96
franciszkanin 131
futrzanica 62, 75
gadanina 135
gadka 63
gadulstwo 170
gadula 127
gadulka 67
gajowy 167
gajówka 63
ganiatyka 84
gar 181
garbus 157
garbuska 80
gardziołko 85
garncarz 153
garneczek 96
garnuszczyk 96
garnuszek 103
gaśnica 42
gaśniaczek 96
gaśniak 90
gaśnik 151
gaśka 65
gderanina 135
gębisko 160
gębula 122
gębusia 160
gęsiarka 79
gęsiarnia 143
gęstość 58
gilarz 152
gilun 138
głamzała 126
głędała 126
glinianka 62, 75, 75
gluneczek 97
głębia 133
głoweczka 72
główka 64
głuchol 121
głupiec 33
głupol 121
głupstwo 169
gmeranina 135
gniazdko 85
gnieciuch 51
gniewus 157
gnojnice 46
gnojowica 46
gnojownik 111
gnojówka 83
golas 155
golasiński 118
golaśnica 43
golaśnik 107, 111
golec 33
gołębiarz 152
gołębnik 108
gołodupiec 184
goniaczka 70
gorąc 178
gorącość 58
gorzelnia 142
gospocha 50
gospodarka 65
gospodarstwo 170
gospodarz 178, 179
gotowizna 139
gozdowiak 90
grabina 132
grabisko 114
gradobicie 185
gradówka 83
granocha 50
grochowa 165
grochowny 137
grochowisko 118
grochowa 181
grochówka 63
groszówka 83
grubas 155
grubasek 102
grubasiński 118
grubaska 80
grubaśnica 43
grubaśnik 111
grudzień 147
gruszka 63, 68
gryczanka 63, 75
gryczyśko 115
grymaśnica 39, 42
grymaśnik 104, 109
gryzmoły 127
grzanie 145
grzebiuszczyk 100
grzebyczek 100
grzebyk 105
grzechotka 66
grzesznik 104, 109
grzybowa 165
gumiak 89

gumowiak 89	jeziorko 84	kasztanka 62
gumowiec 33	jeździec 34	katechizm 128
gwiazdula 122	jęczmianka 63, 75	kawalerzysta 162
gwizdak 90	jęczmienisko 115	Kazia 175
gwizdała 126	jęczor 150	Kazio 177
gwizdałka 74	jęczyzek 96	kącik 105
haczyk 105	jodlina 132, 133	kątek 96
haleczka 65	kaczak 90	kichaczka 70
hamulec 35	kaczor 151	kiciuś 159
heblarka 78	kaczuszka 80	kielbacha 181
Henia 175	kaczyna 131, 132	kielbasina 132
Henio 177	kałduniarz 152	kierak 91
hulaka 95	kamasznik 109	kijanka 75
igielnik 108	kamieniak 89	Kikolak 91
iglak 89	kamieniołom 186	Kikolanka 76
igliwie 165	kamienisko 115	Kikolówna 129
indor 151	kamiuszczek 100	Kikolska 174
jabłoneczka 64	kamyczek 100	kipka 64
jabłonka 68	kanalek 96	kisiora 151
jabłoń 147	kantówka 83	kiszonka 67
jabłuszko 86	kapucha 181	kiziak 89
Jackowie 167	kapustka 64, 65	klapaczka 70
jagniak 90	kapuś 159	klapek 97
jagodnik 107	kapuścisko 114, 115	klekot 179
jagodzisko 115	kapuśniaczek 97	klepisko 115
jajczara 149	kapuśniak 92	klitowiersz 186
jajeczko 85	karbowy 168	klucznica 42
jajecznicza 41	karciarz 152	kluszczanka 75, 75
jakubówka 82	karczowisko 115	klameczucha 53
jałowcówka 82	karczunek 101	klamstwo 170
jałowizna 140	karma 174	klamus 157
jarzębatka 62	karmik 105	klonica 40
jaskółeczka 64	karpina 134	klósek 96, 97
jąkała 126	kartoflanka 63	klócciciel 121
jednokonka 184	kartoflarzec 37	klótnik 109
jedynaczka 70	kartoflisko 115	kobieciarz 152
jedynak 89	kasiarz 152	kobiecina 132
jedzenie 146	kaszanka 75	kobietka 65

-
kociak 90	kotka 68	krzyczek 98
kocisko 114	kowadło 124	krzykaczka 70
kocur 151	kowalczyk 112, 112	krzywdziciel 121
koguciak 90	kowalicha 48	krzywdzicielka 74
kokietka 67	kowalowa 166	krzywól 121
kolczyński 90	kowalówna 129	krzywun 138
kołédnik 107	Kowalska 174	krzyżówka 65
kołatka 66	Kowalszczak 91	księżulek 100
kołyska 66	Kowalszczanka 76	kubełek 98
komarzysto 115	kozibródka 183	kucharka 67
komediant 163	Kozłowie 167	kuchnia 142
kominiarz 153	koźlak 90	kuksaniec 36
komornik 104	kożusznik 109	kukułka 74
koniarz 152	kózka 65	kulas 155
koniczysto 115	kraczun 138	kuławiec 33
konik 104	krajalnica 44	kuławy 164
konina 132	krajanka 66	kultywatorowanie 147
koniokrad 186	kranek 97	kuma 174
konisko 114	kranik 105	kupcia 55
konkury 177	krawcowa 166	kupiec 34
kontyngowiec 38	krawczyk 106	kupsko 113
kopaczka 70, 70	krawędziak 89	kurak 92
kopanie 145	krawiec 34	kureczak 90
kopanina 132	kretowisko 118	kurka 65
koparka 78	krewniak 92	kurnik 108
kopicha 48	kręciek 97	kurwiarz 152
kopidół 187	krępacja 62	kurwizjon 137
kopiec 34	krępulec 35	kurzawa 163
kopisko 115	kropidło 125	kurzawica 39, 45
kopka 174	kropielnica 45	kurzeja 61
kopkowanie 145	krowuła 122	kurzyna 131, 132
korzyść 59	krój 179	kwasilizna 141
kosa 174	krótszak 89	kwęczek 98
kosiarka 78	krówka 65	kwiatuszek 103
kosisko 114	krówsko 113	kwiecień 147
koszulina 132	krzątania 132, 135	kwietnik 108
koślun 138	krzesiwo 165	łaluchna 129
kośnik 109	krzewina 132	łańsko 113

lasek 96	łąciny 136	mazidło 125
latawica 45	łokciowizna 141	mądrachełek 101
lejek 97	łożeczko 85	mądrała 120
lejocha 50	ługowanie 147	mądralina 135
lekarka 79	łuszczycza 39	męczydusza 187
lekarz 153	łycha 181	mężulek 100
lenistwo 169	łysina 133	miarka 66
leniuch 51	łysol 121	mieszadło 124
lepianka 76	łyżeczka 64	mieszak 91
leśniczówka 83	łyżnik 108	mieszanka 85
letniak 94	maciorka 65	mieszczuch 51
lewus 157	mająt 181	mieszkanie 145
lichostwo 171	mająteczek 97	mieszkanko 85
lichota 161	majowe 167	mietlisko 115
ligawka 82	majówka 83	mięcho 181
Lipczynianka 76	majtasy 156	międlica 40
lipiec 33	majty 177	milczek 98
lisica 40	makowiec 32, 38	miodobranie 185
listonosz 186	makowina 131	miotółka 65
liście 176	makucha 53	mizerak 89
litrówka 62	maliniak 89	mizerota 161
Litwin 130	małolat 186	mlaskacz 54
lochowanie 147	małość 58	mleczak 89
lubiciel 120	mamcia 56	mleczarnia 143
lucernik 105	mamulka 74	mleczycha 47
ludziska 116	mamusia 160	mlon 137
lustereczko 85	mamuś 159	młoczek 98
lusy 177	marchwianka 75	młocka 63
lutownica 42	marnacja 62	młockarnia 144
łacicha 47	marnota 161	młodniak 94
łamaga 60	marudnik 109	młodocian 178
łapciuch 52	marynara 181	młodziak 89
łapka 66	maselniczka 72	młynarczyk 112, 112
łapsko 113	maselko 85	młynarz 152
łata 174	maszynowanie 147	młynarzowa 166
ławeczka 65	maślanka 75	młynik 105
łażenie 146	matczysko 115	moczymorda 187
łączyna 132	matula 122	moczysko 115

-
modlitwa 164	nauczyciel 121	obmycie 56
modnisia 158	nauczycielka 74	obornik 107
mokradle 123	nauczycielowa 166	oborzysko 114
morderca 33	nędzarka 78	obrazik 105
morderczynia 148	nędzarch 152	obraźliwość 58
morus 178	niedbaluch 51	obrąbek 98
motak 91	niedostatek 186	obrządek 96
motowidło 126	niedźwiedzica 40	obrzęk 179
motyczysko 114	niejadek 98	obrzyganiec 34
mrowisko 115	nienapasieniec 34	obsadka 66
mrozik 105	nieprawda 186	obsrajdupa 186
mrozisko 114	nieszczęście 186	obstalunek 101
mrugacz 54	nieszczęśliwiec 33	obsypka 66
mściciel 121	niezgrabias 155	obżartuch 52
muchomor 186	nioska 67	ociekaacz 54
murarz 153	nochal 119	oczepiny 136
murhak 187	nogawica 45	oczko 85
mus 178	noseczek 96	odbieraczka 70
musztardówka 83	nosek 96	odciąg 180
muzykant 163	nosiłki 87	odcisk 179
mydlina 133	nowina 131	odkładnia 142
mydło 125	noworodek 184	odludzie 176
mżawka 81	nożyk 105	odłóg 179
nachrapnik 107	nózia 181	odproszenie 146
naczółek 85	nóżeczka 72	odrobek 96
nadciśnienie 29	nóżka 64	odróbka 63
naddanie 145	nóżuchna 129	odwracanka 75
nadleśniczy 29	nudziara 149	odziemak 92
naganiacz 54	nudziarz 152	ogata 174
nagus 157	nygus 179	ogieniek 96
naguśnik 107, 111	nyguśnik 108	ogłedy 177
najemca 32	obcinak 91	ogłędziny 136
najemnik 109	obdartus 156	ognicha 48
nakarśnik 107	obejście 56	ognisko 115
naprawa 173	obiecanka 75	ogór 181
nasad 174	obierak 91	ogóras 155
naszelnik 109	obierka 68	ogrodzenie 146
natka 68	obleczenie 146	ogródceczek 96

ogryska 68	packa 66	picie 56
ojcowizna 141	pagórek 172	piecuch 51
ojczym 128	pajęczyna 133	piegatka 62, 81
okap 179	pakunek 102	piegus 157
okienko 84	palczak 89	pieguska 80
okolica 40	palenisko 117	piejak 92
okrasa 174	paluch 51	piekarczyk 112, 112
okrężne 130	paluszek 103	piekarnia 143
okularnik 107	pała 181	piekarnik 110
olejarnia 143	paniusieczka 72	piekarz 153
olejarz 153	pańszczyzna 139	piekarczowa 166
oliwiarka 78	papierośnica 42	pielgrzymowiec 38
olszowa 181	papierówka 83	pielonka 77
olszyna 133	papla 174	pieprzność 58
olszynka 64	paprak 92	pierdziel 120
omłot 180	papruch 51	piersisko 114
omyłone 138	papusiu 160	pierscionek 98
opaska 66	parafianin 131	pierwiastka 81
opędzenie 146	parnik 108	pierwszak 88
opierunek 101	parność 58	pierze 176
opiluch 51	parówka 83	pierzyna 132
oprzęt 178	pasiak 89	piesek 96
oraczka 70	pasierbica 40	pieszczoch 49
organista 162	pasionka 77	pijaczka 70
organiścina 133	paskudnik 109	pijak 92
ornariusz 158	paskudziarz 153	pijanica 44
oskarżyciel 121	pastuch 52	pijatyka 84
oszukiwiec 36	pastuszek 96	pijawka 82
oszukaństwo 171	pastuszka 81	piórko 85
ośka 68	pasztetnik 109	pisak 91
ośmiórki 87	pasztetowa 181	pisanka 67
owczarnia 143	pasztetówka 63	pisarka 79
owczarz 153	paśnik 108	pisarz 153
owijka 66	Pawlakowa 166	piszczawka 81
owocowa 165	Pawłowie 167	piszczek 98
owsianka 63, 75	paznokciecik 104	piszczoch 49
owsisko 115	pęczuszek 103	piwiasz 152
ozimina 131	pęszyniak 90	piwnica 42

piwnik 107	podchlebnik 109	polich 181
piwosz 158	poddasze 176	polówka 82
placowe 167	poddenki 87	poluch 50
placowy 177	podgardle 176	pomarańczówka 62
placuszek 103	podglebie 176	pomidorówka 63
platfuśnik 108	podglówek 95	pomietło 123
plebania 173	podjadek 98	pomocnik 109
plechy 181	podkowiak 89	pomyje 175
pleciuga 60	podkówsko 113	pomykówka 83
pleśniawka 81	podnośnik 108	pomyślunek 102
plewiny 136	podobiadek 95	pomywak 91
plewniak 93	podoknie 176	popalaczka 70
plochander 179	podorywka 63	popapraniec 34
plotuch 51	podpałka 66	popielec 33
plotuśnica 45	podpinka 66	popielnik 108
plotuśnik 111	podpiska 66	popijanie 145
plugastwo 170	podpisunek 101	popijawa 163
plączek 98	podporucznik 29	poprawiny 136
plaksa 156	podpułkownik 29	poprzeczniak 94
plaskowizna 141	podrywka 66	poratunek 102
plóciok 105	podśluchownik 111	poręba 173
plóckier 150	podstawek 97	portaski 88
plótek 96	podsufitka 63	portczyska 118
plużysko 115	podśniadunek 101	pory 181
plywaczka 70	podwieczorek 95	postojowe 167
plywak 91, 92	podziałka 63	poszycie 56
pobieraczka 70	pogorzelec 35	pośpiech 178
pobocze 176	pogrzeb 178	potrzebowski 119
pochówek 95	pogwarka 63	powijak 91
pociotek 98	poidło 125	powolnota 161
poczciarz 153	pokazka 63, 64	powroźnik 109
poczciwina 132	pokojówka 83	powrósło 124
poczęsne 130	Pokorszczanka 76	powtarzacz 54
pocztowiec 33	pokrycie 56	pozwanie 145
podarek 97	pokrywka 66	pozwolenstwo 171
podawak 91	polesisko 115	półdziedzic 186
podbierak 91	poletko 86	półeczka 65
podbródek 97	polewanie 145	półlitrówka 62

północ 186	przerzywka 64	pytała 126
półpoście 184	przesiedlenie 34, 36	pytanka 75
prababka 29	przesuszenie 146	pytlak 89, 92
pracownik 109	prześmiewki 87	pytloch 49
praczka 70	przewiew 178	pyżowiny 137
pradziadek 29	przędza 174	pyżyny 136
pralka 73	prześlica 41	redlina 133
Prejsewiczka 67	przodownica 42	rentowina 131
prędkość 58	przybudówka 67	rękaw 164
probstwo 170	przyczynianie 145	robactwo 169
prosiak 90	przydupnik 107	rodzeństwo 170
prosowisko 118	przykrywadło 124	Rogalowie 167
prośba 31	przykryweczka 64	Rogalska 174
prośnianka 77	przykrywka 66	Rogalszczanka 76
prowadier 150	przymiarka 64	rozczynienie 57
prządka 67	przypiecek 97	rozmnożka 64
przebieraniec 36	przystanek 97	rozmówiny 136
przebierka 64	przystawka 67	rozpędzanie 145
przecinka 64	przyśpiewka 66	rozrobienie 146
przednówek 95	psiak 90	rozsada 174
przedwiośnie 176	psiakrew 185	rozwora 174
przedziałek 97	psiara 149	ryfa 174
przegródka 66	psiarnia 144	Rysio 177
przegrycha 47	psina 132	rządca 32
przegryska 66	psior 150	rzepaczysko 115
przejazdka 64	psisko 114	rżeźnia 142
przejście 56	pszczelarz 153	rżysko 116
przekładaniec 34	pszeniczanka 75	sadzaczka 70
przekropek 95	pszeniczysko 115	sadzarka 78, 79
przełaz 178	ptactwo 169	sadzeniak 91
przenosiny 136	ptaszyniec 37	sagówka 82
przepał 179	pudrozek 97	samogonka 185
przepierka 64	pukawka 81, 82	samosiejka 184
przeprosiny 136	pulchnik 108	samotnica 44
przeprowadziny 136	pupcia 55	samotnik 111
przeprowadzka 64	pustak 89	sanica 40
przerębel 120	pustki 87	sanna 128
przerosły 29	pyskol 120	sarniak 92

sąsieźnica 42	sklepowa 166	spalotka 77
schowek 97	sklepowy 167	spanie 145, 145
sech 178	składzik 105	spasionka 77
serduszek 86	skorupina 134	spaszenie 146
serowiec 33, 38	skorupka 68	spaślak 92
setuchna 129	skręta 174	spaślun 139
sezonowiec 33, 38	skrobak 91	spejza 173
sędzina 133	skrobigarnek 187	spejzownik 112
sianokosy 185	skrzypista 162	spiekota 161
sieczkarnia 143, 144	słabość 58	spierka 64
siedzenie 146, 146	słodkość 58	spizarnia 144
siekacz 54	słomianka 75	spłata 174
siekanina 133	słomiennik 107	spotyczki 87
siennik 107	słoneczko 85	sprawunek 102
sieпка 67	słoność 58	sprężynówka 62
sierpień 147	sługus 157	srowadziny 136
siew 178	służba 31	spróbunek 102
siewca 32	smaczność 58	spróchniałka 67
siewka 66	smarowanie 145	spryciuch 51
siewnik 108	smarowidło 125	spryciula 122
sikawka 82	smolarz 153	spuchlizna 140
sikorka 68	smolinos 187	spulchnienie 144
siłak 89	smoluch 51	sracz 54
siniak 90	smrodynia 148	sraka 95
siodlarka 78	smrodziarz 153	stajnia 142
sionka 68	smrodziarzec 37	stalówka 83
siostrzenica 44	snopeczek 96	starszeństwo 171
siostrzeniec 36	snopowiązałka 183	staruch 51
siostrzyczka 72	snowadło 124	starucha 53
siteczko 85	sodziak 89	staruszek 103
siusiak 91	sokówka 82	starzyzna 140
siusiumajtek 187	solnica 42	stawek 96
siwucha 53	solniczka 72	stawik 105
siwulec 35	sołectwo 169	stawisko 115
skąpiec 33	sołtysowa 166	stertnik 107
skibowiec 34, 38	sosenka 64, 65	stodółsko 113
sklepiarka 79	sośnina 132, 133	stogowisko 118
sklepiarz 153	spalenisko 77, 115, 117	stojak 91

stolarczyk 112, 112	szalinówka 63	szydzicielka 74
stolarka 62	szarówka 83	szynal 119
stolarzowa 166	szarpanina 135	ściągacz 54
stolarzówna 129	szaruga 60	ścibun 139
stolik 105	szatkownica 42	ściera 181
stolnica 42	szczekaczka 70	ściereczka 65
stołeczek 96	szczeniak 90	ściernisko 116
stołek 98	szczep 179	ścinak 91
strachajło 126	szcherbol 121	ścinka 64
straszydło 125, 125	szcherbun 138	ściółka 66
strażak 92	szczęściara 149	ścisk 178
strojnisia 159	szczęściarz 152	ściubolenie 146
strojniś 158	szczoch 49	śledziówka 63, 83
stróż 179	szczota 181	ślepak 89
strug 179	szczun 139	ślepiec 33
strużak 91	szczypawa 181	ślepol 121
strychołek 101	szczypawka 82	ślepotą 161
stryjcio 57	szewcowa 166	ślepun 158
stryjna 128	szewcówna 129	śliczność 58
strzelacz 54	szewczka 67	ślinioch 49
strzelba 31	szewczyk 106, 106	śliwina 132
strzelec 34	szkapina 132	śliwka 63
suchotnik 107, 111	szklanica 39, 181	śliwowica 46
sukieneczyna 132	szklanka 62, 75	ślizgawica 45
sukieneczysko 115	szklarz 153	ślizgawka 81, 81
surowizna 140	szkodnik 107	śmieciuch 51, 52
susza 173	szlachcic 38	śmierdziel 120
suszarka 78, 78	szmaciarz 153	śmierdziuch 51
suszarnia 143	szmajak 89	śmietnik 108
suszki 87	szmajka 68	śmietnisko 117
swat 179	szmajun 138	śnieżyca 39
swatka 67	sznurowadło 124	śnieżynka 77
synalek 100	sznurówka 83	spiącość 58
synowa 166	szperaczka 71	spiącza 71
synulek 100	sztukowanie 145	śpiewak 92
synunia 148	szturchaniec 36	śpioch 49
synuś 159	szumowiny 136	śpiocha 50
sypialnia 143	szwagierka 67	śrutownik 111

światło 124	toporzysko 114	upierdas 155
świetlik 107	torfianka 75	urodzaj 61
święconka 67	torfowisko 118	urzędała 126
świętoszek 103	towarówka 62	ustanek 96
świnina 132	trafunek 102	uszko 84
świniobicie 185	trajkot 179	uszysko 114
świniuchy 53	traktorzysta 162	walek 98
taborek 98	trawsko 113	walek 97
taczalnik 110	trąbista 162	wargul 122
talerzowanie 145	trójki 87	wariat 161
talerzówka 83	trupiarnia 143	warzywniak 89, 93, 94
talerzyk 105, 106	trzask 178	warzywnik 104, 108
tancerka 79	trzebież 172	wazówka 63
tancerz 155	trzepaczka 70	wąchała 120
tandeciarz 153	trzepak 91, 92	wejście 56
tanecznik 109	trzęsawisko 117	wesele 175
taniocha 50	trzylatek 184	weselnik 104, 107
tańcer 150	trzymadło 124	weterynarz 179
tarcica 40	tucznik 105	wędzarka 78
targanka 67	twardzizna 139, 140	wędzarnia 144
targowe 167	twarzyczka 72	wędzidło 125
targowisko 115	tygodniówka 62	węglarka 78
tarka 66	ubijak 91	wiadereczko 85, 86
tasiuchna 129	ubranko 84	wiaderko 85
taśki 87	uciecha 173	wiadrzysko 114
tatałajstwo 170	uciekinier 150	wianuszek 103
tatulek 100	uciekinierka 80	wiatrak 89
tatuńcio 57	uczennica 45	wiatrówka 83
tatuś 159	uczeń 147	wiatrzysko 114
teściunio 148	udój 178	wiązacz 54
tęgość 58	ugór 179	wiązałka 74
tkaczka 71	Ukrainiarz 153	wiązanie 145
tluczek 97	ulewa 173	wicedyrektor 30
tlustość 58	ulęgałka 67	wiceminister 30
tlusćcioch 49	umieniniak 90	wichura 152
tlusćciocha 50	umywalka 73	wielgas 155
topielec 35	uniwerek 98	Wielkanoc 185
topolnik 108	uparciucha 53	wieprzak 92

wieprzek 98	wróbelek 96	wyznawca 32
wieprzowina 131	wrzeszczek 98	wyzygadło 124
wieprzun 138, 138	wrzosowisko 118	wyzywacz 54
wiertarka 78	wschód 179	zabojak 91
wierzбина 132, 132	wsiak 89	zachowanko 86
wierzchanek 101	wspominki 87	zachód 179
wieszak 91	wsypa 174	zacierka 67
wieśniak 94	wsypka 66	zadziora 174
więzienie 176	wszarz 152	zagajniczek 96
wilczur 151	wujcio 57	zagajnik 105
wilczyca 40	wujek 98	zagłówek 95
wilczysko 114	wujenka 77	zagonka 63
wińsko 113	wujna 128	zagonowiec 38
wiocha 181	wybielacz 54	zagroda 173
wirówka 66	wyberki 87	zagrodnik 107
wisielak 94	wychodek 97	zagrycha 174
wisielec 35	wychodzenie 146	zagryzka 66
wisiora 151	wycieraczka 70	zajączek 96
wiśniówka 82	wydatek 104	zakis 180
wjazd 178	wydmuszka 68	zaklepka 66
włoczewiak 90	wygon 179	zaklinnik 108
włókovanie 145	wyjak 92	zakładka 66, 67
Wniebowstąpienie 185	wyjec 34	zakonnica 41
wnusia 160	wykopki 87	zakonnik 107
wnusio 160	wylot 179	zakwas 180
wnuś 159	wymięklisko 115, 117	zamawiacz 54
wodzianka 75	wypominki 87	zamawiaczka 70
wojskowiak 89	wyprawa 174	zamróz 179
wołowina 131	wyrąb 178	zapachowiec 38
woreczek 96	wyręka 173	zapadlisko 115, 117
worek 98	wyrobica 42	zapiecek 97
wozak 92	wyrobnik 107	zapis 180
wozarka 78	wyroślak 88	zapłocie 176
wozisko 115	wyrzutka 67	zaręczyny 136
woziwoda 187	wysiewki 87	zarobek 96, 98
woźnica 42	wyskrobek 95	zarzućka 73
wóda 181	wysypka 67	zarzutka 66
wójtostwo 171	wywózka 64	zasłonka 66

zaspą 174	zlewiarz 153	zniwiarka 78, 79
zastodole 176	zlewki 87	zniwiarz 153
zaślepienie 175	Złakowszczańka 76	zochlun 139
zawiązka 66	złodziejaszek 102	zonkoś 159
zawieja 173	złośliwica 39	żółtko 84
zawijak 91	złośnica 42	zużłówka 63
zawiniątko 85	złośnik 109	zwirownia 144
zazdrość 58	złotozęby 185	zvirówka 63
zazdrośnica 39	złotóweczka 65	żydostwo 171
zazdrośnik 104, 109	zmarwienie 146	Żydowa 181
ząbek 96	zmarzłak 92	żyłaczysko 114
zągociać 90	zmiotka 66	żyłak 90
zągociarz 153	zmówiny 136	żytnianka 75
zbiegowisko 118	zmyłka 64	żytnisko 117
zbieraczka 71	zmywak 91	żywopłot 185
zbytnik 109	znacznik 108	
zdechłak 88	znajomy 127	
zdrajca 32	znakownik 108	
zdrowie 175	zrywaczka 71	
zdzierus 157	zrywka 64	
zdzierzy 177	zupcia 56	
zebula 174	zwiedziny 136	
zelga 174	zwierzak 92	
zezun 138	zwózka 64	
zębisko 114	żrebackek 96	
zębula 122	żreback 90	
zgnilizna 139	żrebka 68	
zgnilek 95	żrebówka 83	
zgrabki 87	żabieniec 36	
zguba 174	żabsko 113	
ziareczko 85, 86	żartownik 109	
zielenina 130	żartowniś 158	
zielenizna 140	żebraczka 70, 70	
zielicho 49	żebrak 92	
zielonka 63	żelastwo 170	
zimnica 39	żelaźniak 89, 93	
zimmisko 114	żeniaczka 70	
zimówka 63, 82	żniwa 165	

INDEKS A TERGO

173 poręba	41 zakonnica	46 śliwowica
31 strzelba	41 dzwonnica	40 niedźwiedzica
32 choroba	40 kłonica	32 zdrajca
31 prośba	41 cukiernica	32 najemca
174 zguba	43 grubaśnica	33 morderca
31 służba	43 brudaśnica	32 wyznawca
32 rządca	42 gaśnica	32 dzierzawca
40 pasierbica	43 golaśnica	32 siewca
40 tarcica	39, 42 grymaśnica	40 wilczyca
40 diabllica	42 sąsieśnica	39 łuszczycza
40 międlica	39 chrześnica	39 cukrzyca
40 okolica	42 złośnica	39 śnieżycza
40 cierlica	39 zazdrośnica	174 rozsada
41 przęślica	42 papierośnica	60 ciamajda
40 bocianica	45 plotuśnica	173 zagroda
44 pijanica	44 samotnica	187 woziwoda
38, 181 szklanica	42 piwnica	181 wóda
39 baranica	42 przodownica	187 moczymorda
40 sanica	42 szatkownica	186 nieprawda
44 bratanica	42 lutownica	174 ryfa
40 drobnica	41 jajecznicza	60 łamaga
42 wyrobnica	42 klucznica	174 zelga
44 siostrzenica	42 woźnica	60 pleciuga
44 krajalnica	40 lisica	60 szaruga
45 kropielnica	45 nogawica	61 dziadyga
42 solnica	45 ślizgawica	181 kiełbacha
42 stolnica	46 błyskawica	47 bystrzacha
39 ciemnica	45 latawica	173 uciecha
39 zimnica	39, 45 kurzawica	47 łacicha
41 dennica	39 złośliwica	49 brzydalicha
45 uczennica	46 gnojowica	48 kowalicha

47, 47 bielicha	56 zupcia	160 córusia
49 brzydulicha	56 córcia	175 Kazia
47,48 Cyganicha	173 plebania	181 nózia
48 cyganicha	142 odkładnia	62 marnacja
49 deptanicha	175 Henia	62 krępacja
48 ognicha	142 kuchnia	173 zawieja
48 kopicha	142 stajnia	61 kurzeja
47 chłopicha	143 sypialnia	95 hulaka
48 bodzicha	143 drwalnia	68, 94 drapak
50 tłusćiocha	143 czytelnia	95 sraka
50 czyściocha	142 gorzelnia	29 prababka
50 taniocha	143 trupiarnia	68 drabka
50 śpiocha	143 gęsiarnia	68 żrebka
181 wiocha	144 psiarnia	63 odróbka
50 lejocha	143 olejarnia	66 packa
50 darmocha	144 młockarnia	174 Budnicka
50 granocha	143 piekarnia	63 młocka
50 gospocha	143, 144 sieczkarnia	63 gadka
53 uparciucha	143 mleczarnia	66, 67 zakładka
53 ciemieniucha	143 owczarnia	66 dokładka
53 makucha	144 wędzarnia	66 obsadka
53 czarnucha	143 suszarnia	67 prządka
181 kapucha	144 spiżarnia	183 kozibródka
53 starucha	148 babciunia	66 przegródka
53 dziewucha	148 ciociunia	64 przejazdka
53 siwucha	148 synunia	173 wyręka
53 kłameczucha	148 córunia	73 czubajka
47 białycha	144 zwirownia	73 zarzucajka
181 łycha	144 cukrownia	68 szmajka
174 zagrycha	148 smrodyńia	184 samosiejka
47 przegrycha	148 morderczynia	66 owijka
47 mleczycha	142 rzeźnia	67 dójka
181 facia	158 modnisia	73 bogalka
56 babcia	159 strojnisia	73 pralka
56 mamcia	160 gębusia	73 drwalka
55 dupcia	160 babciusia	73 umywalka
55 kupcia	160 mamusia	74 krzywdzicielka
55 pupcia	160 wnusia	74 szydzicielka

74 nauczycielka	75 chowanka	174 kopka
74 mamulka	75 pszeniczanka	173 cierpka
74 gwizdałka	76 Duchewiczanka	68 skorupka
67 ulęgałka	63, 75 gryczanka	66 obsypka
67 spróchniałka	76 Rogalszczanka	66 wsypka
63 podziałka	76 Kowalszczanka	67 wysypka
66 podpałka	76 Pokorszczanka	65 gospodarka
183 snopowiązałka	75, 75 kluszczanka	67 kucharka
74 wiązałka	76 Złakowszczanka	66 miarka
65 miotółka	62, 75 futrzanka	64 przymiarka
62 ciesiołka	75 kaszanka	78 bieliźniarka
66 ściółka	85 mieszanka	79 gęsiarka
67 gadułka	77 wujenka	78 kosiarka
74 kukułka	64, 65 sosenka	78 oliwiarka
74 beczałka	64 przecinka	78, 79 żniwiarka
64 zmyłka	64 ścinka	78 dojarka
75 odwracanka	66 podpinka	79 lekarka
75 obiecanka	67 święconka	67, 79 aptekarka
67 targanka	63 zagonka	79 sklepikarka
75 torfianka	185 samogonka	78 heblarka
75 słomianka	77 pasionka	78 siodlarka
63, 75 jęczmianka	68 sionka	78 węglarka
62, 75, 75 glinianka	77 spasionka	62 stolarka
77 prośnianka	184 jednokonka	78 koparka
75 żytnianka	77 spalotka	79 pisarka
76 Lipczynianka	77 pielotka	66 tarka
76 lepianka	63 zielotka	78 wiertarka
63, 75 owsianka	68 jabłotka	63 pogwarka
75 marchwianka	66 zasłotka	78, 79 sadzarka
75 wodzianka	67 kiszotka	78 nędzarka
66 krajanka	64 olszynka	78 wędzarka
75 kijanka	77 śnieżynka	78 wozarka
63 kartoflanka	78 babciuńka	78, 78 suszarka
62, 75 szklanka	78 ciotuńka	79 tancerka
76 Kikolanka	66 łapka	64 przebiearka
75 maślanka	67 siepka	68 obierka
75 pytanko	66 zakleпка	67 zacierka
62 kasztanka	64 kípka	67 szwagierka

80 uciekinierka	66 zmiotka	83 pokojówka
64 przepierka	68 kotka	83 gnojówka
64 spierka	81 pierwiastka	82 sokówka
65 maciora	64, 65 kapustka	83 pomykówka
68 sikorka	63 czygutka	83 całówka
65 kurka	66 zarzutka	83 stalówka
80 grubaska	67 wyrzutka	82 polówka
80 blondaska	82 ligawka	63 fasolówka
80 brudaska	81, 81 ślizgawka	63 żuźłówka
66 opaska	81 pleśniawka	64 główka
174 draska	82 pijawka	63, 82 zimówka
65 gąska	82 sikawka	82 baranówka
116 dzieciska	81, 82 pukawka	63 szalinówka
66 podpiska	82 szczypawka	62 sprężynówka
116 ludziska	67 przystawka	83 parówka
174 Rogalska	81 piszczawka	62 towarówka
174 Kowalska	81 mżawka	83 szarówka
174 Kikolska	66 przyśpiewka	66 cerówka
67 nioska	66 siewka	83 papierówka
65 brzóska	66 dolewka	66 wirówka
80 garbuska	63 śliwka	63 żwirówka
80 pieguska	83 żrebówka	65 krówka
80 chytruska	82 jakubówka	63 pomidorówka
66 kołyska	82 jałowcówka	83 wiatrówka
66 przegryska	83 dziadówka	62 półlitówka
68 ogryska	83 gradówka	62 litówka
118 portczyńska	83 musztardówka	83 sznurówka
68 ośka	67 przybudówka	82 ananasówka
62 jarzębatka	82 sagówka	63 pasztetówka
62, 81 piegatką	82 dachówka	63 asfaltówka
64 chatka	63 grochówka	83 kantówka
66 kołatka	83 dniówka	82 cementówka
68 natka	62 tygodniówka	82 burtówka
67 swatka	82 wiśniówka	63 wazówka
65 kobietka	63, 83 śledziówka	83 leśniczówka
67 kokietka	83 bajówka	62 pomarańczówka
63 podsufitka	63 gajówka	65 deszczówka
66 grzechotka	83 majówka	83 talerzówka

83 groszówka	71 śpiączka	80 kaczuszka
65 krzyżówka	65 banieczka	66 zagryzka
66 podrywka	72 panusieczka	64 nóżka
64 przerywka	65 haleczka	64 rozmnożka
66 pokrywka	64 jaskółeczka	120 wachała
66 przykrywka	65 półeczka	120 mądrała
63 podorywka	65 bułeczka	174 papla
64 zrywka	65 blaszaneczka	181 butla
84 ganiatyka	64 jabłoneczka	122 babula
84 bijatyka	65 ściereczka	174 zebula
84 pijatyka	65 córeczka	122 gębula
63, 64 pokazka	65 deseczka	122 zębula
66 zawiązka	64 chusteczka	122 brzydula
70 kichaczka	65 ławeczka	122 gwiazdula
70 żeniaczka	72 główeczka	122 sprycula
70 goniaczka	65 złotóweczka	122 czarnula
67 bliźniaczka	64 przykryweczka	122 matula
70 zamawiaczka	72 nóżeczka	122 krowula
70 pijaczka	64 łyżeczka	126 ględała
70 szczekaczka	72 maselniczka	126 urzędała
71 tkaczka	72 solniczka	126 gwizdała
70 krzykaczka	72 cukierniczka	126 jakała
70 popalaczka	67 Duchewiczka	126 drzemała
70 jedynaczka	67 Prejsewiczka	181 pała
70 klapaczka	63 dziczka	126 babrała
70 trzepaczka	68 dziedziczka	126 pytała
70, 70 kopaczka	67 szewczka	126 glamzała
70, 70 żebraczka	72 twarzyczka	127 gaduła
70 odbieraczka	72 siostrzyczka	174 karma
70 pobieraczka	66 cadzka	174 kuma
71 zbieraczka	64 przeprowadzka	129 tasiuchna
70 wycieraczka	65 kózka	129 buziuchna
71 szperaczka	64 wywózka	129 laluchna
70 oraczka	64 zwózka	129 cipuchna
70 praczka	68 wydmuszka	129 dupuchna
70 pływaczka	63, 68 gruszka	129 córuchna
71 zrywaczka	81 pastuszka	129 setuchna
70 sadzaczka	80 dziewczuszka	129 nóżuchna

132 babina	132 krzewina	140 jałowizna
132 grabina	132 pocziwina	140surowizna
40, 132, 133 dębina	132 śliwina	139 gotowizna
133 głębina	131 makowina	139, 140 twardizna
132, 132 wierzbina	131 wołowina	140 chudizna
132 kobiecina	131 nowina	139 pańszczyzna
131 dziesięcina	131 rentowina	140 starzyzna
133 organiścina	131 wieprzowina	139 drożyzna
132 chuścina	133 sędzina	173 chlapa
135 mądralina	133 bździna	174 zaspą
133 redlina	133 brzezina	186 obsrajdupa
132, 133 jodlina	128 wujna	174 wsypa
133 mydlina	128 stryjna	149 szczęściara
133 dolina	128 sanna	149 bałaganiara
132 koszulina	129 szewcówna	149 psiara
131 ozimina	129 Budnikówna	149 nudziara
135 gadanina	129 kowalówna	149 cebulara
133 siekanina	129 Kikolówna	181 marynara
132 kopanina	166 Duchewiczówna	149 chłopaczara
135 szarpanina	129 stolarzówna	149 jajczara
132 baranina	131, 132 kaczyna	181 ściera
132, 135 babranina	132 łączyna	150 chodzira
135 gderanina	133 pajęczyna	151 kisiora
135 gmeranina	132 sukieneczyna	151 wisiora
132, 135 krzątania	132, 133 buczyna	174 zadziara
130 zielenina	132 pierzyna	174 rozwora
132 świni	131, 132 kurzyna	152 wichura
132 konina	133 olszyna	174 okrasa
131 czarnina	132 fartuszyna	156 płaksa
132, 133 sośnina	140 spuchlizna	156 beksa
132 szkapina	139 zgnilizna	174 buksa
132 chłopina	141 kwasilizna	174 kosa
134 karpina	139, 140 cienizna	174 ogata
132 chałupina	140 zielenizna	174 łata
134 skorupina	141 ojcowizna	174 splata
132 kielbasina	141 dziadowizna	174 skręta
132 psina	141 łokciowizna	162 biedota
133 łysina	141 płaskowizna	161 lichota

161 duchota	166 Duchewiczowa	33 kulawiec
161 spiekota	166 piekarzowa	34 krawiec
161 powolnota	166 aptekarzowa	33 nieszczęśliwiec
161 ciemnota	166 stolarzowa	34, 38 skibowiec
161 marnota	166 młynarzowa	38 kontyngowiec
161 ślepotą	181 Żydowa	38 zapachowiec
161 dobrota	181 grochowa	33, 38 makowiec
161 mizerota	181 pasztetowa	38 działkowiec
181 szczota	181 olszowa	33 brukowiec
162 trąbista	164 modlitwa	33 gumowiec
162 organista	174 przędza	38 pielgrzymowiec
162 bębniasta	173 spejza	38 zagonowiec
162 skrzypista	187 mężczydusza	33, 38 sezonowiec
162 kawalerzysta	173 susza	33, 38 serowiec
162 traktorzysta	178 wyrąb	33 pocztowiec
181 brodawa	178 pogrzeb	33 fałszywiec
164 dmuchawa	178 gorąc	34 jeździec
163 popijawa	34 przekładaniec	34 wyjec
181 szczypawa	34 obrzyganiec	33 popielec
173 naprawa	36 szturchaniec	35 topielec
174 wyprawa	36 oszukaniec	35 wisielec
163 kurzawa	36 przebieganiec	35 chudzielec
173 dzierzawa	34 popapraniec	35 pogorzelec
173 ulewa	36 kuksaniec	34 strzelec
165 żniwa	36 żabieniec	33 golec
165 grzybowa	33 bocieniec	184 dobrowolec
165 owocowa	34 nienapasieniec	35 hamulec
166 krawcowa	34, 36 przesiedleniec	35 krępulec
166 szewcowa	36 siostrzeniec	35 siwulec
165 grochowa	37 babiniec	37 smrodziarzec
166 Pawlakowa	37 ptaszyniec	37 kartoflarzec
166 kowalowa	33 skąpiec	38 szlachciec
166 nauczycielowa	33 ślepiec	186 półdziedzic
165 fasolowa	33 lipiec	185 Wielkanoc
166 synowa	34 kopiec	185 dobranoc
166 sklepowa	184 gołodupiec	186 północ
166 sołtysowa	34 kupiec	57 dobroć
166 bratowa	33 głupiec	58 słabość

58 śpiącość	56 darcie	175 zaślepienie
58 gorącość	186 nieszczęście	146 zmartwienie
58 tęgość	176 liście	176 więzienie
58 prędkość	56 obejście	146 ściubolenie
58 słodkość	56 wejście	146 obleczenie
58 małość	56 przejście	146, 146 siedzenie
58 biegłość	184 półpoście	146 jedzenie
58 słoność	56 obmycie	146 opędzenie
58 parność	56 pokrycie	146 wychodzenie
58 akuratność	56 poszycie	146 ogrodenie
59 bytność	119 potrzebowskie	146 spaszenie
58 smaczność	145 naddanie	146 odproszenie
58 śliczność	145 przyczynianie	146 przesuszenie
58 pieprzność	145 popijanie	146 łożenie
58 duszność	145 czekanie	176 podoknie
58 dobrość	145 mieszkanie	176 przedwiośnie
58 zazdrość	145 kopanie	165 igliwie
58 gęstość	145, 145 spanie	167 Andrzejowie
58 tłustość	185 miodobranie	167 Jackowie
58 ciekawość	145 polewanie	167 Rogalowie
58 obrażliwość	147 ługowanie	167 Pawłowie
58 dużość	147 lochowanie	167 Kozłowie
59 korzyść	145 włókovanie	175 zdrowie
187 darmożjad	145 kopkowanie	176 odludzie
186 koniokrad	145 sztukowanie	175 pomyje
174 nasad	145 bronowanie	123 mokrądle
179 zachód	147 maszynowanie	176 podgardle
179 wschód	145 smarowanie	175 wesele
178 wjazd	147 kultywatorowanie	176 zastodole
46 gnojnice	145 talerzowanie	138 omyłone
176 drabie	145 pozwanie	130 poczęsne
176 podglebie	145 wiązanie	130 okrężne
57 rozczynięcie	145 rozpędzanie	167 placowe
56 bicie	145 grzanie	167 targowe
185 gradobicie	146 rozrobienie	167 majowe
185 świniobicie	144 spulchnienie	167 postojowe
56 picie	29 nadciśnienie	176 pobocze
176 zapłocie	185 Wniebowstąpienie	176 pierze

176 poddasze	87 dwójki	94 młodniak
180 odciąg	87 nosiłki	89 kamieniak
179 odłóg	87 poddenki	90 szczeniak
179 strug	87 wspominki	91 sadzeniak
181 dech	87 wypominki	90 jagniak
178 pośpiech	87 wykopki	89 drabiniak
178 sech	87 wybierki	89 maliniak
181 polich	87 ośmiórki	90 umieniniak
49 tłuszcioch	88 portaski	90 siniak
49 czyścioch	118 grubasiński	89 cywilniak
49 ślinioch	118 golasiński	89 dłoniak
49 śpioch	87 taśki	92 sarniak
49 pytlach	87 pustki	94 wieśniak
49 pieszczoch	87 prześmiewki	88 chrześniak
49 piszczoch	87 wysiewki	92 kapuśniak
49 szczoch	87 zlewki	94 letniak
51 piecuch	87 spotyczki	93 plewniak
51, 52 śmieciuch	87 suszki	89, 89 drewniak
51 gnieciuch	61 urodzaj	92 krewniak
52 łapciuch	178 udój	89, 93, 94 warzywniak
51 spryciuch	179 krój	90 kolczytniak
51 leniuch	90 żreback	90 pęszyniak
51 śmierdziuch	91 skrobak	94 poprzecznik
51 niedbaluch	90, 91 dłubak	89, 93 żelaźniak
51 paluch	88 biedak	94 brzeźniak
51 opiluch	90 chodak	91 bliźniak
51 smoluch	88 brzydak	89 pasiak
50 poluch	90 gwizdak	90 gąsiak
51 staruch	187 murhak	90 prosiak
51 papruch	92 dzieciak	90 psiak
51 plotuch	89 eleganciak	91 siusiak
52 obżartuch	90 zągociek	89 wsiak
52 pastuch	90 kociak	90 włoczewiak
178 dziewuch	90 koguciek	90 gozdowiak
51 mieszczech	89 gumiak	89 podkowiak
93 dwojaki	91 Cyganiak	89 wojskowiak
87 zgrabki	91 cyganiak	89 gumowiak
87 trójki	89 cwaniak	90 bronowiak

90 dziarnowiak	91, 92 trzepak	92 strażak
89 krawędziak	89 chłopak	91 dzierzak
89 młodziak	90 czerpak	91 strużak
89 sodziak	92 żebrak	98 obrąbek
88 chudziak	91 podbierak	96 ząbek
89 kiziak	91 obierak	97 chlebek
89 buziak	91 kierak	96, 98 zarobek
89 szmajak	89 mizerak	96 odrobek
92 piejak	91 chichrak	95 wyskrobek
90 bijak	88 czworak	98 dorobek
91 ubijak	92 paprak	97 zapiecek
92 pijak	88 wiatrak	97 przypiecek
91 zawijak	92 kurak	98 młoczek
91 powijak	91 pisak	95 podobiadek
91 zabojak	91 motak	98 dziadek
91 stojak	88 czwartak	29 pradziadek
92 wyjak	89 pustak	98 podjadek
90 cielak	91 podawak	98 niejadek
94 wisielak	92 śpiewak	96 obrządek
89 iglak	89 dziwak	97 wychodek
88 zdechlak	91, 92 pływak	184 noworodek
91 Kikolak	91 pomywak	97 podbródek
88 cherlak	91 zmywak	97 kręciek
92 spaślak	90 kaczak	98 bociek
88 wyroślak	89 mleczak	96 ogieniek
89, 92 pytlak	89 palczak	97 lejek
92 badyłak	90 kurczak	98 wujek
92 dylak	91 Kowalszczak	100 synalek
90 żyłak	91 Chrzanowszczak	98 walek
90 koźlak	90 cedzak	96 wróbelek
92 zmarźlak	92 wozak	100 synulek
89 siłak	92 zwierzak	100 chłopulek
91 dziamak	92 wieprzak	100 tatulek
92 odziemak	88, 89 blaszak	100 księżulek
91 obcinak	91 mieszak	100 mężulek
91 ścinak	91 wieszak	97 przedziałek
89 jedynak	89 krótszak	96 kanałek
89 ślepak	88 pierwszak	97 wałek

98 kubetek	96 lasek	96 zagajniczek
101 mądrachetek	96 piesek	98 milczek
95 zgniłek	96, 97 kłosek	96 folwarczek
101 strychołek	96 nosek	98 buczonek
97 aniołek	96 batek	97 tłuczek
98 stołek	104 wydatek	100 grzebyczek
, 85 naczółek	184 dwulatek	100 kamyczek
101 wierzchanek	184 trzylatek	96 jęczyczek
97 kranek	186 niedostatek	98 krzyczek
101 bratanek	96 kątek	98 wrzeszczek
96 ustanek	187 siusiumajtek	98 piszczek
97 przystanek	98 pociotek	100 grzebiuszczek
98 pierścionelek	96 płotek	100 kamiuszczek
187 skrobigarnek	96 butek	98 wieprzek
102 spróbunek	97 podstawek	102 złodziejaszek
101 podśniadunek	96 stawek	103 braciszek
102 trafunek	97 schówek	103 świętoszek
102 pakunek	95 pochówek	103 placuszek
101 obstalunek	95 zagłówek	103 paluszek
102 pomyślunek	95 podglówek	103 dzbanuszek
101 opierunek	95 przednówek	103 wianuszek
101 podpisunek	96 żrebackek	103 garnuszek
102 poratunek	97 kapuśniaczek	103 staruszek
102 sprawunek	96 gąsiaczek	103 kwiatuszek
101 karczunek	98 płaczek	96 pastuszek
97 kłapek	97 buraczek	103 pęczuszek
95 przekropek	96 zajączek	97 brzuszeczek
97 podarek	96 ogródeczek	97 pudrozek
87 ceberek	96 stołeczek	179 obrządek
95 cukierek	dzwonczek	105 bobik
98 uniwarek	96 garnecki	104 bacik
98 taborek	97 glunczek	105 kącik
98 worek	96 snopeczek	104 paznokiecik
98 podwieczorek	96 woreczek	105 elegancik
172 pagórek	96 noseczek	105 płocik
102 grubasek	97 mająteczek	104 bucik
102 blondasek	96 garnuszczonek	105 stolik
102 bielasek	98 kwęczek	107 świetlik

105 karmik	107 obornik	111 śrutownik
105 kranik	104 komornik	112 spejzownik
105 dywanik	108 kurnik	104, 108 warzywnik
109 podchlebnik	111 grubaśnik	105 młynik
108 gołębnik	111 brudaśnik	108 znacznik
107 wyrobnik	107, 111 golaśnik	109 tanecznik
109 pomocnik	104, 109 grymaśnik	109 dokucznik
107 kołędnik	108 paśnik	29 podporucznik
107 jagodnik	109 kośnik	105 tucznik
108, 108 chodnik	109 złośnik	109 kamasznik
107 szkodnik	108 podnośnik	104, 109 grzesznik
107 zagrodnik	14, 109 zazdrośnik	109 kożusznik
109 paskudnik	107 nakarśnik	109 powroźnik
109 marudnik	108 platfuśnik	107 dłużnik
107 bezwstydnik	107, 111 naguśnik	108 łyżnik
108 pulchnik	108 nyguśnik	105 stawik
105 zagajnik	111 chytruśnik	104 chlewik
110 taczalnik	111 plotuśnik	105 obrazik
108 bielnik	108 śmietnik	105 składzik
108 igielnik	108 kwietnik	105 chodzik
108 popielnik	109 pasztetnik	105 mrozik
104, 107 weselnik	107, 111 suchotnik	178 trzask
109 naszelnik	111 samotnik	179 odcisk
108 topolnik	109 klótnik	178 ścisk
109 najemnik	107 stertnik	105 grzebyk
108 dymnik	109 zbytnik	113 astmatyk
107 słomiennik	107 bezrękawnik	105 haczyk
107 siennik	108 siewnik	112, 112 kowalczyk
108 zaklinnik	107 piwnik	112, 112 piekarczyk
107 zakonnik	109 pracownik	112, 112 stolarczyk
104 konik	111 felcownik	112, 112 młynarczyk
107 nachrapnik	111 podsłuchownik	106 krawczyk
109 czapnik	111 gnojownik	106, 106 szewczyk
107 przydupnik	108 znakownik	112 buntowczyk
110 piekarnik	29 podpułkownik	106 barszczyk
107 okularnik	111 dołownik	105, 106 talerzyk
108 parnik	109 buntownik	105 nożyk
105 lucernik	109 żartownik	119 brzydal

119 drągal	130 Litwin	85 maselko
119 nochal	179 wygon	85 gardziołko
119, 119 brzuchal	137 mlon	85 mieszkanko
119 szynal	137 kurwison	84 ubranko
119 drwał	139 ścibun	86 zachowanko
120 przerębel	138 szczerbun	84 okienko
121 dorobiciel	138, 138 cycun	85 wiaderko
120 lubiciel	139 bździun	84 jeziorko
121 klóciiciel	138 szmajun	85 bajorko
121 mściciel	179 faflun	85 piórko
121 dusiciel	139 chochlun	113 babsko
121 krzywdziciel	139 żochlun	113 żabsko
121 nauczyciel	138 gilun	113 chorubsko
121 oskarżyciel	139 spaślun	114 grabisko
120 śmierdziel	138 koślun	160 gębisko
120 pierdziel	158 ślepun	114 zębisko
121 babol	138 krzywun	114 kocisko
121 szczerbol	138 kraczun	114 błocisko
121 cycol	139 szczun	114 chwaścisko
121 głuchol	138 zezun	114, 115 kapuścisko
120 pyskol	138, 138 wieprzun	115, 117 zapadlisko
121 chrapol	147 kwiecień	115 kartofflisko
121 ślepol	147 sierpień	115, 117 wymięklisko
121 głupol	147 grudzień	115 mietlisko
121 łysol	147 uczeń	115 kamienisko
121 krzywól	147 jabłoń	115 jęczmienisko
122 brzydól	181 mięcho	117 palenisko
122 wargul	49 zielicho	77, 115, 117 spalenisko
179 przepał	57 wujcio	115 ognisko
187 kopidół	57 stryjcio	114 zimnisko
185 czarnoziem	57 tatuńcio	114 konisko
186 kamieniołom	177 Henio	116 ściernisko
128 ojczym	148 teściunio	117 śmietnisko
128 katechizm	160 wnusio	117 żytnisko
178 młodocian	177 Rysio	115 klepisko
131 parafianin	177 Kazio	115 kopisko
131 dominikanin	85 gniazdko	114 chłopisko
131 franciszkanin	84 białko	115 polesisko

114 kosisko	115 sukienczyisko	125 bielidło
114 psisko	115 moczysko	125 poidło
114 piersisko	115 matczyisko	125 kropidło
115 owsisko	114 ciotczyisko	125 smarowidło
117 trzęsawisko	115 gryczyisko	126 motowidło
115 stawisko	114 motyczyisko	125 mazidło
118 torfowisko	115 komarzyisko	125 wędzidło
118 zbiegowisko	114 wiadrzyisko	125 mydło
118 stogowisko	114 oborzyisko	125, 125 straszidło
115 targowisko	114 toporzyisko	126 strachajło
118 grochowisko	114 wiatrzyisko	124 powróšlo
118 chmielowisko	113 fartuszyisko	124 światło
115 mrowisko	114 uszyisko	123 pomietło
118 prosowisko	116 rzyisko	165 krzesiwo
118 wrzosowisko	115 płużyisko	169 robactwo
118 kretowisko	85 zawiniątko	169 ptactwo
115 karczowisko	86 poletko	169 sołectwo
114 dziadzisko	84 żółtko	170 plugastwo
115 jagodzisko	85 jajeczko	170 żelastwo
114 mrozisko	85 słoneczko	169 lenistwo
115 wozisko	85, 86 ziareczko	170 tatałajstwo
113 stodółsko	85, 86 wiadereczko	170 ciadrajstwo
113 łańsko	85 lustereczko	170 diabelstwo
113 wińsko	85 siteczko	170 gadulstwo
113 łąpsko	85 dreweczko	170 kłamstwo
113 kupsko	85 łóžeczko	171 oszukaństwo
113 chałupsko	85 oczko	171 błogosławieństwo
113 trawsko	86 serduszko	171 pozwolenieństwo
113 podkówsko	86 jabłuszko	170 rodzeństwo
113 krówsko	84 uszko	171 starszeństwo
114 żylaczyisko	124 wyzygadło	170 probostwo
115 rzepaczyisko	124 trzymadło	171 żydostwo
114 chłopaczyisko	124 dziwadło	171 lichostwo
115, 114 buraczyisko	124 kowadło	171 wójtostwo
114 biczysko	124 snowadło	169 głupstwo
115 pszeniczyisko	124 sznurowadło	170 gospodarstwo
115 koniczyisko	124 przykrywadło	179 okap
114 wilczyisko	124 mieszało	179 szczep

181 gar	157 babus	179 trajkot
149 ciężar	157 garbus	179 wylot
150 tańcer	157 bandus	180 omłot
179 plochander	157 nagus	żywopłot
150 prowadier	157 piegus	161 chlupot
150 Płockier	157 sługus	160 papusiu
150 uciekinier	179 nygus	164 rękaw
30 wiceminister	157 chwalus	178 siew
150 babor	157 kłamus	178 przewiew
151 indor	178 mus	185 psiakrew
150 buciar	157 zdzierus	178 dziw
151 gąsior	178 morus	178 chów
150 psior	157 chytrus	185 złotozęby
186 muchomor	156 obdartus	177 oględy
30 wicedyrektor	157 gniewus	181 plechy
151 kaczor	157 lewus	53 świniuchy
150 jęzor	157 chciwus	127 gryzmoły
181 ogór	158 strojniś	29 przerosły
179 ugór	158 żartowniś	127 znajomy
185 centometr	159 żonkoś	136 łącziny
151 kocur	159 chlebuś	136 chrzciny
151 wilczur	159 babciś	136 oczepiny
155 dziobas	159 kiciś	136 przenosiny
155 grubas	159 dziadziś	136 przeprosiny
155 upierdas	159 mamuś	136 poprawiny
155 brudas	159 synuś	136 plewiny
155 wielgas	159 wnuś	137 grochowiny
155 blondas	159 kapuś	136 szumowiny
155 długas	159 tatuś	137 bunowiny
155 niezgrabias	161 wariat	137 pyżowiny
155 golas	186 małolat	136 rozmówiny
155 kulas	179 swat	136 zmówiny
155 białas	181 mająt	136 przeprowadziny
155 ogóras	178 oprzęt	136 sprowadziny
180 zakwas	163 fastrygant	136 zwiedziny
180 zakis	163 komediant	136 oględziny
180 zapis	163 muzykant	130 chrzestny
187 smolinos	179 klekot	136 zaręczyny

---

136 pyżyny	153 garncarz	153 murarz
149 dzieciary	178, 179 gospodarz	153 pisarz
185 dzieńdobry	152 gołębiarz	153 owczarz
177 zdiery	153 szmaciarz	152 nędzarch
181 pory	153 tandeciarz	152 wszarz
177 konkury	152 kobieciarz	155 tancerz
156 dziurasy	153 żagociarz	186 drogomierz
156 majtasy	152 karciaz	152 piwiasz
185 sianokosy	152 szczęściarz	186 listonosz
177 lusy	153 druciarz	158 piwosz
177 majty	153 pocziarz	186 klitowiersz
162 charkoty	153 Ukrainiarz	158 ornariusz
164 kulawy	153 kominiaz	172 trzebież
168 karbowy	152 koniaz	179 stróż
177 placowy	152 buniarz	
167 gajowy	152 kałduniaz	
167 sklepowy	152 kasiarz	
29 nadleśniczy	153 zlewiarz	
186 drogowskaz	153 żniwiaz	
178 przełaz	152 kurwiaz	
54 brodac	153 smrodziarz	
54 ściągacz	153 paskudziarz	
54 bogacz	152 nudziarz	
54 mrugacz	153 olejarz	
54 brzuchacz	153 ciećkarz	
54 naganiacz	153 piekarz	
54 zamawiacz	153 lekarz	
54 ociekacz	152 aptekarz	
54 siekacz	153 sklepikarz	
54 mlaskacz	153 dorożkarz	
54 wybielacz	153 pszczelarz	
54 strzelacz	153 figlarz	
54 sracz	152 gilarz	
54 wyzywacz	153 szklarz	
54 wiązacz	153 smolarz	
54 powtarzacz	152 cebularz	
179 zamróż	152 młynarz	
185 beczkowóz	179 weterynarz	